

**VAST COMITE VAN TOEZICHT OP  
DE INLICHTINGEDIENSTEN**

**ACTIVITEITENVERSLAG  
2000**



**VAST COMITE VAN TOEZICHT OP  
DE INLICHTINGENDIENSTEN**

**ACTIVITEITENVERSLAG  
2000**

Wetstraat, 52 - 1040 Brussel  
Tel. : 02/286.28.11 - Fax : 02/286.29.99  
e-mail : [comiteri@skynet.be](mailto:comiteri@skynet.be)

Aan de Heer Voorzitter van de Senaat,  
aan de Heer Voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers,  
aan de Heer Minister van Justitie,  
aan de Heer Minister van Landsverdediging,

Brussel, 2 april 2001

Geachte Heren Voorzitters en Ministers,

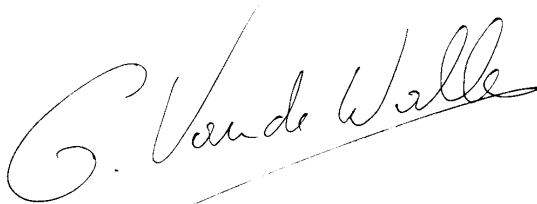
Ter uitvoering van artikel 35 van de wet tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten van 18 juli 1991 heeft het Vast Comité van toezicht op de inlichtingendiensten de eer U hierbij het achtste algemeen activiteitenverslag toe te zenden.

Dit verslag heeft betrekking op de periode van 1 januari 2000 tot 31 december 2000.

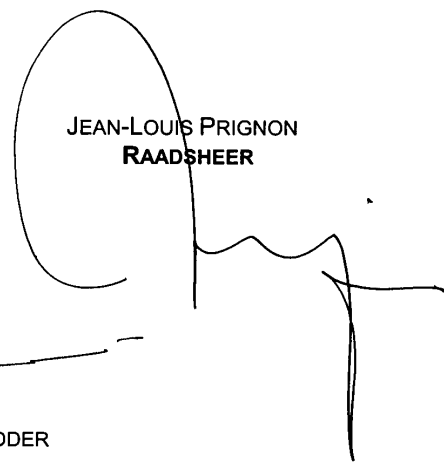
Met de meeste hoogachting,



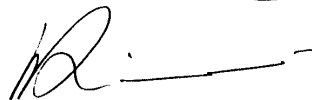
JEAN-CLAUDE DELEPIÈRE  
VOORZITTER



GÉRALD VANDE WALLE  
RAADSHEER



JEAN-LOUIS PRIGNON  
RAADSHEER



WOUTER DE RIDDER  
GRIFFIER

# INHOUDSTAFEL

<b>TITEL I: INLEIDING .....</b>	<b>-1-</b>
<b><u>Hoofdstuk 1</u> :      <b>Algemeen.....</b></b>	<b>-1-</b>
1. Toezichtsonderzoeken.....	-1-
1.1. Algemene toezichtsbevoegdheden van het Comité I.....	-1-
1.2. Staat van de onderzoeken.....	-2-
2. Gerechtelijke onderzoeken.....	-5-
3. Private inlichtingenondernemingen.....	-6-
4. Het toezicht op het informatiebeheer.....	-8-
<b><u>Hoofdstuk 2</u> :      <b>Vragen gesteld door het Comité I aan de Inlichtingendiensten ...</b></b>	<b>10-</b>
1. Voetbalkampioenschap "Euro 2000" - evaluatie door de Veiligheid van de Staat van de bedreigingen die sommige extremistische supporters van voetbalclubs kunnen vormen tijdens hun verblijf in België.....	-10-
2. De mogelijke rol van de inlichtingendiensten bij de evaluatie van economische sancties opgelegd aan sommige landen.....	-12-
3. Vragen gesteld in het kader van een opvolging van het onderzoek naar de deelname van de Belgische inlichtingendiensten aan satellietprogramma's op het vlak van inlichtingen.....	-13-
3.1 Toegang van de ADIV tot de satellietbeelden .....	-13-
3.2 De weerslag van een storing van de Amerikaanse transmissiesystemen op de bevoorrading van de ADIV in satellietbeelden.....	-15-
<b><u>Hoofdstuk 3</u> : <b>De geschillen inzake de veiligheidsmachtigingen.....</b></b>	<b>-17-</b>
1. Inleiding.....	-17-
2. Verwittiging m.b.t. de methodologie.....	-17-
3. Huidige analyse van het Comité I.....	-18-

**TITEL II: DE TOEZICHTSONDERZOEKEN .....-26-**

**A. Onderzoeken op verzoek van het Parlement of van Ministers.....-26-**

**Hoofdstuk 1 : Syntheseverslag van het onderzoek over de manier waarop de Belgische inlichtingendiensten reageren op het eventueel bestaan van een Amerikaans systeem, Echelon genaamd, voor het onderscheppen van telecommunicaties in België.....-27-**

1. Inleiding.....	-27-
2. Enkele reacties en uitingen van belangstelling uitgaande van Europese instellingen, parlementen en nationale regeringen inzake de problematiek van het bestaan van een “Echelon”-netwerk.....	-29-
2.1. De Europese instellingen.....	-29-
2.2. Frankrijk.....	-32-
2.3. De Duitse Bondsrepubliek.....	-36-
2.4. Nederland.....	-37-
2.5. De Verenigde Staten.....	-39-
2.6. Het Verenigd Koninkrijk.....	-46-
2.7. Canada.....	-48-
3. De houding van de Belgische inlichtingendiensten ten aanzien van de Echelon-problematiek.....	-50-
3.1 De Veiligheid van de Staat.....	-51-
3.2 De Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid (ADIV).....	-52-
4. Het debat rond de NSA_key van Microsoft.....	-53-
5. De conclusies van het Comité I.....	-55-
6. Aanbevelingen.....	-57-
7. De brondocumenten.....	-58-
Lexicon.....	-60-

**Hoofdstuk 2 : Verslag van het onderzoek naar de manier waarop de inlichtingendiensten hebben gereageerd op mogelijke feiten van spionage of poging tot indringing in het computersysteem van een Belgisch onderzoekscentrum.....-61-**

1. Inleiding.....	-61-
2. Procedure.....	-62-
3. Vaststellingen.....	-63-
3.1 Vaststellingen bij de Veiligheid van de Staat.....	-63-
3.2 Vaststellingen bij de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid.....	-64-
3.3 Vaststellingen betreffende de samenwerking tussen de Veiligheid van de Staat en de ADIV.....	-64-
3.4 Vaststellingen betreffende de samenwerking met de politiediensten en het openbaar ministerie.....	-64-
4. Algemene besluiten.....	-65-
5. Aanbevelingen.....	-66-
6. Voortzetting.....	-67-

**B. Onderzoeken op initiatief van het Comité I.....-69-**

**Hoofdstuk 1 : Verslag betreffende het onderzoek naar de werking van de sectie wapenwetgeving' van de Veiligheid van de Staat.....-70-**

1. Inleiding.....	-70-
2. Procedure.....	-71-
3. Vaststellingen.....	-72-
3.1. Analyse en verspreiding van de informatie door de Veiligheid van de Staat.....	-74-
3.2. Toekennen van vergunningen tot het voorhanden hebben en het dragen van een wapen.....	-74-
3.3. Verzoeken om advies.....	-76-
3.4. Informatie verstrekt aan de Veiligheid van de Staat door de provinciegouverneurs en de gemeentepolitie.....	-77-
3.5. Opvolging van de dossiers.....	-78-
4. De positie van de Veiligheid van de Staat.....	-78-
5. Besluiten en aanbevelingen.....	-78-

**Hoofdstuk 2 : De wijze waarop de inlichtingendiensten de informatie betreffende de activiteiten van de voormalige KGB in België hebben verwerkt.....-80-**

1. Inleiding.....	-80-
1.1. Procedure.....	-80-
1.2. Vragen gesteld aan de inlichtingendiensten.....	-81-
2. Algemene beschouwingen.....	-82-
2.1. Relaties met de correspondenten.....	-82-
2.2. Samenwerking inzake contraspionage.....	-85-
2.3. De KGB in België.....	-85-
2.4. Contraspionage bij de Veiligheid van de Staat.....	-89-
3. Resultaten van het onderzoek.....	-90-
3.1. Antwoorden op de vragenlijst.....	-90-
3.2. Vaststellingen en commentaar van het Comité I.....	-91-
4. Besluiten en aanbevelingen.....	-93-

**Hoofdstuk 3 : Verslag van het onderzoek naar de wijze waarop de ADIV is omgegaan met de informatie over de militaire situatie in Kosovo.....-98-**

2. Inleiding.....	-98-
3. Procedure.....	-98-
4. Vaststellingen en besluiten.....	-99-

**Hoofdstuk 4 : Verslag van het onderzoek naar de wijze waarop de ADIV is omgegaan met de informatie over de algemene situatie in Kosovo.....-100-**

1. Inleiding.....	-100-
2. Procedure.....	-101-
3. Vaststellingen.....	-102-

**Hoofdstuk 5 : Verslag van het onderzoek naar de rol van de ADIV bij het toekennen van toelatingen tot het maken van luchtfoto's (en onderwerpen van militaire aard) .....-103-**

1. Inleiding.....	-103-
2. Procedure.....	-104-
3. De belangstelling van het Parlement.....	-104-
4. Het commercialiseren van satellietbeelden op internationaal niveau.....	-105-
5. Het internationaal juridisch kader.....	-108-
6. Vaststellingen van het Comité I.....	-109-
6.1. Grondopnamen.....	-109-
6.2. Luchtopnamen.....	-110-
6.3. De toepassing van het verdrag inzake het open luchtruim.....	-112-
6.4. Aantal behandelde vragen.....	-112-
7. Besluiten.....	-112-

**Hoofdstuk 6 : Verslag van het onderzoek naar 'het eventuele toezicht door de ADIV op een syndicale betoging van militairen' .....-114-**

1. Inleiding.....	-114-
2. Procedure.....	-114-
3. Vaststellingen.....	-115-

**Hoofdstuk 7 : Verslag van het onderzoek naar de manier waarop de Veiligheid van de Staat haar nieuwe opdracht inzake de bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel van het land vervult.....-116-**

1. Inleiding.....	-116-
1.1. Voorwerp van het onderzoek.....	-116-
1.2. Procedure.....	-117-
1.3. Belangstelling van het Parlement.....	-118-



2. Poging tot een algemene beschrijving van de problematiek.....	-119-
2.1. Wat is het wetenschappelijk of economisch potentieel van een land?.....	-119-
2.2. Wie zijn de drijvende krachten achter het wetenschappelijk en economisch potentieel van een land?.....	-121-
2.3. Aan welke bedreigingen is het wetenschappelijk en economisch potentieel van een land blootgesteld?.....	-121-
3. Spionage - economische inlichtingen – economische ‘intelligence’ – algemene definities.....	-122-
4. De moeilijke bescherming van de economische, wetenschappelijke en technolo- gische geheimen van een land in een maatschappij gekenmerkt door inter- nationale openheid, informatie en technologische vooruitgang.....	-124-
4.1. De openheid van het wetenschappelijk beleid van de Europese Unie en de federale regering.....	-124-
4.2. De bescherming van de technologische en economische geheimen van een maatschappij in beweging.....	-126-
4.3. Rekening houden met economische, wetenschappelijke en technologische geheimen in de wettelijke mechanismen tot bescherming van het geheim.....	-127-
4.4. De bescherming van het geheim bij bedrijven en onderzoekscentra heeft het verschijnen van nieuwe factoren tot gevolg.....	-129-
4.5. De moeilijkheid om zich een idee te vormen over de omvang van het fenomeen van economische spionage.....	-130-
4.6. Hoe de Amerikanen omgaan met economische en commerciële geheimen.....	-131-
5. Enkele manieren om economische, wetenschappelijke of industriële inlichtingen te verzamelen.....	-131-
5.1. Observeren van wetenschappers op reis in het buitenland.....	-132-
5.2. Universitaire vorsers op stage in het buitenland.....	-132-
5.3. Participeren in een vennootschap.....	-132-
5.4. Verduisteren van octrooien.....	-132-
5.5. Valse aanbestedingen.....	-133-
5.6. Valse rekruteringsadvertenties.....	-133-
5.7. Netwerken van informanten van de bedrijven.....	-133-
5.8. Bezoeken van tentoonstellingen, colloquia, congressen, beurzen en salons.....	-134-
5.9. Intercepteren van communicatie (COMINT).....	-134-
5.10. Nieuwe communicatietechnologieën.....	-135-
6. De rol van de inlichtingendiensten op economisch gebied (in het buitenland).....	-135-
6.1. Algemeen.....	-135-
6.2. Japan.....	-135-
6.3. De Verenigde Staten.....	-137-
6.4. Canada.....	-140-
6.5. Frankrijk.....	-141-
6.6. Duitsland.....	-144-
6.7. Groot-Brittannië.....	-145-
6.8. Nederland.....	-146-
6.9. Rusland en de landen van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten.....	-147-
6.10. Andere landen (kort).....	-148-

7. Commerciële vennootschappen gespecialiseerd in economische inlichtingen.....	149-
7.1. Algemeen.....	149-
7.2. De nood aan een juridisch debat en aan toezicht op de activiteiten van private inlichtingenbedrijven.....	151-
8. De rol van de Belgische inlichtingendiensten inzake de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel : vaststellingen van het Comité I.....	152-
8.1. Verwachtingen en voorstellen van de Belgische economische wereld.....	152-
8.2. De Veiligheid van de Staat.....	153-
8.3. De Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid .....	159-
9. Besluiten en aanbevelingen.....	160-

**C.   *Onderzoeken op initiatief van de Dienst Enquêtes.....-161-***

<b>Onderzoek naar de tussenkomst van de ADIV naar aanleiding van een eventueel veiligheidsincident binnen een militaire basis.....</b>	<b>162-</b>
1. Procedure.....	162-
2. De belangstelling van het Parlement.....	163-
3. Vaststellingen.....	163-
4. Samenvatting van het onderzoek.....	164-
5. Conclusies.....	165-

**D   *Klachten of aangiften van en door particulieren .....-166-***

<b><u>Hoofdstuk 1</u>: Toezichtsonderzoek als gevolg van de klacht ingediend door     een particulier .....</b>	<b>167-</b>
1. Procedure.....	167-
2. Besluiten en aanbevelingen.....	169-

**Hoofdstuk 2: Verslag betreffende de aangifte door een particulier van vermeende disfuncties bij de Veiligheid van de Staat.....-171-**

1. Procedure.....	-171-
2. De elementen van de aangifte.....	-172-
3. Het onderzoek.....	-172-
3.1. Bepaalde algemene regels met betrekking tot het omgaan met informanten.....	-172-
3.2. De toepassing van deze criteria op het onderhavige geval.....	-173-
4. Conclusies en aanbevelingen.....	-176-

**Hoofdstuk 3 : Toezichtsonderzoek als gevolg van de klacht ingediend door een particulier .....-180-**

1. Procedure.....	-180-
2. Vaststellingen.....	-181-
3. Besluiten.....	-181-

**Hoofdstuk 4 : Toezichtsonderzoek als gevolg van de klacht ingediend door een particulier.....-182-**

1. Procedure.....	-182-
2. Vaststellingen.....	-183-
3. Besluiten.....	-184-

***E Opvolging van de onderzoeken van voorafgaande jaren.....-185-***

**Eindverslag over het gezamenlijk onderzoek naar de veiligheidsmaatregelen die binnen de algemene politiesteundienst (APSD) werden genomen om het wetslagen van de gerechtelijke onderzoeken te waarborgen en meer in het algemeen naar de doelmatigheid van deze dienst.....-186-**

1. Inleiding.....	-186-
2. Vervolg van het onderzoek.....	-188-

**TITEL III : CONTACTEN VAN HET COMITÉ I.....-191-**

**Verslag over de deelname van een lid van het Comité I aan het seminarie  
'Maîtriser les outils de la veille et de l'intelligence économique' georganiseerd  
te Parijs op 16 en 17 mei 2000 door het 'Institute for International Research'.....-192-**

Van wetenschappelijke en technische informatie tot technologische bewaking.....	-192-
De informatiebronnen.....	-194-
Economische informatie of economische spionage.....	-195-
De beoefenaars van economische intelligentie.....	-196-
Beïnvloeding en lobbying.....	-196-
Conclusies van het Comité I.....	-197-

**Deelname van het Comité I aan werkvergaderingen, seminars, conferenties  
en colloquia gedurende het dienstjaar 2000.....-198-**

**TITEL IV : SAMENSTELLING EN WERKING VAN HET COMITE I.....-200-**

Samenstelling.....	-201-
De griffier.....	-201-
De Dienst Enquêtes.....	-202-
Het administratief personeel.....	-202-
De activiteiten.....	-203-
De financiële middelen.....	-203-
Gemeenschappelijke activiteiten met het Comité P.....	-203-

## **TITEL I : INLEIDING**

# HOOFDSTUK 1: ALGEMEEN

## 1. TOEZICHTSONDERZOEKEN

### 1.1 Algemene toezichtsbevoegdheden van het Comité I

Het toezicht, dat krachtens de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten werd ingevoerd, heeft betrekking op de bescherming van de rechten die de Grondwet en de wet aan de personen verlenen, alsook op de coördinatie en de efficiëntie van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten<sup>1</sup>.

De bovengenoemde organieke wet van 18 juli 1991 noemt in artikel 3 de twee inlichtingendiensten die onderworpen zijn aan het democratisch toezicht van het parlement. Het parlement oefent dit toezicht uit via het Comité I, dat krachtens dezelfde wettekst werd opgericht. Deze twee diensten zijn de Veiligheid van de Staat en de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid van de Krijgsmacht (ADIV).

Om het Comité I in de gelegenheid te stellen toezicht uit te oefenen, heeft de wetgever aan dit Comité de bevoegdheid verleend onderzoek te voeren naar de activiteiten en de werkwijzen van de voornoemde inlichtingendiensten, naar hun interne reglementen en richtlijnen, alsook naar alle documenten die de handelwijze van de leden van deze diensten regelen.

Overigens zijn deze diensten verplicht hun interne reglementen en richtlijnen en de documenten tot regeling van het gedrag van hun leden, uit eigen beweging aan het Comité I te bezorgen (cf. artikel 33 van de wet van 18 juli tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten).

Voorts vermelden we dat het Ministerieel Comité voor Inlichting en Veiligheid<sup>2</sup> (voorgezeten door de Eerste minister, en bestaande uit de ministers van Buitenlandse Zaken, Binnenlandse Zaken, Landsverdediging, Justitie en de Staatssecretaris voor Energie en Ontwikkeling) die het algemeen beleid inzake inlichtingen uitstippelt.

Dit Comité bepaalt ook de prioriteiten van de Veiligheid van de Staat en van de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid van de Krijgsmacht. Het coördineert tevens de activiteiten van deze diensten. Bovendien bepaalt het Ministerieel Comité het beleid inzake het beschermen van gevoelige informatie. Hiertoe stelt het richtlijnen vast.

---

(1) Artikel 1 van de wet d.d. 18 juli 1991 zoals gewijzigd door de wet d.d. 1 april 1999 (B.S. 03/04/1999, p. 11.161)

(2) Cf. met name de artikelen 4, 7.1°, 10 §1, 11§1-4°, 20§3 van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (B.S. van 18 december 1998)

In verband hiermee vestigt het Comité I de aandacht op het feit dat het bovengenoemde artikel 33 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht, niet bepaalt dat de richtlijnen van het Ministerieel Comité voor Inlichting en Veiligheid, of de richtlijnen van het College voor Inlichting en Veiligheid<sup>3</sup> moeten worden opgenomen in de interne documenten die de inlichtingendiensten uit eigen beweging aan het Comité I moeten bezorgen.

Niettemin is het Comité I van mening dat het toegang tot die richtlijnen zou moeten hebben, teneinde zijn controleopdracht met kennis van zaken te kunnen uitvoeren, alsook zijn nieuwe opdracht als beroepsorgaan inzake de veiligheidsmachtigingen (*zie verder - Titel I, Hfd.3: "De geschillen inzake de veiligheidsmachtigingen"*).

Met betrekking tot de wijze waarop administratieve toezichtsonderzoeken kunnen worden geopend, moet men een onderscheid maken tussen onderzoeken die worden geopend op verzoek van het parlement, onderzoeken die het Comité I -of zijn Dienst Enquêtes - uit eigen beweging opent, en de onderzoeken die worden geopend naar aanleiding van een klacht van een particulier betrokken bij de activiteiten van een inlichtingendienst of van een lid van deze diensten.

Bovendien bepaalt de wet dat, ook al is het Comité I een uitvloeisel van de wetgevende macht, een toezichtsonderzoek ook aan het Comité I kan worden toevertrouwd op verzoek van een van de bevoegde ministers, zijnde de minister van Justitie en de minister van Landsverdediging<sup>4</sup>.

Benevens dit parlementair toezicht dat a posteriori wordt uitgeoefend, zijn de activiteiten van beide inlichtingendiensten sinds 1 februari 1999 ook onderworpen aan de bepalingen van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Het probleem waartoe dit toezicht leidt in geval van materies die tegelijk de politie- en de inlichtingendiensten kunnen aanbelangen, wordt behandeld in artikel 53 van de wet van 18 juli 1991.

Dit artikel bepaalt dat wat betreft de taakverdeling en de coördinatie van de werking tussen enerzijds de politiediensten en anderzijds de inlichtingendiensten, de Vaste Comités P en I gezamenlijke toezichtsonderzoeken kunnen verrichten.

*(Zie Titel II, "Eindverslag over het gezamenlijk onderzoek naar de veiligheidsmaatregelen die binnen de algemene politiesteundienst (APSD) werden genomen om het welslagen van de gerechtelijke onderzoeken te waarborgen en meer in het algemeen naar de doelmatigheid van deze dienst "(p.187)*

## 1.2 Staat van de onderzoeken

Ook al bestaat de gewoonte om in een jaarlijks activiteitenverslag statistieken op te nemen, willen we eerst en vooral benadrukken dat, in de specifieke, heel bijzondere<sup>5</sup> -en al bij al recente- materie van het bestendig parlementair toezicht op de activiteiten van de

---

<sup>(3)</sup> Oppericht bij koninklijk besluit van 21 juni 1996

<sup>(4)</sup> Van deze laatste mogelijkheid, om het Comité I te belasten met een onderzoek, werd (zo goed als) geen gebruik gemaakt sinds dit Comité zijn activiteiten heeft aangevat op 26 mei 1993

<sup>(5)</sup> Zie activiteitenverslag Comité I, 1999, Titel III, Hfd. 4 p. 131 : Het beknopt rapport betreffende de deelname van het Comité I aan de Conferentie van de organen die toezicht houden op de activiteiten inzake inlichtingen (Ottawa, Australië - 28 en 29 juni 1999), gewijd aan het thema «Onderzoek en toezicht in het nieuwe millennium: de uitdagingen van een multipolaire wereld.»

inlichtingendiensten<sup>6</sup>, dergelijke gegevens wellicht slechts van ondergeschikt belang zijn om inzicht te krijgen in de resultaten van de controleopdracht, zoals ze wordt beschreven in punt 1.1 hierboven.

Benevens de toezichtsonderzoeken, een bij wet ingevoerde procedure die toelaat a posteriori de doeltreffende werking van de diensten te controleren en na te gaan of de fundamentele rechten en vrijheden van de burgers worden gerespecteerd, beschikt het Comité I over andere middelen waarmee het probeert zijn opdracht concreet te vervullen in een klimaat van grotere transparantie vanwege de inlichtingendiensten.<sup>7</sup>

Op het gebied van een betere kwantitatieve en kwalitatieve kennisgeving aan het controleorgaan door deze diensten, moeten inderdaad nog inspanningen worden gedaan en is er nog heel wat ruimte voor verbetering.

Het Comité I vraagt de diensten regelmatig informatie over sommige actuele thema's of vraagstukken (zie verder p. 10 *Vragen gesteld door het Comité I aan de inlichtingendiensten*). Geleidelijk wordt ook een systeem van periodieke vergaderingen of briefings ingevoerd, teneinde de activiteiten van de diensten beter te kunnen volgen.

We komen even terug op de eigenlijke onderzoeken : tussen 1 januari en 31 december 2000 hebben het Vast Comité van Toezicht op de inlichtingendiensten en zijn Dienst Enquêtes in totaal 29 dossiers behandeld. Daarvan werden er 15 geopend in diezelfde periode.

Van deze 15 onderzoeken werden er 10 geopend op initiatief van het Comité I, 4 naar aanleiding van een klacht van particulieren en 1 op verzoek van de Begeleidingscommissie van het Comité I.

Van deze 15 onderzoeken hebben er 8 uitsluitend betrekking op de Veiligheid van de Staat en 4 uitsluitend op de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid van de Krijgsmacht. De overige 3 onderzoeken hebben betrekking op materies die tot de bevoegdheid van beide diensten behoren.

Op de datum waarop we dit verslag sluiten, zijn 14 toezichtsonderzoeken, waarvan sommige van groot belang, nog in behandeling. Voor sommige onderzoeken moet de Dienst Enquêtes van het Comité I nog een aantal opdrachten uitvoeren, in andere heeft deze Dienst de resultaten van zijn onderzoeksactiviteiten aan het Comité I bezorgd en stelt dit Comité een rapport op dat krachtens artikel 33, lid 3 van de organieke wet inzake toezicht bestemd is voor de betrokken ministers en voor de Begeleidingscommissie van de Senaat.

De onderzoeken, waarvan een rapport reeds werd verzonden naar de ministers van Justitie en Landsverdediging, evenals naar de Senaat, zijn het voorwerp van Titel II van dit algemeen activiteitenverslag 2000.

---

<sup>(6)</sup> Bij wijze van voorbeeld: er bestaan systemen van parlementaire controle in de Verenigde Staten, in Groot-Brittannië, Duitsland, Italië. Het Comité I toont vooral belangstelling voor de evolutie van het probleem van het parlementair toezicht in Frankrijk, waar de diensten zich lijken te verzetten tegen het beginsel van dit toezicht. Een eerste wetsvoorstel werd ingediend in 1997, maar werd nadien weer ingetrokken. Op 23 november 1999 legde de heer PAECHT, volksvertegenwoordiger, in naam van de Commissie Landsverdediging en Krijgsmacht, voorgezeten door de heer Paul Quilès, aan de *Assemblée Nationale* een rapport voor met het oog op de oprichting van een parlementaire delegatie voor inlichtingen.

<sup>(7)</sup> Terloops en bij wijze van voorbeeld onderstreept het Comité I, m.b.t. de openstelling naar een betere kennis van de activiteiten van de inlichtingendiensten, dat in sommige landen de inlichtingendiensten - zoals de BvI in Duitsland - jaarverslagen opmaken die informatie bevatten. Deze handelwijze contrasteert met de gebruikelijke nevelen waarin de activiteiten van deze diensten gewoonlijk gehuld zijn.



In de praktijk hebben de toezichtsonderzoeken betrekking op specifieke feiten (in het geval van klachten), op gevoelige actuele thema's waarvan het Comité I kennis krijgt door het raadplegen van open bronnen (vb.: het bestaan van een interceptiesysteem van het type «Echelon»), of op meer algemene thema's waarvoor de diensten belangstelling hebben, in het bijzonder indien deze thema's verband houden met de wettelijke opdrachten waarmee deze diensten zijn belast krachtens de organieke wet van 30 november 1998 (vb.: verdedigen van het economisch potentieel van het land.)

Bij het voeren van deze onderzoeken hoeden het Comité I en zijn Dienst Enquêtes zich ervoor de werking van de Veiligheid van de Staat en de ADIV niet te hinderen. Daarvoor maken ze gebruik van een aantal praktische maatregelen die hen toelaten rekening te houden met de beschikbaarheid van de leden van deze diensten die bij de toezichtsonderzoeken betrokken zijn.

Voorts wint het Comité I, voor zover zijn middelen dit toelaten, zoveel mogelijk inlichtingen in over de behandelde thema's. Daarvoor doet het eventueel een beroep op externe deskundigen, overeenkomstig artikel 48 §3 van de bovengenoemde wet van 18 juli 1991.

Tot slot wijzen we erop dat in het kader van sommige toezichtsonderzoeken, de Veiligheid van de Staat tegen het Comité I en tegen zijn Dienst Enquêtes, het geheim van een lopend gerechtelijk onderzoek heeft aangevoerd, ter rechtvaardiging van zijn beslissing geen informatie aan het controleorgaan te bezorgen.

Hierbij beriep de Veiligheid van de Staat zich op artikel 48 § 2 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten, dat bepaalt: «*De leden van de inlichtingendiensten zijn verplicht geheimen waarvan zij kennis dragen aan het Vast Comité I bekend te maken, behalve indien ze betrekking hebben op een lopend opsporings- of gerechtelijk onderzoek.*»

In verband hiermee is het Comité I van mening dat een extensieve interpretatie van een bepaling die slechts een uitzondering wil zijn, - die overigens volledig gegrond is-, natuurlijk tot gevolg heeft dat het verloop van een toezichtsonderzoek in de praktijk voor onbepaalde tijd wordt belet.

Bijgevolg is zulk een interpretatie onverzoenbaar met de filosofie van het controlesysteem dat werd ingevoerd krachtens de bovengenoemde wet tot regeling van het toezicht d.d. 18 juli 1991.

Voorts willen we er op wijzen dat de kennisname door het Comité I en door zijn onderzoekers van precieze feiten die van belang zijn voor een gerechtelijk dossier niet noodzakelijkerwijze onmisbaar is in het kader van een controle «*a posteriori*» van de doeltreffendheid van de diensten en van de wijze waarop hun onderlinge samenwerking wordt gecoördineerd.

In dit opzicht beveelt het Comité I de inlichtingendiensten aan het geheim van het onderzoek zo nauwkeurig mogelijk te evalueren en in geval van twijfel een beroep te doen op de met het onderzoek belaste magistraat.

Het Comité I behoudt zich hetzelfde recht voor.

## 2. GERECHTELIJKE ONDERZOEKEN

In tegenstelling tot zijn Dienst Enquêtes geniet het Comité I niet de minste gerechtelijke bevoegdheid.

Artikel 40, lid 3 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingen bepaalt dat wanneer de Dienst Enquêtes van het Comité I in deze hoedanigheid handelt, niet langer onder het toezicht staat van het Comité I, maar onder het directe toezicht van een parketmagistraat of een onderzoeksrechter.

Tijdens het voorbije jaar werd de Dienst Enquêtes van het Comité I belast met drie nieuwe gerechtelijke onderzoeken, waarvan er één uitzonderlijk belangrijk.

In het kader van dit onderzoek, geopend in de context van een gerechtelijk onderzoek dat reeds was geopend om een andere reden, werd voor het eerst sinds de inwerkingtreding van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, de procedure toegepast die wordt beschreven in artikel 38§2 van deze wet.

Krachtens deze procedure kan het hoofd van een inlichtingendienst zich verzetten tegen de gerechtelijke inbeslagneming van geclassificeerde documenten<sup>8</sup>.

In het bewuste geval zijn de redenen van dit verzet, genoemd in de kennisgeving die het hoofd van de betrokken dienst krachtens de wet aan de voorzitter van het Comité I bezorgt, de volgende: «*de mogelijke inbreuk op de internationale betrekkingen en het mogelijk gevaar voor een natuurlijk persoon*<sup>9</sup>.»

Het Comité I zal de evolutie van dit geval<sup>10</sup> blijven volgen in de context van zijn controlebevoegdheden en zal daarover verslag uitbrengen aan het Parlement. Daarnaast stelt zich meer in het algemeen het probleem van de circulatie van de informatie, in het bijzonder van de informatie die wordt geclassificeerd krachtens de wet van 11 december 1998 inzake de classificatie- en de veiligheidsmachtigingen.

In het kader van een ander toezichtsonderzoek waarvan elders sprake in dit algemeen activiteitenverslag heeft het Comité I met betrekking tot het meedelen van informatie aan de

---

<sup>(8)</sup> Artikel 38 §1 : De gerechtelijke huiszoekingen en inbeslagnemingen die uitgevoerd worden op de plaatsen waar de leden van inlichtingen- en veiligheidsdiensten hun functie uitoefenen, worden verricht in aanwezigheid van hun korpschef of zijn plaatsvervanger. De korpschef of zijn plaatsvervanger waarschuwt onmiddellijk de bevoegde minister over de uitgevoerde gerechtelijke huiszoekingen en inbeslagnemingen.

§2. Indien de korpschef of zijn plaatsvervanger van oordeel is dat de inbeslagneming van de geclassificeerde gegevens en voorwerpen van die aard is dat zij een bedreiging vormt voor de uitoefening van de opdrachten bedoeld in de artikelen 7, 8 en 11, §§ 1 en 2, of dat zij een gevaar meebrengt voor een natuurlijke persoon, waarschuwt hij onmiddellijk de voorzitter van het Vast Comité I en de bevoegde minister. Deze geclassificeerde inbeslaggenomen stukken worden in een verzegelde omslag geplaatst, ondertekend door de korpschef of zijn plaatsvervanger en op een veilige plaats bewaard door de onderzoeksmagistraat.»

<sup>(9)</sup> We herinneren eraan dat de Dienst Enquêtes van het Comité I in gerechtelijke zaken alleen bevoegd is voor «*onderzoeken naar de misdaden en wanbedrijven ten laste van de leden van de inlichtingendiensten (artikel 40 lid 3 van de wet van 18 juli 1991)*».

<sup>(10)</sup> In dit stadium is het Comité I echter van mening dat, vóór men zijn toevlucht neemt tot dergelijke geschilprocedures die volgens dit Comité de uitzondering moeten blijven, de samenwerking tussen de diensten, waarvan de wetgever wilde dat ze zo doeltreffend mogelijk zou zijn, onvermijdelijk verloopt, benevens de formele akkoorden die ook onmisbaar zijn, via het op gang brengen van een eerlijke en constructieve dialoog, Zie Titel II, B, Hoofdstuk 1 en 3 van dit verslag pagina's 68 – 86 en volgende.

gerechtelijke overheden vastgesteld dat, in weerwil van de principes inzake samenwerking en communicatie van de gegevens die de wetgever heeft bekrachtigd in de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst<sup>11</sup>, er op dit gebied in de praktijk soms nog steeds obstakels bestaan die in de bewuste gevallen verband zouden hebben met de bescherming van de bronnen en vooral met de toepassing door onze inlichtingendiensten van «de regel van de derde of van de derde dienst»<sup>12</sup>.

De reële gevoeligheid van de materie en het behoud van de grootst mogelijke efficiëntie van de Belgische inlichtingendiensten, nopen het Comité I tot voorzichtigheid, vóór het uit deze vaststellingen algemene conclusies trekt.

Niettemin is het Comité I de mening toegedaan dat principiële vragen moeten worden gesteld, i.h.b. betreffende de toepassing van «de regel van de derde» door de inlichtingendiensten ten overstaan van de politieke of gerechtelijke nationale overheden.

Meer in het algemeen meent het Comité I dat de bovengenoemde recente wetteksten, die niet alleen de organisatie en de werking van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten regelen, maar ook materies zoals de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, in de praktijk oplossingen kunnen aanbrengen met het oog op meer en wellicht ook een betere communicatie tussen de inlichtingendiensten en de andere nationale overheden en diensten.

De natuurlijke bestemmingen van geclassificeerde informatie moeten echter een noodzakelijke basisvoorwaarde naleven. Zij moeten de passende maatregelen nemen om gevolg te geven aan de vereisten van de wet. Vervolgens kunnen ze toegang krijgen tot deze gegevens, teneinde met kennis van zaken de beslissingen te nemen die tot hun domein van bevoegdheid en soevereiniteit behoren. Tegelijk garanderen ze de doeltreffende bescherming die het wettelijk gevolg is van het niveau van classificatie van deze gegevens.

In verband hiermee past het erop te wijzen, in het bijzonder met betrekking tot de gerechtelijke overheden, dat de beperking van toegang tot de diverse geclassificeerde elementen bepaald in artikel 8 van de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, niet van toepassing is wanneer deze overheden handelen in het kader van hun eigen bevoegdheden.

### **3. PRIVATE INLICHTINGENONDERNEMINGEN**

Het toezicht van het Comité I strekt zich niet uit over dit type activiteiten, ook al kunnen ze in bepaalde gevallen de activiteiten van de officiële inlichtingendiensten overlappen.

Bijgevolg kan men zich afvragen hoe het staat met het toezicht op de activiteiten van deze private inlichtingenondernemingen, onder de specifieke invalshoek van «de bescherming van de rechten die de Grondwet en de wet aan de personen verlenen», bedoeld in artikel 1 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en de inlichtingendiensten.

---

<sup>(11)</sup> Artikelen 19 en 20 van de wet dd. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten

<sup>(12)</sup> Deze regel beschermt de informatie bezorgd door een derde inlichtingendienst, door te beletten dat deze informatie, zonder de voorafgaande toestemming van de dienst die de informatie heeft bezorgd, wordt doorgespeeld aan andere bestemmingen

Op algemene wijze is het Comité I van mening dat het nodig is rekening te houden met de huidige dimensie van de private inlichtingensector. Aan de activiteiten van deze sector wordt steeds meer belang toegekend, vooral op internationaal niveau en in de economische, industriële en financiële wereld. Ook al zijn deze activiteiten op zich niet onwettelijk<sup>13</sup>, de maatschappij en haar verantwoordelijken zijn zich niet steeds even zeer bewust van de risico's en de bedreigingen die ze kunnen vormen.

Er bestaan inderdaad wettelijke bepalingen die het toezicht regelen op sommige van deze sectoren, zoals de wet van 19 juli 1991 tot regeling van het beroep van privé-detective en de wet van 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, de beveiligingsondernemingen en de interne bewakingsdiensten. Krachtens deze bepalingen moet de minister van Binnenlandse Zaken jaarlijks een schriftelijk verslag overleggen aan de Kamer en de Senaat.

Voorts bevat ons intern recht een aantal strafbepalingen om te reageren op mogelijke disfuncties, misbruiken en inbreuken van eender welke aard die op dit gebied zouden worden vastgesteld of onthuld. Bij wijze van voorbeeld, dat representatief is voor de bijzondere materie die ons bezighoudt, noemen we de wet van 28 november 2000 inzake informaticacriminaliteit.

Door op dit feit de nadruk te leggen meent het Comité I dat het probleem een bijzondere en volgehouden aandacht verdient, niet alleen vanuit de invalshoek van de beperkte middelen waarover onze nationale diensten beschikken in vergelijking met de «concurrentie» van private ondernemingen, die binnen deze sector meestal zijn georganiseerd op een niveau dat de landsgrenzen overschrijdt en die over aanzienlijke financiële middelen beschikken, maar ook en vooral vanuit de invalshoek van de bedreigingen die onze nationale diensten moeten identificeren en die dit type activiteiten zonder betwisting kunnen vormen voor andere actoren van het economisch en wetenschappelijk potentieel van het land.

Nog andere aspecten, zoals het rekruteren of weghalen van leden van de officiële inlichtingendiensten door private inlichtingenondernemingen en de eventuele samenwerking van deze ondernemingen met de officiële diensten, moeten volgens het Comité I eveneens deel uitmaken van een evaluatie en een bezinning.<sup>14</sup>

Ter illustratie van deze thema's is het interessant erop te wijzen dat tijdens de conferentie «*Intelligence in the 21st Century*», die in februari laatstleden in Italië plaatsvond en waaraan Europese en Amerikaanse verantwoordelijken op het gebied van inlichtingen deelnamen, bijzondere aandacht werd besteed aan het probleem van de private inlichtingen.

Dit blijkt althans uit het verslag daarover in «*Le Monde du Renseignement*» d.d. 22 februari 2001.

---

<sup>(13)</sup> Jérôme Dupré, auteur van een thesis met als titel ' *Pour un droit de la sécurité privée de l'entreprise*', die hij op 3 november 2000 verdedigde aan de Faculteit Rechten van Nice Sophia Antipolis, wijst vooral op de wettelijkheid van de praktijken inzake economische inlichtingen. Hij stelt: «*In tegenstelling tot wat mensen uit de sector denken of wat algemeen wordt aangenomen, sluit de exploitatie van zogenaamde open inlichtingen, d.i. beoefend op grond van toegankelijke informatie, niet uit dat bepaalde rechtsregels worden nageleefd. Anderzijds is de beoefening van "gesloten" inlichtingen niet noodzakelijk onwettelijk.*»

<sup>(14)</sup> Artikel 16 §2, lid één van de wet van 19 juli 1991 tot regeling van het beroep van privé-detective regelt al een vorm van samenwerking met bepaalde overheden, aangezien de privé-detective zonder verwijl gevolg moet geven aan het verzoek om inlichtingen van de minister van Binnenlandse Zaken, van de minister van Justitie of van de gerechtelijke overheden over een uitgevoerde of lopende opdracht, *wanneer deze inlichtingen nodig zijn voor de nationale veiligheid*, de handhaving van de openbare orde en voor *het voorkomen of opsporen van strafbare feiten*.

Met betrekking tot de samenwerking tussen de officiële en private diensten lezen we onder meer: *«De publieke beslissingsnemers erkennen dat deze samenwerking stilvalt wanneer de opdrachten betrekking hebben op heel gevoelige en globale zaken, in het kader waarvan alleen die agenten kunnen optreden die een band hebben met hun regering. Anderzijds staan de private ondernemingen die wereldwijd onderzoeken voeren, aan het hoofd van een geheel van netwerken van lokale inspecteurs, die meestal uit de inlichtingendiensten van de betrokken landen afkomstig zijn.»*

Met betrekking tot economische inlichtingen schaaft het Comité I zich achter de conclusie van de analyse van de Canadese onderzoeker Gregory Treverton, die in hetzelfde artikel wordt geciteerd: *«De cultuur van de geheime diensten blijkt voorgoed niet langer te zijn aangepast aan de belangrijke gebeurtenissen in het zakenleven. Gevoelige economische informatie vereist geen buitensporige clandestiniteit, maar veeleer adresboekjes van hoog niveau, behandeld door vakmensen met gevoel voor tempo. Als gevolg hiervan zou er een afscheiding komen tussen het economische inlichtingenwezen en het door de staat georganiseerde inlichtingenwezen.»* (Zie Titel II - Hfd. 7, p. 116 : "Verslag van het onderzoek naar de manier waarop de veiligheid van de staat zich kwijt van haar nieuwe opdracht inzake de bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel van het land" en Hfd. 2, p. 61 "Verslag van het onderzoek naar de wijze waarop de inlichtingendiensten gereageerd hebben op eventuele spionagefeiten of pogingen tot binnendringen in het informaticacentrum van een Belgisch onderzoekscentrum .")

#### **4. HET TOEZICHT OP HET INFORMATIEBEHEER**

Op verzoek van het kabinet van de minister van Justitie heeft de subwerkgroep III "Beheer & Toezicht van de Informatie" op 13 oktober 2000 de voorzitter van het Comité I gehoord. Dit gebeurde in het kader van de politiehervorming.

De voorzitter van het Comité I heeft van de gelegenheid gebruik gemaakt om het standpunt van dit Comité naar voren te brengen. Dit standpunt luidt als volgt:

*«Het Vast Comité I is van mening dat het als controleorgaan van de inlichtingendiensten bevoegd is om zijn bevoegdheden in de praktijk uit te oefenen op het gebied van het beheer van de informatie door deze diensten.»*

*«Het past echter te benadrukken dat dit toezicht extern is en dat het slechts a posteriori kan plaatsvinden, op bepaalde momenten en ter gelegenheid van een administratief onderzoek.»*

*«De Dienst Enquêtes van het Vast Comité zou in het kader van zijn gerechtelijke bevoegdheid en onder het toezicht van een magistraat en niet van het Comité, kunnen tussenkomen indien strafrechtelijke inbreuken worden begaan inzake het beheer van de informatie door leden van de inlichtingendiensten.»*

*«De onderstaande beschouwingen illustreren de praktische domeinen waarop het beheer van de informatie tegelijk betrekking heeft op de inlichtingendiensten, de politiediensten en de gerechtelijke overheden.»*

*«De opdrachten die de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en de veiligheidsdiensten (B.S. van 18 december 1998) aan de Veiligheid van de Staat toekent, hebben betrekking op domeinen zoals criminele organisaties, het terrorisme, schadelijke sektarische organisaties, het extremisme.(...)»*

*(...)De Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid is eveneens belast, in het kader van zijn wettelijke opdrachten, met opdrachten die betrekking kunnen hebben op de strijd tegen deze verschillende ernstige vormen van criminaliteit.»*

*«In deze sectoren impliceert de samenwerking met de politiediensten en de gerechtelijke overheden, die overigens wordt opgelegd door artikel 20 van de bovengenoemde wet, natuurlijk dat er informatie wordt uitgewisseld, hetgeen dan weer wordt beoogd in artikel 44/1 van de wet op het politieambt<sup>15</sup>.»*

*«Voorts wijzen we erop dat de inlichtingendiensten overeenkomstig de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen de opdracht hebben veiligheidsonderzoeken uit te voeren. Ook in dit kader is de toegang tot inlichtingen van de politiediensten van toepassing.»*

*«Binnen de beperkingen die voor het overige hierboven worden beschreven, wordt de rol van het Comité I in het kader van de toepassing van artikel pas duidelijk wanneer een inlichtingendienst betrokken is bij het beheer van de informatie en indien er «redenen zijn om te geloven dat de bevoegdheden inzake toezicht van het Comité I toepassing vinden.»*

*«Ook al is dit extern toezicht marginaal, toch bekleedt het een belangrijk aanvullend karakter in de mate waarin er op het niveau van de inlichtingendiensten geen intern toezicht bestaat van dezelfde aard als het toezicht voorzien door artikel 44/7 van de wet op het politieambt<sup>16</sup>.»*

*“Terloops is er reden om op te merken dat in toepassing van artikel 53 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten, de Comités P en I gezamenlijke toezichtsonderzoeken kunnen verrichten, i.h.b. met betrekking tot de taakverdeling en de coördinatie van de werking tussen de politiediensten enerzijds en de inlichtingendiensten anderzijds.”*

*“Concreet en in de mate waarin het betrokken is, schaaft het Comité I zich achter de standpunten van het Comité P in dezelfde context, te weten:*

- 1. de vraag naar een uitwisseling van informatie tussen het intern controleorgaan en het Vast Comité I in zijn hoedanigheid van extern orgaan van toezicht, zowel m.b.t. de mogelijke klachten als de vastgestelde disfuncties waarbij de inlichtingen- en veiligheidsdiensten betrokken zijn;*
- 2. het concretiseren van deze samenwerking en deze uitwisseling van informatie met het intern controleorgaan door middel van een protocolakkoord.”*

---

<sup>(15)</sup> Art. 44/1. Bij het vervullen van de opdrachten die hun zijn toevertrouwd, kunnen de politiediensten gegevens van persoonlijke aard en inlichtingen inwinnen en verwerken, meer bepaald met betrekking tot de gebeurtenissen, de groeperingen en de personen die een concreet belang vertonen voor de uitoefening van hun opdrachten van bestuurlijke politie en voor de uitoefening van hun opdrachten van gerechtelijke politie overeenkomstig de artikelen 28 bis, 28 ter, 55 en 56 van het Wetboek van Strafvordering.

<sup>(16)</sup> Art. 44/7, lid 1: «Er wordt een controleorgaan opgericht onder het gezag van de minister van Binnenlandse Zaken en van de minister van Justitie, belast met de controle van het beheer van de algemene nationale gegevensbank bedoeld in artikel 44/4, eerste lid. Dit controleorgaan heeft een onbeperkt recht op toegang tot alle inlichtingen en gegevens bewaard in deze gegevensbank.

Art. 44/7, lid 5: «Dit controleorgaan wordt voorgezeten door een federale magistraat.»

## **HOOFDSTUK 2 : VRAGEN GESTELD DOOR HET COMITÉ I AAN DE INLICHTINGEDIENSTEN**

Benevens de onderzoeken die het voert op verzoek van het Parlement of van een van de bevoegde ministers of uit eigen beweging, meende het Comité I dat zijn wettelijke bevoegdheden dit Comité ook toelieten regelmatig de verantwoordelijken van de inlichtingendiensten te ondervragen over het een of andere thema dat deze diensten behandelen.

Het betreft een soepeler en informeler manier van toezicht houden, die geen aanleiding geeft tot een onderzoeksopdracht noch tot enige controle ter plaatse. Dergelijke uitwisselingen laten het Comité I echter toe zonder veel formaliteiten op de hoogte te blijven van de prioriteiten op een welbepaald ogenblik en over de manier waarop de inlichtingendiensten een welbepaalde materie behandelen.

De vragen worden per post verzonden of worden mondeling gesteld tijdens ontmoetingen en gedachtewisselingen die van tijd tot tijd worden georganiseerd met de verantwoordelijken van de inlichtingendiensten.

Aan sommige vragen en aan sommige antwoorden die het Comité I ontving, werd een classificatieniveau «vertrouwelijk» of zelfs «geheim» toegekend in de zin van de wet d.d. 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen. Dit betekent dat het Comité I daarvan niet integraal kennis mag geven in een rapport dat voor publicatie is bestemd.

Het Comité I biedt hier een samenvatting van vragen die het in het jaar 2000 heeft gesteld en van de niet-geclassificeerde antwoorden daarop die het van de inlichtingendiensten heeft ontvangen.

Sommige van de vragen en antwoorden die het Comité I in 2000 behandelde, komen niet voor in dit rapport, omdat het onderzoek nog niet volledig is afgerond. Deze hangende zaken worden besproken in een volgend activiteitenverslag.

### **1. VOETBALKAMPIOENSCHAP “EURO 2000” - EVALUATIE DOOR DE VEILIGHEID VAN DE STAAT VAN DE BEDREIGINGEN DIE SOMMIGE EXTREMISTISCHE SUPPORTERS VAN VOETBALCLUBS KUNNEN VORMEN TIJDENS HUN VERBLIJF IN BELGIË**

Een artikel met als titel *“L’ombre d’Arkan plane sur l’Euro 2000”* (*‘De geest van Arkan hangt boven Euro 2000’*), dat verscheen in het tijdschrift «*Courrier International*» nr. 483 van 3 tot 9 februari 2000, heeft de aandacht van het Comité I getrokken.

Het is bekend dat ook in België extreem-rechtse elementen infiltreren in clubs van voetbalsupporters.

Op 15 februari 2000 stelde het Comité I de volgende vragen aan de Veiligheid van de Staat:

- Is het in het artikel beschreven gevaar reëel?
- Heeft de Veiligheid van de Staat dit probleem onderzocht?
- Heeft ze verslagen over het probleem opgesteld?
- Aan wie zou ze deze verslagen hebben bezorgd?
- Houdt de Veiligheid van de Staat bepaalde Belgische supportersclubs in het oog?

***Antwoord van de Veiligheid van de Staat (brief van 28 februari 2000)***

Samengevat:

In het kader van haar opdrachten beschreven in de artikelen 7 en 8 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, i.h.b. op het vlak van extremisme of terrorisme, besteedt de Veiligheid van de Staat aandacht aan sommige Belgische supportersclubs (hooligans lato sensu) van voetbalploegen.

Er werden inderdaad al extremistische uitpattingen vastgesteld bij personen die tot bepaalde clubs behoren en die niet veraf staan van bewegingen van nationalistisch-revolutionaire strekking.

Met uitzondering van verbale beledigingen door toeschouwers aan het adres van sommige voetballers met een andere huidskleur en het opduiken van nationalistische symbolen zoals Keltische kruisen, werd België tot op heden nog niet geconfronteerd met een golf van extremisme vergelijkbaar met wat men in Italië heeft meegemaakt, waar georganiseerde groepen enorme spandoeken ontrolden ter verheerlijking van een of andere figuur van extreem-rechtse strekking (Arkan, Mussolini).

In februari 2000 onderzocht de Veiligheid van de Staat echter de mogelijkheid dat georganiseerde groeperingen extreem-rechtse of Joegoslavische hooligans van Euro 2000 wilden profiteren om actie te voeren.

De Veiligheid van de Staat stelde echter vast dat in België afwijkend gedrag ter zake veeleer het werk was van individuen, ten hoogste van kleine groepjes.

In voorbereiding op Euro 2000 is er een samenwerking tot stand gekomen tussen de Veiligheid van de Staat en de Rijkswacht. Deze laatste bezorgde regelmatig gegevens over de extremistische aard van de hooligans in de voetbalstadions aan de Veiligheid van de Staat.

Een specifieke nota over dit probleem werd tegelijk gericht aan de ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken, aan de Nationale Magistraat en aan de Algemene Rijkspolitie (ARP).



## 2. DE MOGELIJKE ROL VAN DE INLICHTINGDIENSTEN BIJ DE EVALUATIE VAN ECONOMISCHE SANCTIES OPGELEGD AAN SOMMIGE LANDEN

Zoals blijkt uit twee parlementaire interpellaties op 7 juni 2000 in de Commissie Buitenlandse Betrekkingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers<sup>(1)</sup>, stellen NGO's regelmatig vragen naar de doeltreffendheid van de internationale sancties die tegen sommige landen worden uitgesproken (Irak, Joegoslavië enz.).

Het Comité I vroeg zich af of de inlichtingendiensten, in het kader van hun opdrachten, nuttige informatie hierover bezorgen of kunnen bezorgen aan de regering.

Op 23 juni 2000 stuurde het Comité I een brief in deze zin naar de verantwoordelijken van de Veiligheid van de Staat en van de ADIV:

*“Houdt uw dienst in het kader van zijn opdrachten toezicht op de toepassing van de economische sancties die de internationale gemeenschap tegen een land uitspreekt?”*

*Verzamelt en analyseert uw dienst informatie betreffende de gevolgen van een dergelijk embargo (militaire gevolgen, gevolgen op het vlak van de veiligheid, voor de burgerbevolking, voor de economie, voor de internationale betrekkingen, enz.)?*

*Zo ja, over welke landen in het bijzonder? Aan wie worden deze eventuele verslagen bezorgd?*

*Bent u van mening dat uw dienst al dan niet bevoegd is om dit soort gegevens te verzamelen, te analyseren en aan de politieke beslisningnemers te bezorgen?”*

### **Antwoord van de ADIV (brief van 10 juli 2000)**

#### Samengevat:

De organieke wet van november 1998 stelt de opdrachten van de militaire inlichtingendienst vast. De doeltreffendheid van de internationale sancties behoort op zich niet tot de zaken die deze dienst opvolgt.

De militaire situatie, de veiligheid, de binnenlandse en buitenlandse politiek van sommige landen worden gevolgd voor zover dit wordt voorzien in het richtplan Inlichtingen van de Strijdkrachten.

Dit document stelt de prioriteiten van de ADIV vast. Gelet op zijn opdrachten en zijn beperkte middelen is het voor de ADIV niet mogelijk de doeltreffendheid van internationale sancties van nabij te volgen.

Indien de informatie waarover de dienst in verband hiermee beschikt ook betrekking heeft op de veiligheid van de Belgische militairen, brengt de ADIV de overheden daarvan op de hoogte (de Eerste minister, de minister van Buitenlandse Zaken, de minister van Landsverdediging en de Veiligheid van de Staat).

---

<sup>(1)</sup> Cfr. Commissie buitenlandse betrekkingen, 7 juni 2000 - COM 224

## ***Antwoord van de Veiligheid van de Staat (brief van 27 juli 2000)***

### Samengevat:

Het opvolgen van de toepassing van internationale sancties die tegen sommige landen worden getroffen, maakt geen deel uit van de opdrachten waarmee de wetgever de Veiligheid van de Staat heeft belast.

Hoewel deze dienst dus niet op algemene en systematische wijze inlichtingen in verband hiermee verzamelt, kan het gebeuren dat hij in het kader van zijn wettelijke opdrachten relevante informatie produceert.

Zo neemt de Veiligheid van de Staat deel aan de interministeriële werkgroep 'Task Force Diamant', sinds de Verenigde Naties hun embargo hebben uitgebreid tot de diamanthandel waarvan de opbrengsten worden gebruikt om de UNITA in Angola te financieren.

De Veiligheid van de Staat stelt ook verslagen op over luchtvervoermaatschappijen die ervan worden verdacht het lucht embargo van de Verenigde Naties en de Europese Unie tegen ex-Joegoslavië niet te respecteren.

Op het vlak van proliferatie besteedt de Veiligheid van de Staat aandacht aan de uitvoer van materieel, producten, goederen en knowhow die een land dat onder een embargo gebukt gaat kan gebruiken om niet-conventionele of heel gesofisticeerde wapens te vervaardigen. Deze inlichtingen worden aan de bevoegde overheden bezorgd.

### **3. VRAGEN GESTELD IN HET KADER VAN EEN OPVOLGING VAN HET ONDERZOEK NAAR DE DEELNAME VAN DE BELGISCHE INLICHTINGEDIENSTEN AAN SATELLIETPROGRAMMA'S OP HET VLAK VAN INLICHTINGEN**

#### **3.1 Toegang van de ADIV tot de satellietbeelden**

Bij het afsluiten van zijn onderzoek in 1998 naar het deelnemen van de Belgische inlichtingendiensten aan satellietprogramma's op het vlak van inlichtingen<sup>(2)</sup>, was het Comité I van mening dat de ADIV rechtstreeks en autonoom toegang moest kunnen hebben tot satellietbeelden als aanvullende informatiebron, vooral met het oog op het ondersteunen van operaties waarbij België alleen optreedt en beslissingen neemt in een nationaal kader.

Het Comité I keurde dan ook goed dat de toenmalige minister van Landsverdediging onderhandelingen had aangeknoopt met de Franse regering met het oog op een Belgische deelname aan het Europese Helios II-programma.

---

<sup>(2)</sup> Cfr. Activiteitenverslag Comité 1998, Hfd. 5, p. 140

In oktober 1998 echter besliste de beperkte ministerraad daar niet mee voort te gaan, rekening houdend met de te hoge kosten voor het budget van Landsverdediging. Deze beslissing kon echter worden herzien bij het voltooiën van het nieuwe investeringsplan van Landsverdediging.

Op diezelfde ministerraad werd beslist een nationaal centrum voor de interpretatie van satellietbeelden op te richten, dat zou afhangen van de generale staf van het leger. Voorts kreeg een comité, met vertegenwoordigers van de vier betrokken ministeries - d.i. Landsverdediging, Wetenschapsbeleid, Economie en Buitenlandse Zaken -, de opdracht de ontwikkelingen te volgen op het gebied van observatiesatellieten, teneinde aan de regering alternatieve oplossingen te kunnen voorstellen.

Het Comité I heeft de nieuwe minister van Landsverdediging de vraag gesteld om te weten of de werkzaamheden van het voornoemd Interministerieel Comité werden voortgezet en te vernemen hoe ver men gevorderd is.

Het Comité I heeft ook de ADIV ondervraagd om te weten te komen hoe ver de strijdkrachten staan met het oprichten van de cel voor het analyseren van satellietbeelden.

### ***Antwoord van de ADIV (uitvoerige briefing van 11 februari 2000)***

#### Samengevat:

Na de beslissing van de regering in oktober 1998, is er toch nog informeel contact geweest tussen vertegenwoordigers van Landsverdediging en de Franse overheden, om te onderzoeken of er voor België alternatieve mogelijkheden bestonden om deel te nemen aan het programma Helios II.

Zes formules van partnership werden bestudeerd, gaande van de volledige deelname aan het programma voor een bedrag van 2,8 miljard BEF tot de aankoop van beelden volgens de specifieke behoeften van de Belgische strijdkrachten ( $\pm$  1,2 miljoen BEF per foto).

Ook de verschillende mogelijkheden om beelden te verkrijgen bij andere, eventueel commerciële leveranciers, werden onderzocht.

Na de voor- en nadelen van de verschillende mogelijkheden tegen elkaar te hebben afgewogen, meende de ADIV dat de beste oplossing erin bestond operationeel deel te nemen aan het programma Helios II. Dit was echter ook de duurste oplossing.

Daarnaast werd het Belgisch Centrum voor de interpretatie van satellietbeelden vanaf december 1999 geleidelijk geïnstalleerd. Het ressorteert onder de ADIV en zou in september 2001 volledig operationeel moeten zijn.

### **Commentaar van het Comité I:**

In november 2000 heeft de regering een nieuw investeringsplan van het ministerie van Landsverdediging voor de jaren 2000 en 2001 goedgekeurd.

Dit investeringsprogramma plant militaire aankopen voor meer dan 80 miljard, waaronder 2,923 miljard voor deelname aan de satelliet Helios II.

### **3.2. De weerslag van een storing van de Amerikaanse transmissiesystemen op de bevoorrading van de ADIV in satellietbeelden**

Volgens een artikel van de Amerikaanse journalist James Risen, verschenen in de "New York Times" van 11 april 2000, deed zich in augustus 1999 een storing voor van de Amerikaanse veiligheidstransmissiesystemen.

Als gevolg van deze storing zou de transmissie van satellietbeelden naar analisten en naar de politieke en militaire overheden gedurende meerdere dagen onderbroken zijn geweest. De beelden konden zelfs niet meer worden afgedrukt.

De Amerikaanse inlichtingendiensten konden hun archiefbeelden dus niet vergelijken met de nieuwe beelden, wat betekent dat ze niet meer in staat waren toezicht te houden op de militaire activiteiten van sommige vijandige staten.

Het Comité I heeft de ADIV ondervraagd over de realiteit van dit incident en over de eventuele gevolgen voor de werking van de dienst.

Het Comité I heeft gevraagd of de ADIV op de hoogte was van dit veiligheidsincident en als gevolg daarvan niet kon beschikken over informatie die nuttig kan zijn in het kader van zijn opdrachten.

### ***Antwoord van de ADIV (brief van 21 juni 2000)***

#### **Samengevat :**

De ADIV heeft geen kennis gekregen van het bewuste incident, wat volgens deze dienst normaal is. Aangezien de ADIV in die tijd nog niet beschikte over een operationele analysecel, heeft deze dienst geen nadeel ondervonden van het incident.

Indien een dergelijk incident opnieuw zou voorvallen, zou dit volgens de ADIV geen gevolgen hebben voor de werking van de dienst. Immers, de ADIV krijgt van zijn geallieerden alleen beelden die ten minste 14 dagen oud zijn.

De ADIV herhaalde dat de enige manier om toegang te hebben tot heel recente beelden, erin bestaat deel te nemen aan het Helios II-programma.

**Commentaar van het Comité I:**

In het jaarverslag 2000 van het «*Intelligence and Security Committee*»<sup>(3)</sup> wordt toegegeven dat het NSA inderdaad te maken heeft gehad met een storing van de informatica.

Tegelijk wordt de nadruk gelegd op de kwaliteit van de samenwerking tussen de Britse en Amerikaanse inlichtingendiensten in het kader van het UKUSA-verdrag.

---

<sup>(3)</sup> Het Britse toezichtsorgaan op de inlichtingendiensten

## HOOFDSTUK 3 : DE GESCHILLEN INZAKE VEILIGHEIDSMACHTIGINGEN

### 1. INLEIDING

Tot voor kort bestond er in België geen gestructureerde wetgeving tot regeling van de procedure voor het uitreiken van een **'veiligheidsmachtiging'**. Niettemin werden jaarlijks duizenden **'veiligheidscertificaten'** uitgereikt.

Met de wet van 11 december 1998, die op 1 juni 2000 in werking is getreden, had de wetgever tot doel de diverse onderzoeksprocedures te uniformiseren die voorafgaan aan het uitreiken van een veiligheidsmachtiging. Voordien vonden al die procedures hun bron, naargelang het geval, in diverse internationale verordeningen, in richtlijnen van een minister of van de regering, in een koninklijk besluit van 19/12/1989 houdende organisatie van de generale staf en in een wet van 4 augustus 1955 betreffende de veiligheid van de staat op het gebied van de kernenergie ..., maar we willen geenszins beweren dat deze opsomming volledig is.

Nog meer dan voor de noodzaak om de soms tegenstrijdige bepalingen te harmoniseren, had de wetgever vooral aandacht voor het probleem van de onderzoeken die voorafgaan aan het uitreiken van deze officiële machtigingen, die de houders ervan toegang verlenen tot geclassificeerde gegevens.

Het beginsel van de wettigheid van veiligheidsonderzoeken wordt niet betwist, ook niet door het Europees Hof. Dit neemt echter niet weg dat deze onderzoeken een reële inmenging vormen in het privé-leven van de betrokkene en, bijgevolg, slechts kunnen bestaan onder de voorwaarden (arrest-SILVER d.d. 25 maart 1983) bepaald in een wet - die toegankelijk en duidelijk is (arrest-LEANDER d.d. 26 maart 1987) - of in een verwante norm (art. 8/2° van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en van de fundamentele vrijheden).

Ook de Belgische Grondwet (artikel 22) laat de inmenging in het privé-leven van de burgers alleen toe wanneer dit krachtens een wet gebeurt.

Dit was wellicht niet de voornaamste zorg van de bovengenoemde verspreide wetsbepalingen tot regeling van de voorwaarden betreffende de voorafgaande onderzoeken.

### 2. VERWITTING M.B.T. DE METHODOLOGIE

Teneinde deze synthese niet te verzwaren, heeft het Comité I niet de bedoeling commentaar te leveren op de wet, die 'duidelijk, volledig, toegankelijk en precies' wilde zijn (zie 'memorie van toelichting', Kamer van Volksvertegenwoordigers van België, 1193/1 1996-1997 en 1194/1 1996/1997, pagina 5), in antwoord op de gezamenlijke verwachtingen van het Europees Verdrag, de rechtspraak van het Hof te Straatsburg en de herhaalde adviezen van de Raad van State.

Niettemin heeft het Comité I, qualitate qua, de wet geanalyseerd voor intern gebruik. Dit was voor het Comité absoluut noodzakelijk, aangezien het gaat om het positief recht toepasbaar op concrete gevallen die ter beoordeling aan het Comité worden voorgelegd. Het Comité neemt zich voor deze analyse te publiceren ter gelegenheid van haar volgend rapport, na die analyse te hebben verfijnd aan de hand van de activiteiten die het Comité I, in zijn hoedanigheid van beroepsorgaan, gedurende een volledig jaar heeft uitgeoefend.

Vandaag zullen we dus uitsluitend aandacht hebben voor de wet die uit de eerste wet voortvloeit en die voortaan in het middelpunt staat van de gewone bekommernissen van het Comité I. Het gaat om de wet tot oprichting van een beroepsorgaan inzake veiligheidsmachtigingen. Het is natuurlijk geen toeval dat deze laatste wet op dezelfde datum is verschenen (op 11 december 1998) en op dezelfde dag in werking is getreden (op 1 juni 2000) als die andere wet. Het praktisch bestaan van beide wetten is immers onlosmakelijk met elkaar verbonden.

### **3. HUIDIGE ANALYSE VAN HET COMITÉ I**

Hoewel de wetgeving ter zake nog niet zo lang bestaat, gaat er geen week voorbij zonder dat een eiser bij het Comité, in zijn hoedanigheid van beroepsorgaan, een betwisting indient met betrekking tot een beslissing van weigering, intrekking of diskwalificatie van de veiligheidsmachtiging van het gewenste niveau, genomen sinds de datum van inwerkingtreding van de wet betreffende de veiligheidsmachtigingen.

We herinneren er hier even aan dat in de oude procedure geen specifieke mogelijkheid van beroep was opgenomen. Dit leidde tot een graad van ontevredenheid – al dan niet terecht – waarvan we pas vandaag een duidelijk beeld beginnen te krijgen.

Natuurlijk kon een burger die vond dat hij werd benadeeld door een beslissing van weigering of van intrekking, aangenomen dat de bewuste beslissing ongegrond was, of zelfs door het uitblijven van een beslissing, de zaak aanhangig maken bij de rechtbank van eerste aanleg en aanvoeren dat er een fout was begaan als gevolg waarvan hij schade had geleden. Op die manier kon hij, indien het gerecht vaststelde dat de vermeende fout werkelijk was begaan, de uitspraak van een veroordeling tot het betalen van een materiële schadeloosstelling verkrijgen.

Ook al leidt het geschil inzake de schadeloosstelling in deze jurisdictionele logica tot een vermogensrechtelijke compensatie, een veiligheidsmachtiging wordt nog steeds niet uitgereikt. Bijgevolg krijgt de kandidaat geen toegang tot de functie waarvoor een veiligheidsmachtiging is vereist. Het Comité I heeft echter geen kennis gekregen van een geval dat definitief ten gronde werd beslecht op de datum van het afsluiten van dit verslag, zijnde op 4 januari 2001.

Het resultaat was nagenoeg hetzelfde indien dezelfde burger zich wendde tot het Comité I, toen dit Comité nog geen jurisdictionele bevoegdheid genoot. In dit geval werd de betwisting neergelegd op grond van een administratieve klacht en verrichtte het Comité I, in zijn hoedanigheid van controleorgaan, een controleonderzoek teneinde een eventuele disfunctie aan het licht te brengen.

Toch kon de burger, aangenomen dat de redenen van zijn klacht relevant waren, van het Comité I als controleorgaan niet meer verwachten dan een vertrouwelijk rapport waarvan de inhoud strikt was voorbehouden voor de toezichthoudende minister en de parlementaire opvolgingscommissie.

Bovendien is het Comité I niet de natuurlijke bestemming van de informatie betreffende eventueel genomen maatregelen, en was het dat wel geweest, dan nog zou het niet bevoegd zijn om die informatie bekend te maken.

Deze handelwijze leidde voor de klager dus evenmin tot de beoogde oplossing, d.i. een nieuw onderzoek van zijn dossier met het oog op de uiteindelijke uitreiking van de gewenste veiligheidsmachtiging.

Met betrekking tot de rechtspraak van de Raad van State verwijst het Comité I naar de analyse die het al heeft gepubliceerd ( Jaarverslag 1995, pagina's 114 tot 139). De bovengenoemde wet van 11 december 1998 tot oprichting van een beroepsorgaan inzake veiligheidsmachtigingen, en haar uitvoeringsbesluit d.d. 24 maart 2000 hebben de procedure voor het regelen van de betwistingen geregeld op jurisdictionele wijze.<sup>(1)</sup>

Nog andere concrete voorwaarden illustreren deze formele aard, maar het heeft geen zin ze hier in detail te beschrijven. Indien nog niet iedereen overtuigd is, volstaat het te verwijzen naar de commentaren op de artikelen van het wetsontwerp (nr. 1194/1), en in het bijzonder artikel 3 §2, die duidelijk blijken te geven van de wil op die manier een jurisdictioneel orgaan onafhankelijk van de wetgevende macht te creëren, aan dewelke het Comité I normaal is onderworpen in zijn hoedanigheid van controleorgaan.

Als beroepsorgaan is het Comité I duidelijk zijn beslissing verschuldigd aan een geïndividualiseerd burger.

Het conflict wordt dus wel degelijk op jurisdictionele wijze geregeld, maar daar stopt elke vergelijking met het klassieke juridisch systeem. Het toepassingsgebied van het beroep wordt immers strikt afgebakend door specifieke bepalingen die ondenkbaar zijn in het gemeen recht.

Bijvoorbeeld: het beroep staat niet open wanneer de eiser zich bevindt in het geval beschreven in artikel 16 §1 lid 3 van de bovengenoemde wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, nl. indien hij - op eender welk ogenblik - zijn instemming om een veiligheidsonderzoek te ondergaan of houder te zijn van een veiligheidsmachtiging heeft ingetrokken.

Of nog: artikel 5 §2 lid 4 van de bovengenoemde wet van 11 december 1998 tot oprichting van een beroepsorgaan inzake veiligheidsmachtigingen bepaalt dat informatie ingewonnen binnen het kader van het veiligheidsonderzoek, op het initiatief van een lid van de inlichtingendienst die het onderzoek heeft uitgevoerd, niet aan de eiser wordt meegedeeld, en **evenmin aan het**

---

(1) Het Comité I / beroepsorgaan wordt voorgezeten door een magistraat; het verzoekschrift wordt ingediend per aangetekend schrijven; termijn van verval van één maand vanaf de schriftelijke kennisgeving van de weigering of de intrekking door de veiligheidsofficier; de onmisbare formele stukken en, eventueel, eender welk document dat voor de zaak nuttig wordt geacht, als bijlage bij het verzoek, worden aan het beroepsorgaan bezorgd; het beroepsorgaan ontvangt het volledige onderzoeksdossier op initiatief van de veiligheidsoverheid binnen de vijftien dagen na de kennisgeving aan deze overheid, door de griffier, van het ingediende beroep; neerlegging van het genoemde dossier op de griffie; inzage van het dossier door de eiser en/of zijn advocaat gedurende vijf werkdagen; bepaling van een rechtsdag; eventueel verhoor of verhoren; verplichting uitspraak te doen binnen een termijn van zestig dagen vanaf het indienen van de vordering, betekening, alomtegenwoordige regel van de motivering (vanaf het verzoek tot de definitieve beslissing van het beroepsorgaan, gaande via de akte van weigering of intrekking, de 'tussenbeslissingen'...) enz.



**(collegiaal) beroepsorgaan** indien de voorzitter van dit orgaan daarmee instemt na het diensthoofd te hebben gehoord, gelet op de noodzaak de bronnen of de persoonlijke levenssfeer van derden te beschermen of rekening houdend met de uitvoering van de opdrachten van de dienst.

In verband hiermee, ter uitvoering van de bepalingen van artikel 5 §3 van de bovengenoemde wet van 11 december 1998 tot oprichting van een beroepsorgaan inzake veiligheids-machtigingen, kan het beroepsorgaan intern beslissen, **op initiatief van een inlichtingendienst**, dat bepaalde informatie ontoegankelijk zal blijven voor de eiser en voor zijn advocaat, wegens dezelfde criteria inzake bescherming als beschreven in de vorige paragraaf.

Bovendien, indien de informatie afkomstig is van een buitenlandse inlichtingendienst, beslist de nationale inlichtingendienst die het veiligheidsonderzoek heeft verricht - **alleen** - over de niet-inzage.

Tot slot bepaalt artikel 5 §2 lid 3 dat, geconfronteerd met een verzoek tot aanvullende inlichtingen uitgaand van het beroepsorgaan op grond van artikel 5§2 lid één van de bovengenoemde wet van 11 december 1998 houdende oprichting van een beroepsorgaan inzake veiligheidsmachtigingen, dat de leden van de inlichtingendienst die het onderzoek heeft verricht zich mogen beroepen op het geheim van het onderzoek om vrijgesteld te worden van de verplichting **aan het beroepsorgaan zelf** de inhoud te onthullen van 'geheime informatie die *betrekking heeft op een nog lopend opsporings- of gerechtelijk onderzoek*' <sup>(2)</sup>.

Al deze beslissingen 'alvorens recht te doen', die respectievelijk worden genomen door het beroepsorgaan, zijn voorzitter alleen of de diensten zelf en die betrekking hebben op het verstrekken van informatie (die daadwerkelijk in het bezit is van de inlichtingendiensten), zijn voor **geen enkel beroep** vatbaar, of ze nu gericht zijn tot de eiser alleen of tot de eiser en het beroepsorgaan samen, of nog tot de dienst die het onderzoek heeft gevoerd. Beroep is evenmin mogelijk tegen de definitieve beslissing van het Comité I als beroepsorgaan.

We stellen vast dat we hier ver verwijderd zijn van de beginselen van het gerechtelijk recht. Zonder de hierboven genoemde wetsbepalingen alle afzonderlijk en systematisch te gaan analyseren, kunnen we in het algemeen onthouden dat de wetgever op dit domein de bedoeling had de onthulling te voorkomen van informatie die schadelijk kan zijn voor de behoorlijke bescherming van de bronnen, voor de persoonlijke levenssfeer van derden en voor de uitvoering van de opdrachten van de inlichtingendiensten. Daartoe creëerde de wetgever een procedure die in principe uitsluitend tot doel had een individueel verhaalmiddel aan te reiken. '*De door de regering gekozen oplossing wil een evenwicht tot stand brengen tussen de rechten van de verdediging en de vereisten inzake de bescherming van de bronnen en van de nationale veiligheid*' (1193/1-96/97 en 1194/1 -96/97 - art.5, p. 23.)

Door de procedure om te keren heeft men duidelijk voorrang gegeven aan het mogelijke risico van de onwettige toegang tot de geclassificeerde informatie, die bijzonder schadelijk kan zijn voor de natie.

---

<sup>(2)</sup> Het principe van het geheim van het gerechtelijk onderzoek, dat zo op opportune wijze wordt aangevoerd, zorgt niet voor problemen, maar dit geldt niet noodzakelijk met betrekking tot de beoordeling van wat daadwerkelijk 'betrekking heeft' op een geheim van een nog lopend gerechtelijk onderzoek. In verband hiermee heeft het Comité I de onderzoeksdiensten aanbevolen deze bepaling niet blind toe te passen en, in geval van twijfel (die natuurlijk ten goede komt aan het geheim van het onderzoek), de zaak voor te leggen aan de onderzoeksrechter die met het onderzoek is belast en die, volgens het Comité I althans, als eerste bevoegd is om een onderscheid te maken tussen informatie die door het geheim van het onderzoek wordt gedekt en informatie waarvoor dat niet het geval is.

Het lijkt wel of dat bewust werd gedaan, aangezien het beroepsorgaan vandaag de dag, in strikte toepassing van de wet, en met een gecontroleerd veiligheidsniveau, een dossier met geclassificeerde informatie ter beschikking stelt van eisers en/of hun raadsman, die hypothetisch gesproken niet bewijzen dat ze een veiligheidsmachtiging van het overeenstemmende niveau bezitten, waartoe ze onder andere omstandigheden dan het indienen van beroep nooit toegang zouden krijgen.

Deze paradox is het gevolg van de voorrang die tot op zekere hoogte aan de individuele rechten van de verdediging wordt gegeven. Daartegenover staat dat deze situatie kan worden gecorrigeerd door de hierboven beschreven mogelijkheden, voor diverse betrokkenen, om het dossier ten dele te censureren of slechts de gedeeltelijke inzage ervan toe te staan.

Het Comité I had voorheen nog nooit volledig toegang gekregen tot eender welk onderzoeksdossier van een inlichtingendienst. Bijgevolg heeft het deze dossiers pas voor het eerst gezien op het ogenblik van het eerste beroep en de eerste beslissing van weigering/intrekking door de veiligheidsoverheid.

Op de datum waarop dit rapport werd afgesloten, d.i. op 4 januari 2001, waren twintig beroepen neergelegd, het eerste op 31 augustus 2000.

Onder de zaken waarin op 4 januari 2001 een beslissing was genomen, onderscheiden we : twee gevallen waarin werd beslist dat het beroepsorgaan niet bevoegd was, één waarin het beroep niet ontvankelijk was, acht waarin het beroep ontvankelijk was maar niet gegrond, één waarin het beroep ontvankelijk en gegrond was en waarin bijgevolg de beslissing van weigering/intrekking nietig werd verklaard en de uitreiking van de veiligheidsmachtiging werd uitgesproken, en tot slot nog vier gevallen waarin het dossier naar de veiligheidsoverheid werd verwezen voor aanvullend onderzoek en het nemen van een nieuwe beslissing door deze overheid.

In 9 van de bovengenoemde 20 dossiers werd de eiser bijgestaan door een advocaat. In één van die 20 dossiers is een vakbond tussengekomen.

Aangezien de referentieperiode te kort is, kunnen we nog geen statistische gevolgtrekkingen maken. We kunnen hoogstens opmerken dat de drempel van twintig beroepen per jaar, waarmee rekening werd gehouden bij de voorbereidende werkzaamheden en dit wellicht op grond van (moeilijke) ramingen van de diensten zelf, momenteel ruimschoots wordt overschreden.

De toekomst moet uitwijzen of deze tendens, na een proefperiode voor het beroepsorgaan, een dalende lijn zal vertonen of zich integendeel zal voortzetten. In dit laatste geval moet men nagaan of het Comité I over voldoende middelen beschikt om deze opdracht uit te voeren, naast zijn andere opdrachten.

Volledigheidshalve moeten we preciseren dat de meeste beroepen die tot op vandaag zijn ingediend betrekking hebben op een beslissing van de ADIV in zijn hoedanigheid van veiligheidsoverheid. In deze hoedanigheid is de ADIV bevoegd niet alleen 'voor de personen die ressorteren onder de minister van Landsverdediging', maar ook 'voor de kandidaten voor een betrekking binnen het ministerie van Landsverdediging' (art. 15, 2° van de wet d.d. 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen). Dit is met grote voorsprong de grootste groep houders van een machtiging.

Deze eerste beschouwingen hebben dus vooral betrekking op dossiers opgesteld door de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid.

Een eerste vaststelling van het Comité I, in zijn hoedanigheid van beroepsorgaan, heeft betrekking op de manier waarop de beroepen worden neergelegd. Weinig eisers leven nauwgezet de vormen na die worden voorgeschreven in het bovengenoemd koninklijk uitvoeringsbesluit d.d. 24 maart 2000 tot regeling van de rechtspleging voor het beroepsorgaan inzake veiligheidsmachtigingen. Bijgevolg betroffen de eerste beraadslagingen van het Comité I, in de bovengenoemde hoedanigheid, natuurlijk de ontvankelijkheid van de beroepen.

Bij gebrek aan duidelijke richtlijnen in die zin van de wetgever, kon het Comité I in de meeste gevallen niet anders dan besluiten dat het beroep ontvankelijk was op grond van een interpretatie conform de theorie van de nietigheden in het gerechtelijk recht. We kunnen natuurlijk niet uitsluiten dat deze theorie in de toekomst nog zal wijzigen, naar het voorbeeld van om het even welke doctrine of rechtspraak.

Een tweede vaststelling betreft de (vereiste) motivering van elke beslissing door de veiligheidsoverheid. In die motiveringen is er heel vaak sprake van integriteit, loyauteit, eerbaarheid en betrouwbaarheid. Voor het Comité I was het al gauw duidelijk dat de criteria van eerbaarheid, loyauteit en, tot op zekere hoogte, integriteit niet automatisch passend waren en dat hun systematisch gebruik de behoorlijke motivering van de beslissing eerder in de weg stond.

Wat is er immers meer vatbaar voor discussie dan het begrip eerbaarheid, dat evolueert met de tijd en volgens de cultuur? En wat te denken van de 'loyauteit', bijvoorbeeld in een internationale geïntegreerde militaire context? Welk noodzakelijk verband zou er automatisch bestaan tussen een strafrechtelijke veroordeling, bijvoorbeeld, die iemand in het verleden heeft opgelopen en de integriteit die hij vandaag heeft teruggewonnen?

In deze omstandigheden, en aangezien het Comité I van tijd tot tijd geconfronteerd wordt met een beroep dat wellicht eerder wordt ingediend in een reactie van afwijzing van de meegedeelde motivering dan werkelijk krachtens een bezwaar ten gronde, heeft het er de voorkeur aan gegeven vooral aandacht te besteden aan het vierde criterium dat gewoonlijk wordt meegedeeld, nl. dat van de betrouwbaarheid.

Is de beoordeling van dit criterium uiteindelijk niet het hoofddoel van deze veiligheidsonderzoeken: nagaan in welke mate een persoon die toegang heeft tot geclassificeerde informatie bekwaam is om die informatie alleen te gebruiken in strikte uitvoering van de heersende veiligheidsregels.

Op deze manier bekeken zijn de eerste drie criteria geen (collaterale) criteria meer krachtens dewelke de veiligheidsmachtiging wordt toegekend of afgewezen, maar (ondergeschikte) instrumenten waarmee het criterium 'betrouwbaarheid' wordt gemeten. Wat er ook van zij, de beschouwingen hierover zullen zeker nog wijzigen.

Een derde vaststelling heeft betrekking op de inhoud van bepaalde dossiers. Het beroepsorgaan heeft de indruk dat sommige dossiers onvolledig zijn en soms zelfs materiële fouten bevatten.

Dit is des te meer onaanvaardbaar indien de informatie in deze dossiers, soms onvermijdelijk, op het randje van het gerucht ligt. Het beroepsorgaan is dan ook de mening toegedaan dat in deze gevallen, wanneer er twijfel is over de inhoud van doorslaggevende elementen in het dossier – en meestal wordt dit al duidelijk bij lezing van de eerste bladzijden –, de veiligheidsdienst die het

onderzoek voert , de kandidaat zou moeten uitnodigen om hem te verhoren, vóór een beslissing wordt genomen betreffende deze persoon.

Een vierde vaststelling betreft de foute benadering die meestal wordt gehanteerd door de personen met betrekking tot dewelke het Comité I in zijn hoedanigheid van beroepsorgaan een beslissing moet nemen. Het ligt blijkbaar niet voor de hand dat het beroepsorgaan zich niet laat leiden door een logica van repressie. Toegegeven, de - onvermijdelijke - verwijzing naar strafrechtelijke omstandigheden die een doorslaggevend deel van het dossier vormen, draagt er niet toe bij vlot aan te nemen dat repressie niet het doel is van het Comité I.

Omgekeerd is het voor de eisers niet evident toe te geven dat de wet van hen geen houders maakt van een subjectief recht om een veiligheidsmachtiging te verwerven. Dit valt echter gemakkelijk te begrijpen wanneer men weet dat de definitieve weigering van een veiligheidsmachtiging, waartegen geen beroep mogelijk is, bijzonder ernstige gevolgen kan hebben voor de eisers, zoals daar zijn: intern verlies van geloofwaardigheid, mogelijk uitstel van bevordering, verlies - soms aanzienlijk- van inkomsten, overplaatsing naar een militaire basis die verder van de woonplaats is verwijderd, met alle familiale gevolgen vandien...

We kunnen dus nooit genoeg herhalen dat, krachtens de wet, het onvermijdelijk logisch gevolg van het recht op beroep voor een afgewezen kandidaat, d.i. het **individueel** tegenwicht dat in het verleden ontbrak, niets anders is dan het **collectief** recht op de veiligheid van de geclassificeerde informatie en, achter dit geheim, van de collectiviteit die erdoor wordt beschermd.

Van zijn kant probeert het Comité I te doen inzien dat het, wanneer het bijvoorbeeld rekening houdt met betekenisvolle strafrechtelijke veroordelingen in het verleden, die verband houden met de algemene betrouwbaarheid van een individu, de betrokkene niet een tweede keer veroordeelt ('non bis in idem') door hem de toegang tot de gewenste veiligheidsmachtiging te weigeren.

Het Comité I houdt zo goed als mogelijk rekening met alle pro's en contra's bij het beoordelen van de individuele rechten enerzijds en het recht van de collectiviteit anderzijds om te kunnen beschikken over houders van geclassificeerde informatie (waarvan de onthulling de natie ernstig nadeel kan berokkenen) en die kunnen bewijzen dat ze de grootst mogelijke beproefde betrouwbaarheid bezitten.

Nog in verband hiermee vindt het Comité I, in zijn hoedanigheid van beroepsorgaan, dat de ratio legis vereist dat de **individuele materiële voordelen** die eventueel het gevolg zijn van het bezitten van een veiligheidsmachtiging moeten wijken voor het **collectief materieel nadeel** dat kan voortvloeien uit de schadelijke onthulling door een houder, van wie de betrouwbaarheid niet voldoende op de proef is gesteld, van geclassificeerde informatie aan een persoon met kwade bedoelingen.

Een laatste vaststelling heeft betrekking op de wil waarvan de SGR onmiddellijk blijk heeft gegeven om de nieuwe verplichtingen ter zake waarmee de wet deze dienst belast, te goeder trouw en zo doeltreffend mogelijk uit te voeren. Het is niet overdreven te stellen dat de hoeveelheid werk in belangrijke mate is toegenomen en dat de huidige opvolging, d.w.z. conform de wet van 11/12/1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, van het personeel bovendien een reële inspanning tot aanpassing vergt in vergelijking met de werkwijze in het verleden.

Op een voorbereidende vergadering werd gesteld dat de diensten vandaag de dag blijk moeten kunnen geven van overtuigingskracht, terwijl het vroeger voldoende was dat ze afdoende argumenten aanvoerden. De marge tussen beide houdingen is recht evenredig met de inspanning die van het personeel wordt verwacht.

In de rand van het eigenlijke probleem zou nog een andere vaststelling, waarover momenteel wordt nagedacht, zich op termijn kunnen opdringen: de typologie van de militaire activiteiten waarvoor momenteel een veiligheidsmachtiging is vereist, geldig in vredes- en in oorlogstijd, lijkt te moeten worden herzien en zou bovendien van tijd tot tijd herzienbaar moeten zijn, niet alleen m.b.t. het veiligheidsniveau dat volstaat voor de bewuste activiteit maar ook m.b.t. het aantonen dat een veiligheidsmachtiging voor diezelfde activiteit vereist is.

Uit de huidige ervaring van het Comité I, die weliswaar heel beperkt is, blijkt immers dat voor sommige functies, door een gebrek aan herevaluatie, een te hoog niveau van veiligheid in stand wordt gehouden in vergelijking met de dagelijkse praktijk van die functies.

Het is dan ook niet uitgesloten dat het Comité I, deze keer in zijn hoedanigheid van controleorgaan van de ADIV, bijvoorbeeld aandacht besteedt aan de statistieken van de functies waarvoor een veiligheidsmachtiging is vereist en waarvoor men, binnen de strijdkrachten, geen houders vindt, in elk geval niet binnen de termijn gewenst met het oog op de inzetbaarheid van de strijdkrachten.

Men zou ook kunnen overwegen, voor zover dat mogelijk is, het probleem van de veiligheidsmachtigingen aan bod te laten komen in de rekruteringsfase, al was het maar in de vorm van een evaluatie, door een lid van de ADIV, van de risico's inzake de carrière die gepaard gaan met de mogelijkheid, die in deze fase reeds kan worden voorzien, dat de veiligheidsmachtiging, die bij sommige eenheden ambtshalve quasi onmisbaar is, in een latere fase wordt geweigerd.

Deze aan de rekrutering voorafgaande evaluatie zou op basis van het dossier kunnen plaatsvinden en ter kennis van de kandidaat kunnen worden gebracht.

Bij gebrek aan een dergelijke evaluatie zou op initiatief van een lid van de ADIV kunnen worden verwezen naar het risico voor de carrière, nadat tijdens het voorafgaand interview materiële elementen vrijwillig werden onthuld (na uitdrukkelijk verzoek daartoe, met toelichting, om te vermijden dat de ondervraagde persoon zich terughoudend opstelt of een valse verklaring aflegt, hetgeen eigen is aan de menselijke aard).

Welke procedure uiteindelijk ook wordt toegepast, en met betrekking tot dewelke het Comité I trouwens niet bevoegd is, de kandidaat zou dan tenminste in staat zijn rekening te houden met dit risico bij het uitstippelen van zijn carrière. Wellicht zou hij zich dan eerder kandidaat stellen voor andere functies dan voor de functies waartoe hij wel eens - al dan niet tijdelijk- geen toegang zou kunnen krijgen, gelet op het (tijdelijk) veiligheidsrisico dat zijn dossier, van in het begin en objectief gezien, inhoudt in het licht van de nieuwe wet.

Deze voorafgaande evaluatie zou natuurlijk extra inspanningen vergen van de ADIV, maar zou er wellicht toe bijdragen te voorkomen dat bepaalde zaken uit frustratie, wat zeer schadelijk is voor de kwaliteit van de latere dienst, bij het beroepsorgaan aanhangig worden gemaakt door eisers die gegriefd zijn omdat ze een activiteit moeten onderbreken waarin ze veel van zichzelf hadden gelegd en die, in sommige gevallen, precies geschikt leek om opnieuw voldoende betrouwbaarheid te herwinnen.

Dit zou kunnen helpen om te voorkomen dat bepaalde functies, waarvoor niet onmiddellijk een geschikte kandidaat wordt gevonden die de vereiste veiligheidsmachtiging kan bezitten, gedurende lange tijd vacant zijn, wat nadelig is voor de goede organisatie van de Belgische strijdkrachten, des te meer omdat het Comité I momenteel vaststelt, ter gelegenheid van zijn opeenvolgende verhoren, dat de periode tijdens dewelke een functie vacant is wordt verlengd met de tijd die de kandidaat nodig heeft om zijn beroep uit te oefenen (d.i. dertig dagen), alsook met de tijd die het beroepsorgaan nodig heeft om een beslissing te nemen (d.i. nog eens zestig dagen).

Anderzijds zou het aantal onderzoeken afnemen, aangezien aanvragen tot het verkrijgen van een veiligheidsmachtiging niet langer, zoals dat nu wel het geval is, zouden worden ingediend hoewel men van in het begin al geen enkele kans op slagen heeft, omdat men niet op de hoogte is van de tenietdoende materiële elementen die de uitreiking verhinderen. Tot mislukken gedoemde beroepen zouden verdwijnen, bij gebrek aan voorwerp vanwege mogelijke eisders, die tegelijk minder talrijk zullen zijn, maar tevens beter op de hoogte zullen zijn van alle risico's die het resultaat van het ingediende beroep kunnen beïnvloeden.

Een daling van het aantal veiligheidsonderzoeken, gepaard gaand met een vermindering van het aantal bijkomende opdrachten bevolen door het beroepsorgaan binnen het kader van het onderzoek van het beroep, zou misschien een compensatie kunnen zijn voor de hierboven genoemde extra investering in tijd, met als 'bonus' een daling van het aantal gevallen van professionele demotivatie en een snellere rotatie van de beveiligde functies.

\* \* \*

Hoewel het in deze niet handelt om een onderzoek in strikte betekenis, werd deze analyse voorgelegd aan de ministers van Landsverdediging en Justitie op 19 maart 2001.

Op datum van 25 april 2001 zond eerstvermelde een brief aan het Comité I waarin hij de nieuwigheid van de materie onderlijnde, hij vestigde ook de aandacht op de natuurlijke evolutie van de procedure, het verruimde debat binnen de Strijdkrachten bij het opstellen van een typologie en het vaststellen van een carrière-risico bij de aanwerving. Tot slot geeft hij blijk van tevredenheid bij de vaststelling van de goodwill waarvan de ADIV blijk geeft bij de uitoefening van zijn nieuwe verplichtingen.

De minister van Justitie heeft geen opmerkingen bekendgemaakt.

## **TITEL II : DE TOEZICHTSONDERZOEKEN**

### **A. Onderzoeken op verzoek van het Parlement of van Ministers**

# HOOFDSTUK 1 : SYNTHESEVERSLAG VAN HET ONDERZOEK OVER DE MANIER WAAROP DE BELGISCHE INLICHTINGDIENSTEN REAGEREN OP HET EVENTUEEL BESTAAN VAN EEN AMERIKAANS SYSTEEM, ECHELON GENAAMD, VOOR HET ONDERSCHIPPEN VAN TELECOMMUNICATIES IN BELGIË

## 1. INLEIDING

In de hele Europese Unie heeft de pers veel aandacht besteed aan een tussentijds rapport van september 1998 met de titel "Une évaluation des techniques de contrôle politique". Dit rapport is opgesteld door de "Omega Foundation" uit Manchester (U.K.) en werd voorgesteld aan de groep "STOA" (Scientific and Technological Assessment) van het Europees Parlement.

Uit dit door de Britse journalist, Duncan Campbell, opgestelde rapport, bleek dat de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland een netwerk "ECHELON" zouden hebben opgezet.

Deze studie bracht aan het licht dat :

*"Alle elektronisch, telefoon- en faxverkeer in Europa wordt dagelijks onderschept door de National Security Agency van de Verenigde Staten, dat alle informatie afkomstig van het Europese continent via het strategisch centrum in Londen en vervolgens via satelliet naar Fort Meade in Maryland doorstuurt, via het cruciale centrum Menwith Hill in het gebied van de North York Moors in het Verenigd Koninkrijk."*

De verspreiding van dit rapport in de pers heeft de aandacht gewekt van een aantal regeringen - met name de Franse-, en van sommige Belgische parlementsleden.

Het onderzoek dat het Comité I voerde over dit onderwerp, werd geopend op verzoek van de leden van het Federaal Parlement en de Bijzondere Commissie belast met de parlementaire begeleiding van de Vaste Comités P en I.

Het verzoek tot opening van onderzoek, toegezonden op 10 november 1998, werd als volgt geformuleerd:

*"Hoe reageren de Belgische inlichtingendiensten op het eventueel bestaan van een Amerikaans systeem, Echelon genaamd, voor het onderscheppen van het telefoon- en faxverkeer in België?"*

(...)



*Proberen onze diensten bewijzen te verzamelen over het bestaan van dit systeem en, indien het zou bestaan, onze Belgische ondernemingen en burgers tegen deze intercepties te beschermen?”<sup>(1)</sup>*

Het algemeen activiteitenverslag 1999 van het Vast Comité I, bevattende de eerste resultaten van het onderzoek aangaande de Echelonproblematiek, werd op 14 februari 2000 goedgekeurd door de verenigde Commissies van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en van de Senaat, belast met de respectievelijke opvolging van de Vaste Comités P en I.

De Vaste Begeleidingscommissies hebben bovendien aan het Comité I de opdracht toevertrouwd om zijn onderzoeken verder te zetten in deze materie en hun een aanvullend verslag voor midden maart 2000 te bezorgen.

Overeenkomstig artikel 48§3 van de wet van 18 juli 1991 houdende toezicht op de politie- en inlichtingendiensten, heeft het Vast Comité I besloten zich hierbij te laten assisteren door twee experts :

- Professor Yves Poulet, Doctor in de Rechten en Directeur van het “Centre de Recherche Informatique et Droit des Facultés Universitaires Notre Dame de la Paix” te Namen, en lid van de Commissie ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer;

evenals van zijn medewerker,

- Meester Jean-Marc Dinant, Doctorandus in de informatica, schrijver van meerdere onderzoeksverslagen over het thema van de persoonlijke levenssfeer en de beveiliging van de persoonlijke gegevens op Internet.

Het aanvullend verslag van het Comité I werd goedgekeurd op 13 maart 2000. Het werd opgevolgd door drie bijkomende aanvullingen, respectievelijk goedgekeurd op 9 mei 2000, 29 juni 2000 en 29 september 2000.

In algemene zin kan men stellen dat het Vast Comité I zich reeds in het verleden gebogen heeft over de bescherming van informatica- en communicatiesystemen.

In dit kader deed het reeds in 1994 de aanbeveling dat een officieel organisme zou belast worden met de ontwikkeling en de uitvoering van een globale veiligheidspolitiek voor het geheel van informatiesystemen van de overheidsdiensten.

Men kan eveneens, dezelfde gedachtegang volgend, de in 1998 uitgevoerde studie en het onderzoek vermelden aangaande de deelname van de Belgische inlichtingendiensten (in het bijzonder de ADIV) aan programma's voor inlichtingsatellieten.

De belangstelling van het Comité I voor deze materie kwam tegemoet aan een politieke bekommernis die o.a. geconcretiseerd werd in de regeringsverklaring van 28 juni 1995 die uitdrukking gaf aan de wens van dit land om *“actief bij te dragen tot de uitwerking van een Europese veiligheidsarchitectuur die beoogt de stabiliteit van het Europese continent te bevorderen en nieuwe kloven te voorkomen”* (activiteitenverslag Comité I - 1998 - p. 173 e.v.).

Dit huidige verslag, geactualiseerd tot op 31 januari 2001, bevat het geheel van vaststellingen die reeds door het Comité I gepubliceerd werden over dit onderwerp evenals een aantal nieuwe gegevens die nog niet aan het Parlement bezorgd werden.

---

<sup>(1)</sup> Vrije vertaling

Het huidig verslag werd door het Comité I op 1 februari 2001 goedgekeurd.

Op 22 maart 2001 heeft de minister van Landsverdediging zijn opmerkingen in verband met dit verslag aan het Comité I gezonden. Hij verwijst naast het ontbreken van een wetgeving ter zake en eveneens naar het feit dat de bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel van het land een opdracht is van de Veiligheid van de Staat en niet van de ADIV alsook naar het gebrek aan personeel om dergelijke gespecialiseerde opdrachten uit te voeren.

Op 4 april 2001 heeft het Comité I een brief ontvangen vanwege de minister van Justitie met de melding dat hij geen opmerkingen te formuleren had betreffende dit verslag.

## **2. ENKELE REACTIES EN UITINGEN VAN BELANGSTELLING UITGAANDE VAN EUROPESE INSTELLINGEN, PARLEMENTEN EN NATIONALE REGERINGEN INZAKE DE PROBLEMATIEK VAN HET BESTAAN VAN EEN "ECHELON"-NETWERK**

### **2.1 De Europese instellingen**

#### **2.1.1. *Het Europees Parlement***

Het Verdrag van Amsterdam versterkte de verplichting van de Europese Unie om de bescherming van de persoonlijke gegevens in het kader van het fundamenteel recht op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer te vrijwaren (*art. 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens zoals hernomen door art. 6 van het Unieverdrag*).

Dit verklaart de belangstelling die uitgaat van het Europees Parlement naar de mogelijkheid van een uitgebreid interceptiesysteem van telecommunicatie.

Op 16 september 1998 heeft het Europees Parlement de volgende resolutie aangenomen:

*"Het Europees Parlement (...)*

*Is zich bewust van de cruciale rol van de internationale samenwerking, dank zij elektronische bewakingsmiddelen, om een einde te stellen aan de activiteiten van terroristen, drugshandelaars en van de georganiseerde misdaad of om deze activiteiten te verhinderen;*

*Erkent echter ook dat het van het grootste belang is te kunnen steunen op democratische controlesystemen betreffende het aanwenden van bepaalde technologieën en het gebruiken van de informatie die men daarmee heeft verkregen ;*

*Vraagt dat over dergelijke bewakingstechnologieën een echt open debat zou worden gevoerd, zowel in elke lidstaat afzonderlijk als op het niveau van de Europese Unie, alsook dat deze technologieën zouden worden onderworpen aan procedures die instaan voor verantwoordelijkheid op democratisch vlak ;*

*Eist dat een gedragscode wordt aangenomen die verzekert dat vergissingen of misbruiken worden rechtgezet ;*

*Meent dat het groeiend belang van internet en meer in het algemeen van telecommunicatie op wereldschaal en in het bijzonder het systeem Echelon, alsmede de risico's verbonden met het bedrieglijk misbruik daarvan, het nodig maken maatregelen te nemen met het oog op de bescherming van economische informatie en een doeltreffend coderingssysteem in te voeren (...)*".

Op 22 en 23 februari 2000 vergaderde de Commissie Vrijheden en rechten van de burgers, Justitie en Binnenlandse Zaken van het Europees Parlement te Brussel over het thema "De Europese Unie en de bescherming van de gegevens".

Het doel van deze hoorzittingen die bij deze gelegenheid werden georganiseerd, was het overzien van de netelige kwesties van de strategie van de Europese Unie waar zij handelde enerzijds in het kader van haar gemeenschapsbevoegdheden en in het bijzonder van de richtlijn 95/46/EC van 24 oktober 1995 van het Europees Parlement en van de Raad betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrij verkeer van die gegevens, en anderzijds van andere politieke domeinen en vormen van samenwerking (*IIde pijler : buitenlandse politiek en gemeenschappelijke veiligheid, IIIde pijler : politionele en gerechtelijke samenwerking in strafzaken*).

De vergadering van woensdag 23 februari 2000 was in het bijzonder gewijd aan "Inbreuken op de bescherming van de gegevens buiten de gerechtelijke en politionele samenwerking : het probleem van de intercepties van telecommunicaties (ECHELON)".

De heer Duncan Campbell, auteur van de door het Europees Parlement bevolen studie, stelde er zijn rapport voor inzake de intercepties van telecommunicaties en de institutionele, politieke en operationele voorwaarden.

Ingevolge de bespreking van dit rapport, hebben de vertegenwoordigers van de politieke groep van de "Groenen" van het Europees Parlement de procedurele stappen ondernomen om een onderzoekscommissie op te richten.

Het Europees Parlement besloot op 5 juli 2000 niet in te gaan op de eis van de Groenen om een onderzoekscommissie in te stellen, maar opteerde echter wel voor het principe van het inrichten van een tijdelijke commissie, die zou belast worden met het vaststellen van de reële omvang van het spionagenetwerk Echelon binnen de landen van de Europese Unie.

Tijdens een debat over het Echelon-netwerk op 30 maart 2000 riepen Europese parlementairen op om zo gauw mogelijk het Charter van de Fundamentele rechten van de Europese Unie op te stellen en goed te keuren, teneinde de rechten van de burgers een betere juridische bescherming te bieden op het gebied van de nieuwe informatica-technologieën.

De tijdelijke commissie "Echelon" werd met de volgende opdrachten belast:

- nagaan of het systeem voor het intercepteren van communicatie, "ECHELON" genaamd, bestaat;
- nagaan of en in welke mate dit systeem voldoet aan de normen van de Europese Gemeenschap m.b.t. de volgende vragen :

- zijn de rechten van de burgers beschermd tegen de activiteiten van de geheime diensten?
  - Levert de cryptografie een gepaste en voldoende bescherming van het privé-leven van de burgers of moeten er bijkomende maatregelen worden genomen en zo ja, dewelke?
  - hoe kan men de instellingen van de Europese Unie meer bewust maken van de risico's tengevolge van dergelijke activiteiten en welke maatregelen moeten worden genomen?
- nagaan of de Europese industrie gevaar loopt als gevolg van het wereldwijd intercepteren van de communicatie;
  - het formuleren van voorstellen voor politieke en wetgevende initiatieven.

Het Europees Parlement heeft een tijdelijke commissie opgericht, veeleer dan een onderzoekscommissie in de betekenis van artikel 193 van het Verdrag van de Europese Unie, aangezien deze laatste alleen binnen het strikte kader van de Europese aangelegenheden over reële onderzoeksbevoegdheden beschikt.

De activiteiten van de inlichtingendiensten noch het intercepteren van communicatie vallen onder de bevoegdheden van de Europese Unie. Bijgevolg zou een onderzoekscommissie van het Europees Parlement ter zake niet de minste bevoegdheid genieten.

De commissie "ECHELON" van het Europees Parlement wordt voorgezeten door het Portugese parlamentslid Carlos Cuelho; zijn secretaris is het Duitse parlamentslid Gerhard Schmid. De commissie telt drieëndertig parlementsleden, Gérard Deprez is de Belgische vertegenwoordiger.

De leden van deze commissie willen hun invloed en hun overtuigingskracht aanwenden teneinde de inlichtingen te verkrijgen die ze nodig hebben om hun opdracht uit te voeren.

Volgens de pers zou de secretaris van de commissie hebben verklaard dat de commissie wenst over te gaan tot de ondervraging van de heer Michael Hayden, directeur van het Amerikaanse veiligheidsorgaan NSA, over de activiteiten van het "ECHELON"-systeem in Europa.

Voorts heeft de commissie blijk gegeven van haar voornemen om de debatten over "ECHELON" in de diverse nationale parlementen en regeringen, onder meer in België, van nabij te volgen. Daarbij zal ze aandacht besteden aan de wettelijke grondslagen, de opdrachten, de activiteiten en aan het toezicht op de inlichtingendiensten in de lidstaten van de Europese Unie, de Verenigde Staten, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland.

## **2.1.2 Standpunt van de Commissie van de Europese Unie**

Toen hij kort na de vergadering van 23 februari 2000 werd geïnterpelleerd, verklaarde de Nederlandse commissaris Frits Bolkenstein in eerste instantie dat het Echelonsysteem niet meer dan een gerucht was, en dat hijzelf geen aandacht besteedde aan geruchten, alleen aan feiten.

In zijn interventie voor het Europees Parlement op donderdag 30 maart 2000 beantwoordde de heer Erkki Liikanen, de Finse commissaris bevoegd inzake ondernemingen en de informatiemaatschappij, de parlementaire interpellaties, en verklaarde hij dat het type aangehaalde activiteiten '*buiten de bevoegdheden van de communautaire wet*' viel.

De voorzitter van de Commissie, de heer Romano Prodi, verbond er zich daarentegen wel toe de Commissie haar taak van bewaker van de verdragen te laten vervullen. Hij vertrouwde het technisch beheer van het dossier niet alleen toe aan commissaris Liikanen, maar ook aan de commissaris voor Justitie, de Portugees Antonio Vittorino en aan de commissaris voor de interne markt, de Nederlander Frits Bolkenstein.

De Europese Commissie kan inderdaad optreden op verschillende gebieden die tot haar bevoegdheden behoren: de bescherming van het privé-leven van de burgers, de bescherming van technologische gegevens en onderzoek, industriële spionage en de bestrijding van de criminaliteit.

Bijgevolg heeft de Europese Commissie het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken en de Britse overheden om opheldering gevraagd.

In zijn antwoord verklaarde de vice-minister van Buitenlandse Zaken voor Europese Aangelegenheden dat de Amerikaanse regering en de Amerikaanse geheime diensten elk verzoek tot spionage uitgaande van private ondernemingen weigeren, en geen financiële, technische of commerciële informatie inwinnen ten gunste van private ondernemingen.

Van zijn kant verklaarde de permanente vertegenwoordiger van het Verenigd Koninkrijk bij de Europese Unie dat de Britse inlichtingendiensten werken in een wettelijk kader dat het Britse parlement heeft vastgelegd. In zijn brief preciseert hij dat deze diensten alleen toegelaten intercepties van communicatie verrichten, d.w.z. intercepties betreffende de nationale veiligheid, de bescherming van het economisch welzijn van het land en de grote criminaliteit. Voor het overige geeft de Britse regering 'geen commentaar op een veronderstelde activiteit van interceptie, ongeacht het ongegrond karakter van de bewuste beweringen'.

## **2.2 Frankrijk**

### **2.2.1 Het Franse Parlement**

Op 1 oktober 1998 vroeg dhr. Jacques Legendre, senator, aan de Franse Eerste minister of deze kon bevestigen dat de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en enkele andere Angelsaksische landen een elektronisch spionagenetwerk, 'Echelon' genaamd, hadden ingevoerd, en, of dit netwerk werd gebruikt voor het afluisteren van communicaties in het kader van de industriële spionage.

Hij vroeg de Eerste minister ook welke maatregelen de regering overwoog om van de bondgenoten te eisen dat ze een einde maakten aan een dergelijke onduldbare operatie.

Volgens het verslag nr. 27 van de Commissie Landsverdediging en Strijdkrachten van dinsdag 29 februari 2000 (ref. <http://www.assemblee-nationale.fr/>), onderlijnde Voorzitter Paul Quilès, na verwezen te hebben naar het debat dat aangegaan werd in meerdere buitenlandse Parlementen en in het Europees Parlement alsook in publieke fora aangaande het netwerk "Echelon" genaamd, dat het aan de Commissie Landsverdediging toekwam om een onderzoek in te stellen over een interceptiesysteem voor communicaties in de hele wereld die, ingevolge zijn zeer uitgestrekte netwerkstructuur, de gedeeltelijke omvorming naar industriële spionage en de deelname van een lidstaat van de Europese Unie, vragen oproept over de veiligheid van het land en zijn defensiepolitiek, in het bijzonder op het ogenblik waarop een gemeenschappelijk Europees beleid inzake veiligheid en defensie wordt ingesteld.

De Commissie van Landsverdediging heeft dientengevolge de heer Arthur Paecht benoemd als informatieverslaggever over *"de elektronische bewakings- en interceptiesystemen die de nationale veiligheid kunnen in het gedrang brengen"*.

Op 6 maart 2000 diende de heer Yves Nicolin, volksvertegenwoordiger, een ontwerp van besluit in "strekking tot het oprichten van een onderzoekscommissie naar de bedreiging van de Franse belangen door het communicatie-interceptienetwerk, Echelon genaamd, en naar de middelen aangewend om de vertrouwelijkheid van de telecommunicatie te beschermen".<sup>2</sup>

Dit laatste voorstel werd verworpen op 22 maart 2000, omdat men vond dat het voortzetten van de informatieopdracht van de heer Paecht binnen de Commissie voor Landsverdediging voorrang moest krijgen boven de oprichting van een onderzoekscommissie.

De heer Paecht overhandigde zijn rapport in oktober 2000 aan de Nationale Assemblee. De besluiten van dit rapport luiden als volgt:

*"Er bestaat inderdaad een omvangrijk systeem voor het intercepteren en behandelen van gegevens, met name Echelon. Het bestaat onder vorm van een netwerk. Het gaat hier trouwens om het enige gekende multinationale systeem.*

*Ja, de capaciteiten van dit systeem zijn reëel en performant gezien de veelvuldige zwakheden van informatie- en communicatiesystemen.*

*Inderdaad is het Echelon systeem afgeweken van zijn oorspronkelijke doelstellingen, die fundamenteel verbonden waren aan de context van de Koude Oorlog en in vergelijking met het eerste UKUSA-verbond tussen de 5 partnerlanden. Het is niet onmogelijk dat de verzamelde gegevens gebruikt werden voor economische doeleinden, zelfs tegen bepaalde leden van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie.*

*Er werden inderdaad bilaterale banden gesmeed tussen de USA, het UKUSA en andere inlichtingendiensten omwille van veiligheidsredenen in verband met militaire behoeften of omwille van de noodzaak om het terrorisme of het groot banditisme te bestrijden.*

*Inderdaad, Echelon kan een gevaar vormen voor de algemene en individuele vrijheden".<sup>(3)</sup>*

---

<sup>(2)</sup> vrije vertaling

<sup>(3)</sup> vrije vertaling

## 2.2.2 Het standpunt van de Franse regering

In antwoord op een vraag van Senator Legendre, verklaarde de Franse Eerste Minister:

*“(...) Er bestaat geen gezag dat technisch kan beletten dat radiocommunicaties worden onderschept wanneer deze circuleren in een wereld die niet stoffelijk begrensd is.*

*Overigens (...) de economische belangen van deze activiteiten zijn bijzonder groot, als je er rekening mee houdt dat de communicatienetwerken verbonden zijn met de interne systemen van ondernemingen. We moeten op deze onvermijdelijke technologische ontwikkelingen reageren door een voluntaristisch beleid te voeren in ten minste twee richtingen.(...)*

*(...) Enerzijds moedigt de Franse regering de ontwikkeling aan van middelen die het mogelijk maken de vertrouwelijkheid en de integriteit van gevoelige informatiesystemen te verzekeren”.*

*(...)*

*(...) Het analyseren van de risico's, het ontwikkelen van beveiligingsinstrumenten, het evalueren van de veiligheid van informatiesystemen zijn taken waaraan voorrang moet worden verleend en die met name zijn toevertrouwd aan de centrale dienst voor de veiligheid van informatiesystemen van het algemeen secretariaat van het ministerie van Landsverdediging (...).*

*Anderzijds is het duidelijk dat de inspanningen die zijn geleverd voor het onderscheppen van communicatiesystemen voortvloeien uit belangrijke behoeften op het vlak van veiligheid en defensie.*

*Deze houden bijvoorbeeld verband met het controleren van misdadige of terroristische activiteiten, het voorkomen en opvolgen van militaire conflicten of met het bestrijden van clandestiene programma's voor de proliferatie van massavernietigingswapens.(...)*

*(...) Deze materies overstijgen het nationaal belang en het is onvermijdelijk dat staten zoeken naar nieuwe vormen van samenwerking.*

*Het ontwikkelen van beveiligingsinstrumenten enerzijds, het leveren van belangrijke inspanningen om het hoofd te bieden aan de versnelde ontwikkeling van technologieën anderzijds en, ten slotte, het opstellen van geloofwaardige juridische en samenwerkingskaders vormen de belangrijkste doelstellingen van het beleid dat de regering op dit vlak voert”.<sup>(4)</sup> (Franse Senaat, 3 december 1998 - Industrieel spionagenetwerk)*

Terwijl hij officieel verwees naar de dreiging van het Echelon-netwerk of naar andere aanslagen met behulp van de informatica, heeft de Franse Eerste minister Lionel Jospin zijn beleid inzake de veiligheid van informatiesystemen opnieuw gedefinieerd.

Op de ministerraad van 15 maart 2000 benoemde de regering de heer Henri Serres, algemeen ingenieur telecommunicatie, tot directeur belast met de veiligheid van de informatiesystemen.

---

<sup>(4)</sup> Vrije vertaling

Deze maatregel past in het kader van het veiligheidsbeleid dat de Franse regering wenst te voeren, parallel met de versnelde ontwikkeling van de instrumenten van de informatiemaatschappij in de administratie en de overheidsdiensten.

Dit beleid, dat ten dienste staat van de burger en de onderneming, moet het ook mogelijk maken de vertrouwelijkheid van de omgang en het privé-leven te beschermen.

De nieuwe directeur krijgt de opdracht de "Centrale Dienst voor de veiligheid van de informatiesystemen" (SCSSI - *Service central de la Sécurité des Systèmes d'information*), die sinds 1 januari 1999 deel uitmaakt van het "Algemeen Secretariaat Nationale Veiligheid" (SGDN : *Secrétariat général de la défense nationale*), om te vormen tot een volwaardige directie van de SGDN, belast met de veiligheid van de informatiesystemen op interministerieel niveau.

Deze beslissing geeft niet alleen blijk van een schaalvergroting met betrekking tot de middelen waarmee de regering zichzelf op dit gebied wenst uit te rusten, maar ook van haar voornemen de inspanningen van de Staat beter te coördineren.

In het communiqué van de Franse regering lezen we:

*"Begin 2000 hebben de aanval van niet-geïdentificeerde computerpiraten op de websites van grote Amerikaanse ondernemingen in de sector van de e-commerce, - en de blokkering ervan gedurende enkele uren-, alsook het bestaan van ECHELON, een wereldwijd netwerk voor elektronische af luisteroperaties, of nog het in twijfel trekken van bepaalde, voor het 'grote publiek' bestemde producten, de bezorgdheid over de nieuwe bedreigingen en de noodzaak om de bescherming van onze netwerken te verzekeren volop in de schijnwerpers geplaatst.*

*Op dit gebied moeten de regering en de administratie, alsook de openbare diensten, een voortrekkersrol spelen. Om al deze redenen heeft de regering beslist in 2000, uitgaand van de middelen van de SCSSI, een nieuwe centrale directie op te richten die, binnen het Algemeen Secretariaat Nationale Veiligheid, wordt belast met de veiligheid van de informatiesystemen (DCSSI)".<sup>(5)</sup>*

Op 23 februari 2000 herhaalde Elisabeth Guigou, minister van Justitie, in het parlement de voorzorgsraadgevingen die ondernemingen moeten volgen om zich te beschermen tegen spionage en de veiligheid te verzekeren van gegevens die met behulp van de nieuwe technologieën circuleren: *"Deze gegevens mogen nooit essentiële informatie bevatten, vooral wanneer de verbinding verloopt via satellieten, in hoofdzaak in het kader van internationale verbindingen."*

### **2.2.3 Het activiteitenverslag 1999 van de "Commission nationale de contrôle des interceptions de sécurité (CNCIS)"**

De Franse wet van 10 juli 1991 betreffende de geheimhouding van briefwisselingen uitgegeven via de telecommunicatie, bepaalt de motieven die de administratieve intercepties van communicaties kunnen rechtvaardigen (met name terrorisme, georganiseerde misdaad, de nationale veiligheid), maar ook het behoud van het economisch en wetenschappelijk potentieel.

---

<sup>(5)</sup> Vrije vertaling



Het 8<sup>ste</sup> activiteitenverslag 1999 van de "Commission Nationale de Contrôle des Interceptions de Sécurité (CNCIS)" toont aan dat, in de loop van het jaar 1999, 4.577 veiligheidsintercepties werden toegelaten in Frankrijk, waarvan er 186, i.e. 4%, bedoeld waren om het economisch en wetenschappelijk potentieel veilig te stellen.

#### **2.2.4 Reactie van de gerechtelijke macht**

Op dinsdag 4 juli 2000 schreef de Franse krant 'Le Figaro' dat de procureur van de Republiek van Parijs de "Direction de la surveillance du territoire" (DST : dienst belast met het bewaken van het grondgebied) de opdracht had gegeven een inleidend onderzoek te voeren naar het inlichtingennetwerk "ECHELON".

Het parket van Parijs was van mening dat de illegale af luisterpraktijken, die met behulp van dit interceptiesysteem plaatsvonden, onder de toepassing van de artikelen 411-6 en 226-15 van het Franse strafwetboek konden vallen en konden worden beschreven als "een schending op de wezenlijke belangen van de natie" en als "een schending van het briefgeheim via telecommunicatie".

Dit onderzoek werd op 24 mei 2000 geopend ingevolge een klacht die de Europees volksvertegenwoordiger Thierry Jean-Pierre op 2 mei had neergelegd, omdat hij zich zorgen maakte over praktijken "van aard om ernstig nadeel toe te brengen aan al onze medeburgers, alsmede aan onze economische en nationale belangen".

De DST is een politie - en inlichtingendienst die bevoegd is 'om op het Franse grondgebied activiteiten op te sporen en te voorkomen, die geïnspireerd, gelanceerd of gesteund worden door vreemde mogendheden, en die van aard zijn de veiligheid van het land te bedreigen en, meer in het algemeen, om dergelijke activiteiten te bestrijden'.

In die hoedanigheid oefent de "Direction de la surveillance du territoire" een opdracht uit die verband houdt met de landsverdediging.<sup>(6)</sup>

### **2.3 De Duitse Bondsrepubliek**

#### **2.3.1 Besprekingen die plaatsvonden in het parlement (Deutscher Bundestag)**

Parlementsleden van de FDP-partij (Freie Democraten) hebben op 11 april 2000 vragen gesteld aan de Duitse federale regering betreffende "het af luistersysteem per satelliet "Echelon", aangewend door de Verenigde Staten en vier andere Staten" (verwijzingen 14/2964).

Deze fractie heeft de regering aangespoord haar aandacht te richten op het STOA-verslag dat besproken werd in het Europees Parlement.

In haar antwoord merkt de Duitse federale regering op dat er geen enkele vaststelling voorhanden is volgens welke het privé-leven van de burgers of de commerciële mogelijkheden van de Duitse economie in gevaar zouden gebracht worden door een algemeen af luistersysteem.

---

<sup>(6)</sup> Decreet nr. 82-1100 van 22 december 1982 tot vaststelling van de bevoegdheden van de 'Direction de la surveillance du territoire'

Nochtans bevestigt de Duitse regering dat verschillende Angelsaksische landen tijdens de Koude Oorlog hebben samengewerkt aan een elektronisch bewakingssysteem van telecommunicaties, "Echelon" genaamd.

Volgens de Duitse regering hebben deskundigen vastgesteld dat het STOA-verslag de technische mogelijkheden van het "Echelon"-systeem zwaar overdreven had.

De contacten die genomen werden met buitenlandse overheden in verband met zogezegde economische spionagepraktijken, hebben geen enkel concreet bewijs opgeleverd.

## **2.4 Nederland**

### **2.4.1 De belangstelling van de Nederlandse overheden**

Op 20 januari 2001 bracht de Nederlandse minister van Landsverdediging aan de regering n.a.v. de beroering over Echelon en na onderzoek van o.m. open bronnen, zoals de verslagen van het Vast Comité I -, een omstandige notitie uit over het "grootschalig afluisteren van telecommunicatiesystemen".<sup>(7)</sup>

De Nederlandse regering verklaart dat zij niet beschikt over eigen en door de in verband met Echelon genoemde regeringen, bevestigde informatie over het bestaan van "Echelon", maar op grond van de thans beschikbare informatie, onderzoeken en openbare bronnen, acht zij het aannemelijk dat het Echelonnetwerk bestaat.

Niet alleen overheden maar ook burgers, het bedrijfsleven en criminele organisaties kunnen dergelijke activiteiten plegen.

Voor de Nederlandse regering is het grootschalig afluisteren van telecommunicatiesystemen een activiteit van opsporings-, veiligheids- en inlichtingendiensten van "vele landen met uiteenlopende politieke kleur".

In open bronnen worden melding gemaakt van de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Rusland, China, Frankrijk, Duitsland, Zwitserland en Denemarken. Ook Nederland wordt genoemd, maar de regeringsnotitie laat achterwege te bevestigen of te ontkennen of dit laatste ook klopt.

In Nederland bestaat er een wettelijk kader voor interceptie en selectie van zowel kabelgebonden als niet-kabelgebonden telecommunicatie.

De feitelijke uitvoering van de interceptie en selectie van niet-kabelgebonden telecommunicatie ten behoeve van de Militaire Inlichtingendienst gebeurt bij de Afdeling Verbindingsinlichtingen van de Militaire Inlichtingendienst (de MID).

Politiediensten en de BVD (Binnenlandse Veiligheidsdienst) zijn binnen de daartoe door de wet gestelde grenzen bevoegd tot het aftappen van kabelgebonden telecommunicatie.

---

<sup>(7)</sup> beschikbaar op [www.nrc.nl/W2/Lab/Echelon/doc010120.html](http://www.nrc.nl/W2/Lab/Echelon/doc010120.html)

Volgens de Nederlandse regering schept de Nederlandse wetgeving voldoende waarborgen tegen onbevoegde inbreuken op de privacy van de burger.

De bevoegdheden van de BVD en de MID op dit terrein worden momenteel besproken in een wetsvoorstel dat tevens een aantal grenzen stelt (o.m. lastgeving vooraf, toetsing op proportionaliteit en subsidiariteit).

Bij het grootschalig afluisteren van internationaal telecommunicatieverkeer speelt de vraag naar de toepassing van nationale rechtsmacht versus internationaal recht.

Bij de beantwoording van deze vraag bestaat er op dit moment in Nederland een voorkeur voor de opvatting dat het internationaal recht geen beperkingen kan opleggen aan de uitoefening van rechtsmacht over handelingen die verricht worden op eigen grondgebied of op een plaats waar andere landen geen rechtsmacht bezitten, bijvoorbeeld op een schip op volle zee of op een satelliet in de ruimte.

Er bestaat in Nederland geen wetgeving die mogelijkheden biedt om het afluisteren van telecommunicatie in dit verband tegen te gaan. Het staat vrijwel vast dat dergelijke wetgeving ook niet handhaafbaar zou zijn.

De bescherming van het telecommunicatiegeheim van burgers dient te worden gezocht in het maken van internationale afspraken, die aan de burger de mogelijkheid biedt zich te verweren tegen het onbevoegd afluisteren en intercepteren. De juridische consequenties van bovengenoemde stellingnamen dienen nog verder te worden bediscussieerd. De Nederlandse regering neemt zich voor haar standpunt te verduidelijken.

Toch ontkent de Nederlandse minister van Landsverdediging dat er een verband zou bestaan tussen de afluisteractiviteiten van de Amerikaanse regering, en die van de Europese politie- en veiligheidsdiensten.

Hij vermeldt dat de vergaderingen van het "International Law Enforcement Telecommunications Seminar (ILETS)" en van de werkgroep "Politiële Samenwerking" binnen de derde pijler van de Europese Unie, niet bedoeld zijn om als dergelijke schakel te functioneren.

Tevens ontkent hij dat deze relatie zou moeten leiden tot een pan-Europees afluistersysteem waarop de Amerikaanse regering, door middel van het FBI, grote invloed zou hebben.

Voor de minister is het "ILETS" een informele conferentie van vertegenwoordigers van Europese politie- en veiligheidsdiensten en vertegenwoordigers van deze diensten uit Australië, Canada, Nieuw Zeeland, Noorwegen en de Verenigde Staten. Het "ILETS" is bedoeld om informatie uit te wisselen over methoden en technieken voor het bevoegd aftappen van telecommunicatiesystemen binnen de eigen landsgrenzen.

De EU-werkgroep "Politiële Samenwerking" tracht het beleid aangaande het bevoegd aftappen van telecommunicatiesystemen op Europees niveau te harmoniseren.

Op 22 januari 2001 vond een openbare hoorzitting plaats door de Vaste Kamercommissie van Justitie. Zij onderzocht in hoeverre Nederland aan het internationale spionagenetwerk Echelon heeft deelgenomen.

Verschillende personen namen aan dit rondtafelgesprek deel, onder wie landgenoot Jean-Marc Dinant, (*expert door het Vast Comité I gekozen voor het verslag aan de Belgische Senaat*), de Britse journalist Duncan Campbell, de Nederlandse journalist Cees Wiebes (co-auteur van het boek "Villa Maarheeze" - de locatie van de voormalige Nederlandse Buitenlandse Veiligheidsdienst) en Maurice Wesseling (auteur van "Bits of Freedom - organisatie voor burgerrechten op de elektronische snelweg").

Volgens deze laatstgenoemde moet er meer parlementaire controle op af luistersystemen komen.

## 2.5 De Verenigde Staten

### 2.5.1 De interesse van het Amerikaans Congres : het verslag van het NSA aan het Congres

Naar aanleiding van een bepaling die werd ingediend in de "*Intelligence Authorisation Act for Fiscal Year 2000*" op aanvraag van de Amerikaanse afgevaardigde Bob Barr (Republikein van de staat Georgia), hebben de "Director of Central Intelligence", de "Director of the National Security" en de "Attorney General" van de Verenigde Staten in februari 2000 een verslag voorgelegd aan het Amerikaanse Congres "*describing the legal standards employed by elements of the intelligence community in conducting signals intelligence activities, including electronic surveillance*".

Het Comité I heeft in mei 2000 kennis genomen van dit omvangrijk verslag.<sup>(8)</sup>

De vraag van het Amerikaanse Congres vertolkte de vrees voor de aantasting van de grondwettelijke rechten van de Amerikaanse burgers door het Echelon-netwerk.

De benaderingswijze van afgevaardigde Barr is inderdaad enkel en alleen gericht op de bescherming van het privé-leven van de Amerikaanse burgers. Hij gaat uit van de vaststelling dat een groot deel van het wetgevend arsenaal betreffende het domein van de privé-sfeer enerzijds en de inlichtingsactiviteiten van de Staat anderzijds, teruggaan tot de jaren '70 en de nieuwe instrumenten voor de gegevensuitwisseling niet langer naar behoren dekken.

Het door de Amerikaanse administratie voorgelegde verslag bevestigt eens te meer op gedetailleerde wijze dat het NSA en het FBI nauwgezet de "Foreign Intelligence Surveillance Act (FISA) - the Executive Order No 12333", evenals het 4de Amendement van de Amerikaanse Grondwet, - dat aan elke burger uit het land de waarborg biedt van "*the right to be secure in their persons, their houses, papers and effects against unreasonable searches and seizures*", in acht nemen.

De elektronische bewaking wordt uitgevoerd door agenten van de Amerikaanse inlichtingengemeenschap met als doel informatie in te winnen over het buitenland en de contraspionage.

---

<sup>(8)</sup> "Legal Standards for the Intelligence Community in Conducting Electronic Surveillance" beschikbaar op <http://www.fas.org/irp/nsa/standards.html>, <http://cryptome.org/dod5240-l-r.htm> <http://cryptome.org/nsa-ussid18.htm> en <http://cryptome.org/fbi-fic-fci.htm>

Gelet op haar indringend karakter en de gevolgen voor het privé-leven, wordt deze bewakingswijze onderworpen aan een strikte wetgeving en aan een grondige controle, waarbij de wederzijdse belangen van de regering en de rechten van de "United States persons" tegen mekaar worden afgewogen.

Dit verslag omschrijft als "U.S. person": elke burger van de Verenigde Staten, elke buitenlander die de wettelijke toelating heeft om er permanent te wonen, elke vennootschap waarvan een aanzienlijk deel van haar leden Amerikaanse staatsburgers zijn of buitenlanders die een wettelijke toelating hebben om in de Verenigde Staten te wonen, of nog, elke in dat land gevestigde vennootschap, op voorwaarde dat er zich tussen haar aandeelhouders geen vertegenwoordiger bevindt van een buitenlandse mogendheid.

Om een elektronische bewakingsoperatie te kunnen uitvoeren op een Amerikaans burger die woont in de Verenigde Staten, moet men dus een ordonnantie verkrijgen van de "Foreign Intelligence Surveillance Court".

Bevindt deze persoon zich in het buitenland, dan moet de Attorney General (nb. de minister van Justitie) de bewaking goedkeuren. De bewaking zal toegestaan worden als de persoon in kwestie bijvoorbeeld ervan verdacht wordt een agent te zijn van een buitenlandse mogendheid.

De toestemming wordt slechts verleend als de gezochte informatie op geen enkele andere, en minder indringende manier kan bekomen worden.

De elektronische bewaking moet in elk geval zo uitgevoerd worden dat ze de inzameling, de weerhouding en de verspreiding van informatie betreffende niet-toestemmende Amerikaanse burgers tot een minimum herleidt.

De Amerikaanse beschermingsvoorschriften inzake elektronische bewaking die het verkrijgen van inlichtingen en contraspionage beogen, zijn uitsluitend van toepassing op Amerikaanse burgers.

Volgens de krant "Le Monde" van 10 maart 2000, zou Georges Tenet, de huidige directeur van de CIA, voor het Amerikaanse Congres verklaard hebben dat de Verenigde Staten hun inlichtingendiensten niet zouden gebruiken om hun economische activiteiten te promoten.

De CIA zou nochtans wel tussenkomen indien ze zou merken dat de belangen van een Amerikaans bedrijf geschaad worden door een tegenstander die oneerlijk handelt tegenover een klant.

Het dossier zou dan doorgegeven worden aan de leden van het Congres, aan het Ministerie van Buitenlandse Handel of aan het Secretariaat voor Handel, opdat zij er de nodige conclusies zouden kunnen uit trekken. Het betreft dus een loutere defensieve actie.

**2.5.2 Reactie van de heer James Rubin, woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (CBS News - februari 2000: 'US Accused of Industrial espionage', document overgenomen van de website <http://cbsnews.cbs.com/now/story/o,1597>).**

*"In Washington, State Department spokesman James P. Rubin denied any involvement in commercial espionage by the National Security Agency. 'The National Security Agency is not authorized to provide intelligence information to private firms."*

*That agency acts in strict accordance with American law, Rubin said. U.S. intelligence agencies are not tasked to engage in industrial espionage or obtain trade secrets for the benefit of any U.S. company or companies."*

### **2.5.3 Andere reacties en commentaren in de Verenigde Staten**

Naar aanleiding van de voorstelling van het rapport van de heer Campbell over het Echelon-systeem in het Europees Parlement, heeft de Amerikaanse pers verslag uitgebracht over de ongerustheid van de Europeanen en over de ontkenningen van de Amerikaanse en Britse overheden.

Reeds op 24 februari 1999 publiceerde de 'New York Times' een artikel, waarin het Echelon-systeem in algemene bewoordingen wordt beschreven als een vorm van samenwerking tussen Australië, Canada, Nieuw Zeeland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, met het oog op het 'afluisteren' van alle telefoon- en elektronisch verkeer overal ter wereld.

Het artikel vermeldt echter dat de afluistermiddelen van dit systeem niet opwegen tegen de enorme hoeveelheid uitwisselingen, vooral tengevolge van de grote verspreiding van informatie op het internet.

Het benadrukt ook dat dit systeem de laatste jaren het statuut van een 'mythe' heeft aangenomen.

Een artikel dat op 28 maart 2000 in het Franse tijdschrift 'Le Figaro' verscheen, is van dezelfde strekking. Het brengt het relaas van de confidenties van een 'deskundige' van de Amerikaanse inlichtingendiensten, die verklaart:

*"Voor de tegenstander wordt het dag na dag gemakkelijker om zijn werkelijke bedoelingen te verbergen te midden van de chaos die er heerst. Voor ons daarentegen wordt het elke dag moeilijker datgene op het spoor te komen wat ons interesseert. Dit is een groot probleem voor het NSA. En vast en zeker ook voor het GCHQ in Engeland en de DGSE in Frankrijk".<sup>(9)</sup>*

### **Reactie van Zbigniew Brzezinski, voormalig Adviseur Nationale Veiligheid van President Carter**

In zijn nummer van 10/16 december 1998 publiceerde het Franse tijdschrift 'Le Nouvel Observateur' een interview onder de provocerende titel:

*"Een gewezen medewerker van het Witte Huis verbreekt het stilzwijgen: We hebben ervoor gekozen alles te willen weten. Zbigniew Brzezinski, voormalig Adviseur Nationale Veiligheid van President Carter, en nog steeds een gezaghebbend specialist in internationale zaken, windt er geen doekjes om: Ja, Amerika bespioneert de hele wereld, zowel bevriende als vijandige naties. Hij vindt daar niets immoreel aan".<sup>(10)</sup>*

---

<sup>(9)</sup> Vrije vertaling

<sup>(10)</sup> Vrije vertaling

In het interview verklaart Brzezinski o.m. het volgende:

*“ (...) Amerika heeft verantwoordelijkheden en belangen die over de hele wereld verspreid zijn. Elke nieuwe tendens en elke onvoorziene beweging waar ook ter wereld kunnen het welzijn en de veiligheid van Amerika beïnvloeden. Bijgevolg moet Amerika gelijk waar in staat zijn om inlichtingen te verzamelen, niet alleen over zijn vijanden maar ook over zijn vrienden.*

*Het verzamelen van inlichtingen staat niet gelijk met spionage in de klassieke betekenis van het woord: het in dienst nemen van geheim agenten. Deze vorm van inlichtingenvergaring brengt heel wat risico's met zich mee en kan schandalen veroorzaken die bijzonder nadelig kunnen zijn voor de betrekkingen met de betrokken bevriende natie. (...)*

*(...) Het af luisteren van communicaties of het maken van beelden uit de ruimte daarentegen zijn als het ware open, vrij en weinig risicovol. Deze technische middelen maken het mogelijk systematisch inlichtingen in te winnen op een manier die niemand in een lastig parket brengt.*

*Zowat iedereen kan over deze middelen beschikken. Elk land beslist of het deze al dan niet wenst aan te wenden, afhankelijk van de middelen waarover het beschikt en van zijn doelstellingen. Amerika heeft deze keuze gemaakt.*

*Volgens mij is er slechts sprake van een ethisch debat over het inlichtingenwezen in het geval van de klassieke spionage. Men kan zich inderdaad afvragen of het in dienst nemen van geheime agenten een gepaste vorm is om in Bonn of in Parijs inlichtingen te verzamelen. Is er echter sprake van een ethisch probleem wanneer men gesprekken af luistert of foto's maakt? Is het immoreel om de wereld te fotograferen?”<sup>(11)</sup>*

***Reactie van de heer Thomas D. Grant, Amerikaans advocaat en professor aan het Instituut voor Internationaal Recht Max Planck in Heidelberg, Duitsland (artikel verschenen op 2 maart 2000 in de 'Wall Street Journal'- Europe: 'Spy Games: Don't let Echelon spook you').***

Volgens de heer Grant zijn de beweringen van Duncan Campbell voor het Europees Parlement niet bijzonder geloofwaardig en zouden ze nadelige gevolgen kunnen hebben op twee gebieden van de samenwerking tussen de Angelsaksische wereld en het Europese vasteland, nl. het Europees industrieel beleid en de Noord-Atlantische militaire samenwerking: *"A breakdown of relations in these areas could, in turn, lead to the weakening of the West as the unique bastion of democratic rights and values."*

Ten eerste versterken deze beweringen de positie van diegene in Europa die gekant zijn tegen de noodzakelijke politieke en economische hervormingen, die moeten toelaten de markten (arbeidsmarkt, kapitaalmarkt) flexibeler en meer concurrentieel te maken.

*"The current accusation against the United States is widely challenged and little corroborated. It would foolishly imperil the economic recovery if Europe fixed on the idea that American wins in the game of economic competition were the result of legerdemain."*

Ten tweede brengen deze beschuldigingen de oude 'gaullistische' antipathieën tegen de Verenigde Staten en Groot-Brittannië weer tot leven: ze zouden schade kunnen toebrengen aan de Atlantische Alliantie en nefaste gevolgen kunnen hebben voor de wereldveiligheid bij het begin van de 21<sup>ste</sup> eeuw.

---

<sup>(11)</sup> Vrije vertaling

**Reactie van de heer James Woolsey, Advocaat in Washington en voormalig directeur van de 'Central Intelligence Agency' (CIA).**

Tijdens een persconferentie op 7 maart 2000, en in een artikel dat op woensdag 22 maart 2000 in de 'Wall Street Journal'- Europe verscheen, bevestigde de heer James Woolsey, voormalig directeur van de CIA, dat de Amerikanen Europese ondernemingen bespioneren.

In dit artikel, waarvan de bijzonder provocerende titel luidt "*Why America Spies On Its Allies - Because They Bribe*", windt de heer Woolsey er geen doekjes om:

*"Yes, my Continental European friends, we have spied on you. And it's true that we use computers to sort through data by using keywords. Have you stopped to ask yourselves what we're looking for?"*

Met betrekking tot technologische spionage is de heer Woolsey van mening dat de Europese technologie niet de moeite waard is, aangezien ze, -op enkele uitzonderingen na -, ver achterop loopt in vergelijking met de Amerikaanse technologie.

Maar waarom zouden de Verenigde Staten de Europeanen dan bespioneren?

Volgens de heer Woolsey is het antwoord op deze vraag te vinden in het rapport van de heer Campbell.

In de twee gevallen van spionage die de auteur in zijn rapport aanhaalt (een Braziliaans contract voor Thomson-CSF en de verkoop van vliegtuigen door Airbus aan Saoedi-Arabië), wordt er gewag gemaakt van corruptie vanwege deze Europese ondernemingen om de begeerde contracten in de wacht te slepen.

Dit zou de spionageactiviteiten van de Amerikanen rechtvaardigen. Toch ontkent de heer Woolsey dat hij contact heeft opgenomen met de Amerikaanse bedrijven die deze contracten eveneens probeerden te verkrijgen; de Amerikanen zouden alleen de regeringen die op oneerlijke wijze werden benaderd, hebben gewaarschuwd dat ze de zaak niet licht opnamen.

De heer Woolsey had ook kritiek op het interventionisme van de Europese regeringen die, vaak op oneerlijke wijze, hun ondernemingen steunen, ook al kosten ze meer en leveren ze minder goede prestaties dan Amerikaanse bedrijven. Hij merkte op: "*It is because your economic patron saint is still Jean Baptiste Colbert, whereas ours is Adam Smith.*"

De heer Woolsey gaf toe dat de CIA economische inlichtingen inwint, maar bevestigde tegelijk dat 95% van de verzamelde inlichtingen afkomstig is van open bronnen. Hij verklaarde ook dat de CIA geen economische spionageactiviteiten verricht ten gunste van Amerikaanse ondernemingen of vennootschappen.

Indien de CIA de handel in supercomputers en chemische producten op de voet volgt, dan is dat omdat deze producten ook kunnen worden gebruikt om massavernietigingswapens te produceren.

Het economisch toezicht kan ook betrekking hebben op landen die het voorwerp zijn van economische sancties, zoals Servië en Irak.

De heer Woolsey daagt de Fransen ook uit om te bevestigen dat zij geen economische spionage toepassen.



Hoewel de heer Woolsey toegeeft dat de Amerikanen inderdaad spioneren in Europa, en hij deze activiteiten ook rechtvaardigt, zegt hij niet welke middelen daarbij worden ingezet. Nergens bevestigt hij het bestaan of de doelstellingen van het Echelonnetwerk, zoals de heer Campbell dit in zijn rapport beschrijft.

In een interview met het Franse tijdschrift 'Le Figaro' van 28 maart 2000, verklaarde de heer Woolsey alleen dat de Verenigde Staten drie methodes gebruiken om in het geheim inlichtingen in te winnen: via het gebruik van spionnen, satellieten en via af luisteroperaties. Meer gaf hij echter niet prijs.

In een nieuwe verklaring, waarbij hij nogmaals bevestigde wat hij aan de 'Wall Street Journal' had gezegd, herhaalde de heer Woolsey dat de Amerikaanse spionageactiviteiten op economisch gebied tot doel hadden de corruptie te bestrijden, niet om contracten aan Amerikaanse concurrenten te doen toewijzen.

Gevraagd naar het feit of de CIA dan in staat was politiek-economische schandalen uit te lokken (vb.: de zaak-Elf in Duitsland), antwoordde de heer Woolsey:  
*"Normaal niet (...). Dat is niet het beleid van de Verenigde Staten. Maar weet u, er zijn veel dingen waarvan we geen weet hebben. Persoonlijke vetes bijvoorbeeld (...)"*.

Het is ook interessant te vernemen wat de heer Woolsey vindt van het rapport van de heer Campbell: *"Bepaalde elementen van het document (...) zijn intellectueel eerlijk. Andere elementen proberen anti-Amerikaanse gevoelens aan te wakkeren."*

Tot slot roept de heer Woolsey de Europese regeringen op hun door de staat gestuurde economieën om te vormen, wat hun doeltreffendheid en vernieuwingskracht moet versterken, zodat ze niet langer hun toevlucht moeten nemen tot corruptie om contracten binnen te halen. *"And then we won't need to spy on you"*, besluit hij.

### ***Reactie van de heer James Bamford, auteur van het boek over het NSA - "The Puzzle Palace"***

In een artikel dat verscheen op 14 november 1999 in de 'Washington Post' met als titel *"Loud and Clear - the most secret of secret agencies operates under outdated laws"*, geeft de heer Bamford commentaar op de beweringen in het rapport over het Echelon-netwerk en op de vrees die daaruit blijkt.

Hij schrijft: *"As one of the few outsiders who have followed the agency for years, I think the concerns are overblown - so far. Based on everything I know about the agency, and countless conversations with current and former NSA personnel, I am certain that the NSA is not overstepping its mandate. But that doesn't mean it won't."*

*My real concern is that the technologies it is developing behind closed doors, and the methods that have given rise to such fears, have given the agency the ability to extend its eavesdropping network almost without limits.*

*And as the NSA speeds ahead in its development of satellites and computers powerful enough to sift through mountains of intercepted data, the federal laws (now a quarter-century old) that regulate the agency are still at the starting gate. (...) It is highly unlikely that Echelon is monitoring everyone everywhere, as critics claim.*

*It would be impossible for the NSA to capture all communications. It has had personnel cutbacks in the past five years as its national security targets have increased in number. North Korean missile development, nuclear testing in India and Pakistan, the movement of suspected terrorists and so on.*

*Listening in on European business to help American corporations would be a very low priority, and passing secret intercepts to companies would quickly be discovered."*

In maart 2000 blijft James Bamford volhouden dat de beweringen in het Campbell-rapport "nergens op slaan". Het NSA speelt de informatie die het verzamelt niet door aan Amerikaanse private ondernemingen : *"The NSA is a very, very secretive place. Even if you are in the government, even if you're another intelligence agency, it's hard to get information from the NSA."*

En de heer Bamford herhaalt dat het terrorisme en de proliferatie van kernwapens de huidige prioriteiten van het NSA vormen (verklaring geciteerd door Kevin Poulsen in 'Security Focus News' op 23 maart 2000 (<http://www.securityfocus.com>)).

### **Reactie van David Ignatius, journalist van de Washington Post**

In een artikel dat verscheen op 18 april 2000 onder de titel *"Despite What Europe Thinks, It Benefits From U.S. Spying"*, geeft deze Amerikaanse journalist commentaar op de zaak Echelon.

Zijn standpunt leunt nauw aan bij dat van James Bamford. Zo schrijft David Ignatius: *"Rather than the omnipotent agency its critics imagine, it seems these days to be struggling to keep its head above water. (...) And according to NSA officials, its systems aren't capable of processing the vastly increased flow of signals in a "broadband" world where voice and data travel as "packets" along a global tangle of fiber optic cables. (...)"*.

Vervolgens schrijft deze journalist dat Luitenant-Generaal Michael Hayden, de directeur van het NSA, het volgende zou hebben verklaard: *"The notion that the agency can scoop up every signal and electronic emanation in the world was never true - and is really not true now."*

David Ignatius merkt echter op: *"Now, the whole world essentially shares the same communications system. The "enemy" potentially is everywhere, and America's "friends" inevitably are targets of American surveillance. Europeans who worry about a global NSA surveillance program known as Echelon are probably right, in that sense. (...) That doesn't mean the agency wants to steal foreign industrial secrets or violate people's privacy gratuitously as the Europeans fear, but without a global collection and processing capability, the NSA won't be able to monitor biological terrorists or other 21st century bad guys."*

En Ignatius richt een oproep tot de Europeanen :

*"Trust us - is the NSA's implicit message. Trust us to distinguish between the good guys and the bad guys and to use our powerful surveillance tools for the good of humankind."*

Ignatius voegt er nog aan toe, aangezien hij beseft dat niet iedereen deze boodschap zal begrijpen:

*"But it is unrealistic to expect the rest of the world to be enthusiastic."*

## **2.6. Het Verenigd Koninkrijk**

### **2.6.1 De belangstelling van het Britse parlement**

Het Comité I heeft kennis genomen van twee jaarverslagen van het *"Intelligence and Security Committee"*<sup>(12)</sup> die door de Eerste minister aan het Britse parlement werden voorgelegd, het eerste op 25 november 1999, het tweede in november 2000.

Deze verslagen duiden de vier actuele prioriteiten aan van de Britse inlichtingendiensten :

- inlichtingen als hulpmiddel bij de vredesmissies van de Strijdkrachten;
- de proliferatie van massa-vernietigingswapens;
- de terroristische aanslagen en de stijging van de georganiseerde criminaliteit;
- het rapport onderlijnt eveneens de toenemende bedreiging van de economische spionage.

Het "Committee" buigt zich eveneens over de werking van het CCHQ (het 'General Communication Headquarter'), dat - volgens het verslag van Campbell -, de operationele Britse dienst zou zijn die deelneemt aan het "Echelon"-netwerk.

Er wordt vermeld dat het CCHQ vanuit strategisch, politiek en militair oogpunt gezien, Rusland als doelwit beschouwt.

Het speelt tevens een belangrijke rol in de strijd tegen de georganiseerde misdaad en het terrorisme. Het levert inlichtingen ter ondersteuning van de vredesmissies van de strijdkrachten in de Balkan. Deze inlichtingen worden aan de regering, aan de geallieerde militaire commando's en aan het opperbevel van de NAVO doorgegeven.

Het verslag 2000 van het "Committee" benadrukt de kwaliteit van de samenwerking in het kader van het UKUSA-verdrag<sup>(13)</sup>, en geeft hiervoor als voorbeeld dat toen een panne het Amerikaanse systeem compleet platlegde en diens klanten noodzakelijke informatie moesten ontberen, het CGHQ gedurende 3 dagen inlichtingen leverde aan het Amerikaanse NSA en andere diensten.

Het "Committee" roept het CGHQ tenslotte nog op tot een grotere budgettaire gestrengheid voor de realisatie van nieuwe infrastructures.

---

<sup>(12)</sup> Het "Intelligence and Security Committee" werd opgericht door de "Intelligence Services Act 1994" en voert een parlementair toezicht uit op de Britse inlichtingendiensten. Zie ook activiteitenverslag Comité I - 1998, p.2 tot 47

<sup>(13)</sup> Voor zover het Comité I bekend, is het de eerste maal dat het UKUSA-verdrag officieel erkend wordt in een Brits parlementair stuk

Het is belangrijk er even op te wijzen dat het "Committee" de wens van de regering bijtreedt om de nodige wetgeving inzake elektronische handel en cryptografie te voorzien, in het bijzonder om het aanmaken van sleutels, die het ontcijferen van boodschappen toelaten, op te starten.

Het rapport van het "Committee" (waarbij men uit de presentatie van bepaalde passages kan afleiden dat zeker een deel van de inhoud niet publiek gemaakt werd) maakt geen enkele melding van het bestaan van het Echelonsysteem, dat gericht zou zijn op economische spionage-operaties.

## **2.6.2 Andere reacties en commentaren in Groot-Brittannië**

Ook in de Britse pers zijn talrijke commentaren verschenen op de Echelon-zaak, waarvan de volgende het vermelden waard zijn :

Op 28 februari 2000 verklaarde de conservatieve volksvertegenwoordiger Daniel Hannan in de 'Daily Telegraph':

*"I'm proud we're spying on Europe."*

Voortgaand op het thema van de spionageactiviteiten die gerechtvaardigd zijn omdat Franse ondernemingen aan corruptie doen, en op het thema van de Angelsaksische solidariteit, voegde de heer Hannan eraan toe:

*"When truly vital matters are at stake, the blood of the English-speaking peoples is thicker than the water of the Channel. We don't mind sharing our military secrets with Her Majesty's Canadian subjects, but how many of us could honestly claim to feel the same about the Belgians?" (sic)*

### **De bemerkingen van de heer Jonathan EYAL, Director of studies van het 'Royal United Services Institute for Defense Studies' te Londen <sup>14</sup>**

Volgens Jonathan Eyal:

*"(...) zijn het de inlichtingendiensten die de oprichting van een Europese Defensiestructuur belemmeren. In veel opzichten berust het huidige debat over het "Echelon" systeem op een dwaling en doet het merkwaardig ouderwets aan. Enerzijds omdat de Angelsaksische regeringen niet de enigen zijn in het uitoefenen van de elektronische bewaking van communicaties: ook Frankrijk beschikt over "grote oren" (DGSE) die gericht zijn op de Verenigde Staten.*

*Anderzijds omdat de huidige vraag van de inlichtingendiensten er niet meer in bestaat om te weten hoe zij aan gegevens moeten komen, maar wel hoe zij greep moeten krijgen op de immense hoeveelheid beschikbaar materiaal. Het idee dat alle Europese e-mails zouden worden gelezen is absurd : geen enkele inlichtingendienst zou zulke hoeveelheden kunnen verwerken.*

---

<sup>(14)</sup> Artikel verschenen in NCR Handelsblad op 30 mei 2000

*Als spionage daarentegen vaak geassocieerd wordt met oorlogvoering, zijn de moderne elektronische bewakingssystemen in feite vaak de beste waarborg voor de vrede. Om die reden is de elektronische bewaking het enige middel waarover de Westerse landen beschikken in hun strijd tegen de uitbreiding van chemische, bacteriologische en andere wapens.*

*Het grootste probleem doet zich voor wanneer de communicatie tussen particuliere ondernemingen wordt afgetapt. Zulke praktijk is uiteraard verwerpelijk en waarschijnlijk illegaal. Maar de zaak ligt ingewikkelder.*

*Op de internationale markten vinden we vaak heel wat Amerikaanse bedrijven die wedijveren met elkaar: in zo'n situatie is het belachelijk te geloven dat Washington de ene partij zou helpen ten nadele van de andere partij omdat dit uiteindelijk toch aan het licht zou komen. Het is bovendien opmerkelijk dat de meeste beschuldigingen van commerciële spionage betrekking hebben op wapencontracten, wat in de internationale handel de minst representatieve transacties zijn. Wapenfabrikanten onderhouden inderdaad altijd nauwe banden met hun regering en kunnen niet werken op een vrije markt.*

*Het is trouwens niet alleen in landen waar de Staat het economisch leven grotendeels beheerst dat er nauwe banden bestaan tussen bedrijven en de inlichtingendiensten. Dit geldt niet voor de Verenigde Staten maar wel voor Frankrijk.*

*Maar het tijdperk van de zuiver nationale bedrijven is voorbij en daardoor ook de banden met de inlichtingendiensten. Veel defensiebedrijven zijn niet meer zuiver Amerikaans of zuiver Europees; zij ontwikkelen gezamenlijke projecten aan weerszijden van de Atlantische Oceaan. Sommige van hen verhandelen tegenwoordig aandelen op de beurs.*

*In de meeste crisissen die zich thans in de wereld voordoen, zijn de Europeanen en Amerikanen bondgenoten die hun inlichtingen met elkaar delen.*

*Onlangs nog nam Londen het initiatief voor een Europees defensiesysteem. Maar door zijn relatie met de Verenigde Staten, behoudt Groot-Brittannië een unieke positie als het land dat toegang heeft tot het inlichtingenpotentieel van een supermogendheid.*

*De Europese Unie blijft, zoals de conflicten in de Balkan hebben uitgewezen, afhankelijk van de Verenigde Staten voor inlichtingen en Groot-Brittannië handhaaft zijn tweeslachtige positie in Europa. De debatten in het Europees Parlement en in de Commissie zullen daarin waarschijnlijk niet veel verandering brengen.*

*De grootste belemmering voor de uitbouw van een Europese defensiestructuur blijven dus de inlichtingendiensten”, aldus de heer Eyal.*

## **2.7. Canada**

### **2.7.1 De jaarlijkse verslagen van de commissaris van het “Centre de la sécurité des télécommunications” (CST)**

Volgens het verslag van de heer Campbell is Canada één van de staten die deelneemt aan het "Echelon"-netwerk.

Dat land beschikt inderdaad over een instelling die vergelijkbaar is met het Amerikaanse NSA of het Britse GCHQ.

Het gaat hier over het CST, een instelling van het ministerie van Landsverdediging, waarvan de opdracht erin bestaat aan de Canadese regering elektromagnetische inlichtingen (SIGINT) te verschaffen over andere landen.

Het CST verkrijgt haar inlichtingen via de onderschepping en de analyse van uitzendingen afkomstig van radio, radar en andere high tech - middelen die niet gepreciseerd worden. In het kader van haar programma over veiligheid van de technologie, verstrekt het CST ook adviezen over de beveiliging van de computertechnologie van de regering.

Over de wettelijkheid van de activiteiten van het CST wordt een bijzonder toezicht uitgeoefend. Het CST wordt gecontroleerd door een commissaris, benoemd door de minister van Landsverdediging, die als taak heeft zich ervan te vergewissen dat deze instelling handelt overeenkomstig de fundamentele principes van de Canadese wettelijkheid en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

Het CST heeft geen toestemming om de communicatie van Canadese burgers, noch die van buitenlandse permanente ingezetenen in Canada, te onderscheppen.

De commissaris moet een jaarlijks verslag voorleggen aan de minister van Landsverdediging. Dit verslag wordt eveneens ingediend bij het parlement.

De verslagen van de commissaris van het CST zijn gepubliceerd, en het Comité I heeft kennis genomen van de verslagen over de dienstjaren 1998/1999 en 1999/2000. Er werden mogelijke aanwijzingen gezocht in verband met het bestaan van het "Echelon" netwerk.

Het bestaan van het "Echelon" netwerk wordt echter op geen enkele manier in de verslagen ter sprake gebracht.

Zonder haar rechtstreeks bij name te noemen, erkent de Canadese commissaris van het CST officieel het bestaan van de wederzijdse overeenkomst "UKUSA":

*"Het CST krijgt elektromagnetische inlichtingen die andere regeringen hebben ingewonnen. Tegelijkertijd verschaft het CST hen de door haarzelf ingewonnen inlichtingen. (...) Deze 'partnership'-overeenkomsten met de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Australië en Nieuw-Zeeland werden opgesteld tijdens de Tweede Wereldoorlog en werden onderhouden tijdens de Koude Oorlog".*

In verband hiermee merkt de commissaris op dat de regeringen van de landen die deelnemen aan deze uitwisseling van inlichtingen ook een beleid voeren om het privé-leven van hun burgers te beschermen. Elke regering is overeengekomen om, voor rekening van de ander, geen gegevens in te zamelen die illegaal zouden zijn in één van de landen die deelnemen aan de overeenkomst.

Volgens de commissaris worden de inlichtingen die verzameld werden door het CST doorgespeeld aan de ministeries die belast zijn met de belangenbescherming van Canada op het gebied van veiligheid, inlichtingen, economie en defensie.

De verslagen vermelden geen verspreiding aan particuliere vennootschappen. De verslagen van de Canadese commissaris weerspiegelen zijn obsessie dat het CST het privé-leven van de Canadese burgers toch niet zou schenden.

In zijn bevindingen hieromtrent merken wij de volgende vaststelling op:

*"Canadese communicaties kunnen in het aanbod van inlichtingen van het CST teruggevonden worden, want op dit ogenblik is het technisch onmogelijk om ze volledig uit te sluiten; het CST gebruikt de technische middelen die tot haar beschikking staan om het onopzettelijk afluisteren van Canadese communicaties te beperken; (...)*

*(...) het CST beschikt over politieke en praktische middelen, die erop gericht zijn de bescherming en de correcte behandeling van Canadese communicaties te garanderen, die onopzettelijk zouden ingewonnen worden, overeenkomstig de Canadese wetten (...)"*.

## **2.7.2 Andere reacties en commentaren in Canada**

De internationale pers heeft de verklaringen overgenomen uit een boek van de Canadees Mike Frost. Hij stelt zich voor als een voormalig lid van het Centrum voor de Veiligheid van de Telecommunicatie (CST).

Hij verklaart dat het CST in het verleden de communicatie van twee ministers van de regering Thatcher heeft geïntercepteerd, op uitdrukkelijk verzoek van deze Britse Eerste minister. Het zou gaan om een politieke spionagezaak. Aangezien de Britse wetgeving niet toelaat dat Britse onderdanen worden afgeluisterd, zou men de gewoonte hebben aangenomen daarvoor een beroep te doen op een bevriende dienst in het buitenland.

In een artikel met als titel "A Vast Conspiracy?", dat op 4 april 2000 verscheen in de 'National Post', een Canadese Engelstalige krant, geeft de auteur commentaar op de reacties van de Franse regering op de beweringen betreffende het Echelonstelsel :

*"What such comments seek to insinuate is that lackluster performance of the French and other European economies is the result not of over-regulation and excessive taxation, but of the perfidious ways of English-speaking countries.(...)*

*(...) French firms did not lose contracts because they were overpriced and inefficient, but because "les Anglo-Saxons" cheated.*

*And in all this indignation, no one mentions the existence of the European Union's K4 Committee, which is busy establishing its own Euro-Echelon to spy on electronic telecommunication traffic. But Europe's economic stagnation is not caused by Echelon and it will not be cured by a Euro-imitation of it."*

## **3. DE HOUDING VAN DE BELGISCHE INLICHTINGDIENSTEN TEN AANZIEN VAN DE ECHELON-PROBLEMATIEK**

De vaststellingen van het Vast Comité I hebben aangetoond dat de Belgische inlichtingendiensten globaal genomen passief reageerden op de problematiek, daarbij vooral het feit inroepend dat zij niet over de wettelijke, technische en menselijke middelen beschikten die hen in staat zouden stellen om zelf het bestaan van het Echelonstelsel vast te stellen.

De bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel van het land is een opdracht van de Veiligheid van de Staat en niet van de ADIV. Hun kennis over het onderwerp is uitsluitend gebaseerd op gegevens afkomstig uit de consultatie van open bronnen.

### 3.1 De Veiligheid van de Staat

Na een onderhoud van het Vast Comité I met de Administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat, verklaarde deze dat :

*“(...) de dienst geen enkele technische of wettelijke bevoegdheid bezat om zich met de problematiek van beveiliging van communicatiesystemen bezig te houden ;*

*de dienst niet de nodige middelen ter beschikking heeft, zowel wat personeel als materieel betreft, om na te gaan of het systeem Echelon wel degelijk bestaat ;*

*de dienst niet overgaat tot het verzamelen van inlichtingen per satelliet en geenszins toegang heeft tot dit soort informatiebron ;*

*de dienst trouwens over geen enkele wettelijke bevoegdheid beschikt die toelaat intercepties per satelliet te verrichten en ze bijgevolg evenmin gesprekken kan afluisteren via satelliet; deze situatie was trouwens schadelijk voor de Veiligheid van de Staat, gezien zij in contact stond met buitenlandse inlichtingendiensten die wel over een dergelijke mogelijkheid beschikten ;*

*het bestaan van het Echelonsysteem daarom moeilijk te bewijzen viel ; buiten de mededeling van elementen uit open bronnen aan de minister van Justitie in februari '99, om deze toe te laten te antwoorden op parlementaire interpellaties, heeft de Veiligheid van de Staat nooit een rapport of nota opgesteld over het Echelonsysteem”.*

Wat de economische doelwitten betreft die door het Echelonsysteem zouden gevisieerd zijn, geeft de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in haar artikel 7 een nieuwe specifieke opdracht aan de Veiligheid van de Staat, die de bescherming inhoudt van *“(...) het wetenschappelijk of economisch potentieel, zoals gedefinieerd door het Ministerieel Comité, of elk ander fundamenteel belang van het land, zoals gedefinieerd door de Koning op voorstel van het Ministerieel Comité (...)”.*

De Administrateur-generaal preciseerde verder dat haar dienst nog geen instructies had ontvangen van het Ministerieel Comité voor Inlichtingen en Veiligheid aangaande de bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel.

Bij een uitgevoerde controle door de enquêtedienst van het Vast Comité I werd vastgesteld dat, op het moment dat het Comité I belast werd door het Parlement met het onderhavige onderzoek, een agent van de Veiligheid van de Staat op eigen initiatief een informatiegaring naar inlichtingen aangaande het ECHELON-netwerk was begonnen, via de raadpleging van open bronnen, meerbepaald het internet.

Het resultaat van zijn zoektocht werd toegezonden aan de directie van de Veiligheid van de Staat, die hieraan echter geen enkel gevolg gaf.



### 3.2 De Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid (ADIV)

De ADIV zegt geen weet te hebben van het bestaan van buitenlandse netwerken voor het intercepteren van telecommunicaties, buiten hetgeen ze vernam uit open bronnen, waar men echter zowel informatie als desinformatie terugvindt.

De ADIV beschouwt de bedreiging komende van grote landen als plausibel en past dus het zorgvuldigheidsprincipe toe. De dienst volgt dus niet in het bijzonder het ECHELON-systeem, maar ze werkt wel vanuit de veronderstelling dat intercepties van communicaties wel degelijk bestaan, en, - ongeacht het land dat ze uitvoert -, men zich er moet tegen weren. Ze meent tevens dat eender welke informatica-cijfercode kan verbroken worden.

De ADIV beschikt niet over de wettelijke, technische en menselijke middelen die noodzakelijk zijn om het bestaan van het ECHELON-netwerk te ontleden.

De ADIV voert geen actief onderzoek naar dit netwerk, zich daarbij baserend op enerzijds het gegeven dat de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel niet tot haar opdrachten behoort (volgens de nieuwe wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten), en anderzijds op de wettelijke beperkingen aangaande het onderscheppen van radiocommunicaties.

Zou het gaan om een militair spionagesysteem, wat wel degelijk tot de bevoegdheid van de ADIV behoort, dan nog verleent deze dienst geen prioriteit aan spionage uitgaande van geallieerden van België. In deze materie blijken andere landen veel meer bedreigender activiteiten te vertonen voor de Belgische militaire belangen..

Als verantwoordelijke voor de veiligheid van de communicaties van de Strijdkrachten, heeft de ADIV verschillende regels uitgewerkt, met als doel het vrijwaren van de vertrouwelijkheid van geclassificeerde gegevens die door telecommunicatie of informaticanetwerken worden verzonden of behandeld.

De uitbreiding van de opdrachten voor niet-militaire belangen wordt niet expliciet voorzien in de wet.

Evenwel stelt de ADIV voor mee te werken zowel aan het ontwerpen van federale structuren als aan het opstarten van een algemene beveiligingspolitiek ten opzichte van informaticanetwerken.

De dienst is het idee genegen om ofwel een federaal agentschap op te richten voor de bescherming van de informatie, ofwel om een reeds bestaand organisme te belasten met dit beleid inzake codering in België. België heeft trouwens eminente specialisten in de cryptografie.

De ADIV volgt van dichtbij de ontwikkeling van de wetgeving inzake cryptografie in België. Het probleem van de cryptografie is evenwel zeer complex, gezien het zich situeert op het kruispunt van verschillende uiteenlopende belangen: de economische- en handelsbelangen, de veiligheid en de bescherming van het privé-leven.

Deze uiteenlopende belangen geven in de Verenigde Staten aanleiding tot een hevige machtsstrijd tussen het NSA en de lobby van internetgebruikers.

#### 4. HET DEBAT ROND DE NSA\_KEY VAN MICROSOFT

Volgens het Franse tijdschrift 'Le Monde du Renseignement' (nr. 376 van 17 februari 2000) zou het Franse ministerie van Landsverdediging in het bezit zijn van een verslag van de 'Délégation des Affaires Stratégiques' (DAS) getiteld "*Veiligheid van de Computersystemen: afhankelijkheid en kwetsbaarheid*".<sup>(15)</sup>

Dit verslag zou niet alleen wijzen op een tekort aan betrouwbaarheid van de Microsoft software, maar vooral op een tekort aan doorzichtigheid en het gevaar voor het samenspannen met de Amerikaanse inlichtingendiensten.

Deze medeplichtigheid van Microsoft zou toelaten dat technische mogelijkheden geleverd worden aan het Amerikaanse inlichtingenagentschap om elektronische communicaties binnen te dringen en te onderscheppen.

Het verslag van de heren Poulet en Dinant (*nb. beide heren zijn experts aan wie het Vast Comité l de opdracht gaf om alle beschikbare documenten, die verkrijgbaar zijn via open bronnen en die het bestaan van het Echelonstelsel toegeven, te onderzoeken, te analyseren en te verklaren*) vermeldt met betrekking tot dit probleem het volgende:

*"Internet raakte in vuur en vlam toen men in een registerbestand van het Windows systeem een variabele ontdekte, NSA\_KEY genaamd. Velen beweerden dat de NSA door deze geheime sleutel alle gecodeerde berichten zou kunnen lezen aan de hand van cijferfuncties die Microsoft zou verstrekken.*

- 1. Deze hypothese werd tegengesproken door Microsoft terwijl de "zwakke plekken" die hieronder in punt 3.1 vermeld worden door Microsoft zijn toegegeven.*
- 2. Men kan zich moeilijk voorstellen dat een geheime ontcijferingsleutel zou opgeslagen worden op een zo zichtbare plaats als een gegevensbestand.*
- 3. Men kan zich nog minder voorstellen dat de naam van die sleutel NSA\_KEY zou zijn.*

*Ondanks dit vals alarm hoeft men niet te denken dat de door Microsoft geleverde cijferfuncties betrouwbaar zijn. De ondertekenaars van dit verslag delen samen met vele andere deskundigen de mening dat elke export van verscijferingsprocedures buiten de USA slechts toegestaan is wanneer de Amerikaanse diensten over de technische mogelijkheid beschikken om de codering te breken. Wat er ook van zij, tegenwoordig wordt algemeen aangenomen dat in de wereld van het geheimschrift een softwarecodering slechts te vertrouwen is wanneer men in bezit is van haar broncode<sup>16</sup>".*

In nr. 383 van 1 juni 2000 komt het Franse tijdschrift 'Le Monde du Renseignement' terug op het probleem van mogelijke "backdoors", die geïnstalleerd werden door het NSA, in het software programma waarop het Windows-systeem gebouwd is. Voor Microsoft betekent de NSA\_KEY slechts een bewaaringsleutel.

---

<sup>(15)</sup> Vrije vertaling

<sup>(16)</sup> Vrije vertaling

De journalist Duncan Campbell, die dit onderwerp onderzoekt, vroeg aan een hoge verantwoordelijke bij Microsoft om hem de details toe te sturen van het omstreden programma. Deze laatste weigerde om de reden dat deze verspreiding de intellectuele eigendom van Microsoft zou schenden.

Een onderzoeker op het gebied van geheimschrift van de Polytechnische School van Lausanne gelooft dat de argumenten die naar voren worden gebracht door Microsoft waarschijnlijk wel op waarheid berusten maar hij sluit de mogelijkheid niet uit dat het NSA een sleutel bezit.

Het Vast Comité I vroeg wederom de mening van de Heer Dinant<sup>17</sup> aangaande deze controverse, en of hij na lezing van de bovenvermelde informatie zijn standpunt zou handhaven volgens dewelke de NSA\_KEY geen geheime sleutel is die het NSA zou toelaten om boodschappen te ontcijferen. Het antwoord van de Heer Dinant luidde als volgt (brief van 14 juni 2000):

*"Na lezing van het artikel verschenen in "Le Monde du Renseignement" en na consultatie van verschillende open bronnen volgend op het verslag van februari 2000 over het Echelon-netwerk, behoud ik volledig en herbevestig ik met klem mijn standpunt uiteengezet in sectie 4.2 van vermeld verslag.*

*Ik voeg er aan toe dat sindsdien Microsoft op een doorzichtige en eerlijke manier antwoord heeft gegeven op de twaalf eerste vragen die schriftelijk aan dit bedrijf gesteld werden door Duncan Campbell.*

*Als gevolg daarop heeft deze laatste op een aanvallende en agressieve manier bepaalde vragen, waarop hij reeds een antwoord had gekregen, opnieuw geformuleerd en heeft hij er andere vragen aan toegevoegd. Het is pas op dat moment dat Microsoft besloten heeft om de "niet opbouwende uitwisselingen" te onderbreken.*

*Het is technisch mogelijk - maar weinig waarschijnlijk - dat deze tweede sleutel (de NSA\_KEY) uitgegeven is door het NSA. Zelfs indien dit het geval zou zijn, zou het amper de mogelijkheid bieden aan het NSA om de controlerende volmacht van cryptografieprogramma's te vervalsen. Verder zou men het te bespioneren toestel dienen te voorzien van een cryptografieprogramma dat een "Trojaans paard" bevat, zonder dat de gebruiker er zich van bewust is. Bovendien zou deze techniek hoogstwaarschijnlijk heel wat sporen nalaten op de machine die bespioneerd wordt. Het zou dus niet gaan om een af luistering die door iedereen toepasbaar zou zijn en die geen sporen zou nalaten.*

*Het is eerder aannemelijk dat deze NSA\_KEY een soort wisselsleutel is van Microsoft, die gebruikt zou worden als de eerste, originele sleutel vernietigd of onderschept is.*

*In dit geval is het belangrijkste verwijt aan Microsoft dat de gebruiker niet weet of het de originele sleutel of de wisselsleutel is die gebruikt wordt voor de validiteit van de cryptografieprogramma's op zijn machine. Zulke waarschuwing zou de NSA\_KEY weinig bruikbaar maken in de praktijk.*

---

<sup>(17)</sup> De heer j.-M. DINANT is promovendus in de informatica en onderzoeker bij het 'Centre de Recherche Informatique et Droits' bij de universitaire faculteiten Notre-Dame de la Paix te Namen

*Volgens de mening van verscheidene experts vertoont de cryptografie "Made in Microsoft" heel wat andere fouten en gebreken die veel gemakkelijker uit te buiten zijn, en mag heel de mediaheisa rond deze zaak onze aandacht niet afleiden van deze fouten en gebreken.*

*Als conclusie wil ik stellen dat het mogelijk is dat de NSA\_KEY door het NSA gesmeed werd en dat momenteel het tegendeel niet kan bewezen worden (probatio diabolica). Maar indien deze sleutel het werk is van het NSA, is het onmiddellijke gevaar dat veroorzaakt wordt door kennis van deze sleutel absoluut miniem voor de veiligheid van de informatie, en hangt het ook af van andere structurele en punctuele gebreken van de cryptografie "Made in Microsoft"<sup>18</sup>.*

Ondertekend : Jean-Marc Dinant

## 5. DE CONCLUSIES VAN HET COMITÉ I

Het Comité I besluit het volgende :

### 1) **wat betreft het bestaan van Echelon en zijn activiteiten:**

- noch het bestaan, noch de omvang, noch het gebruik van het interceptienetwerk voor telecommunicaties, zoals werd beschreven in het STOA-verslag van de heer CAMPBELL, werd officieel erkend door de betrokken regeringen (de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland) ;
- welke ook de codenaam mag zijn die aan hun systemen wordt gegeven (*de codenaam "Echelon" verschijnt nooit in officiële recente documenten*), het blijft vanzelfsprekend dat de Verenigde Staten en Groot-Brittannië over officiële diensten beschikken (*het NSA en het GCHQ*), die belast zijn met het intercepteren van telecommunicaties om veiligheidsredenen, en omwille van *"the interest of the national well-being"* (*het belang van het nationaal welzijn*) van de betrokken landen ;
- het bestaan van het UKUSA-Verdrag, en dit van een technische samenwerking tussen de interceptieorganismen van de vijf Angelsaksische landen zijn heden ten dage officieel erkend;
- de technische - en personeelscapaciteiten van deze diensten zijn enorm; "Echelon" zou in staat zijn het geheel van communicaties van alle satellieten op te vangen (ongeveer een honderdste van alle internationale telefooncommunicaties) ;
- de technologie zou evenwel nog geen verkennend en algemeen toezicht toelaten op telefonische communicaties, die enkel op een automatisch opzoekingsstelsel met trefwoorden zijn gebaseerd. Momenteel bestaan er enkel systemen die, - via het herkennen van de stem -, een specifiek individu kunnen opsporen als deze een internationale communicatie uitvoert ;

---

<sup>(18)</sup> Vrije vertaling

- zo'n interceptiesysteem heeft ook te kampen met het probleem om de enorme hoeveelheid aan ingezamelde gegevens te beheren ;
- er bestaan ernstige aanwijzingen, maar geen enkel sluitend bewijs, dat de afliuistercapaciteiten kunnen gebruikt worden voor economische spionage, gericht op de landen van de Europese Unie;
- dit soort toepassingen vormen ongetwijfeld een aanslag op het privé-leven van burgers en zouden de algemene richtlijnen van de Europese Unie, die het intercepteren van telecommunicaties strikt aan banden legt, overtreden ;
- de dubbelzinnige verklaringen van de Amerikaanse en Britse overheden over dit onderwerp laten niet toe om de twijfel weg te nemen;
- de garanties voor het respect voor de persoonlijke levenssfeer en de beroepsmogelijkheden die door de Amerikaanse en Britse wetgevingen geboden worden, richten zich uitsluitend tot burgers en residenten van deze twee landen en niet tot onderdanen van andere Staten;
- de heer J. Woolsey, voormalig directeur van de CIA, geeft toe dat de CIA economische inlichtingen behandelt, maar hij bevestigt dat 95 % van de ingewonnen gegevens van open bronnen afkomstig zijn. Hij bevestigt tevens dat de CIA niet optreedt op gebied van economische spionage ten voordele van Amerikaanse ondernemingen of instellingen. Voor de heer Woolsey gaat het om beschermende maatregelen die gerechtvaardigd zijn omwille van de corrupte handelingen van sommige Europese ondernemingen. De heer Woolsey verwijst niet naar andere middelen die gebruikt worden bij het inzamelen van inlichtingen.

## **2) *wat betreft de houding van de Belgische inlichtingendiensten :***

- zowel de Administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat als de Chef van de ADIV bevestigen dat hun diensten het Echelonsysteem niet volgen; zij verklaren niet over de noodzakelijke menselijke en technische middelen te beschikken om dit te doen ;
- de ADIV verklaart dat de eventuele militaire spionage uitgaande van de aan België geallieerde landen voor haar geen prioriteit in haar opdrachten betekent ;
- de Veiligheid van de Staat heeft nog geen instructies ontvangen van het Ministerieel Comité voor Inlichtingen en Veiligheid inzake de bescherming van het economisch en wetenschappelijk potentieel; zij heeft nog geen belangrijke middelen ingezet voor deze nieuwe opdracht ;
- zowel de Veiligheid van de Staat als de ADIV betreuren dat zij niet kunnen overgaan tot veiligheidsintercepties binnen een wettelijk kader ;
- de ADIV werkt evenwel vanuit de hypothese dat de interceptie van communicaties werkelijk bestaat en, - ongeacht het land dat ze uitvoert -, dat men er zich tegen moet beschermen; de ADIV vindt eveneens dat éénder welk systeem van informatica-cijfercode kan verbroken worden;

- belast zijnde met de veiligheid van de communicaties van de Strijdkrachten, heeft de ADIV verschillende regels opgesteld met als doel de vertrouwelijkheid te vrijwaren van geclassificeerde gegevens die door telecommunicatie worden doorgezonden of door informaticasystemen behandeld worden ;
- de ADIV volgt van dichtbij de ontwikkeling van de wetgeving inzake cryptografie; zij stelt voor dat een officieel organisme belast zou worden met het veiligheidsbeleid inzake informatie in België.

## 6. AANBEVELINGEN

- Vaststellende dat de Belgische inlichtingendiensten (Veiligheid van de Staat en de ADIV) geen enkele taak van informatie-inwinning en -analyse hebben uitgevoerd met betrekking tot het mogelijk bestaan van een interceptienetwerk voor telecommunicaties, genaamd Echelon, dat gestuurd zou worden door de Verenigde Staten en Groot-Brittannië ;
- in overweging nemende dat dit netwerk hoogstwaarschijnlijk bestaat, zonder daarvoor een sluitend bewijs te hebben ;
- in overweging nemende dat algemeen gezien de huidige technologieën de mogelijkheden bieden aan zowel landen als criminele organisaties om op grote schaal telecommunicaties te onderscheppen ;
- in overweging nemende dat deze handelswijze een geschikte manier is om vertrouwelijke informatie te vergaren betreffende de veiligheid of het wetenschappelijk en economisch potentieel van een land door een buitenlandse macht of door een criminele organisatie ;
- zich baserend op de conclusies en aanbevelingen van de heren Pouillet en Dinant ;

***herhaalt het Vast Comité I de aanbevelingen die het formuleerde naar aanleiding van het samenvatten van de voorgaande verslagen aangaande dit onderwerp :***

- om bijgevolg als opdracht te geven aan de Belgische inlichtingendiensten om samen te werken inzake elke beschikbare informatie (van open bronnen of andere) aangaande elke bestaande dreiging van interceptie van communicaties die gericht is tegen België ;
- om aan de inlichtingendiensten de technische en menselijke middelen te verlenen die noodzakelijk zijn om deze opdracht te vervullen ;
- om wettelijk toegelaten technische middelen verlenen, dit wil zeggen, een wettelijk kader te verstrekken teneinde op een selectieve en strikt gecontroleerde wijze opsporingen te verrichten en communicaties te onderscheppen en af te luisteren ;

- om de nodige menselijke middelen toe te kennen, dit wil zeggen, het gebruik van externe experts, informaticaspecialisten, ingenieurs in telecommunicatie, specialisten in cryptografie, analisten, etc. ;
- om als algemeen principe de voorzichtigheid voorop te stellen in de uitwerking van een globaal en gecentraliseerd beleid inzake informatieveiligheid;
- om de oprichting van een dienst te overwegen, die belast wordt met het aanbrengen van een oplossing voor het geheel van de problematiek van de beveiliging van de informatie.

## 7. DE BRONDOCUMENTEN

De documenten op basis waarvan het huidige verslag werd samengesteld, zijn de volgende :

### ***Documenten van het Europees Parlement :***

- *“Development of surveillance technology and risk of abuse of economic information (an appraisal of technologies for political control)” :*
  - deel 1/4 : “The perception of economic risks arising from the potential vulnerability of electronic commercial media to interception” (mei 1999);
  - deel 2/4 : “The legality of the interception of electronic communications : a concise survey of the principal legal issues and instruments under international, European and national law “(april 1999);
  - deel 3/4 : “Encryption and cryptosystems in electronic surveillance : a survey of the technology assessment issues” (April 1999);
  - deel 4/4 : “The state of the art in communications intelligence (COMINT) of automated processing for intelligence purposes of intercepted broadband multi-language leased or common carrier systems, and its applicability to COMINT targeting and selection, including speech recognition” (april 1999);
- volume 1/5 : « 1) présentation des quatre études; 2) protection des données et Droit de l’Homme dans l’Union européenne et rôle du Parlement européen »; (oktober 1999) ;
- volume 2/5 : “The state of the art in communications intelligence (COMINT) of automated processing for intelligence purposes of intercepted broadband multi-language leased or common carrier systems, and its applicability to COMINT targeting and selection, including speech recognition” (oktober 1999) - Duncan Campbell ;
- volume 3/5 : « Chiffrement, cryptosystèmes et surveillance électronique : un survol de la technologie » (oktober 1999) - professor Frank Leprévoit ;

- volume 4/5 : “The legality of the interception of electronic communications : a concise survey of the principal legal issues and instruments under international, European and national law “(oktober 1999) - professor Chris Elliot ;
- volume 5/5 : “The perception of economic risks arising from the potential vulnerability of electronic commercial media to interception” (oktober 1999).



## - LEXICON -

Definitie "Open Bronnen" : in zijn activiteitenverslag van 1996 definieerde het Comité I open bronnen als volgt :“(...) zijn alle bronnen die wettelijk en ethisch gezien voor het publiek toegankelijk zijn, al dan niet tegen betaling” (Activiteitenverslag Comité I - 1996, Titel III, Hfd. 3, p. 214)

BND : Bundesnachrichtendienst (Deutschland)

CIA : Central Intelligence Agency (USA)

CSE : Canadian Communications Security Establishment - provides the Government of Canada with foreign Sigint Intelligence

DGSE : Direction Générale de la Sécurité Extérieure (France)

DSD : Defense Signals Directorate (Australia)

FBI : Federal Bureau of Investigation, the National Law Enforcement and Counter-intelligence agency of the USA

GCHQ : Government Communications Headquarters - the SIGINT-agency of the UK

GCSB : Government Communications Security Bureau (New Zealand)

INTELSAT : International Telecommunications Satellite

JIC : Joint Intelligence Committee (UK)

LMR: "Le Monde du Renseignement", een tweemaandelijks periodiek uitgegeven in het Frans en het Engels door de groep INDIGO PUBLICATIONS, Parijs, Frankrijk

MI 6 : Secret Intelligence Service (UK)

NSA : National Security Agency USA, the SIGINT- Agency of the USA

STOA : Science and Technology Options Assessment of the European Parliament

UKUSA : United States of America, United Kingdom, Canada, Australia and New Zealand (UKUSA Agreement)

Het "NSA" (USA) en het "GCHQ" (UK) hebben in 1948 een geheim akkoord afgesloten, dat hen verenigde met het Canadese "CSE".

Het Australische "DSD" en nadien het Nieuw-Zeelandse "GCSB" hebben zich eveneens aangesloten bij dit consortium, die op de politieke en militaire inlichting; het drugverkeer; het terrorisme en de economische wereld werken.

## **HOOFDSTUK 2 :       VERSLAG VAN HET ONDERZOEK NAAR DE WIJZE WAAROP DE INLICHTINGEN- DIENSTEN GEREAGEERD HEBBEN OP EVENTUELE SPIONAGEFEITEN OF POGINGEN TOT INDRINGING IN HET INFORMATICASYSTEEM VAN EEN BELGISCH ONDERZOEKSCENTRUM**

### **1. INLEIDING**

Op 19 juli 2000 hebben een aantal parlementsleden, leden van de Commissies van de Senaat en de Kamer van Volksvertegenwoordigers, die respectievelijk belast zijn met het opvolgen van de Vaste Comités I en P, aan het Comité I gevraagd aandacht te besteden aan mogelijke pogingen van indringing in het computersysteem van een universitair onderzoekscentrum, waarvan ze kennis hadden gekregen.

Deze vraag paste in het kader van het onderzoek van deze commissies over het verslag van het onderzoek naar de manier waarop de Belgische inlichtingendiensten hebben gereageerd op het mogelijk bestaan van een Amerikaans systeem, 'Echelon' genaamd, voor het intercepteren van het telefoon- en faxverkeer.

Gevolg gevend aan dit verzoek heeft een delegatie van het Comité I op dinsdag 25 juli 2000 een onderhoud gehad met de directeur en de verantwoordelijke inzake computerbeveiliging van het centrum. Uit dit inleidend onderhoud heeft het Comité I vooral de volgende zaken onthouden :

- nadat het centrum in 1999 met een vreemd land een belangrijk contract had gesloten betreffende de levering van experimenteermaterieel, waren pogingen ondernomen om binnen te dringen in het computersysteem van het centrum. De directie van het centrum situeerde de herkomst van deze pogingen in Duitsland en de Verenigde Staten (Washington) ;
- het centrum had dit contract kunnen sluiten nadat de regering van de Verenigde Staten aan een Amerikaanse onderneming het verbod had opgelegd hetzelfde soort materieel uit te voeren om redenen van non-proliferatie ;
- volgend op deze pogingen tot elektronische indringing, werd er ingebroken in de gebouwen van het centrum. De daders hebben computers gemanipuleerd en onderdelen van computers gestolen (een toetsenbord) ;
- de politie heeft een onderzoek gevoerd naar deze diefstal met braak. In het kader van dit onderzoek heeft een inspecteur van de Veiligheid van de Staat een onderhoud gehad met de verantwoordelijken van het centrum. De directeur van het centrum heeft de feiten ook gemeld aan een aantal parlementsleden ;

- volgens de directeur waren de feiten van indringing niet zozeer gericht op de technologische gegevens van het centrum, omdat deze gegevens beschikbaar zijn in de wetenschappelijke literatuur. Bijgevolg is het helemaal niet nodig zijn toevlucht te nemen tot spionage om de hand te leggen op deze gegevens. Hij beweert dat zijn centrum geen gevoelige, hoogtechnologische informatie bezit. De daders hadden het veeleer gemunt op de commerciële gegevens betreffende het contract dat het centrum met een vreemd land had gesloten.

Niettemin meende het Comité I dat dit centrum een interessant doelwit kon zijn, niet alleen van economische en/of technologische spionage, maar ook van militaire spionage. Tijdens het onderhoud was immers gebleken dat dit centrum binnen afzienbare tijd militair materieel ging testen.

De directeur van het centrum had ook verklaard dat hij een aanvraag had ingevuld om voor zichzelf en voor zijn personeel een veiligheidsmachtiging te verkrijgen. Hij had ook heel strikte veiligheidsinstructies gekregen betreffende de opslag van dit materieel in de lokalen van het centrum.

## **2. PROCEDURE**

Op 11 augustus 2000 nam het Comité I contact op met het Parket van de Procureur des Konings om informatie te krijgen over de diefstal met braak die in 1999 in het onderzoekscentrum was gepleegd. Het Comité I ontving deze informatie op 23 augustus 2000.

Op 23 augustus 2000 besliste het Comité I een onderzoek te openen naar *“de wijze waarop de inlichtingendiensten (Veiligheid van de Staat en de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid) gereageerd hebben op eventuele spionagefeiten of pogingen tot binnendringen in het informaticasysteem van een Belgisch onderzoekscentrum”*.

Op 28 augustus 2000 stuurde het Comité I een kantschrift naar het Hoofd van de Dienst Enquêtes.

Overeenkomstig artikel 32 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten, heeft de voorzitter van het Comité I de voorzitter van de Senaat, per brief van 31 augustus 2000, kennis gegeven van de opening van dit onderzoek.

Overeenkomstig artikel 43-1° van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten heeft het Hoofd van de Dienst Enquêtes de minister van Justitie en de minister van Landsverdediging, per brief van 31 augustus 2000, op de hoogte gebracht van de opening van dit onderzoek.

De Dienst Enquêtes van het Comité I heeft in het vierde trimester van het jaar 2000 diverse onderzoeksopdrachten vervuld. Op 11 januari 2001 heeft deze Dienst zijn verslag ingediend.

Na dit verslag en het onderzoeksdossier te hebben bestudeerd, heeft het Comité I op 13 maart 2001 een als geheim geclassificeerd verslag, krachtens de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, goedgekeurd.

Dezelfde dag heeft het Comité I de vertrouwelijke versie van dit verslag goedgekeurd in de zin van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten, bestemd voor de leden van de Commissies van de Senaat en de Kamer van Volksvertegenwoordigers, die respectievelijk belast zijn met de opvolging van de Vaste Comités I en P.

De vertrouwelijke versie is bestemd om te worden gepubliceerd in het activiteitenverslag van het Comité I.

### **3. VASTSTELLINGEN**

#### **3.1 Vaststellingen bij de Veiligheid van de Staat**

Een agent van de buitendiensten van de Veiligheid van de Staat heeft de zaak van de diefstal van computermaterieel in het onderzoekscentrum inderdaad gevolgd, alsook de pogingen tot indringing in het computersysteem.

Dit onderzoek steunt op de twee wettelijke opdrachten waarmee de Veiligheid van de Staat is belast, nl. het opsporen, analyseren en verwerken van inlichtingen betreffende bedreigingen zoals proliferatie en economische en wetenschappelijke spionage (artikelen 7 en 8 van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten).

Dit onderzoek heeft geleid tot een interne uitwisseling van geclassificeerde rapporten tussen de verschillende afdelingen van de Veiligheid van de Staat die met voornoemde materies zijn belast.

Deze rapporten bevatten een aantal heel relevante opmerkingen, i.h.b. over de houding van het universitair wetenschappelijk milieu ten overstaan van het probleem van de veiligheid van informatiesystemen, de risico's die het gebruik van bepaalde software met zich meebrengt, de tekortkomingen van beveiligingssystemen, de uitvoer van materieel voor tweërlei gebruik, enz.

Er werden interessante voorstellen gedaan inzake openstelling naar en samenwerking met het wetenschappelijk milieu. In één rapport lezen we zelfs dat het centrum een beroep zou hebben gedaan op de expertise van de Veiligheid van de Staat.

Blijkbaar werd echter niet het minste gevolg gegeven aan deze opmerkingen en voorstellen. De Veiligheid van de Staat beschikt niet over de vereiste bekwaamheden om in te staan voor het beveiligen van de computersystemen van onderzoekscentra. Bijgevolg heeft ze deze opdracht niet vervuld.

Nergens hebben we vastgesteld dat artikel 19 van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten zou zijn toegepast. Dit betekent dat er blijkbaar niet de minste informatie werd bezorgd aan enige, ter zake bevoegde, gerechtelijke, politieke of administratieve overheid.

Het Comité I is nochtans van mening dat bepaalde inlichtingen en aanbevelingen in de rapporten die het heeft bestudeerd, hadden kunnen worden gedeclineerd en op nuttige wijze ter kennis gebracht konden worden van bepaalde overheden.

### **3.2 Vaststellingen bij de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid**

De ADIV kent het bewuste onderzoekscentrum omdat dit centrum een veiligheidsmachtiging heeft gekregen krachtens dewelke het occasioneel voor Landsverdediging kan werken. Dit belang berust op de opdrachten waarmee de ADIV is belast krachtens artikel 11 van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en de veiligheidsdiensten.

De ADIV verklaart alleen tengevolge van het openen van dit onderzoek kennis te hebben gekregen van de veiligheidsincidenten in het centrum.

De ADIV verklaart in deze zaak niet te zijn tussengekomen, omdat deze dienst geloof hechtte aan de uitleg van de veiligheidsverantwoordelijke van het centrum. Deze laatste had verklaard dat de incidenten de activiteiten inzake 'Landsverdediging' van het centrum niet hadden ondermijnd. De ADIV heeft nadien geen enkel onderzoek gevoerd om de gegrondheid van deze verklaringen na te gaan.

De ADIV verantwoordt het gebrek aan interventie ook door het tekort aan bekwame medewerkers op deze dienst.

Het feit dat het centrum momenteel is belast met een opdracht in het kader van een internationaal project inzake militaire ontwikkeling waaraan de Belgische regering wil meewerken, lijkt niet in het bijzonder de aandacht van de ADIV te hebben getrokken.

### **3.3 Vaststellingen betreffende de samenwerking tussen de Veiligheid van de Staat en de ADIV**

Deze twee diensten hebben niet samengewerkt, hoewel ze beide wettige belangen hadden om aandacht te besteden aan dit centrum.

Bijgevolg kan men stellen dat de ADIV en de Veiligheid van de Staat geen gevolg hebben gegeven aan hun verplichting tot samenwerking krachtens artikel 20 van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

### **3.4 Vaststellingen betreffende de samenwerking met de politiediensten en het openbaar ministerie**

Het Comité I stelt vast dat de Veiligheid van de Staat bij de politie informatie heeft ingewonnen over de diefstal met braak in het onderzoekscentrum. Op basis van deze informatie kon de Veiligheid van de Staat een onderzoek openen. Ze heeft deze informatie verkregen op informele wijze.

De politie heeft de diefstal behandeld onder de hoofdnoemer 'diefstal met braak en inklimming', en de feiten werden als zodanig gecodeerd. Dit komt inderdaad overeen met de strafrechtelijke kwalificatie van de vastgestelde feiten, maar zegt niets over de eventuele onderliggende intentie van spionage. Het laat evenmin een statistische, analytische en criminalistische exploitatie van dit fenomeen toe op nationaal laat staan internationaal niveau.

Voor zover het Comité I weet, bestaat er op het openbaar ministerie geen notitienummer dat het mogelijk maakt een verband te leggen tussen processen-verbaal die worden opgemaakt naar aanleiding van de hierboven beschreven feiten enerzijds en economische of wetenschappelijke spionage anderzijds.

#### **4. ALGEMENE BESLUITEN**

Deze zaak kan tot voorbeeld dienen. Hij toont immers aan dat er in België onderzoekscentra bestaan die een interessant doelwit kunnen zijn, niet alleen van economische en/of technologische spionage, maar ook van militaire spionage.

De bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel van het land behoort tot de nieuwe opdrachten van de Veiligheid van de Staat. Het behoud van de militaire veiligheid en van de veiligheid van de installaties, de informatica- en de telecommunicatiesystemen die Landsverdediging aangaan, is één van de opdrachten van de ADIV.

De Veiligheid van de Staat heeft slechts bij toeval kennis gekregen van de pogingen tot indringing en diefstal in het onderzoekscentrum. De ADIV werd pas op de hoogte gebracht tengevolge van dit onderzoek.

De Veiligheid van de Staat heeft op actieve wijze inlichtingen ingewonnen over deze zaak. Het Comité I betreurt echter dat de ADIV ter zake geen enkel initiatief heeft genomen. Beide diensten hebben niet met elkaar samengewerkt.

Het Comité I betreurt ook dat geen enkel gevolg werd gegeven aan de vragen om bijstand en de voorstellen tot samenwerking tussen het wetenschappelijk milieu en de Veiligheid van de Staat.

Geen enkele dienst beschikt immers over de vereiste bekwaamheden om in te staan voor het beveiligen van de computersystemen van onderzoekscentra.

Tot slot betreurt het Comité I dat de interessante informatie die de Veiligheid van de Staat heeft ingewonnen, niet is doorgespeeld aan enige, ter zake bevoegde, gerechtelijke, politieke of administratieve overheid.

In deze zaak werden de artikels 19 en 20 van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en de veiligheidsdiensten, die enerzijds de mededeling van inlichtingen en anderzijds de samenwerking tussen diensten onderling regelen, niet toegepast.

## 5. AANBEVELINGEN

Het sluiten van een specifiek akkoord tussen de gerechtelijke overheden en de inlichtingendiensten, in het kader van artikel 14 van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, zou in het bijzonder tot doel moeten hebben de uitwisseling van informatie over militaire, economische en wetenschappelijke spionage tussen deze overheden te bevorderen.

Binnen dat kader vraagt het Comité I zich af of er niet tevens dient te worden nagedacht over de uitwerking van een specifiek notitienummer met betrekking tot economische, wetenschappelijke en industriële spionage. Dit notitienummer zou bij de klassieke notitienummers van gemeen strafrecht worden gevoegd.

Voorts kan het Comité I slechts de aanbevelingen herhalen die het had geformuleerd bij het afsluiten van zijn onderzoek 'naar de manier waarop de Belgische inlichtingendiensten reageren op het mogelijk bestaan van een netwerk, 'Echelon' genaamd, voor het intercepteren van communicatie'. De bovenstaande feitelijke vaststellingen illustreren de relevantie van die aanbevelingen voldoende.

Ter herinnering, de aanbevelingen van het Comité I :

- ervan uitgaan dat het mogelijk bestaan van systemen voor het intercepteren van communicatie, ontwikkeld door vreemde landen met bedoelingen die strijdig zijn met de wettige belangen van België (i.h.b. de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel), heel waarschijnlijk is, ook al bestaan daar nog geen bewijzen van;
- bijgevolg aan de Belgische inlichtingendiensten de opdracht geven samen te werken met het oog op het verzamelen van alle beschikbare informatie (uit open bronnen en andere) ter zake;
- aan de inlichtingendiensten de vereiste technische en personele middelen toekennen om deze opdracht uit te voeren (i.h.b. door hun de mogelijkheid te bieden een beroep te doen op externe experts zoals informatici, ingenieurs in telecommunicatie, specialisten inzake cryptografie, analisten, enz.);
- het algemeen principe van voorzorg hanteren bij het uitwerken van een globaal en gecentraliseerd beleid inzake veiligheid van de informatie;
- onderzoeken of een dienst kan worden opgericht, belast met het ontwikkelen van een oplossing voor de hele problematiek van het beveiligen van de informatie.

## 6. VOORTZETTING

Het huidig verslag, dat werd goedgekeurd op 13 maart 2001, werd, overeenkomstig artikel 37 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten, op 16 maart 2001 toegezonden aan de bevoegde ministers (minister van Justitie en minister van Landsverdediging) teneinde hun advies in te winnen wat de publicatie betreft.

Op 11 april 2001 heeft de minister van Justitie schriftelijk zijn advies meegedeeld aan het Comité I. De minister verklaart dat hij zich aansluit bij het standpunt, uitgebracht door de administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat zoals weergegeven in een nota van 5 april 2001. In deze nota bevestigt de administrateur-generaal dat de Veiligheid van de Staat nog geen directieven heeft ontvangen van het Ministerieel Comité voor Inlichting en Veiligheid met betrekking tot de invulling van haar taak tot vrijwaring van het wetenschappelijk en economisch potentieel. Het ontwerp van definitie dat de Veiligheid van de Staat had ontwikkeld, na overleg met het kabinet van de minister van Economische Zaken en het kabinet van de minister van Telecommunicatie, wordt nog besproken binnen het College voor Inlichting en Veiligheid.

In een brief van 28 maart 2001 gericht aan het hoofd van de Dienst Enquêtes van het Comité I, laat de Veiligheid van de Staat weten dat zij "in het kader van prospectie op 26 september 2000 is ingegaan op een uitnodiging van de universiteit van (x), met het oog op een sensibilisering van haar nieuwe opdracht." Naar aanleiding van dit gesprek zouden er op het niveau van het onderzoekscentrum, vermeld in dit verslag, de nodige maatregelen getroffen worden, meer bepaald werd er een werkgroep samengesteld die de veiligheidsproblematiek in kaart moet brengen. Op basis van haar specifieke expertise verklaart de Veiligheid van de Staat zich bereid om met de verantwoordelijken samen te werken om hun aandacht te vestigen op punctuele veiligheidsproblemen, maar de dienst kan echter niet garant staan voor de uitvoering van de beveiligings-maatregelen, noch op het vlak van informatiesystemen noch qua infrastructuur en personeel.

De Veiligheid van de Staat beschouwt het inwinnen, verzamelen, verwerken en analyseren van veiligheidsinlichtingen als haar wettelijke taak en niet het garanderen van de veiligheid van informatiesystemen. Zij kan niet de kostbare middelen en personeel ter beschikking stellen voor het vervullen van dergelijke opdracht, die eerder een bevoegdheid is van de federale regering. Deze dienst verklaart trouwens dat de externe expertise wordt toevertrouwd aan het project FEDICT, dat ernaar streeft een organisme op te richten, belast met de veiligheid van de informatiesystemen.

Volgens de Veiligheid van de Staat moet nogmaals duidelijk gesteld worden dat, behoudens taken inzake prospectie en taken in het kader van haar traditionele opdrachten, zij de initiatieven op het vlak van inlichtingen steeds met veel voorzichtigheid moet uitvoeren, in afwachting van de nodige richtlijnen van het Ministerieel Comité voor Inlichting en Veiligheid.

Op 25 april 2001 heeft het Vast Comité I een brief ontvangen van de minister van Landsverdediging met zijn opmerkingen. Hij dringt erop aan dat er geen verwarring zou gemaakt worden tussen twee afzonderlijke opdrachten van de ADIV. Enerzijds, de wettelijke opdracht hernomen in de organieke wet van de inlichtingendiensten, in het bijzonder de



bescherming van het geheim van de informatica- en verbindingssystemen of die systemen die de minister van Landsverdediging beheert en anderzijds, de controle bij de officieel erkende firma's die werken in het belang van Landsverdediging en waar geclassificeerde informatie wordt bewaard en verwerkt, opdracht die voortvloeit uit de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen. Wat betreft het centrum is het vooral in het kader van de tweede opdracht dat de ADIV is tussengekomen, de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel is een wettelijke opdracht van de Veiligheid van de Staat, voorzien in de organieke wet.

Het Vast Comité I blijft ervan overtuigd dat de bovenstaande besluiten en verderzettingen nog steeds vragen doen oproepen over de wijze waarop de Veiligheid van de Staat en de ADIV het besproken probleem hebben behandeld; het Comité I blijft bijgevolg bij zijn beslissing om het onderzoek ter zake verder te zetten.

## **B. Onderzoeken op initiatief van het Comité I**

# HOOFDSTUK 1 : VERSLAG BETREFFENDE HET ONDERZOEK NAAR DE WERKING VAN DE SECTIE 'WAPEN- WETGEVING' VAN DE VEILIGHEID VAN DE STAAT

## 1. INLEIDING

In 1998 voerde het Comité I een onderzoek naar de bevoegdheden van de dienst Wapenwetgeving van de Veiligheid van de Staat, teneinde na te gaan of deze materie wel degelijk tot de bevoegdheid behoorde van deze inlichtingendienst.<sup>1</sup>

We herinneren eraan dat de Veiligheid van de Staat bevoegd is om de hierna genoemde vergunningen uit te reiken aan vreemdelingen zonder woonplaats in België, alsook aan Belgen die in het buitenland wonen :

- vergunningen tot het voorhanden hebben van een verweer- of oorlogsvuurwapen;
- vergunningen tot het dragen van een verweerwapen;
- tijdelijke vergunningen tot het voorhanden hebben van een verweer- of oorlogswapen;
- tijdelijke vergunningen tot het dragen van een verweerwapen (Europese vuurwapenkaarten).

Naast de hierboven beschreven beslissingsbevoegdheid inzake wapens, brengt de Veiligheid van de Staat ook adviezen uit ten behoeve van andere instanties die belast zijn met de toepassing van de wapenwetgeving, nl. de provinciegouverneurs, de gemeentelijke politiekorpsen en de Vreemdelingendienst.

Deze adviezen hebben in hoofdzaak betrekking op :

- vergunningen tot het dragen van een wapen voor het personeel van diplomatieke vertegenwoordigingen die niet zijn vrijgesteld van inschrijving in de gemeenteregisters;
- de erkenningen van wapenmakers (artikel 27 van de wet d.d. 3 januari 1933 op de vervaardiging van, de handel in en het dragen van wapens, en op de handel in de munitie);
- vergunningen tot het dragen van een wapen voor de leden van bewakingsdiensten;

---

<sup>(1)</sup> Vast Comité I, jaarverslag 1998, p. 113.

- genaturaliseerde Belgen van wie de activiteiten de Veiligheid van de Staat aanbelangen;
- aanvragen ingediend door vreemdelingen die in België wonen.

In de besluiten van zijn verslag had het Comité I de volgende aanbevelingen geformuleerd:

- aan de Veiligheid van de Staat elke beslissingsbevoegdheid te ontnemen die zij bezit op het gebied van de uitvoering van de wapenwetgeving;
- intengendeel, aan deze dienst een algemene adviesbevoegdheid te verlenen, voorafgaand aan het uitreiken of intrekken van eender welke vergunning tot het voorhanden hebben van een verweer- en oorlogsvuurwapen, alsook van elke vergunning tot het dragen van verweerwapens, en dit ongeacht de woonplaats van de aanvrager (in België of in het buitenland).

In 1999 besliste het Comité I zijn onderzoek naar deze materie voort te zetten:

- enerzijds, door de werking van de dienst 'wapenwetgeving' van de Veiligheid van de Staat aan een grondiger onderzoek te onderwerpen;
- anderzijds, door het kwantitatief belang van de uitoefening van deze opdracht te beoordelen.

## **2. PROCEDURE**

Krachtens een kantschrift van 13 juli 1999 heeft de Voorzitter van het Comité I de Dienst Enquêtes belast bepaalde verificaties te doen met betrekking tot het jaar 1998 en de eerste zes maanden van het jaar 1999.

Overeenkomstig artikel 43-1° van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten heeft het hoofd van de Dienst Enquêtes de minister van Justitie bij brief d.d. 27 juli 1999 kennis gegeven van de opening en van het voorwerp van het onderzoek.

Op 16 november 1999 heeft de Dienst Enquêtes zijn rapport aan het Vast Comité bezorgd.

Op 1 september 2000 stuurde het Comité I opnieuw een kantschrift naar de Dienst Enquêtes, met het verzoek enkele bijkomende controles te verrichten.

De Dienst Enquêtes heeft zijn aanvullend verslag op 24 oktober 2000 aan het Comité I bezorgd.

Op 29 december 2000 heeft het Comité I aanvullende informatie aan de Veiligheid van de Staat gevraagd. De Veiligheid van de Staat antwoordde op 6 februari 2001.

Het onderhavige verslag werd goedgekeurd op 15 februari 2001.

Op 6 april 2001 heeft het Comité I de opmerkingen ontvangen van de minister van Justitie. Deze opmerkingen, weergegeven in een nota geclassificeerd 'Vertrouwelijk – wet van 11 december 1998', konden slechts meegedeeld worden aan de parlementaire begeleidingscommissies P en I na een declassificatie vanwege de Veiligheid van de Staat. Dit document draagt echter de vermelding 'beperkte verspreiding'<sup>2</sup> en mag niet 'in extenso' hernomen worden in het huidig verslag.

### **3. VASTSTELLINGEN**

#### **3.1 Analyse en verspreiding van de informatie door de Veiligheid van de Staat**

##### **3.1.1 De studiedienst 'Wapenwetgeving'**

Binnen de administratieve diensten van de Veiligheid van de Staat bestaat er een studiedienst Wapenwetgeving, die belast is met de toepassing van de wapenwetgeving.

Sinds 1997 is de dienst Wapenwetgeving ook belast met het onderzoeken van alle vormen van proliferatie die kunnen bijdragen tot de toepassing of de ontwikkeling van niet-conventionele of zeer geavanceerde wapensystemen; deze bevoegdheid strekt zich uit tot de vormen en de structuren van de georganiseerde misdaad die wezenlijk betrekking hebben op de proliferatie.

Deze nieuwe bevoegdheden vloeien voort uit de artikelen 7 en 8 d) en f) van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De dienst 'proliferatie en wapens' moet alle nuttige informatie bezorgen aan de diensten bevoegd voor de andere materies die de Veiligheid van de Staat behandelt. Ook het toesturen van nuttige informatie in omgekeerde richting moet worden verzekerd.

Aan het hoofd van de dienst Wapenwetgeving staat een statutair adjunct-adviseur (derde graad van niveau 1).

Op 1 december 2000 telde deze dienst zeven personen. Het hoofd van de dienst Wapenwetgeving vertegenwoordigt de Veiligheid van de Staat op de vergaderingen van het Interdepartementaal Coördinatiecomité ter bestrijding van Illegale Wapentransfers (ICIW).

---

<sup>(2)</sup> Gezien bepaalde informatie, beperkt deze vermelding de verspreiding tot de personen die bevoegd zijn om er kennis van te nemen zonder aan deze beperking de juridische gevolgen te verbinden voorzien door de wet (art. 20 van het K.B. van 24 maart 2000 tot uitvoering van de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen).

### **3.1.2 Het Interdepartementaal Coördinatiecomité ter bestrijding van Illegale Wapentransfers (ICIW)**

Dit comité werd opgericht bij koninklijk besluit van 9 februari 1999. Het heeft als *opdracht 'te komen tot een betere coördinatie en informatie-uitwisseling in de strijd tegen illegale wapentransfers zodat alle diensten die bij de wapenhandel betrokken zijn de hen toegekende bevoegdheden beter kunnen uitoefenen'*.<sup>3</sup>

Het ICIW is samengesteld uit een Nationaal magistraat en vertegenwoordigers van het ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, het ministerie van Justitie, het ministerie van Economische Zaken, het ministerie van Binnenlandse Zaken, het ministerie van Financiën, het ministerie van Landsverdediging (de ADIV), de Rijkswacht en de Proefbank voor Vuurwapens.

De Veiligheid van de Staat heeft de opdracht gekregen, in samenwerking met de ADIV en de Rijkswacht, een vragenlijst op te stellen teneinde zicht te krijgen op de respectievelijke bevoegdheden van elk lid van het ICIW inzake wapens, alsook op de behoeften aan informatie van de leden.

Op basis van de antwoorden op deze vragenlijst zal het ICIW een ontwerp van protocolakkoord opmaken betreffende de uitwisseling van informatie tussen de leden.

Onderling maken de leden van het ICIW een onderscheid tussen de 'overheden' enerzijds, en de 'diensten' anderzijds.

- Met 'overheden' wordt bedoeld : de leden van het ICIW die, op grond van de informatie waarover ze beschikken of die hun wordt verstrekt, beslissingen moeten nemen, deze beslissingen moeten toepassen en controleren, en die een administratief of gerechtelijk beleid moeten voeren.
- Met 'diensten' wordt bedoeld : de verstrekkers van informatie (o.a. de politiediensten) en de uitvoerders (o.a. de controlediensten), die als opdracht hebben de beslissingen van de 'overheden' voor te bereiden en op passende wijze uit te voeren. Tengevolge van haar bevoegdheid wordt de Veiligheid van de Staat als een 'dienst' beschouwd.

In afwachting dat een protocolakkoord over het uitwisselen van informatie wordt gesloten, kan het ICIW reeds een belangrijke rol vervullen op het vlak van coördinatie. In de praktijk ontstaat de samenwerking tussen de Veiligheid van de Staat en de andere diensten in functie van concrete gevallen.

---

<sup>(3)</sup> Artikel 3 van het K.B. van 9 februari 1999 tot oprichting van het Interdepartementaal Coördinatiecomité ter bestrijding van Illegale Wapentransfers.

### 3.1.3 De Interdepartementale vergaderingen inzake proliferatie

Sinds 1999 neemt de Veiligheid van de Staat eveneens deel aan de interdepartementale vergaderingen (Buitenlandse Zaken, Financiën, Economische Zaken, Justitie, Landsverdediging, de strijdkrachten en de Koninklijke Militaire School), die tot doel hebben erop toe te zien dat de uitvoer van materieel en uitrustingen niet bijdraagt tot de verspreiding van chemische of biologische wapens.

Binnen dit kader heeft de Veiligheid van de Staat informatie verstrekt over de belangstelling die terroristische groeperingen betonen voor het vervaardigen van niet-conventionele wapens.

### 3.2 Toekennen van vergunningen tot het voorhanden hebben en het dragen van een wapen (verweer- of oorlogswapens)

Tussen 1 januari 1998 en 31 december 2000 heeft de dienst Wapenwetgeving 5.003 vergunningen uitgereikt aan vreemdelingen en aan enkele Belgen zonder woonplaats in België.

	<i>vergunning tot het voorhanden hebben en dragen van wapens</i>	<i>tijdelijke vergunningen (Europese vuurwapenkaarten)</i>	<i>Totaal</i>
<b>1998</b>	1.175	210	1.385
<b>1999</b>	1.625	256	1.881
<b>2000</b>	1.481	256	1.737
<b>Totaal</b>	<b>4.281</b>	<b>722</b>	<b>5.003</b>

De vreemdelingen die een vergunning kregen, zijn in hoofdzaak gendarmes en beschermingsagenten die belangrijke buitenlanders naar België vergezellen, maar ook gewone burgers, militairen die op de SHAPE werken, diplomaten van buitenlandse ambassades op post in België, politieambtenaren op doorreis in België, sportschutters die deelnemen aan competities georganiseerd door erkende Belgische schuttersverenigingen.

Binnen dit kader behandelt de Veiligheid van de Staat de Europese vuurwapenpassen met het oog op hun regularisatie.

Zelfverdediging, de sport en de jacht zijn de redenen die worden genoemd bij het indienen van een aanvraag. In uitzonderlijke gevallen werden tijdelijke vergunningen geweigerd aan beschermingsagenten die belangrijke buitenlanders vergezellen, alsook aan sportschutters. Dit gebeurde omdat de aanvragen onvolledig waren of te laat werden ingediend.

De Veiligheid van de Staat heeft geen aanvragen ontvangen van Belgen die in het buitenland wonen en wapens wilden uitvoeren naar een land dat het voorwerp is van een embargo.

Een dienstnota van 16 maart 1992 beschrijft de modus operandi toepasbaar op de aanvragen die buitenlanders indienen om een vergunning tot het voorhanden hebben (van verweer- of oorlogswapens) of het dragen van een wapen te verkrijgen.

De Veiligheid van de Staat onderzoekt niet alleen de redenen van de aanvragen maar ook, indien het gaat om personen die niet in België wonen, of zij voldoen aan de wetgeving van het land waar ze verblijven.

De richtlijn (91/477/EEG) van de Raad van de Europese Gemeenschappen d.d. 18 juni 1991 inzake de controle op de verwerving en het voorhanden hebben van wapens, alsook het Akkoord van Schengen (artikel 91) voorzien respectievelijk een systeem van dubbele vergunning en een uitwisseling van inlichtingen over het verwerven van een vuurwapen door een ingezetene van een andere lidstaat.

Intern controleert de Veiligheid van de Staat het strafblad van de buitenlandse aanvrager en gaat ze na of de betrokkene voorkomt in haar bestanden. Het komt erop aan rekening te houden met de persoonlijkheid van de aanvrager, in het bijzonder met een mogelijke gewelddadige politieke activiteit. Is dit het geval, dan voert de Veiligheid van de Staat een diepgaander onderzoek.

In een nota van 14 mei 1986 aan de toenmalige administrateur-directeur-generaal meende de kabinetschef van de minister van Justitie echter dat *'alleen het feit te weten of de betrokkene al dan niet bij uw diensten gekend is geen voldoende waarborgen'* bood; bijgevolg gebood hij dat voortaan een onderzoek in het buitenland moest worden gevoerd.

Met betrekking tot particulieren die nu en dan naar België komen om te jagen of aan schietcompetities deel te nemen, gaat de Veiligheid van de Staat na of de aanvragers deze activiteiten wel degelijk op een eervolle wijze beoefenen.

Aanvragen met het oog op het verkrijgen van een vergunning tot het voorhanden hebben van een oorlogswapen, worden met heel wat omzichtigheid onderzocht. Niettemin vraagt men aan de aanvrager zelf het bewijs te leveren van de werkelijkheid van de reden die hij noemt ter staving van zijn aanvraag, bijvoorbeeld door het overleggen van zijn lidkaart van een erkende sportclub, een uitnodiging die hij heeft ontvangen van een erkende club in België, enz.

De Veiligheid van de Staat voert geen bijzonder onderzoek voor elk afzonderlijk geval. Ze raadpleegt haar permanente documentatie over schietclubs (statuten gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad, enz.). In geval van twijfel kan ze aanverwante diensten in het buitenland raadplegen, maar er bestaat geen internationale procedure van wederzijdse raadpleging tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten. In 1998 en 1999 werd geen enkele vraag om inlichtingen verstuurd naar een buitenlandse dienst.

Tot op heden hebben de Veiligheid van de Staat en de SGR niet op specifieke en systematische wijze gegevens uitgewisseld met betrekking tot het toepassen van de Belgische wetgeving over vuurwapens, zoals ze wordt toegepast door de dienst 'wapenwetgeving'.



De vergunning tot het voorhanden hebben en/of dragen van een wapen wordt getekend door ambtenaren van de Veiligheid van de Staat, allen van niveau 1 en aangeduid bij ministerieel besluit.

De wapenvergunning moet samen met het wapen worden gedragen en moet op elk verzoek van de overheden worden overgelegd. De houder moet het Bestuur van de Veiligheid van de Staat verwittigen in geval van verlies of diefstal van het wapen tijdens zijn verblijf in België.

De dienstnota van 16 maart 1992 bevat geen beschrijving van de modus operandi toepasbaar in geval van intrekking of schorsing van de vergunning tot het voorhanden hebben en dragen van een wapen.

Tussen 1 januari 1998 en 31 december 2000 werd geen enkele vergunning tot het voorhanden hebben of het dragen van een wapen geschorst of ingetrokken.

De procedures van schorsing en intrekking van vergunningen zijn natuurlijk alleen toepasbaar gedurende het verblijf in België van de houders van de genoemde documenten. Indien het om een kort verblijf gaat, lijkt de toepassing van deze procedures nogal van het toeval af te hangen.

De Veiligheid van de Staat verklaart dat ze, indien ze kennis zou hebben van gewelddadige activiteiten van de houder van een vergunning tot het dragen van een wapen, in de eerste plaats de gerechtelijke overheden zou verwittigen, wier beslissing vervolgens de basis voor de intrekking van de vergunning zou vormen.

### **3.3 Verzoeken om advies**

Tussen 1 januari 1998 en 31 december 2000 ontving de dienst Wapenwetgeving slechts 164 verzoeken om schriftelijk advies ( 48 in 1998; 75 in 1999 en 41 in 2000) vanwege de provinciegouverneurs, de Dienst Vreemdelingenzaken of de gemeenten.

De Veiligheid van de Staat werd ook een paar keer geraadpleegd met betrekking tot het uitreiken van vergunningen tot het dragen van een wapen voor de leden van bewakingsdiensten, internationale organisaties of diplomatieke vertegenwoordigingen in België, ingevolge de aanbeveling van het Bestuur Strafzaken en Criminele Zaken in 1994.

Rekening houdend met het feit dat er in België gedurende drie jaar ongeveer 48.000<sup>4</sup> vergunningen tot het dragen van een wapen worden uitgereikt, wordt de Veiligheid van de Staat bijgevolg slechts geraadpleegd in minder dan 1% van de gevallen, waarin zij zelf niet bevoegd is om zulke vergunningen uit te reiken.

Gewoonlijk controleert de Veiligheid van de Staat of de aanvrager voorkomt in haar bestanden. Indien hij bekend staat om een gewelddadige politieke activiteit, brengt de bevoegde directie een met redenen omkleed negatief advies uit.

---

<sup>(4)</sup> Volgens de aan het Comité I overhandigde statistieken vanwege de centrale gegevensbank, het Nationaal Wapenregister

Met betrekking tot adviezen inzake vreemdelingen zonder woonplaats in België, neemt de Veiligheid van de Staat contact op met haar correspondent in het buitenland. Voor diplomaten worden de toekenningsvoorwaarden geval per geval bepaald.

Wat de wapenmakers betreft, verricht de Veiligheid van de Staat een snel onderzoek naar hun activiteiten. Ze raadpleegt haar algemene documentatie over wapentrafiëken. Dit onderzoek verloopt minder grondig dan een veiligheidsonderzoek. Ook de gerechtelijke politie voert een onderzoek. Beide onderzoeken overlappen elkaar soms.

### **3.4 Informatie verstrekt aan de Veiligheid van de Staat door de provinciegouverneurs en de gemeentepolitie**

Tijdens de beoogde periode kreeg de Veiligheid van de Staat geen kennis van de provinciegouverneurs over hun beslissingen inzake de aanvragen van een vergunning tot het dragen van een wapen voor het personeel van diplomatieke zendingen of gelijkwaardig personeel, hoewel de gouverneurs daartoe verplicht zijn krachtens de gecoördineerde omzendbrief van 30 oktober 1995 betreffende de toepassing van de wettelijke en reglementaire bepalingen inzake wapens.<sup>5</sup>

Ook de gemeentepolitie moet aan de Veiligheid van de Staat, binnen de acht dagen, een kopie bezorgen van de vergunning tot het voorhanden hebben van een verweerwapen die wordt uitgereikt aan een lid van een diplomatieke vertegenwoordiging dat niet is vrijgesteld van inschrijving in het gemeenteregister of aan een genaturaliseerde Belg wiens activiteiten de Veiligheid van de Staat aanbelangen.

Tijdens de vermelde periode werd de Veiligheid van de Staat slechts één keer door een gemeentelijk politiekorps op de hoogte gebracht van het uitreiken van een vergunning aan een lid van een diplomatieke zending dat niet was vrijgesteld van inschrijving in het gemeenteregister.

Overigens heeft het Comité I vastgesteld dat het K.B. van 21 september 1991 de Veiligheid van de Staat opdraagt om haar gegevens over te maken aan het Nationaal Wapenregister, alhoewel dit register enkel beperkt toegankelijk is voor een aantal gerechtelijke-, administratieve- en politiediensten, waartoe de inlichtingendiensten niet behoren.

In de praktijk heeft de Veiligheid van de Staat dus geen enkel zicht op het geheel aan wapenvergunningen in België.

Alhoewel de Veiligheid van de Staat geen elektronische toegang heeft tot het Centraal wapenregister, heeft zij steeds een antwoord ontvangen op haar aanvragen per fax.

---

<sup>(5)</sup> Belgisch Staatsblad d.d. 28 november 1995 en 29 februari 1996

### **3.5 Opvolging van de dossiers**

Het Comité I heeft aan de Veiligheid van de Staat gevraagd of en hoe een dossier eventueel werd opgevolgd nadat een vergunning is uitgereikt of nadat advies is verleend (bv.: wanneer nieuwe gegevens aan het licht komen die invloed kunnen hebben op de beslissing of het advies), of nadat de geldigheidstermijn van een vergunning is verstreken.

Het Bestuur van de Veiligheid van de Staat antwoordde dat de aanvraag, eens de vergunning is uitgereikt en het advies verleend, wordt bewaard door de dienst 'wapenwetgeving'.

Indien deze dienst kennis krijgt van ongunstige informatie betreffende de persoon aan wie een vergunning is uitgereikt of over wie om advies is gevraagd, zou deze dienst daaraan het passende gevolg geven op grond van de vigerende wetgeving.

Het Comité I heeft de toepassing van dit besluit niet kunnen controleren, aangezien de Veiligheid van de Staat verklaart dat ze sinds 1998 geen ongunstige inlichtingen heeft ontvangen betreffende een persoon aan wie een vergunning was uitgereikt.

## **4. DE POSITIE VAN DE VEILIGHEID VAN DE STAAT**

Op 2 februari 2000 stuurde de administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat een nota naar de minister van Justitie. Daarin verklaarde zij zich akkoord met de aanbeveling van het Comité I om elke beslissingsbevoegdheid inzake de uitvoering van de wapenwetgeving aan haar dienst te onttrekken.

De administrateur-generaal is er voorstander van dat aan haar dienst een algemene adviesbevoegdheid zou worden verleend, voorafgaand aan het uitreiken of intrekken van eender welke vergunning tot het voorhanden hebben van een verweer- en oorlogsvuurwapen en van elke vergunning tot het dragen van een verweerwapen, ongeacht de woonplaats van de aanvrager (in België of in het buitenland).

In tegenstelling tot het Comité I is de administrateur-generaal niet van mening dat het toekennen van deze algemene adviesbevoegdheid aan de Veiligheid van de Staat een aanpassing vereist van het koninklijk besluit d.d. 20 september 1991 tot uitvoering van de wet van 3 januari 1933 op de vervaardiging van, de handel in en het dragen van wapens, en op de handel in munitie. Volgens haar zou een ministeriële omzendbrief volstaan.

## **5. BESLUITEN EN AANBEVELINGEN**

De studiedienst Wapenwetgeving van de Veiligheid van de Staat oefent de beide bevoegdheden uit die deze dienst heeft inzake de uitvoering van de wapenwetgeving: een beslissingsbevoegdheid en een adviesbevoegdheid met betrekking tot vreemdelingen en Belgen zonder woonplaats in België.

Tussen 1 januari 1998 en 31 december 2000 heeft de dienst Wapenwetgeving 5.003 vergunningen uitgereikt aan vreemdelingen en aan enkele Belgen zonder woonplaats in België, terwijl deze dienst gedurende dezelfde periode slechts 164 schriftelijk verzoeken om advies ontving vanwege de provinciegouverneurs, de Vreemdelingendienst van het Ministerie van Binnenlandse Zaken of vanwege de gemeenten.

Rekening houdend met het feit dat er in België gedurende drie jaar ongeveer 48.000 vergunningen tot het dragen van een wapen werden uitgereikt, wordt de Veiligheid van de Staat bijgevolg slechts geraadpleegd in minder dan 1 % van de gevallen, waarin zij zelf niet bevoegd is om zulke vergunningen uit te reiken.

Niettemin blijft het Comité I van mening dat de beslissingsbevoegdheid van de Veiligheid van de Staat niet behoort tot de normale activiteiten van een inlichtingendienst.

Deze activiteiten bestaan erin de overheid op de hoogte te brengen van zowel interne als externe bedreigingen waarvan België het voorwerp kan zijn. De adviesbevoegdheid van deze dienst past bijgevolg het best in het kader van de hierboven beschreven voorlichtingsopdracht.

Voorts stelt het Comité I vast dat in de praktijk de Veiligheid van de Staat geen enkel zicht heeft op het geheel aan wapenvergunningen in België.

Het Comité I beveelt aan hieraan te verhelpen door de Veiligheid van de Staat toegang te verlenen tot het Nationaal Wapenregister.

Voor het overige herhaalt het Comité I de aanbevelingen die het in 1998 heeft geformuleerd en die nog steeds actueel zijn, namelijk:

- aan de Veiligheid van de Staat elke beslissingsbevoegdheid te ontnemen die zij bezit op het gebied van de uitvoering van de wapenwetgeving;
- intengendeel, aan deze dienst een algemene adviesbevoegdheid te verlenen, voorafgaand aan het uitreiken of intrekken van eender welke vergunning tot het voorhanden hebben van een verweer- en oorlogsvuurwapen, alsook van elke vergunning tot het dragen van een verweerwapen, en dit ongeacht de woonplaats van de aanvrager (in België of in het buitenland).

## HOOFDSTUK 2 : DE WIJZE WAAROP DE INLICHTINGEN- DIENSTEN DE GEGEVENS OMTRENT ACTIVITEITEN VAN DE VOORMALIGE KGB IN BELGIË HEBBEN VERWERKT

### 1. INLEIDING

#### 1.1. Procedure

Volgend op het verschijnen van diverse persartikelen over de onthullingen in het boek «*The Mitrokhin Archive. The KGB in Europe and the West*»<sup>1</sup> van de historicus Christopher Andrew, en nadat in ons land drie geheime KGB-opslagplaatsen met zendapparatuur waren ontdekt, besliste het Comité I op 6 oktober 1999 een toezichtsonderzoek te openen.

Dit onderzoek kreeg de titel «*De wijze waarop de inlichtingendiensten de gegevens omtrent activiteiten van de voormalige KGB in België hebben verwerkt*».

Overeenkomstig artikel 32 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten kreeg de voorzitter van de Senaat per brief van 13 oktober 1999 kennis van de opening van dit onderzoek.

Op 12 oktober 1999 stuurde de voorzitter van het Comité I een gedetailleerd kantschrift ter zake naar het hoofd van de Dienst Enquêtes.

Overeenkomstig artikel 43.1 van de voornoemde organieke wet werden de ministers van Landsverdediging en Justitie per brief van 3 november 1999 op de hoogte gebracht van het begin van het toezichtsonderzoek.

Op 8 november 1999 vroeg de voorzitter van het Comité I aan de heer Procureur-generaal bij het Hof van Beroep van Brussel om aan het Hoofd van de Dienst Enquêtes van het Comité I toestemming te verlenen kennis te nemen van het gerechtelijk dossier betreffende de ontdekking van zendapparatuur die op diverse bergplaatsen was begraven, alsook om fotokopieën te nemen van stukken uit dat dossier.

Deze toestemming werd verleend op 21 december 1999.<sup>2</sup>

Op 24 maart 2000 bezorgde de Dienst Enquêtes zijn rapport aan het Comité I.

---

(1) Gepubliceerd door Allen Lane – The Penguin Press.

(2) De gerechtelijke overheden hebben de zaak geseponeerd, nadat ze van de ADIV informatie hadden ontvangen en na de ontdekking van de bergplaatsen en van het materieel dat er was opgeslagen.

Op 16 maart 2001 keurde het Comité I een versie van het rapport goed, die als «vertrouwelijk» was geclassificeerd krachtens de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen.

De huidige versie, die aan de voorzitter van de Senaat en aan de ministers van Justitie en Landsverdediging werd bezorgd, en die tevens voor het openbaar verslag is bestemd, werd op 16 maart 2001 door het Comité I goedgekeurd.

Op 11 april 2001 heeft het Comité I de opmerkingen ontvangen van de minister van Justitie. Deze werden hernomen in een nota geclassificeerd 'vertrouwelijk – wet van 11 december 1998'

Op vraag van het Comité I werd deze nota gedeclassificeerd tot de vermelding 'beperkte verspreiding',<sup>3</sup> teneinde te kunnen worden meegedeeld aan de parlementaire begeleidingscommissies van P en I.

Op 25 april 2001 heeft de minister van Landsverdediging schriftelijk laten weten dat hij geen bezwaren had tegen de publicatie van het huidig verslag.

## 1.2. Vragen gesteld aan de inlichtingendiensten

1. Welke zijn, in het algemeen, de mogelijkheden van toegang van de Veiligheid van de Staat en van de ADIV tot het «Mitrokhin-archief»?
2. Wanneer en hoe hebben onze diensten kennis gekregen van het bestaan van dit archief?
3. In welke mate hebben onze eigen inlichtingendiensten (sectie contraspionage) informatie verzameld over de activiteiten beschreven in het voornoemde archief?
4. Hebben de aldus ingewonnen gegevens alleen betrekking op de bergplaatsen van apparatuur of bestaat er ook informatie betreffende personen of kopstukken die in België zouden hebben gewerkt voor rekening van de KGB of de GRU?<sup>4</sup>
5. Hoe werd de verkregen informatie geëxploiteerd? Werd ze volledig of gedeeltelijk aan derden bezorgd? Zo ja, aan wie en wanneer?
6. Is er nog informatie die nog niet werd geëxploiteerd en/of bezorgd, of die momenteel nog wordt verwerkt?
7. Hoe verloopt de samenwerking met andere binnenlandse en buitenlandse diensten (onder meer met de Belgische politiediensten en de gerechtelijke overheden)?
8. Moeten de feiten die in het archief worden beschreven uitsluitend in een historische context worden bekeken of kan men ervan uitgaan dat er vandaag reden is om te vrezen of zelfs zeker te zijn dat de SVR, de opvolger van de KGB, activiteiten inzake spionage verricht?

---

<sup>(3)</sup> Gezien bepaalde informatie, beperkt deze vermelding de verspreiding tot de personen die bevoegd zijn om er kennis van te nemen zonder aan deze beperking de juridische gevolgen te verbinden voorzien door de wet (art. 20 van het K.B. van 24 maart 2000 tot uitvoering van de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen).

<sup>(4)</sup> Militaire equivalent van de KGB

9. Quid met de relaties die zouden bestaan tussen voormalige KGB-leden, die vandaag een nieuwe carrière hebben gevonden in de zakenwereld en de georganiseerde misdaad?
10. Vinden de inlichtingendiensten dat ze vandaag over de noodzakelijke middelen beschikken om deze problemen doeltreffend aan te pakken? Welke zijn deze middelen? Indien niet, hoe gaan ze dan te werk in de praktijk?
11. Welke besluiten halen de Veiligheid van de Staat en de ADIV uit hun voorbije ervaringen om de bedreigingen inzake spionage doeltreffender te beperken? Bestaan er in verband hiermee documenten, richtlijnen of rapporten? Wie zijn in voorkomend geval de bestemmingen daarvan, benevens de Veiligheid van de Staat en de ADIV zelf?

## **2. ALGEMENE BESCHOUWINGEN**

### ***Basisconcepten inzake het uitwisselen van informatie***

De Veiligheid van de Staat is de dienst die specifiek is belast met de defensieve opdracht van contraspionage, krachtens de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (artikelen 7 en 8).

Met betrekking tot het precieze gegeven dat het voorwerp is van dit onderzoek, vond het Comité I het daarom nuttig wat meer algemene informatie te verstrekken, in het bijzonder over de Veiligheid van de Staat.

Deze informatie werd verstrekt door de Dienst Enquêtes van het Comité I. Daarbij werd rekening gehouden met de ervaring van sommige leden van deze dienst op het specifieke gebied dat het voorwerp is van dit onderzoek.

### **2.1. Relaties met de correspondenten**

#### ***2.1.1. Organisatie***

De wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten geeft aan de Veiligheid van de Staat de opdracht rechtstreekse contacten te onderhouden met buitenlandse overheden en toe te zien op het verzekeren van een samenwerking met buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten.<sup>5</sup>

Deze samenwerking moet de Veiligheid van de Staat tot nut zijn bij het vervullen van zijn opdrachten. Tot die opdrachten behoren het opsporen, analyseren en verwerken van inlichtingen betreffende eender welke activiteit die de fundamentele belangen van het land in het algemeen bedreigt.<sup>6</sup>

---

<sup>(5)</sup> Artikel 20

<sup>(6)</sup> Artikel 7 – 1° van dezelfde wet houdende regeling van de inlichtingendiensten.

Binnen de Veiligheid van de Staat is een van de diensten van algemeen belang belast met de internationale betrekkingen. Deze dienst is verantwoordelijk voor de bilaterale betrekkingen met de «*correspondenten*» (d.w.z. met de buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten) en voor de multilaterale betrekkingen.

Deze dienst is belast met de dossiers van de «*Club*» en de «*Mec*» (zie punt 2.1.2. hierna). Daartoe staat hij in voor de opvolging van alle inkomende en uitgaande correspondentie in verband hiermee. Hij moet de ontvankelijkheid ervan nagaan en zich ervan vergewissen dat er gevolg aan wordt gegeven.

Deze dienst staat ook in voor de verspreiding van de informatie die aankomt in de vorm van nota's. Hij organiseert de diverse contacten en volgt de ontwikkeling van elke corresponderende dienst.

### **2.1.2 Internationale contacten**

De Veiligheid van de Staat onderhoudt contacten met een zestigtal buitenlandse of internationale diensten op de vijf continenten.

Natuurlijk wordt voorrang gegeven aan de internationale betrekkingen die zich situeren binnen het kader van wat men gewoonlijk de «geallieerde landen» noemt, in het bijzonder de buurlanden van België.

De Veiligheid van de Staat maakt deel uit van een aantal informatienetwerken waaraan alle andere landen van de Europese Unie deelnemen. Voorts is deze dienst lid van twee samenwerkingsverbanden die hierboven al werden genoemd, te weten de «*Club*» en de «*Mec*».

#### **De «Club van Bern»**

Het gaat om een feitelijke vereniging van de hoofden van de veiligheidsdiensten van de West-Europese landen. Deze vereniging werd opgericht in 1965 en werkt volgens strikte procedureregels.

De vergaderingen van deze vereniging vinden plaats om de zes maanden. Alleen de diensthoofden – of hun vertegenwoordiger – zijn bevoegd om beslissingen te nemen; dit moet gebeuren met eenparigheid van stemmen.

Voor de andere leden van de diensten vinden eenmaal per jaar «*Les Cours du Club*» plaats. Het doel daarvan bestaat erin de opleidingen op elkaar af te stemmen en de contacten tussen de «*middle-rank officers*» te bevorderen.

Regelmatig worden werkgroepen georganiseerd. Diensten die geen deel uitmaken van de «*Club*» kunnen hier toegelaten worden. Dit gebeurt geval per geval, en de beslissing moet worden genomen met eenparigheid van stemmen.



## De «Middle European Conference» (MEC)

De «Mec» is een feitelijke vereniging van de hoofden van de civiele inlichtingen- en veiligheidsdiensten van West- en Midden-Europa.

We leggen er de nadruk op dat beide verenigingen (waarvan de Veiligheid van de Staat deel uitmaakt, in tegenstelling tot de ADIV) sensu stricto niet de minste wettelijke bescherming bieden met betrekking tot de informatie die wordt uitgewisseld.

Dit wil echter niet zeggen dat er geen regels bestaan. In de praktijk wordt de classificatie gegeven door de partij die de informatie verstrekt nauwgezet gevolgd en verleent de dienst die de informatie ontvangt daaraan het overeenstemmende niveau van classificatie.<sup>7</sup>

### 2.1.3 Het uitwisselen van informatie

In zijn rapport 1997-1998 gebruikt het Canadees Comité van toezicht op de inlichtingendiensten de volgende formule: «*Het Comité is zich bewust van het belang van het principe «voor wat hoort wat» of van de tegenprestatie in de wereld van de inlichtingendiensten.*»<sup>8</sup>

Het is een algemeen erkend feit dat de inlichtingendiensten wereldwijd handelen volgens een ruilsysteem. Dit betekent dat elke dienst ernaar streeft exclusieve informatie te verkrijgen, die hij vervolgens kan uitwisselen met andere diensten die op hun beurt in het bezit zijn van informatie waartoe de eerste dienst geen toegang heeft.

Het principe van het uitwisselen brengt onvermijdelijk het principe van de reciprociteit met zich mee.

Indien een land waarmee men gemeenschappelijke belangen heeft wordt bedreigd, is het evident dat de partner, die over de informatie beschikt, verplicht is aan dat eerste land bijstand te verlenen.

De «*regel van de derde*» is het basisprincipe van de samenwerking tussen de diensten. Dit is een van de oudste en striktste regels, die haar grondslag vindt in een van de bekommelingen aan de basis van elke vorm van samenwerking tussen diensten: *de bescherming van de bronnen*.

Artikel 5 §1, waarin de procedure betreffende het uitwisselen van informatie binnen de «Club» wordt beschreven, formuleert deze regel als volgt:

*“Zonder het formeel akkoord van de dienst die de informatie verstrekt, mag de informatie die binnen de Club wordt uitgewisseld niet worden bezorgd aan een vreemde instantie die geen deel uitmaakt van de Club, en mag ze evenmin worden gebruikt met andere doelstellingen dan deze beschreven in de informatie”.*

---

<sup>(7)</sup> Er kan een parallel worden gelegd met het K.B. van 24 maart 2000 tot uitvoering van de wet d.d. 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen. De bijlage 1 daarvan bevat een overeenstemming tussen de classificatieniveaus in toepassing van internationale overeenkomsten of verdragen die België binden, en het Belgische classificatieniveau.

<sup>(8)</sup> Jaarverslag van de CSARS – 1997-1998 p.7

Het gaat hier niet alleen om de regel van de derde, maar ook om de regel van de derde dienst. De bezorgdheid die blijkt uit het lezen van dit artikel van het statuut van de «Club», werd ook vastgelegd in andere teksten waarvan er sommige kracht van wet hebben verworven.

Het gaat onder meer om de veiligheidsreglementen «C-M(55)15» van de NAVO en «VR 100» van de WEU, die expliciet bepalen dat informatie pas kan worden verspreid nadat degene die de informatie heeft verstrekt zijn akkoord heeft gegeven.

We vinden dezelfde logica terug in het Verdrag van 28 januari 1981 van de Raad van Europa betreffende de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Daarin wordt bepaald dat het gevaarlijk is om, via een andere partij, informatie over personen te verstrekken aan een Staat die geen deel uitmaakt van de verdragsluitende partijen.<sup>9</sup>

## 2.2. Samenwerking inzake contraspionage

Sinds de Koude Oorlog en de vestiging van het NAVO-hoofdkwartier in België (1967) werkten de geallieerden samen op het gebied van contraspionage. Deze samenwerking was in hoofdzaak gericht tegen het communistisch blok in het algemeen en tegen de landen van het Warschaupact in het bijzonder.

Zo wisselden de westerse inlichtingendiensten informatie uit, in het bijzonder over het personeel van de Sovjet-Russische ambassades (handels- en persattachés) en over de werknemers van luchtvaartmaatschappijen of van andere ondernemingen waar zowel de KGB als de GRU overall ter wereld hun inlichtingenofficieren plaatsten, onder de dekmantel van functies die speciaal daarvoor werden gecreëerd.

Gegevens over deze personen en over de evolutie van hun internationale carrière werden voortdurend bijgewerkt en onderling uitgewisseld door alle westerse inlichtingendiensten. Naast dit permanente systeem voor het uitwisselen van gegevens, bestond de mogelijkheid informatie te vragen via de verbindingsofficieren van de diverse westerse inlichtingendiensten op de ambassades, alsook via het «Nato Office of Security» (NOS).

## 2.3. De KGB in België

Het Belgisch grondgebied, waar een groot aantal internationale instellingen gevestigd zijn (onder meer de toenmalige E.G. en de NAVO), was een belangrijk doelwit voor de inlichtingendiensten van de voormalige Sovjet-Unie.

Dit was de opdracht van enkele tientallen officieren van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de USSR. Zij konden rekenen op de hulp van andere analoge diensten van de Oost-Europese landen.

Zoals in alle landen waar de KGB inlichtingen verzamelde, bestond er ook in België een zogenaamde «residentie». De vertegenwoordigers van de bewuste diensten waren georganiseerd binnen deze residentie.

---

<sup>(9)</sup> Artikel 12 § 3b

Ze werd geleid door de «resident» en zijn adjunct. Men vond er niet alleen technische specialisten (decodeurs, veiligheidspersoneel ...), maar ook officieren belast met het echte inlichtingenwerk, verdeeld over diverse «lijnen».

De belangrijkste lijnen waren de lijnen «P», «X», «KR» en «N».

De lijn «P» bestond uit officieren die de opdracht hadden politieke informatie in te winnen (met inbegrip van militaire informatie en algemene economische informatie). In het algemeen werd ze beschouwd als de belangrijkste en productiefste lijn.

Teneinde hun opdracht zo doeltreffend mogelijk te vervullen, moesten deze officieren zo goed mogelijk op de hoogte blijven van de politieke situatie in het land waar ze verbleven. Daartoe raadpleegden ze open bronnen en onderhielden ze contacten met kopstukken of andere personen uit de politieke wereld.

Meestal maakten ze deel uit van het diplomatiek personeel of trof men ze aan op persagentschappen. Om meer vertrouwelijke informatie in te winnen, probeerden ze agenten te rekruteren, in hoofdzaak in politieke, journalistieke en literaire kringen.

Naast het verzamelen van informatie hield hun opdracht ook in dat ze gebruik maakten van methodes die men «actieve maatregelen» noemde. Dit betekent dat ze bijvoorbeeld probeerden de publieke opinie gunstig te stemmen jegens de USSR (of ongunstig jegens tegenstanders van de USSR).

Hiervoor deden ze ofwel een beroep op schrijvers of journalisten die in hun boeken of artikelen, eventueel in ruil voor een vergoeding, vooraf bepaalde standpunten verdedigden waarmee de KGB de publieke opinie probeerde te manipuleren (meestal en op subtiële wijze door het westers bondgenootschap aan te vallen), ofwel op beïnvloedingsagenten die bepaalde tendensen ingang deden vinden in de samenleving of binnen sommige drukkinggroepen.

De lijn «X» was binnen de «residentie» de interface van het Directoraat NT van de KGB. Dit directoraat werd opgericht in 1963. Zijn voornaamste opdracht bestond erin informatie te verzamelen op de volgende gebieden: nucleaire technologie, wetenschappelijk onderzoek, ruimteonderzoek, strategische wetenschappen, cybernetica en bedrijfsprocedures.

Het Directoraat NT was betrokken bij de operaties en het coördineren van de activiteiten inzake wetenschappelijke, technische en bedrijfsspionage van alle andere departementen van de KGB.

Het besliste welke Russische wetenschappers de toelating kregen deel te nemen aan internationale conferenties. Het plaatste ook agenten in elke groep die naar het buitenland reisde.

Sinds zijn oprichting is dit Directoraat onophoudelijk gegroeid. In het begin van de jaren zeventig waren enkele honderden officieren werkzaam op het hoofdkwartier. Het was vertegenwoordigd op de ambassades van belangrijke landen. Bovendien beschikte het over een groot aantal specialisten op alle gebieden van de wetenschappen.

Halverwege de jaren zeventig beseften de leiders van de Sovjet-Unie dat hun economie achterop was geraakt tengevolge van de problemen om grondstoffen om te zetten in afgewerkte producten.

Daarom probeerden ze ondernemers ertoe over te halen vestigingen op te richten in de Sovjet-Unie en hun knowhow te leveren op het gebied van technologie en organisatie. Dit betekende echter niet dat ze hun inspanningen om wetenschappelijke en technologische informatie op andere wijze te verkrijgen terugschroefden.

In de jaren tachtig gaven ze absolute voorrang aan activiteiten inzake wetenschappelijke en technische spionage. Daarbij gaven ze blijk van een groeiende belangstelling voor een technologie die niet specifiek militair was.

Het ging om een gemeenschappelijke inspanning waartoe alle lidstaten van het Oostblok moesten bijdragen.

Deze inspanning was in het bijzonder gericht op het inwinnen van informatie in de volgende sectoren: technologie, elektronica, wiskunde, genetica. Eigenlijk ging het om alle domeinen waartoe de lidstaten van het Warschaupact zo goed als geen toegang meer hadden, sinds de oprichting in 1949, in het kader van de NAVO, van een «*Coordinating Committee for multilateral Export Controls*» (COCOM). Dit comité had tot doel de toegang van de Sovjet-Unie en van de lidstaten van het Oostblok tot een moderne wapenindustrie te beletten of ten minste af te remmen.

De inspanningen van de KGB bleven echter niet beperkt tot het louter militaire aspect van de toepassingen op het gebied van wetenschappelijk onderzoek, maar richtten zich ook op alle industriële toepassingen.

De inlichtingenofficieren die in het buitenland voor het Directoraat NT werkten, behoorden tot de lijn X die geleidelijk aan belang won. In België telde deze lijn tussen de 4 en 6 officieren, die konden rekenen op de steun van de officieren van de andere lijnen. Ze behoorden voor het merendeel tot het personeel van de ambassades.

De functies van Sovjet-Russische handelsattachés alsook de activiteiten van sommige gemengde Belgisch-Sovjet-Russische bedrijven vormden uitstekende dekmantels en boden interessante kansen om contacten te leggen met de actoren van de economische en bedrijfswereld.

Zonder dat we hierover meer details kunnen geven, melden we nog dat dankzij de activiteiten van de Veiligheid van de Staat sommige van deze spionnen werden ontmaskerd in de periode tussen 1980 en 1990.

De derde lijn van KGB-residenten was de lijn «KR» (contraspionage).

De officieren van deze lijn waren niet alleen belast met het toezicht op en de bescherming van de ambassades en de «residentie», maar moesten er ook voor zorgen dat de Sovjet-Russische gemeenschap niet werd geïnfiltreerd door de inlichtingendienst van het gastland. Daartoe hielden ze alle Sovjet-Russische burgers nauwlettend in het oog, alsook hun collega's van de andere lijnen, met als gevolg dat ze niet erg populair waren.

Ze waren eveneens belast met het verzamelen van inlichtingen over de politie- en inlichtingendiensten van het gastland. Eventueel moesten ze deze diensten ook infiltreren.

Ze boden regelmatig operationele ondersteuning aan hun collega's van de andere lijnen, omdat ze werden beschouwd als specialisten inzake bewakings- en schaduwoperaties.

De 4de belangrijke lijn van de KGB-residentie was de lijn «N», die ressorteerde onder het «Directoraat S».

Naast de officiële residentie waar de inlichtingenofficieren werkten en inlichtingen verzamelden via informanten of met behulp van andere middelen, bestond er in de meeste landen die de KGB belangrijk genoeg achtte ook een zogenaamde «*illegale residentie*».

Ze bestond uit agenten die een valse identiteit hadden aangenomen en elk contact met de ambassade vermeden.

Deze agenten waren KGB-leden die in de USSR een speciale opleiding hadden genoten en die, voorzien van een rijkelijk gestoffeerd en zorgvuldig samengesteld persoonlijk verleden («*de legende*») en uitgerust met de nodige papieren, een inlichtingennet vormden.

In de periode tussen de twee wereldoorlogen waren deze illegale netwerken vaak belangrijker dan de legale netwerken. Dit was het gevolg van het feit dat de mogelijkheden om in sommige landen over officiële vertegenwoordigers te beschikken heel beperkt waren en dat voor KGB-officieren weinig dekmantelfuncties konden worden voorzien. Na de Tweede Wereldoorlog namen de Sovjet-Russische vertegenwoordigingen in aantal toe en kwam er meer plaats vrij voor de steeds talrijker legale residenten.

Vóór de jaren tachtig waren er in België nog enkele illegale residenten aanwezig, die vooral tot taak hadden een clandestien inlichtingennet op te bouwen dat de KGB had kunnen gebruiken indien het diplomatiek personeel in geval van conflict het grondgebied had moeten verlaten.

Binnen het kader van de legale residentie waren er ook nog enkele KGB-officieren die het «Directoraat S» vormden en die logistieke ondersteuning moesten bieden aan de «illegale» officieren.

Naast de belangrijkste lijnen (P, X, KR en N) omvatte «*de residentie*» ook de lijn «EM» (controle van emigranten), de lijn «SK» (controle van de Sovjet-Russische gemeenschap in de gastlanden) en de lijn «I» (informatica).

Benevens haar eigen officieren kon de KGB-residentie rekenen op de medewerking van zogenaamde «gecoöpteerde agenten», d.i. Sovjetburgers (ambassadepersoneel, maar ook zakenlieden of wetenschappers die regelmatig naar het Westen reisden) die, zonder dat ze lid waren van de KGB, niettemin bereid waren voor deze dienst te werken en daarbij meer te doen dan het werk van een gewone informant.

Voorts kon de KGB rekenen op de inspanningen van de inlichtingendiensten van de andere leden van het Warschaupact (met uitzondering van Roemenië), die onder controle van de KGB stonden.

In totaal kunnen we ervan uitgaan dat tijdens de jaren tachtig permanent een dertigtal inlichtingenofficieren van de KGB en een vijftiental officieren van de GRU (militaire inlichtingen) in België actief waren.

Rekening houdend met het feit dat ze meer dan de andere lijnen werden gevolgd, alsook met het feit dat hun activiteiten gemakkelijker konden worden gevolgd, mogen we er eveneens van uitgaan dat vooral de lijnen «P» en «X» actief waren inzake het verzamelen van inlichtingen met behulp van menselijke bronnen.

## 2.4. Contraspionage bij de Veiligheid van de Staat

De Belgische contraspionage werd georganiseerd vanaf het einde van de oorlog en werd verder ontwikkeld tijdens de jaren van de Koude Oorlog waarin de spanningen het grootst waren.

Na de overbrenging van het hoofdkwartier van de NAVO naar België in 1967, werd ons land een doelwit voor de inlichtingendiensten van de landen van het Oostblok, waartegen de Alliantie werd opgericht.

Op verzoek van de partners van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie werd van de Belgische inlichtingendiensten een grote inspanning gevraagd, niet alleen op het vlak van het personeel dat werd ingezet, maar ook inzake de organisatie van de secties die de taak kregen de activiteiten van de inlichtingendiensten van potentiële tegenstanders te «counteren».

Er bestond een goede samenwerking met het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Dienst Vreemdelingenzaken, de NAVO en de EG. Met de correspondenten van de NAVO-leden werd een permanente uitwisseling van informatie op touw gezet.

Tot aan de val van de Berlijnse Muur in 1990 bleven de inspanningen van de Veiligheid van de Staat inzake contraspionage op hetzelfde niveau staan. Deze inspanningen kregen concrete vorm door de regelmatige interceptie van diplomaten uit het Oostblok die schuldig werden bevonden aan spionage en in de meeste gevallen werden teruggestuurd. Tussen 1982 en 1986 werden 7 gevallen geïdentificeerd (waarvan 3 alleen al in 1983).

De sectie die zich specifiek met de USSR bezighield, behandelde tussen 1967 en 1986 in totaal 13 gevallen. Telkens werden de Sovjet-Russische diplomaten verklaard tot «*persona non grata*».

Op het einde van de jaren tachtig werd deze sectie geleidelijk ontmanteld, omdat nieuwe materies (ideologisch extremisme, terrorisme, proliferatie) steeds meer energie opslopten en een steeds groter menselijk potentieel vergden.

In weerwil van deze situatie bleek het nog mogelijk om in 1990, dankzij de ingewonnen inlichtingen, een voorlopig einde te stellen aan de activiteiten van de lijn P in ons land.

De Veiligheid van de Staat interpelleerde diverse personen. Tegen een van hen werden gerechtelijke vervolgingen aangespannen.

Na 1990 ging men verder met het ontmantelen van de sectie, rekening houdend met de gewijzigde internationale situatie.

In 1992 kon de lijn X gedurende enige tijd worden geneutraliseerd, na de bekendmaking van de namen van agenten die tot deze lijn behoorden (operatie «Glasnost»).

Hoewel deze zaak aanleiding gaf tot huiszoeken en sommige personen in voorlopige hechtenis werden genomen, werd geen van de betrokkenen gerechtelijk vervolgd.

Er werd bewezen dat sommige bedrijven in het verleden dekmantelfuncties ter beschikking hadden gesteld van KGB-officieren (in hoofdzaak officieren van de lijn «X»).

Voorts is gebleken dat sommige van die bedrijven banden hadden met de Russische maffia. Vandaag houdt een nieuwe sectie van de Veiligheid van de Staat zich bezig met criminele organisaties in Midden- en Oost-Europa.

Uit gesprekken die de Dienst Enquêtes van het Comité I heeft gevoerd met leden van de Veiligheid van de Staat, alsook uit de verklaringen die de administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat in oktober 1999 aan de pers heeft afgelegd met betrekking tot Rusland, blijkt dat er een inspanning zou worden geleverd inzake de gemengde bedrijven, in hoofdzaak in het kader van de strijd tegen de Russische maffia.

Tengevolge van de reacties in de Belgische pers op de zaak «Mitrokhin», liet de Veiligheid van de Staat weten dat er opnieuw voorrang zou worden gegeven aan de strijd tegen de activiteiten van de SVR<sup>10</sup>, voornamelijk in het kader van de wettelijke opdracht inzake de bescherming van het economisch en wetenschappelijk potentieel van het land.

In de krant «*La Dernière Heure*» van 16 september 1999 verklaarde de woordvoester van de Veiligheid van de Staat:

*“Na de val van de Berlijnse Muur ging men ervan uit dat spionage zou afnemen. Dat is gedurende een paar jaar inderdaad het geval geweest, maar het is duidelijk dat de activiteiten opnieuw toenemen... De Veiligheid van de Staat had de onderzoeken inzake contraspionage geleidelijk verminderd in het voordeel van de strijd tegen het terrorisme en de georganiseerde misdaad, die de voornaamste prioriteiten zijn geworden. Vandaag stellen we echter vast dat we rechtsomkeer moeten maken en opnieuw de nadruk moeten gaan leggen op contraspionage.”*

### **3. RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK**

#### **3.1 Antwoorden op de vragenlijst**

Het Comité I stelt vast dat de zo goed als identieke antwoorden die beide diensten hebben gegeven op de vragen in punt 1.2. hierboven, door de ADIV als «vertrouwelijk» werden geclassificeerd, terwijl de Veiligheid van de Staat geen enkel niveau van classificatie heeft toegekend.

Op 8 maart 2001 werd een brief verstuurd naar het hoofd van de ADIV met de vraag of deze classificatie werd behouden dan wel volledig of gedeeltelijk kon worden opgeheven, teneinde het Comité I toe te laten overeenkomstig de wet een rapport op te stellen voor de begeleidingscommissies en voor de betrokken ministers.

Het Comité I had nog geen antwoord gekregen op deze vraag op het ogenblik waarop dit rapport werd goedgekeurd.

Bijgevolg kan het Comité I, rekening houdend met de bepalingen van de wet d.d. 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, onmogelijk de inhoud van deze antwoorden bekendmaken aan personen die geen houder zijn van een veiligheidsmachtiging van het vereiste niveau.

---

<sup>(10)</sup> Een van de Russische inlichtingendiensten die de activiteiten van de ex-KGB op dit vlak heeft overgenomen.

## 3.2. Vaststellingen en commentaar van het Comité I

### 3.2.1. *Vertraging bij het bezorgen van informatie aan de Veiligheid van de Staat en aan de ADIV*

In het boek van Professor Christopher Andrew en Vasili Mitrokhin<sup>11</sup> lezen we dat deze laatste op 7 september 1992 in Engeland was aangekomen. In augustus 1993 maakte een Amerikaans schrijver reeds melding van deze zaak in een boek met de titel «Federal Bureau of Investigation (FBI)».

Hij schreef onder meer dat de informatie die een voormalig KGB-medewerker over honderden Amerikanen had verstrekt zo specifiek was dat reeds in de zomer van 1993 in de meeste grote Amerikaanse steden FBI-agenten waren gemobiliseerd om een onderzoek te voeren naar deze feiten.

Een anoniem informant van de nationale inlichtingendiensten had dit verhaal bevestigd aan de Amerikaanse krant «The Washington Post». Het tijdschrift «Time» had de overloper van de KGB geïdentificeerd als een ex-medewerker van het Eerste Directoraat-generaal.

In oktober 1996 onthulde de Franse krant «Le Monde» dat de Britse inlichtingendiensten aan de DST een lijst hadden bezorgd met ongeveer 300 namen van diplomaten en ambtenaren die voor de Sovjet-Russische inlichtingendiensten zouden hebben gewerkt.

In december van hetzelfde jaar publiceerde de Duitse pers soortgelijke berichten. Hier werd beweerd dat de Britten hun inlichtingen hadden bezorgd aan de Duitse inlichtingendienst BfV, het «Bundesamt für Verfassungsschutz».

In juli 1997 verscheen het verhaal van Mitrokhin in de Oostenrijkse pers, dit keer in verband met het bestaan van geheime bergplaatsen van explosieven.

In juli 1998 publiceerde het Duitse tijdschrift «Focus» het verhaal van de Russische ex-kolonel die in 1992 naar het Westen was overgelopen en handgeschreven informatie aan de Britse inlichtingendiensten had bezorgd.

Uit het antwoord van de Veiligheid van de Staat blijkt dat deze dienst pas op 11 juli 1995 kennis kreeg van het bestaan van een overloper, «*die later werd vereenzelvigd als zijnde Mitrokhin.*»

We stellen dus vast dat de Veiligheid van de Staat kennis kreeg van de feiten meer dan twee jaar nadat de Amerikanen (en volgens de krant «Le Monde» ook de Fransen) op de hoogte waren gebracht, en nadat daarvan melding werd gemaakt in een boek dat in 1993 in de Verenigde Staten verscheen.

De algemene context van de zaak was echter voor de Veiligheid van de Staat reeds duidelijk vanaf 1996. De identiteit van Mitrokhin daarentegen werd slechts vernomen door deze dienst via de Belgische pers waar de eerste artikelen pas verschenen in 1999, na de ontdekking van geheime bergplaatsen waarin zendapparatuur was opgeslagen.

---

<sup>(11)</sup> The Mitrokhin Archive, p. 19 en 20.



Tijdens het onderhoud dat de leden van de Dienst Enquêtes hebben gehad met de aangestelde verantwoordelijke van de studiedienst van de Veiligheid van de Staat, is gebleken dat de betrokkene geen weet had van de weerklank die deze zaak vanaf 1993 in andere landen had gevonden in de media, en vanaf 1996 in de internationale pers.

Uit het bovenstaande kunnen we afleiden dat de Veiligheid van de Staat met vertraging en blijkbaar op beknopte wijze kennis kreeg van het bestaan van een overloper van de KGB.

Voorbijgaand aan de redenen die aan de basis zouden kunnen liggen van een dergelijke situatie en zonder vandaag kennis te hebben van de inhoud van de meegedeelde informatie en bijgevolg van het grote of minder grote belang ervan<sup>12</sup>, kan het Comité I niet anders dan vaststellen dat de leden van de dienst contraspionage van de Veiligheid van de Staat heel weinig belangstelling voor deze zaak lijken te hebben getoond, in de veronderstelling dat ze pas na de interventie van de Belgische media kennis hebben gekregen van de precieze context van de zaak.

Uit de contacten van de Dienst Enquêtes van het Comité I met de persoon die bij de ADIV werd aangesteld om dit onderzoek te volgen, is gebleken, op één uitzondering na, dat de vertraging in het meedelen van interessante informatie in de praktijk geen negatieve gevolgen heeft gehad op militair vlak.

We benadrukken dat de Veiligheid van de Staat en de ADIV in staat zijn geweest een stand van zaken betreffende deze situatie op te maken in het kader van de uitvoering van het protocolakkoord dat deze diensten in 1997 hebben gesloten. Op die manier konden ze de onvolledige en verschillende informatie die ze hadden ontvangen, vergelijken en aanvullen.

### **3.2.2. Inhoud, waarde en exploitatie van de informatie**

Uit de antwoorden die we van beide nationale inlichtingendiensten hebben ontvangen, blijkt dat de meegedeelde informatie niet uitsluitend betrekking had op de zaak van de geheime bergplaatsen van zendapparatuur, die de media in 1999 in ons land aan het licht brachten.

We moeten vaststellen dat, in strikte toepassing van de regel van de derde dienst, alleen de informatie die de ADIV als relevant beschouwt met betrekking tot de bergplaatsen van communicatietoestellen kon worden bezorgd aan de gerechtelijke overheden<sup>13</sup>, na het voorafgaand akkoord van de dienst die deze informatie had verstrekt.

De ADIV en de Veiligheid van de Staat zelf konden de informatie die ze respectievelijk van dezelfde derde dienst hadden ontvangen pas uitwisselen na hetzelfde soort voorafgaande toestemming te hebben verkregen.

---

<sup>(12)</sup> Uit een eerste evaluatie door de Veiligheid van de Staat van een verzoek van het Comité I om toegang te krijgen tot de inhoud van deze informatie blijkt dat de «regel van de derde» ook van toepassing zou zijn jegens leden van het Comité I en zijn Dienst Enquêtes, hoewel ze een veiligheidsmachtiging van het niveau «heel geheim» bezitten. In deze context zou het Comité ook het bewijs moeten leveren van zijn «Need to Know».

<sup>(13)</sup> Er moest inderdaad rekening worden gehouden met de eventuele aanwezigheid van explosieven die een gevaar vormden voor de openbare veiligheid.

De overige inlichtingen, waarvan het belang, gelet op hun ouderdom (ouder dan 1985), door de ADIV en de Veiligheid van de Staat *historisch*<sup>14</sup> wordt genoemd, werden of worden momenteel niet meer geëxploiteerd. Ze werden evenmin meegedeeld aan Belgische of buitenlandse bestemmingen, met uitzondering van de inlichtingendiensten die bij deze zaak betrokken zijn.

We preciseren echter dat de Veiligheid van de Staat in sommige gevallen een onderzoek heeft verricht en dat deze dienst de resultaten daarvan aan een geallieerde inlichtingendienst heeft bezorgd.

#### 4. BESLUITEN EN AANBEVELINGEN

In de eerste plaats maakt dit onderzoek duidelijk hoe *complex het probleem van de uitwisseling van informatie binnen de nationale en internationale inlichtingengemeenschap* is; hetzelfde geldt voor het meedelen van gegevens, onbewerkt of na analyse, aan andere autoriteiten en andere overheden (in het bijzonder aan de gerechtelijke en de politieke overheid).<sup>15</sup>

Dit onderzoek toont aan dat de toepassing van «*de regel van de derde of van de derde dienst*», die aan de basis ligt van de internationale samenwerking tussen de inlichtingendiensten, verbiedt dat inlichtingen zonder het voorafgaand akkoord van de dienst die deze inlichtingen heeft verstrekt, worden *meegedeeld* aan de nationale politieke en gerechtelijke overheden van het land dat de inlichtingen ontvangt<sup>16</sup>.

---

<sup>(14)</sup> In verband hiermee benadrukt het Comité I dat in deze veronderstelling de bepalingen van artikel 21 van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten eventueel hadden moeten worden toegepast. Dit artikel bepaalt: «Persoonsgegevens verwerkt in het kader van de toepassing van huidige wet worden bewaard voor een duur die niet langer mag zijn dan die welke noodzakelijk is om de doeleinden waarvoor ze worden opgeslagen, **met uitzondering van de gegevens die een door het Rijksarchief erkend historisch karakter hebben**.»

Zie in verband hiermee ook de jaarverslagen van het Comité I van 1996, p. 97 – 1997, p.11 en 1999, p. 97 betreffende de bestemming van de archieven van onze inlichtingendiensten.

<sup>(15)</sup> Blijkbaar gaat het niet om een typisch Belgisch probleem. De krant «*Le Monde*» van 15 september 1999 schreef met betrekking tot de zaak-Mitrokhin: «*De conservatieve oppositie in het Verenigd Koninkrijk stelde de vraag waarom de contraspionagediensten het niet nodig vonden beide regeringen kennis te geven van dit heel bijzonder geval, en waarom het Parlement pas op de hoogte werd gebracht na de publieke onthullingen van een professor in Cambridge*». Nog steeds in verband met het niet meedelen van informatie door de Britse inlichtingendiensten aan de politieke overheden in deze context, lezen we in hetzelfde artikel: «*Heeft de MI5 (Britse dienst voor contraspionage) in de zaak-Norwood misbruik gemaakt van zijn rechten? Kan deze dienst zijn rechten behouden zonder een strengere controle op zijn activiteiten vanwege het Parlement? Dit is de inzet van het debat dat onlangs werd geopend, en het is tevens de reden waarom de parlementaire commissie belast met het toezicht op de inlichtingendiensten zopas de opdracht kreeg een grondiger onderzoek te voeren naar alle raadsels van deze Koude Oorlog, die opnieuw komt rondspoken in het Groot-Brittannië van het jaar 2000.*»

<sup>(16)</sup> Het is interessant vast te stellen dat de regel van de «derde» dienst een expliciete toepassing vindt in de formulering van het 2<sup>de</sup> lid van artikel 5 §3 van de wet d.d. 11 december 1998 tot oprichting van een beroepsorgaan inzake veiligheidsmachtigingen:  
«*Op verzoek van de inlichtingen- en veiligheidsdienst kan het beroepsorgaan beslissen dat sommige inlichtingen uit de verklaring van een lid van de in §2 bedoelde inlichtingendienst, uit het onderzoeksverslag of het onderzoeksdossier, om een van de in §2, vierde lid, genoemde redenen, geheim zijn en dat de eiser noch zijn advocaat er inzage van krijgen. Wanneer die inlichtingen afkomstig zijn van een buitenlandse inlichtingendienst, wordt de beslissing tot niet-inzage genomen door de inlichtingen- en veiligheidsdienst*».

In het huidige geval zal men deze situatie wellicht rechtvaardigen met het feit dat deze inlichtingen niet langer actueel waren (ouder dan 1985), dat eventuele inbreuken – voor zover ze al konden worden bewezen - verjaard waren, dat ze dus enkel historische waarde hadden en dat er in de praktijk dan ook geen enkel bezwaar was om op deze manier te handelen. Waarom echter wordt het embargo op deze inlichtingen zoveel later nog steeds gerechtvaardigd?

Kan men er zeker van zijn, rekening houdend met het belang van de bovengenoemde regel, dat er anders zou worden gehandeld indien bepaalde inlichtingen grotere actuele waarde zouden hebben?

Anderzijds kan men niet ontkennen dat de samenwerking met internationale inlichtingendiensten absoluut noodzakelijk is om bij te dragen tot het garanderen van de doeltreffendheid waarmee de Veiligheid van de Staat en de ADIV hun wettelijke opdrachten moeten vervullen, en dat *«de regel van de derde», die niet meer dan een voorbeeld is van de bescherming die aan informatiebronnen moet worden geboden, op dit vlak een beginsel is waar men niet omheen kan.*

Er moet echter rekening worden gehouden met de nationale wetsbepalingen, die vandaag het principe bekrachtigen van het meedelen van gegevens door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten aan andere diensten en overheden, alsook het principe van de bescherming van deze gegevens door de classificatie en het principe van de samenwerking tussen de diensten.

Artikel 19, eerste lid, van de wet d.d. 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten bepaalt: *«De inlichtingen- en veiligheidsdiensten delen de inlichtingen bedoeld in artikel 13, tweede lid, slechts mee aan de betrokken ministers en de betrokken gerechtelijke en administratieve overheden, aan de politiediensten en aan alle bevoegde instanties en personen overeenkomstig de doelstellingen van hun opdrachten, alsook aan de instanties en personen die het voorwerp zijn van een bedreiging bedoeld in de artikelen 7 en 11».*

Het principe van de samenwerking tussen de diensten, niet alleen op nationaal maar ook op internationaal niveau, wordt dan weer geregeld door artikel 20 §1 van dezelfde wet: *«De inlichtingen- en veiligheidsdiensten, de politiediensten, de administratieve en gerechtelijke overheden zorgen voor een zo doeltreffend mogelijke wederzijdse samenwerking. De inlichtingen- en veiligheidsdiensten zorgen er eveneens voor dat er samenwerking is met de buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten.»*

En §3 van artikel 20 bepaalt: *«Het Ministerieel Comité bepaalt de in artikel 19, eerste lid, bedoelde voorwaarden waaronder de inlichtingen worden meegedeeld en de voorwaarden van de in §1 van dit artikel bedoelde samenwerking.»*

Met betrekking tot de bescherming van de inlichtingen vaardigt de wet betreffende de classificatie, in haar artikel 8, het verbod uit *«betreffende de toegang tot geclassificeerde informatie, documenten of gegevens, materieel, materialen of stoffen»* voor de persoon die *«geen houder is van een overeenstemmende veiligheidsmachtiging»* en die *«er geen behoefte aan heeft er kennis van te nemen en er toegang tot te hebben voor de uitoefening van zijn functie of zijn opdracht, onverminderd de eigen bevoegdheden van de gerechtelijke overheden.»*

Het Comité I meent dat deze nieuwe bepalingen van aard zijn in de praktijk oplossingen aan te reiken voor meer en wellicht ook voor een betere communicatie tussen de nationale inlichtingendiensten en andere diensten en overheden, voor zover de natuurlijke bestemmingen van geclassificeerde informatie zo nodig de passende maatregelen nemen om aan de wettelijke vereisten te voldoen, en op die manier toegang kunnen krijgen tot deze gegevens om de beslissingen te nemen die eigen zijn aan hun domein van bevoegdheid en soevereiniteit, waarbij ze indien dat past de bescherming van deze gegevens blijven verzekeren.

Het principe van het meedelen van gegevens, dat door de wetgever wordt bekrachtigd, leidt immers niet automatisch tot het gebruik daarvan in de staat waarin ze zich bevinden (bijvoorbeeld in het kader van een gerechtelijke procedure) of tot hun openbare verspreiding.

In deze optiek, en in het kader van de hierboven aangehaalde principes die de wetgever heeft ontwikkeld, vraagt het Comité I zich af, gelet op een praktijk zoals die naar voren komt uit het huidige onderzoek en uit de algemene context beschreven in punt 2.1.3. hierboven, of er niet alleen op nationaal maar wellicht ook op Europees en internationaal vlak moet worden nagedacht, in het bijzonder over de toepassing van «*de regel van de derde*» en het toezicht daarop.

In sommige opzichten zou deze toepassing immers kunnen leiden tot een verkeerde interpretatie die samenhangt met een bepaalde cultuur van het geheim of zelfs, in extreme gevallen, tot een verkeerd gebruik.

Al vormt een vergelijking nog geen reden, het Comité I kan niet anders dan verwijzen naar de recente ongelukkige ervaring met bepaalde gerechtelijke zaken. Daaruit is gebleken hoe belangrijk het is dat de informatie goed wordt beheerd.

Dit betekent onder meer dat de gegevens optimaal en tijdig worden meegedeeld. Moeten we herinneren aan de nadelige en soms tragische gevolgen waartoe disfuncties in deze sector aanleiding kunnen geven?

Het tweede punt dat het Comité I uit het huidige onderzoek onthoudt, is dat uit de verklaringen van de verantwoordelijken van de Veiligheid van de Staat zelf blijkt (zie punt 2.4 hierboven) dat er sprake was van een neerwaartse evaluatie van de activiteiten inzake spionage, die tot gevolg heeft gehad dat minder middelen werden ingezet op het vlak van contraspionage. Uiteindelijk hebben de feiten deze evaluatie tegengesproken.

Om het belang van deze vaststelling te benadrukken, herinneren we eraan dat de gewezen administrateur van de Veiligheid van de Staat op 9 oktober 1999 aan de «*Financieel Economische Tijd*» verklaarde:

*“De Staatsveiligheid beschikt over aanwijzingen dat de voorbije jaren buitenlandse inlichtingendiensten in België aan economische en industriële spionage deden”.*

Hij voegde eraan toe:

*“Over deze economische oorlog, ook wel de vergeten oorlog genoemd, zwijgt iedereen. In de zes jaar dat ik aan het hoofd van de Staatsveiligheid stond, stelde geen enkele buitenlandse mogelijkheid voor om over dit onderwerp een werkvergadering te organiseren”.*

Hij voegde er verder nog aan toe, m.b.t. dit specifieke gebied:

*“Ook in het Europa van het jaar 2000 blijven nationale belangen een belangrijke rol spelen, en men moet niet verwachten dat dit de komende jaren verandert...”*

In een artikel dat op 8 maart 2001 verscheen in de Franse krant «Le Monde» schreef Jacques Isnard:

*“Het einde van de Koude Oorlog tussen het Oosten en het Westen heeft geen einde gesteld aan de activiteiten van spionnen op onze planeet... Na 1989 en de val van de Berlijnse Muur is er een - heel tijdelijke - vertraging geweest op het vlak van spionage. Het uiteenvallen van de Sovjet-Unie, vanaf 1991, en de aantrekking die de landen van het voormalige Oostblok op de NAVO uitoefenen, hebben de machine opnieuw aan het rollen gebracht, zoals blijkt uit de zaken die zich momenteel afspeelen in Rusland en de Verenigde Staten”.*<sup>17</sup>

Dezelfde auteur vat de huidige situatie als volgt samen:

*“Vandaag geeft eender welke Staat aan zijn inlichtingendiensten de opdracht niet zozeer militaire of zelfs operationele inlichtingen te verzamelen, maar wel informatie op het vlak van de politiek, van internationale financiën, handel, industrie en, vooral, geavanceerde technologie.*

*Het komt erop aan, op clandestiene wijze, door het stelen van documenten, het intercepteren van communicatie of door middel van corruptie technologisch voordeel te behalen, met civiele en strategische doeleinden, tegen een zo laag mogelijke prijs, d.w.z. zonder buitensporige bedragen te moeten uitgeven aan zogeheten ‘spitstechnologische’ studies, onderzoek of technieken.*

*De ideologie is niet langer een reden om aan spionage te doen, zoals ten tijde van de Koude Oorlog. Men spioneert om tijd en geld te besparen, door zich de ontdekkingen toe te eigenen van landen waarvan men meent dat ze al verder staan op het vlak van technologische ontwikkelingen”.*<sup>18</sup>

Het Comité I beveelt aan om in het bijzonder in deze materie de vereiste middelen toe te kennen aan de Veiligheid van de Staat, teneinde deze dienst toe te laten zo doeltreffend mogelijk te werken in het kader van een voor deze dienst specifieke opdracht: contraspionage op economisch en industrieel gebied.

Deze aanbeveling steunt op de vaststelling dat, voortgaand op de verklaringen van de gewezen administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat en op de bovengenoemde analyse, de nationale diensten op het vlak van de bescherming van het economisch potentieel blijkbaar niet kunnen rekenen, zoals dat wel het geval lijkt te zijn op andere gebieden (terrorisme, proliferatie, enz.), op het uitwisselen van inlichtingen met andere buitenlandse diensten, zelfs indien het gaat om geallieerde diensten, in Europa of elders.

Het derde en laatste punt dat het Comité I wil aanhalen in het kader van de vaststellingen van het huidige onderzoek, heeft betrekking op het belang van open bronnen. Uit de vaststellingen van de Dienst Enquêtes van het Comité I blijkt niet dat de Veiligheid van de Staat de open bronnen op behoorlijke wijze exploiteert.

---

<sup>(17)</sup> Vrije vertaling

<sup>(18)</sup> Vrije vertaling

Het Comité I herhaalt wat het reeds verklaarde in zijn activiteitenverslag 1996, naar aanleiding van de conclusies van een congres te Brussel over open bronnen:

*Nu een einde is gekomen aan de Koude Oorlog, worden de diensten geconfronteerd met nieuwe prioriteiten, zoals het delicate probleem van economische spionage.*

Met betrekking tot de werking van de inlichtingendiensten op dit vlak stelde het Comité I vast:

*“Steeds meer inlichtingen zijn in het openbaar beschikbaar, en bijgevolg heeft het geen enkele zin om bepaalde documenten bijvoorbeeld als «geheim» te classificeren. Veel deelnemers aan het congres zijn voorstander van het declassificeren van informatie en van een grotere transparantie van de werking van de inlichtingendiensten. De beste manier om de voorsprong op zijn tegenstander te behouden bestaat erin snel te handelen, want alleen de informatie die wordt geanalyseerd en verwerkt is nuttig”.*

## **HOOFDSTUK 3 :       VERSLAG VAN HET ONDERZOEK NAAR DE WIJZE WAAROP DE ADIV IS OMGEGAAN MET DE INFORMATIE OVER DE MILITAIRE SITUATIE IN KOSOVO**

### **1.   INLEIDING**

In haar editie van 22 oktober 1999 (*'België beducht voor Servische invasie in Kosovo'*) berichtte de krant 'De Morgen' over een mededeling van de minister van Landsverdediging aan de Ministerraad van 24 september 1999.

In het artikel stond te lezen dat de minister over inlichtingen beschikte van het KFOR-opperbevel, dat rekening hield met een nakende inval van het Servische leger en de Servische politie in Kosovo.

Bijgevolg had hij gevraagd een *'worst case scenario'* te voorzien voor de 1.100 Belgische soldaten op missie in deze regio. Nog steeds volgens 'De Morgen' leek de woordvoerder van de Belgische strijdkrachten in Kosovo deze informatie echter niet ernstig te nemen.

Bovendien kon men zich afvragen, gelet op de opeenvolgende tegenstrijdige berichten in de pers, of de NAVO, het ministerie van Landsverdediging en het bevel van de Belgische troepen in Kosovo over dezelfde informatie beschikten met betrekking tot de militaire situatie in deze regio.

In het kader van haar opdracht van toezicht op de coördinatie en de doeltreffendheid van de inlichtingendiensten, heeft het Comité I zich afgevraagd hoe de ADIV omging met de informatie over de militaire situatie in Kosovo, en hoe deze dienst op dit vlak samenwerkte met de Veiligheid van de Staat.

### **2.   PROCEDURE**

Op maandag 8 november 1999 besliste het Comité I een onderzoek te openen naar de manier waarop de ADIV de informatie over de militaire situatie in KOSOVO had beheerd.

Op 10 november 1999 richtte de voorzitter van het Comité I een kantschrift aan het Hoofd van de Dienst Enquêtes.

Overeenkomstig artikel 32 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten werd de Voorzitter van de Senaat op 18 november 1999 op de hoogte gebracht van de opening van dit onderzoek.

Overeenkomstig artikel 43.1 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten werd de minister van Landsverdediging op 24 november 1999 op de hoogte gebracht van de opening van dit onderzoek.

In februari 2000 heeft de Dienst Enquêtes van het Comité I een aantal verhoren afgenomen bij de ADIV. Op 27 maart 2000 heeft deze dienst zijn verslag aan het Comité I bezorgd.

Op 29 mei 2000 richtte het Comité I opnieuw een kantschrift aan de Dienst Enquêtes met het verzoek bij de Veiligheid van de Staat na te gaan hoe deze dienst met de ADIV had samengewerkt in het kader van de problematiek in Kosovo.

Op 30 mei 2000 werd de minister van Justitie, overeenkomstig artikel 43.1 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten, op de hoogte gebracht van het feit dat het onderzoek was uitgebreid tot de Veiligheid van de Staat.

In juni 2000 heeft de Dienst Enquêtes van het Comité I een aantal verhoren afgenomen bij de Veiligheid van de Staat. Op 26 juni 2000 heeft deze dienst zijn verslag aan het Comité I bezorgd.

Het onderhavige rapport werd goedgekeurd op 26 september 2000.

De minister van Landsverdediging liet op 11 januari 2001 schriftelijk weten dat het huidig verslag als dusdanig kon opgenomen worden in het activiteitenverslag 2000 van het Comité I.

### **3. VASTSTELLINGEN EN BESLUITEN**

Gelet op de bijzonder geheime aard van de inlichtingenoperaties met betrekking tot de opdracht van KFOR in Kosovo, is het voor het Comité I onmogelijk om operationele informatie hierover openbaar te maken.

Uit de vaststellingen van de Dienst Enquêtes blijkt dat de ADIV, gedurende de periode die het voorwerp is van het onderhavige onderzoek, met de hulp van geallieerde diensten, het risico van een inval van het Joegoslavische leger in Kosovo concreet heeft kunnen beoordelen. Er werd rekening gehouden met dit risico, ook al oordeelde men dat het risico klein was.

De situatie werd onafgebroken geëvalueerd en de ADIV heeft nauwlettend toegekeken op eender welk element teneinde op dit risico te kunnen anticiperen en aldus de Belgische strijdkrachten en de geallieerden toe te laten om tijdig te reageren.

De Veiligheid van de Staat en de ADIV hebben elkaar voortdurend informatie hierover bezorgd. Overeenkomstig het bestaande protocol tussen beide diensten hebben ze gemeenschappelijke vergaderingen georganiseerd waarop de risico's werden geanalyseerd.

Regelmatig werden ook informatienota's bezorgd aan de politieke verantwoordelijken van het land, teneinde hen toe te laten hun verantwoordelijkheid op te nemen met kennis van zaken.



## HOOFDSTUK 4 :      **VERSLAG VAN HET ONDERZOEK NAAR DE WIJZE WAAROP DE ADIV IS OMGEGAAN MET DE INFORMATIE OVER DE ALGEMENE SITUATIE IN KOSOVO**

### 1. INLEIDING

Het Comité I nam kennis van een artikel dat verscheen in de krant *ALe Soir* van vrijdag 12 november 1999, met als titel: *AAu Kosovo, les belges surveillent sans punir*.

De aandacht van het Comité I werd vooral getrokken door een passage in het artikel over de manier waarop een inlichtingenofficier, '*alias James Bond*', te werk gaat : *ACHargé du renseignement, le militaire surveille de loin les criminels en tout genre qui, la plupart du temps, se baladent en grosses limousines allemandes. Le capitaine échange des informations avec ses équivalents français, danois et autres. Nous avons une image précise de la situation*, verzekert hij.

Naar aanleiding van dit artikel stelde het Comité I zich een aantal vragen over de wijze waarop de ADIV was omgegaan met de informatie over de algemene situatie in Kosovo.

Het Comité I vroeg zich af of de in het artikel genoemde officier wel deel uitmaakte van de ADIV, dan wel of hij met deze dienst samenwerkte in het kader van een opdracht inzake inlichtingen binnen de Operatie ABelkos 1".

Het Comité I had ook vragen over de verhoudingen die kunnen bestaan tussen leden van de ADIV die in opdracht zijn, en journalisten :

- is het gebruikelijk dat een officier die met een inlichtingenopdracht is belast, benaderd kan worden door een journalist, en dat niet alleen zijn identiteit, maar ook het voorwerp van zijn opdracht én de contacten die hij onderhoudt met zijn buitenlandse collega's, worden onthuld ?
- indien ja, is dit conform de veiligheidsregels van de strijdkrachten, de staande orders van de ADIV of de bijzondere instructies uitgevaardigd in het kader van de Operatie ABelkos 1" ?
- indien neen:
  - is er een inbreuk begaan tegen een van de bovengenoemde regels ?
  - is er schade berokkend aan het goede verloop van de opdracht ? Is het mogelijk er de gevolgen van in te schatten ?

- zijn er maatregelen genomen om een einde te maken aan dit incident en om het hoofd te bieden aan de mogelijke nadelige gevolgen ?

## 2. PROCEDURE

Op 2 december 1999 besliste het Comité I een onderzoek te openen naar de wijze waarop de ADIV de informatie over de algemene situatie in Kosovo had beheerd.

Overeenkomstig artikel 32 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten werd de Voorzitter van de Senaat op 15 december 1999 op de hoogte gebracht van de opening van dit onderzoek.

Op 16 december 1999 richtte de Voorzitter van het Comité I een kantschrift aan het hoofd van de Dienst Enquêtes.

Overeenkomstig artikel 43.1 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten werd de Minister van Landsverdediging op 17 december 1999 op de hoogte gebracht van de opening van dit onderzoek.

In februari 2000 heeft de Dienst Enquêtes van het Comité I een aantal verhoren afgenomen bij de ADIV. Op 27 maart 2000 heeft deze dienst zijn rapport aan het Comité I bezorgd.

Uit dit rapport blijkt dat de officier die in het krantenartikel wordt genoemd, niet behoort tot de ADIV : hij was de officier S2 (inlichtingenofficier) van het Belgisch bataljon in Kosovo (Belkos).

Artikel 3 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingen-diensten omschrijft de controleopdracht van het Comité I bij de Veiligheid van de Staat en bij de Algemene Dienst Inlichtingen en Veiligheid van de strijdkrachten.

Bijgevolg geniet het Comité I geen enkele bevoegdheid rationae materiae om een onderzoek te voeren naar de contacten tussen de voornoemde officier S2 en de pers, ook al werkte de betrokkene nauw samen met de ADIV.

Het Comité I besliste dan ook zijn vaststellingen te beperken tot de algemene bepalingen die ter zake toepasbaar zijn, en tot het standpunt van de ADIV over de mogelijke gevolgen van het bewuste artikel voor de veiligheid van de Belgische missie in Kosovo.

Het Comité I heeft het onderhavige rapport op 24 oktober 2000 goedgekeurd.

Het Comité I heeft rekening gehouden met een opmerking van de minister van Landsverdediging, verrat in zijn schrijven van 7 december 2000.

Met dit schrijven liet de minister het Comité I tevens laten weten dat het huidig verslag als dusdanig kon opgenomen worden in zijn activiteitenverslag.

### 3. VASTSTELLINGEN

Het verspreiden van informatie door het leger en de relaties tussen de militairen en de pers zijn het voorwerp van de algemene orders J/813 en J/108. Voorts bevat instructie IF5 over de militaire veiligheid eveneens richtlijnen in verband hiermee.

Algemeen kunnen we stellen dat de relaties tussen de militairen en de pers tot voor kort onderworpen waren aan een voorafgaande machtiging.

Niettemin stelt het algemeen order J/108 F van 9 augustus 1994 dat elke militair, ongeacht zijn graad, de vrijheid heeft zijn mening te uiten op de wijze die hij het meest passend acht, net zoals alle burgers in België. Bijgevolg heeft hij het recht zich in eigen naam uit te drukken in de pers, zonder dat hij daarvoor eerst de toelating moet vragen.

Het is militairen echter verboden geclassificeerde informatie te onthullen aan niet gemachtigde personen, alsook verklaringen af te leggen die nadelig kunnen zijn voor 's lands veiligheid, die de openbare orde verstoren of die het voorkomen van delicten in het gedrang brengen. Evenmin mogen ze de eer en de waardigheid van de staatsinstellingen of van de strijdkrachten in gevaar brengen.

Binnen deze beperkingen geniet ook een inlichtingenofficier het recht in eigen naam verklaringen af te leggen aan de pers.

Desondanks de bepaling in artikel 19 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, die voorziet dat de Chef van de ADIV een persoon kan aanwijzen die inlichtingen aan de pers mag meedelen, werd overeengekomen dat in praktijk enkel de woordvoerder van het kabinet van de Minister van Landsverdediging bevoegd is om officiële verklaringen met betrekking tot de ADIV af te leggen tegenover de pers.

Vanuit het standpunt van de ADIV is er geen enkele inbreuk begaan op een van de bovengenoemde regels en hebben de verklaringen die door 'Le Soir' van vrijdag 12 november 1999 in de mond van een inlichtingenofficier worden gelegd de veiligheid van de opdracht van de Belgische strijdkrachten in Kosovo niet in gevaar gebracht.

## **HOOFDSTUK 5 : VERSLAG VAN HET ONDERZOEK NAAR DE ROL VAN DE ADIV BIJ HET TOEKENNEN VAN TOELATINGEN TOT HET MAKEN VAN LUCHT-FOTO'S (EN ONDERWERPEN VAN MILITAIRE AARD)**

### **1. INLEIDING**

Overeenkomstig het Belgisch intern recht is het verboden foto's te maken van militaire installaties zonder verlof van de militaire overheid (artikel 120 ter van het Strafwetboek).<sup>1</sup>

Een ministerieel besluit van 28 februari 1940 bepaalt nog steeds de "voorwaarden onder welke de toelatingen tot het nemen of publiceren van fotografieën van militaire aard kunnen worden verleend."

Het nemen van luchtfoto's boven het nationale grondgebied (ongeacht de plaats die men fotografeert) en '*het vervoer van fototoestellen aan boord van luchtvaartuigen*' zijn enkel toegelaten aan de houders van een bijzondere toelating, die wordt uitgereikt door de minister belast met het bestuur van de luchtvaart, met voorafgaand akkoord van de minister van Landsverdediging (koninklijk besluit van 21 februari 1939).

Ook voor het publiceren van luchtfoto's is het voorafgaand akkoord van het ministerie van Landsverdediging vereist. Het koninklijk besluit van 1939 stelt ook de procedure vast die men moet volgen om deze toelatingen te verkrijgen. Inbreuken op deze bepalingen worden met strafsancities bestraft.

Hoewel deze stelsels van voorafgaande toelating werden ingevoerd in een periode waar oorlogvoorbereidingen aan de orde van de dag waren, zijn ze vandaag nog steeds van kracht. Aanvragen tot het verkrijgen van een toelating om foto's te maken, vanuit de lucht of van op de grond, moeten in principe nog steeds voorafgaandelijk worden onderzocht door de ADIV.

Nochtans ziet de situatie er vandaag heel anders uit. Het verschijnen van satellieten om de aarde te observeren enerzijds, het einde van de koude oorlog en de ondertekening van het verdrag van Helsinki van 24 maart 1992 inzake het open luchtruim anderzijds, hebben respectievelijk geleid tot een ware revolutie van de technologische middelen om foto's te maken en tot een ingrijpende wijziging van de internationale juridische context.

---

<sup>(1)</sup> Met gevangenisstraf van acht dagen tot één jaar en met geldboete van 26 tot 100 frank wordt gestraft :  
1° Hij die, zonder verlof van de militaire, zeevaart- of luchtvaartoverheid, binnen een afstand van een myriameter of binnen enige andere door de minister van Landsverdediging later te bepalen afstand van een versterkte plaats, van een verdedigingswerk, van een post, van een militaire of zeevaartinrichting, van een luchtvaartinrichting, die niet een vliegveld of luchtvaartstation is, van een militair depot, magazijn of park, welke afstand gerekend wordt vanaf de buitenwerken, door enig procédé topografische opmetingen of verrichtingen doet of fotografische opnamen maakt van een van die plaatsen, werken of inrichtingen, of reproducties van die opnamen uitgeeft, tentoonstelt, verkoopt of verspreidt,  
2° (...)"

Men kan zich dan ook afvragen of het ontstaan van deze nieuwe toestand geen gegronde reden vormt om de relevantie van de in 1939 genomen maatregelen opnieuw te onderzoeken, in het bijzonder betreffende het maken van luchtfoto's boven het nationale grondgebied?

Heeft het toezicht dat de ADIV uitoefent op het fotograferen van militaire onderwerpen (vanuit de lucht of van op de grond) nog enige reden van bestaan ? Is dit toezicht nog langer mogelijk en nuttig ? Hoeveel aanvragen van toelatingen moet de ADIV jaarlijks onderzoeken ? Hoe gaat deze dienst daarbij te werk ? Welke rol vervult de ADIV bij het toepassen van de inspectiemaatregelen vervat in het verdrag inzake het open luchtruim?

Het zijn maar enkele van de vragen die het Comité I zich stelde met betrekking tot deze materie.

## **2. PROCEDURE**

Het Comité I besliste dit onderzoek te openen op 2 december 1999.

Met een kantschrift van 3 december 1999 gaf de voorzitter van het Comité I aan de Dienst Enquêtes de opdracht aan de ADIV de in de inleiding vermelde vragen te stellen.

Op 3 december 1999 werd voorzitter van de Senaat, op de hoogte gebracht van de opening van dit onderzoek.

Overeenkomstig artikel 43-1° van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten heeft het hoofd van de Dienst Enquêtes de minister van Landsverdediging, per brief van 6 december 1999, kennis gegeven van de opening van dit onderzoek.

Tussen 1 februari 2000 en 26 juni 2000, d.i. de datum waarop de Dienst Enquêtes van het Comité I zijn verslag aan het Vast Comité I heeft bezorgd, heeft de Dienst Enquêtes diverse controles verricht.

Het Vast Comité I heeft een briefwisseling gevoerd met de Directeur-generaal van het Bestuur der Luchtvaart en het Hoofd van de ADIV.

Het Comité I heeft het onderhavige verslag goedgekeurd op 23 januari 2001.

Dit verslag werd op 2 februari 2001 voorgelegd aan de minister van Landsverdediging.

## **3. DE BELANGSTELLING VAN HET PARLEMENT**

Op 16 september 1999 stelde de heer Yves Leterme, CVP-volksvertegenwoordiger, twee parlementaire vragen, de ene aan de Vice-Eerste minister en minister van Mobiliteit en Vervoer, de andere aan de minister van Landsverdediging.

Deze vragen hadden betrekking op de toepassing van de 'reglementering inzake luchtfoto's en het vervoer van fototoestellen aan boord van luchtvaartuigen'.

De volksvertegenwoordiger vroeg aan beide ministers of het koninklijk besluit van 21 februari 1939 vandaag nog steeds van toepassing is, en op welke gronden de toepassing ervan berust.

Het antwoord van de minister van Landsverdediging :

1. *'Dit koninklijk besluit is tot op heden niet opgeheven en blijft dus van toepassing. De procedure voor het verkrijgen van zulke toelating werd echter gevoelig verlicht.*
2. *De bedoeling van het in stand houden van dit koninklijk besluit is om te beschikken over een wettelijk middel in geval van crisis en in het bijzonder in de strijd tegen het terrorisme.*
3. a) *De jaarlijkse aanvragen die ingediend worden bij de administratie van het Luchtverkeer bedragen ongeveer 500 (1999).*  
b) *In normale omstandigheden wordt er tegenwoordig geen voorafgaandelijk akkoord meer geëist vanwege het ministerie van Landsverdediging.*
4. *Gezien er tegenwoordig op geen enkel militair objectief een verbod van publicatie van luchtfoto's rust, wordt artikel 6 niet toegepast.<sup>2</sup>*

#### **4. HET COMMERCIALISEREN VAN SATELLIETBEELDEN OP INTERNATIONAAL NIVEAU**

Meer dan veertig jaar na het lanceren van de eerste satelliet - de 'Spoetnik' in 1957 -, is het ontginnen van de ruimte een belangrijke prioriteit geworden voor de hele internationale gemeenschap, niet alleen op burgerlijk maar ook op militair gebied evenals op het vlak van de inlichtingen. Ook België neemt deel aan burgerlijke programma's die tot doel hebben de aarde te observeren.

De eerste militaire observatiesatellieten werden in 1959 door de Verenigde Staten en in 1962 door de USSR gelanceerd. De informatie die men dankzij de satellieten verkreeg, heeft een niet te veronachtzamen rol gespeeld in het uitdenken van militaire strategieën: ze maakten het mogelijk nauwkeurige topografische kaarten te maken, doelwitten op te sporen en de uitbouw van het vijandelijk arsenaal van nabij te volgen.

Burgerlijke en militaire observatiesatellieten worden ook gebruikt om toe te zien op de naleving van internationale ontwapeningsverdragen of van straf- en ontwapeningsmaatregelen opgelegd door de VN.

Deze situatie wordt echter in toenemende mate gekenmerkt door de steeds grotere commerciële concurrentie tussen ruimtediensten.

---

<sup>(2)</sup> Art. 6. Onmiddellijk na den uitvoering van een fotografische opname of een programma van fotografische opnamen waarvoor toelating is verleend, moeten van al de genomen clichés den Minister van Landsverdediging (generalen staf van het leger, 2<sup>e</sup> sectie) twee van een volgnummer voorziene afdrucken voor onderzoek voorgelegd worden.

Foto's genomen door burgerlijke satellieten worden vandaag aan het grote publiek aangeboden in resoluties die bijna even hoog zijn als die van militaire satellieten en tegen prijzen die steeds meer betaalbaar worden naarmate commerciële bedrijven elkaar in deze sector gaan beconcurreren.

Momenteel levert de Amerikaanse satelliet *Ikonos* de beste commerciële beelden; ze worden gecommmercialiseerd door de Amerikaanse firma *Space Imaging*. Concurrenten zoals *Orbital Imaging (USA)*, *Kiberso (Rusland)* en *Spot Image (Europa)* leveren beelden met een lagere resolutie.

Natuurlijk leidt deze situatie tot heel wat wantrouwen en discussies binnen de overheid van de Verenigde Staten, die beducht is voor het verspreiden van dergelijke beelden aan oorlogszuchtige staten of vijandige elementen.

Zo eist de regering van de Verenigde Staten dat Amerikaanse constructeurs de sluiters kunnen controleren van elke observatiesatelliet die aan vreemde landen wordt verkocht of voor vreemde landen wordt geëxploiteerd.

De industriëlen, die in het algemeen kunnen rekenen op de steun van het ministerie van Handel, zijn voorstander van een liberalisering van de markt, in tegenstelling tot het ministerie van Buitenlandse Zaken en het Pentagon.

De voorbije jaren hebben de industriëlen belangrijke resultaten behaald, maar het staat vast dat de Amerikaanse regering steeds de mogelijkheid zal bewaren om de verkoop te verbieden van beelden van bepaalde gevoelige zones in de Verenigde Staten of op het grondgebied van zijn bondgenoten, alsook om technische beperkingen op te leggen (i.h.b. betreffende de hoek waarin de foto's worden gemaakt) of om de beeldstroom te allen tijde te kunnen onderbreken.

Tot op heden zou alleen het grondgebied van Israël het voorwerp zijn van een dergelijke beperking vanwege de Amerikanen.

De vrees blijft dus bestaan dat om het even welke staat, met vreedzame of oorlogszuchtige intenties, en zelfs om het even welke criminele onderneming of vijandige organisatie binnen afzienbare tijd de middelen kan verwerven om vanuit de ruimte de verdedigings- en veiligheidssystemen van democratische rechtsstaten te observeren.

### ***Luchtfoto's en satellietfoto's***

De mogelijkheden die satellieten bieden om de aarde te observeren, doen niets af aan het nut van het observeren uit de lucht. Vooreerst omdat nog niet alle landen beschikken over de observatiecapaciteiten die satellieten bieden.

Vervolgens omdat een luchtfoto voorlopig gemakkelijker en sneller te verkrijgen blijft dan een satellietfoto. Tot slot omdat het observeren van de aarde met behulp van satellieten zijn geheim en onverwacht karakter aan het verliezen is.

Een satelliet verplaatst zich rond de aarde tegen een gemiddelde snelheid van 7 km per seconde. De duur van de observatiecyclus, hetzij het 'terugkeerinterval', is de tijd tussen twee ogenblikken waarop de satelliet zich boven een geobserveerd punt bevindt.

Als gevolg van deze 'terugkeertijd' (tussen 24 en 72 uur) is het niet altijd mogelijk op het gewenste ogenblik beelden te krijgen die informatie verstrekken over de evolutie van een bepaalde situatie ('*current intelligence*').

Hoe hoger de baan van de satelliet, hoe groter de gedekte observatieoppervlakte en hoe korter de 'terugkeertijd'. De resolutie van de beelden daarentegen is minder groot.

Wanneer de satelliet zich eenmaal in de geschikte positie bevindt om beelden te maken van een gewenste zone, dan moeten ook de weersomstandigheden of de voorwaarden van helderheid zich daartoe lenen. Satellieten die niet met radarsensoren zijn uitgerust, kunnen geen foto's maken door de wolken heen en evenmin gedurende de nacht.

Satellieten met een lange observatiecyclus hebben ook nog het nadeel dat de periodes tijdens dewelke de gegevens naar de grond worden doorgestuurd beperkt zijn, d.w.z. beperkt tot de ogenblikken waarop de satellieten zich in het zicht van een ontvangstation bevinden.

Tot slot zijn satellieten operationeel gezien vrij beperkt in hun gebruik; sommige satellieten laten zich manoeuvreren, maar binnen nogal nauwe grenzen en vaak ten nadele van hun levensduur, aangezien elk manoeuvre gepaard gaat met een aanzienlijke toename van het brandstofverbruik.

We merken nog op dat de grote mogendheden ruimtebewakingssystemen hebben ontwikkeld teneinde de inventaris bij te houden van de ongeveer 8.000 satellieten en diverse tuigen die in een baan rond de aarde draaien.

Deze netwerken, die informatie verzamelen uit open bronnen, afbeeldingen en elektronische afluisteroperaties, kunnen de bewegingen volgen van alle vreemde satellieten en hun opdrachten analyseren.

Deze gegevensstroom maakt het in het bijzonder mogelijk bewakingsberichten van het type *SATRAN* (*Satellite Reconnaissance Advanced Notice*) te versturen naar de strijdkrachten, die op die manier weten wanneer een bepaalde verkenningsatelliet een geclassificeerd gebied van militaire activiteiten kan observeren. Voorts kan dit netwerk worden gebruikt om communicaties en signalen van vreemde satellieten, burgerlijke of militaire, te intercepteren.

Sinds kort publiceert een internationaal netwerk van astronomen de positie van elke satelliet op een website die *Heavens-Above.com* heet. Deze site heeft vooral de bedoeling om al wie geboeid is door wat er in de ruimte gebeurt de kans te bieden het voorbijkomen van een satelliet gedurende een bepaalde periode 's nachts te observeren.

Het Vast Comité I vroeg zich af of deze site het voor terroristische of criminele organisaties niet mogelijk maakte vast te stellen, net zoals voor militaire overheden, gedurende welke periodes er reden zou zijn om bepaalde activiteiten, verplaatsingen of wapensystemen te camoufleren voor observatie vanuit de ruimte. Het Comité heeft de ADIV en de Veiligheid van de Staat hierover ondervraagd.

In een gedetailleerde analyse die de ADIV op 23 januari 2001 aan het Vast Comité I heeft bezorgd, meent deze dienst, samengevat, dat de bewuste site geen enkele veiligheidsregel schendt en bijgevolg geen risico's inhoudt.<sup>3</sup>

---

<sup>(3)</sup> Op het ogenblik waarop het onderhavige rapport werd goedgekeurd, had de Veiligheid van de Staat haar standpunt nog niet ter kennis gebracht van het Comité.



De site maakt het voor de bezoeker immers niet mogelijk na te gaan of hij zich bevindt binnen de visualisatiekegel van een militaire observatiesatelliet. Overigens behoort de baan van de militaire satelliet Helios, die op de site beknopt wordt beschreven, tot het publiek domein.

Dit neemt niet weg dat de technische beperkingen en ongemakken van satellietobservatie tot gevolg hebben dat de luchtfotografie een nuttig en doeltreffend inlichtingeninstrument is en dat ook nog lange tijd zal blijven.

## **5. HET INTERNATIONAAL JURIDISCH KADER**

Het observeren van de aarde met behulp van satellieten is conform het internationaal recht. Het 'ruimteverdrag' van 1967 onderscheidt immers twee belangrijke principes: de vrijheid van verkeer en het vrij gebruik van hulpbronnen in de ruimte rond de aarde.

Het ontbreken van elke vorm van territoriale soevereiniteit in de ruimte buiten de dampkring, alsook het gevolg daarvan, nl. de toepassing van het vlaggenrecht op ruimtetuigen, vestigen bijgevolg de internationale wettelijkheid van strategische waarnemingen in en vanuit de ruimte.

Bijgevolg is het koninklijk besluit van 1939 niet toepasbaar op het observeren van het nationaal grondgebied met behulp van satellieten, en evenmin op luchtwaarnemingen in het luchtruim in het kader van het verdrag van Helsinki van 24 maart 1992 inzake het open luchtruim.

Dit verdrag is een verlengstuk van de verbintenissen die de partijen zijn aangegaan in het kader van de Conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa (CVSE), met het oog op het bevorderen van de openheid en de transparantie betreffende hun militaire activiteiten en het versterken van de veiligheid met maatregelen van vertrouwen en veiligheid.

De partijen zijn van mening dat het creëren van een open luchtruim, toepasbaar op luchtwaarnemingen, van aard is de openheid en transparantie te vergroten en bijgevolg het toezicht op de naleving van de bestaande en toekomstige akkoorden inzake wapenbeperking te vergemakkelijken, alsook het vermogen tot het voorkomen van conflicten en het beheren van crisissen te vergroten.

Het verdrag voert dus een aantal erkende procedures in om de ondertekenaars toe te laten op billijke basis het grondgebied van alle verdragsluitende partijen te observeren, met inbegrip van hun onderlinge strijdkrachten en militaire activiteiten.

De partijen hebben het recht een aantal ongewapende vluchten boven het grondgebied van alle andere deelnemers uit te voeren, op voorwaarde dat ze daarbij erkende vliegtuigen en observatietechnieken gebruiken en dit doen op grond van vooraf overeengekomen en gecontroleerde missie- en vluchtplannen.

De ondertekenaars van dit verdrag zijn de lidstaten van de NAVO, Rusland, Oekraïne, Wit-Rusland, Georgië, Kirgizië en nog andere ex-leden van het Warschaupact. Ook andere landen mogen toetreden tot het verdrag. Het Belgisch Parlement heeft dit verdrag goedgekeurd door de wet van 15 mei 1995 (B.S. 12 december 1995).

## 6. VASTSTELLINGEN VAN HET COMITÉ I

Met betrekking tot de toepassing van artikel 120 ter van het Strafwetboek enerzijds en van het koninklijk besluit van 21 februari 1939 *'tot het reglementeren van luchtfoto-opnamen boven het nationaal grondgebied en het vervoeren van fotoestellen aan boord van luchtvaartuigen'* anderzijds, bestaan bij de ADIV diverse interne nota's:

- de instructie TVR 62: 'veiligheid van de fotografische opnamen - grondfotografie - luchtfotografie', die echter niet meer van toepassing is;
- sectie 5 van verordening IF5: 'veiligheid van de beeldopnamen - grondopnamen - luchtopnamen' (versie d.d. 8 januari 1997);
- de lijst van tegen luchtopnamen te beschermen onderwerpen (versie d.d. 30 september 1997 en versie d.d. 14 december 1998).

Deze documenten voorzien twee afzonderlijke procedures naargelang het gaat om het maken van land- of luchtopnamen.

### 6.1. Grondopnamen

Met betrekking tot grondopnamen mag geen enkel foto-, film- of televisiedocument van militaire onderwerpen worden gemaakt of uitgezonden zonder toelating van de bevoegde militaire overheid.

Naargelang het geval is de bevoegde militaire overheid de kamp- of kwartiercommandant, de korpschef, de provinciecommandant, het kabinet van de minister van Landsverdediging, de SID of de ADIV (SGR/S).

Deze laatste dienst is bevoegd inzake toelatingen tot het maken van film- of televisiereportages van de troepen met oefening, de militaire installaties en het militair materieel.

De richtlijn TVR 62 beschreef de veiligheidsmaatregelen die de bevoegde overheden moesten nemen wanneer ze toelating verleenden tot het maken van opnamen. Dit document bepaalde onder meer dat alle aanvragen tot het verkrijgen van een toelating (ongeacht de bevoegde overheid) ter kennisgeving moesten worden bezorgd aan SDRA.

De houder van een toelating tot het fotograferen van militaire installaties moest bovendien door een officier worden vergezeld, om te voorkomen dat foto's werden gemaakt van een onderwerp dat een vreemde mogelijkheid kon interesseren. Deze instructies werden niet overgenomen in het document IF5, dat deze materie momenteel regelt.

## 6.2. Luchtopnamen

In principe bezorgt het Bestuur der Luchtvaart elke aanvraag tot het maken van luchtfoto's m.b.t. het nationaal grondgebied aan de ADIV, ongeacht of de aanvrager een burger of een militair is.

Tot voor kort raadpleegde de ADIV, telkens wanneer deze dienst een aanvraag tot toelating ontving, een vertrouwelijke lijst van te beschermen onderwerpen.

Deze lijst vermeldde, per provincie, de burgerlijke (bv.: kerncentrales) en militaire (bv.: luchthavens) installaties waarvan geen luchtopnamen mochten worden gemaakt. Na de aanvraag te hebben onderzocht, deelde de ADIV zijn advies mee aan het Bestuur der Luchtvaart, die vervolgens al dan niet een toelating uitreikte.

Met betrekking tot het publiceren van luchtopnamen moesten, onmiddellijk na de uitvoering van de opnamen waarvoor toelating was verleend, twee van een volgnummer voorziene afdrucken van al de genomen clichés voor onderzoek aan de ADIV worden overgelegd.

De foto's die mochten worden gepubliceerd, kregen een stempel met de vermelding '*publicatie toegelaten*'. Eén exemplaar van deze foto's bleef in het bezit van Landsverdediging, de andere foto werd teruggestuurd naar de eigenaar. Foto's waarvan de publicatie niet werd toegestaan, bleven definitief eigendom van Landsverdediging en bleven in het bezit van de ADIV.

In 1992 heeft de ADIV met het Bestuur der Luchtvaart gesprekken aangeknoopt over de toepassing van het koninklijk besluit van 1939. Het Bestuur der Luchtvaart, dat bevoegd is in het kader van de materies die worden geregeld door het verdrag van Chicago van 7 december 1944, stelde de militaire overheden voor om het koninklijk besluit van 1939 op te heffen of ten minste de toepassing ervan afhankelijk te maken van het afkondigen van de staat van oorlog.

Hoewel de ADIV goed besepte dat de reglementering op bepaalde punten was achterhaald, weigerden de militaire overheden in te stemmen met het voorstel van het Bestuur der Luchtvaart.

In september 1998 vond bij de ADIV een vergadering plaats die werd bijgewoond door vertegenwoordigers van de Generale Staf, de ADIV, het Agentschap voor Nucleaire Veiligheid en van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI); de vergadering had tot doel na te gaan of het opportuun was de regels betreffende de toelatingen tot het nemen en publiceren van luchtfoto's te wijzigen.

Alle deelnemers aan de vergadering waren het eens met de gegrondheid van de opmerkingen van het NGI, volgens dewelke de huidige commercialisering van satellietfoto's met hoge resolutie, die van even goede kwaliteit zijn als klassieke luchtfoto's, niet langer toelaat dat nog enige controle wordt uitgeoefend op het nemen of verspreiden ervan.

Bijgevolg meende men dat de beperkende maatregelen die nog steeds toepasbaar zijn op de publicatie van luchtfoto's van militaire onderwerpen enigszins waren achterhaald.

Niettemin vond de ADIV ook dat het volledig intrekken van alle wetgeving ter zake een handicap zou betekenen in crisissituaties en Landsverdediging zou beroven van toereikende middelen om personen met slechte bedoelingen te vervolgen, of het nu ging om echte spionage of om het zoeken naar inlichtingen door subversieve of terroristische organisaties.

De ADIV stelde ook vast dat een luchtfoto veel sneller verkrijgbaar was dan een satellietbeeld. Er werd dan ook beslist de huidige wetgeving te behouden, maar de toepassing ervan te verlichten, in het bijzonder met betrekking tot de toelatingen tot publicatie.

Een eerste aanpassing van deze bepaling bestond erin een veiligheidsofficier te benoemen binnen elke grote onderneming die luchtfoto's gebruikt; de betrokkene moest houder zijn van een veiligheidsmachtiging.

Ook de onderneming zelf moest houder zijn van een veiligheidsmachtiging. De veiligheidsofficier werd behoorlijk gebriefd door de ADIV en ontving de vertrouwelijke lijst van te beschermen onderwerpen; hij was aldus gemachtigd om een beslissing te nemen in naam van de ADIV. Vandaag zijn er nog twee Belgische ondernemingen die veiligheidsofficieren hebben.

Als tweede aanpassing werden alle onderwerpen op de vertrouwelijke lijst tegen luchtfoto's te beschermen onderwerpen geschrapt.

De lijst is momenteel blanco en bestaat bijgevolg louter pro forma, maar het blijft mogelijk er onderwerpen op te plaatsen indien dat absoluut noodzakelijk zou zijn. Ondernemingen die luchtfoto's van het Belgisch grondgebied willen maken en publiceren moeten dus niet langer houder zijn van een veiligheidsmachtiging, zolang de lijst van te beschermen onderwerpen blanco blijft.

Voorts, aangezien militaire luchtfoto's vandaag niet meer geclassificeerd zijn, kan hun publicatie automatisch worden toegelaten, tenzij ze aanvullende inlichtingen of aantekeningen bevatten die deze foto's gevoelig maken.

Met betrekking tot luchtfoto's die door burgers worden gemaakt, past het Bestuur der Luchtvaart nog steeds het principe toe volgens hetwelk alle luchtfoto's onderworpen zijn aan een voorafgaande toelating die door dit Bestuur wordt uitgereikt.

Deze toelating wordt uitsluitend uitgereikt aan natuurlijke personen (fotografen) en is niet overdraagbaar. De toelating is geldig voor een periode van twee jaar.

In principe is het voorafgaand akkoord van de minister van Landsverdediging dus niet langer vereist, ongeacht de nationaliteit van de fotograaf. Het uitreiken van de toelating door het Bestuur der Luchtvaart heeft automatisch tot gevolg dat ook de toelating tot publiceren wordt verleend.

De toelatingen die dit Bestuur uitreikt, worden nadien ter kennisgeving verzonden aan het ministerie van Landsverdediging. De ADIV blijft dus op de hoogte van de toelatingen die worden verleend, zodat deze dienst toezicht kan blijven uitoefenen.

Het geheel van de hierboven beschreven maatregelen is van toepassing sinds 1 januari 1999.

Wanneer het Bestuur der Luchtvaart echter een toelating uitreikt tot het maken van luchtfoto's boven het Belgisch grondgebied, geeft dit bestuur kennis van haar beslissing met behulp van een voorgedrukt formulier waarop staat dat de fotograaf moet vermijden foto's te maken van militaire installaties en die foto's te publiceren.

Dit is het gevolg van een aanbeveling in die zin die de ADIV in 1999 nog aan dit Bestuur heeft gericht, in weerwil van de nieuwe bepalingen.

Bovendien vermeldt het Bestuur der Luchtvaart dat het voorafgaand akkoord van het parket vereist kan zijn voor luchtfoto's van gebeurtenissen met actualiteitswaarde, zoals een brand of een ernstig ongeluk, en dat dit akkoord steeds via de militaire veiligheidsdienst moet worden aangevraagd.

Dit is het gevolg van een procedure die de gerechtelijke overheden in het verleden volgden, vóór de inwerkingtreding van de nieuwe bepalingen, maar die sindsdien niet meer wordt toegepast.

### **6.3. De toepassing van het verdrag inzake het open luchtruim**

De ADIV verklaart dat hij geen enkele bevoegdheid geniet met betrekking tot de toepassing van het verdrag inzake het open luchtruim, aangezien de foto's die in het kader van dit verdrag worden gemaakt niet voor publicatie zijn bestemd.

### **6.4. Aantal behandelde aanvragen**

In 1997 heeft de ADIV 1.097 aanvragen behandeld, 1.950 in 1998 en 245 in 1999, waaronder een veertigtal van niet EU-ingezetenen. Geen enkele aanvraag voor een toelating tot het maken of publiceren van foto's werd geweigerd.

## **7. BESLUITEN**

Alle partijen zijn het erover eens dat de bepalingen van het koninklijk besluit van 21 februari 1939 *'tot het reglementeren van luchtfoto-opnamen boven het nationaal grondgebied en het vervoeren van fototoestellen aan boord van luchtvaartuigen'* achterhaald zijn, niet alleen door de ontwikkeling van de technologie van observatiesatellieten, maar ook als gevolg van de ondertekening door België van het verdrag van Helsinki van 24 maart 1992 inzake het open luchtruim.

Niettemin is de ADIV van mening dat het volledig intrekken van alle wetgeving ter zake een handicap zou betekenen in geval van een crisis, en Landsverdediging zou beroven van gepaste middelen om kwaadwillige personen te vervolgen, ongeacht of het gaat om echte spionage of om het zoeken naar inlichtingen door subversieve of terroristische organisaties.

De ADIV meent dus dat een middel van controle a posteriori op luchtfoto's moet worden bewaard. Uiteindelijk werd beslist het koninklijk besluit van 1939 niet op te heffen, maar de procedure voor het toekennen van de toelatingen in aanzienlijke mate te verlichten, waardoor het tegelijk mogelijk blijft een strikte toepassing opnieuw in te voeren.

Toch vraagt het Vast Comité I zich af of artikel 120 ter van het Strafwetboek en het koninklijk besluit van 21 februari 1939 niet moeten worden herzien en aangepast, rekening houdend met de nieuwe internationale juridische context enerzijds en de technologische ontwikkeling inzake ruimte- en luchtobservatie anderzijds.

Het Vast Comité I denkt dat de bescherming van militaire onderwerpen tegen het maken van luchtfoto's met vijandige bedoelingen of met bedoelingen van spionage kan worden gegarandeerd in een juridisch kader gelijkaardig aan dat van de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen.

## **HOOFDSTUK 6 :           VERSLAG VAN HET ONDERZOEK NAAR “HET EVENTUELE TOEZICHT DOOR DE ADIV OP EEN SYNDICALE BETOGING VAN MILITAIREN”**

### **1.    INLEIDING**

Op woensdag 19 juli 2000 betoogden militairen voor het kabinet van de minister van Landsverdediging. Deze betoging werd georganiseerd door de CCOD (Christelijke Centrale der Openbare Diensten) en had tot doel bepaalde looneisen kracht bij te zetten.

Het Comité I vernam dat leden van de ADIV op de plaats van de betoging aanwezig zouden zijn geweest en pogingen zouden hebben ondernomen om de identiteit van de deelnemers vast te stellen door ze op discrete wijze te ondervragen. Ze waren echter niet onopgemerkt gebleven.

Het Comité I wilde deze informatie nagaan en te weten komen of de ADIV de gewoonte heeft rechtstreeks of onrechtstreeks toezicht te houden op syndicale betogingen van militairen.

Indien dit inderdaad het geval zou zijn, hoe kan men een dergelijk toezicht dan rechtvaardigen in het kader van de wettelijke opdrachten van de ADIV? Zou een dergelijk toezicht niet indruisen tegen de rechten van vrije meningsuiting en van vereniging die militairen genieten, net als de andere burgers?

### **2.    PROCEDURE**

Op zijn vergadering van woensdag 23 augustus 2000 besliste het Comité I een onderzoek te openen naar ‘het eventuele toezicht door de ADIV op een syndicale betoging van militairen’.

Met een kantschrift van 28 augustus 2000 gaf de Voorzitter van het Comité I aan de Dienst Enquêtes de opdracht bij de ADIV de nodige controles te verrichten.

Overeenkomstig artikel 32 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten, werd de Voorzitter van de Senaat in kennis gesteld van de opening van dit onderzoek met een schrijven d.d. 31 augustus 2000.

De minister van Landsverdediging werd op diezelfde datum, krachtens artikel 43-1° van dezelfde wet, op de hoogte gebracht van de opening van het onderzoek.

Op 18 oktober 2000 is de Dienst Enquêtes van het Comité I overgegaan tot het verhoor van het Hoofd van de dienst Militaire Veiligheid van de ADIV.

Op 20 oktober 2000 diende de Dienst Enquêtes zijn verslag in bij het Comité I.

Het Comité I heeft dit verslag op 14 november 2000 onderzocht. Vervolgens werd op 17 november 2000 een aanvullend kantschrift verstuurd naar de Dienst Enquêtes.

Op 19 februari 2001 heeft de Dienst Enquêtes zijn aanvullend verslag bezorgd aan het Comité I.

Het Comité I gaf op 22 februari 2001 zijn goedkeuring aan dit verslag.

Op 25 april 2001 heeft de minister van Landsverdediging aan het Comité I schriftelijk laten weten dat hij geen opmerkingen wenste te formuleren wat betreft de publicatie van dit verslag.

### **3. VASTSTELLINGEN**

Zoals dit het geval is bij elke betoging op de openbare weg, heeft de Rijkswacht, met het oog op het handhaven van de orde, toezicht gehouden op de syndicale bijeenkomst van militairen die op 19 juli 2000 door de CCOD (Christelijke Centrale der Openbare Diensten) werd georganiseerd voor het kabinet van de minister van Landsverdediging, met als doel bepaalde looneisen kracht bij te zetten.

Onder de betogers liep het gerucht dat de ADIV aanwezig was. Het Comité I heeft echter vastgesteld dat de ADIV niet de opdracht had gekregen toezicht te houden op deze syndicale actie. Het onderzoek heeft geen enkel element aan het licht gebracht waaruit men kan opmaken dat er in werkelijkheid wel toezicht is gehouden. Geen enkel lid van de ADIV was aanwezig op de plaats van de betoging, en de Rijkswacht en de ADIV hebben over deze betoging geen informatie uitgewisseld.

De ADIV volgt een gedragslijn waarbij deze dienst geen toezicht houdt op de syndicale activiteiten van de militairen, zolang er geen activiteiten worden gevoerd die een bedreiging vormen voor het land of voor de veiligheid van de strijdkrachten.



# HOOFDSTUK 7 :   VERSLAG VAN HET ONDERZOEK NAAR DE MANIER WAAROP DE VEILIGHEID VAN DE STAAT HAAR NIEUWE OPDRACHT INZAKE DE BESCHERMING VAN HET WETENSCHAPPELIJK OF ECONOMISCH POTENTIEEL VAN HET LAND VERVULT

## 1. INLEIDING

*“Vandaag zijn conflicten niet langer systematisch open of bekendgemaakt. Vooral daden van economische agressie verlopen veel meer in het geniep en kunnen onze moderne samenlevingen ernstig uit evenwicht brengen. De 21<sup>ste</sup> eeuw, die ongetwijfeld de eeuw van de complexiteit wordt, vereist nu reeds dat we een allesomvattende strategie bedenken en in de praktijk brengen waarmee we de uitdaging kunnen aangaan. De samenhang en de doeltreffendheid van die strategie zullen pas gegarandeerd zijn indien de burgermaatschappij en de Staat voortdurend en in beide richtingen met elkaar blijven communiceren.”<sup>1</sup>*

Marc Ladreit de Lacharriere,  
Voorzitter van het Institut d'Études et de  
Recherches pour la Sécurité des Entreprises  
(Parijs)

### 1.1. Voorwerp van het onderzoek

In 1998, terwijl in het Parlement werd gedebatteerd over het ontwerp van de wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, voerde het Comité I een onderzoek met de bedoeling de politieke overheden het belang te doen inzien van deze nieuwe opdracht inzake de bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel van het land<sup>2</sup>.

In zijn aanbevelingen die uit dit onderzoek voortvloeiden, had het Comité I gepleit voor de oprichting van een overlegorgaan tussen enerzijds de ministers bevoegd voor deze materie en anderzijds de ondernemingen die een voor België essentieel wetenschappelijk of economisch potentieel bezitten.

Het Comité I had er ook op gewezen dat men niet mocht nalaten aan de Veiligheid van de Staat de middelen toe te kennen die deze dienst vroeg; zoniet bestond het gevaar dat de nieuwe wet dode letter zou blijven.

---

<sup>(1)</sup> Vrije vertaling

<sup>(2)</sup> Comité I - jaarverslag 1998, pg.76

Sindsdien is de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in werking getreden. Artikel 7 van deze wet belast de Veiligheid van de Staat met een aantal opdrachten, waaronder *'het inwinnen, analyseren en verwerken van inlichtingen die betrekking hebben op elke activiteit die (...) het wetenschappelijk of economisch potentieel, zoals gedefinieerd door het Ministerieel Comité (van Inlichtingen en Veiligheid) bedreigt of zou kunnen bedreigen.'*

Twee jaar na de inwerkingtreding van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, onderzocht het Comité I hoe de Veiligheid van de Staat zich van deze nieuwe opdracht heeft gekweten.

Daartoe heeft het Comité I om te beginnen een rijke documentatie afkomstig uit open bronnen (persartikels, boeken, gespecialiseerde tijdschriften, websites enz.) verzameld en geraadpleegd, teneinde een algemeen beeld te krijgen van de problematiek inzake de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel. Op basis van zijn eigen opzoeken heeft het Comité vervolgens een algemeen rapport opgesteld dat het voorwerp is van de inleiding van dit verslag.

## **1.2 Procedure**

Het Comité I heeft beslist dit onderzoek te openen op 14 februari 2000.

Het Comité I heeft de documenten en interne nota's van de Veiligheid van de Staat bestudeerd, waarover het beschikte krachtens artikel 33 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten: het heeft daarin gezocht naar alle beschikbare informatie en naar eender welke richtlijnen gegeven in het kader van de uitvoering van haar nieuwe opdracht.

Op 2 maart 2000 hebben de leden van het Comité I de Administrateur-generaal, a.i. van de Veiligheid van de Staat, verhoord in het kader van het aanvullend onderzoek dat de Senaat had gevraagd met betrekking tot het interceptiesysteem 'Echelon'.

Tijdens dit verhoor werden ook vragen gesteld betreffende de uitvoering van de nieuwe opdracht inzake de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel.

Teneinde beter vertrouwd te raken met de praktijken op het gebied van economische inlichtingen, heeft een lid van het Comité I op 16 en 17 mei 2000 in Parijs een seminarie bijgewoond met als thema *'Maîtriser les outils de la veille et de l'Intelligence économique'*.

Met een kantschrift van 7 juni 2000 heeft de Voorzitter van het Comité I aan de Dienst Enquêtes de opdracht gegeven bepaalde controles te verrichten.

Overeenkomstig artikel 43-1° van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten heeft het Hoofd van de Dienst Enquêtes de minister van Justitie per brief van 7 juni 2000 kennis gegeven van de opening en het voorwerp van het onderzoek.

Op dinsdag 4 juli 2000 organiseerde het Comité I een informatievergadering met twee vertegenwoordigers van het Verbond van Belgische Ondernemingen, nl. de heren Marc Verschaeve, administratief directeur, en Yvan De Mesmaeker (ir.), veiligheidsadviseur.

Op 23 november 2000 heeft de Dienst Enquêtes zijn rapport bezorgd aan het Comité I.

Er werd over deze materie gecorrespondeerd met de Veiligheid van de Staat.

Dit verslag werd door het Comité I goedgekeurd op 23 januari 2001.

De minister van Justitie heeft op 13 maart 2001 een aantal opmerkingen geformuleerd waarmee het Comité I heeft rekening gehouden. Hij is van mening dat het opportuun zou zijn, mits akkoord van het Comité I, dat dit rapport overgemaakt wordt aan de werkgroep op het kabinet van de Eerste Minister die belast is met het voorbereiden van de richtlijnen van het Ministerieel Comité voor Inlichting.

### **1.3 Belangstelling van het Parlement**

#### **1.3.1 *Het Belgisch Parlement***

Samen met de amendementen ingediend bij de bespreking van het ontwerp van de wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, heeft het Comité I de volgende parlementaire vragen en interpellaties teruggevonden m.b.t. de materie die het voorwerp is van dit rapport.

- Vragen nr. 870/1 en nr. 870/2 d.d. 16 februari 1998 van Senator Boutmans (Agalev) aan de Ministers van Economische Zaken en van Landsverdediging. Voor zover het Comité I weet, zijn deze vragen nog onbeantwoord op de datum van goedkeuring van dit rapport <sup>3</sup>. Deze vragen hadden betrekking op de toepassing van de wet d.d. 10 januari 1955 betreffende de bekendmaking en de toepassing der uitvindingen en fabrieksgeheimen welke de verdediging van het grondgebied of de veiligheid van de staat aangaan <sup>4</sup>.
- Interpellatie nr. 84 van de heer Bourgeois, Volksvertegenwoordiger (VU-ID), op 20 oktober 1999 aan de minister van Justitie over *'de economische oorlog en de rol van de Veiligheid van de Staat en het parket'* <sup>5</sup>.

Naast deze vragen en interpellaties, heeft het Belgisch Parlement recentelijk gedebatteerd over de hele problematiek van het interceptienetwerk Echelon.

In het STOA-rapport dat aan het Europees Parlement is overgelegd, worden enkele gevallen beschreven waarin Europese bedrijven belangrijke overheidsopdrachten zouden zijn misgelopen tengevolge van de interceptie van hun communicatie tijdens internationale handelstransacties (Panavia European Fighter Aircraft Consortium, Thomson CSF, Airbus Industrie).

---

<sup>(3)</sup> 22 januari 2001

<sup>(4)</sup> Senaat, Bulletin van vragen en antwoorden - 1-69

<sup>(5)</sup> Kamer - 2de zitting van de 50ste legislatuur (HA 50 COM 025)

### **1.3.2 Het Europees Parlement**

Op de vergadering van woensdag 5 juli 2000 in Straatsburg heeft het Europees Parlement zich uitgesproken over de oprichting van een tijdelijke onderzoekscommissie betreffende het telecommunicatie-interceptiesysteem Echelon.

Tijdens de voorafgaande discussies in de commissie vrijheden en rechten van de burgers, justitie en binnenlandse zaken verklaarde de Duitse gedeputeerde Martin Schulz (PSE) op 5 april 2000 dat niet alleen de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, maar ook andere landen zoals Frankrijk, Nederland en... België activiteiten van economische spionage beoefenden <sup>6</sup>.

## **2. POGING TOT EEN ALGEMENE BESCHRIJVING VAN DE PROBLEMATIEK**

Om de opdracht inzake bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel, toevertrouwd aan de Veiligheid van de Staat, te beschrijven, moet men eerst en vooral de volgende vier fundamentele vragen stellen:

1. Wat is het wetenschappelijk of economisch potentieel van een land en, in het bijzonder, dat van België?
2. Wie zijn de actoren betrokken bij de ontwikkeling van het wetenschappelijk en economisch potentieel van een land?
3. Aan welke bedreigingen is het wetenschappelijk en economisch potentieel van een land blootgesteld?
4. Welke acties en middelen kan een inlichtingendienst ontwikkelen om het wetenschappelijk en economisch potentieel van een land te beschermen?

### **2.1 Wat is het wetenschappelijk of economisch potentieel van een land?**

Al in het eerste verslag dat het Comité I aan deze materie heeft gewijd, wees het erop dat het moeilijk is een precieze definitie te geven van het begrip 'wetenschappelijk of economisch potentieel'.

Volgens de artikelen 7, 1° en 8, 4° van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, wordt met '*wetenschappelijk of economisch potentieel*' bedoeld : '*de vrijwaring van de essentiële elementen van het wetenschappelijk of economisch potentieel*'.

Het is de taak van het Ministerieel Comité Inlichtingen en Veiligheid dit begrip nauwkeuriger te beschrijven.

In juli 2000 kreeg de ministerraad kennis van een beleidsnota van de minister van Economie en Wetenschappelijk Onderzoek betreffende de evolutie van het federaal wetenschapsbeleid.

---

<sup>(6)</sup> Cf. [www.europarl.eu.int/](http://www.europarl.eu.int/) - verklaring ook te vinden op: [homeusers.brutele.be/cdc/euro.htm](http://homeusers.brutele.be/cdc/euro.htm)

Het Comité I is in dit document op zoek gegaan naar een aantal elementen die konden toelaten het begrip 'wetenschappelijk of economisch potentieel' preciezer te beschrijven.

In de nota staat dat de economie voortaan steunt op de kennis; de auteur benadrukt dat ongeveer 50% van de economische groei verband houdt met de nieuwe technologieën en de nieuwe producten.

Bijgevolg is het wetenschappelijk onderzoek heel belangrijk geworden, op Europees en nationaal niveau. In België valt het wetenschapsbeleid onder de bevoegdheid van de Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden (afgekort DWTC).

Deze beleidsnota bevat nauwelijks enige informatie over geavanceerd wetenschappelijk onderzoek in België, maar legt wel de nadruk op de kwaliteit van het onderzoek, de technologieën en de toepassingen met betrekking tot de ruimtevaart in België.

De minister van Economie en Wetenschappelijk Onderzoek kondigt slechts aan dat hij de bedoeling heeft het wetenschappelijk potentieel te laten evalueren dat aanwezig is binnen de 'technologische groepipolen' (TGP) en de 'interuniversitaire groepipolen' (IGP) in België.

Voorts verklaart hij dat hij zich voorneemt *'ambtenaren belast met de prospectie in de geavanceerde sectoren ter beschikking te stellen van de federale onderzoekscentra en van de platformen universiteiten-ondernemingen aan de Belgische universiteiten, teneinde onze capaciteit inzake technologische transfers te versterken'*.

Het begrip economische veiligheid, dat een logisch uitvloeisel is van het vorige begrip, is een algemene doelstelling die in principe door eender welke regering moet worden nagestreefd. Dit begrip werd als volgt gedefinieerd door de Canadese inlichtingendienst voor de veiligheid:

*"De tijd waarin de wereldveiligheid voorrang kreeg op economische bekommernissen en regionale conflicten in de internationale betrekkingen is voorgoed voorbij. De steeds grotere economische interdependentie en internationale concurrentie zijn belangrijke oorzaken van spanningen en conflicten tussen de wereldmachten geworden.*

*In dit klimaat van onzekerheid worden de geïndustrialiseerde landen enerzijds, die hun levensstandaard absoluut willen behouden, en de ontwikkelingslanden anderzijds, die al even vastberaden zijn hun levensstandaard te verbeteren, ertoe aangezet alle middelen waarover ze beschikken te gebruiken om hun productiviteit te verhogen en hun economische veiligheid te verzekeren. Economische spionage is een van die middelen (...)"*.<sup>7</sup>

In Frankrijk betekent economische veiligheid dat men erop toeziet dat de middelen, de kennis of de informatie die toelaten de fundamentele belangen van de natie te beschermen, worden bewaard onder Frans toezicht en dat ze voortdurend worden ontwikkeld en aangepast in functie van de evolutie van de context en van de mondiale geostrategische risico's.<sup>8</sup>

In Canada verstaat men onder 'economische veiligheid' het feit de passende voorwaarden in stand te houden met het oog op het bevorderen van een aanhoudende relatieve toename, op lange termijn, van de productiviteit van arbeid en kapitaal.

---

<sup>(7)</sup> Vrije vertaling - 'La sécurité économique', rapport van de Canadese inlichtingendienst voor de veiligheid, verschenen in 'Série d'aperçus', nr. 6, mei 1998 - [www.csis-scrs.gc.ca](http://www.csis-scrs.gc.ca)

<sup>(8)</sup> 'De la défense économique à la sécurité de l'économie', Jean-Louis Levet - rapport van het Franse 'Commissariat général du Plan' - 1997

Dit garandeert voor de bevolking een hoge en steeds toenemende levensstandaard, en behoudt men een rechtvaardige, veilige en dynamische economische omgeving waar vernieuwingen en binnen- en buitenlandse investeringen gedijen en waar er sprake is van constante groei.<sup>9</sup>

## **2.2 Wie zijn de drijvende krachten achter het wetenschappelijk en economisch potentieel van een land?**

In verband hiermee wordt de situatie gekenmerkt door de diversificatie en de toenemende heterogeniteit van de drijvende krachten achter het wetenschappelijk en economisch potentieel van een land.

Naast de staat zelf, zijn infrastructuren (materieel of virtueel), zijn diensten en zijn autonome overheidsbedrijven (bv. NMBS, Belgacom enz.), zijn er ook de gefedereerde entiteiten (gemeenschappen en gewesten), de universiteiten, hogescholen en andere organen van openbaar belang, vernieuwende private bedrijven met een hoge toegevoegde waarde, onderzoekslaboratoria, alsook hun werknemers die, elk met hun eigen logica - van openbare dienstverlening of winst oogmerk - een belangrijke plaats innemen, niet alleen op het vlak van de handel economie, maar ook in het wetenschappelijk en technologisch onderzoek, collectieve diensten, de cultuursector en de internationale betrekkingen.

Dit veronderstelt dat een lijst wordt opgemaakt van essentiële activiteiten die binnen deze verschillende sectoren moeten worden beschermd, en dat ze tevens volgens hun belang worden gerangschikt. Men moet echter beseffen dat de industriële herstructureringen en de globalisering van procédés in de hele wereld het bijzonder moeilijk maken de nationaliteit van een onderneming vast te stellen.

Politieke verantwoordelijken, directeuren, ambtenaren, kaderleden, onderzoekers en andere personeelsleden die bijdragen tot de ontwikkeling van het wetenschappelijk of economisch potentieel, moeten zich bewust zijn van de activiteiten die een bedreiging kunnen vormen voor hun sector, alsook van hetgeen ze kunnen doen om hun sector te beschermen.

## **2.3 Aan welke bedreigingen is het wetenschappelijk en economisch potentieel van een land blootgesteld?**

Bedreigingen die ontspruiten aan de menselijke boosaardigheid zijn van uiteenlopende aard, zoals:

- terrorisme, sabotage gericht op de materiële vernietiging van infrastructuur;
- het destabiliseren van de economie door corruptie, het binnenbrengen en witwassen van kapitalen afkomstig van criminele activiteiten<sup>10</sup>, desinformatie, enz.
- het roven van informatie, spionage.

---

<sup>(9)</sup> 'Série d'aperçus', nr. 6 - mei 1998 - publicatie van de Canadese inlichtingendienst voor de veiligheid

<sup>(10)</sup> In verband hiermee verwijzen we naar de jaarverslagen van de Cel voor Financiële Gegevensverwerking.

In dit rapport besteden we vooral aandacht aan deze laatste soort bedreiging, nl. spionage. We proberen een onderscheid te maken tussen spionage en economische inlichtingenactiviteiten.

### 3. SPIONAGE - ECONOMISCHE INLICHTINGEN - ECONOMISCHE 'INTELLIGENCE'- ALGEMENE DEFINITIES

In het onderhavige rapport worden de begrippen 'economische inlichtingen', 'economische 'intelligence'' en 'economische of bedrijfsspionage' herhaaldelijk gebruikt. Deze begrippen zijn het voorwerp van talrijke, min of meer gelijklopende definities, naargelang de opsteller. De Canadese inlichtingendienst voor de veiligheid heeft ze als volgt gedefinieerd.

**Economische spionage** is het feit waarbij een overheid gebruik maakt van, of het gebruik bevordert, van illegale, clandestiene, dwingende of bedrieglijke middelen om zonder toelating toegang te krijgen tot economische of technologische inlichtingen in exclusieve eigendom, teneinde er economische voordelen uit te halen.<sup>11</sup>

**Bedrijfsspionage** is het feit waarbij een privaat orgaan of zijn vertegenwoordigers gebruik maakt van, of het gebruik bevordert, van illegale, clandestiene, dwingende of bedrieglijke middelen om zonder toelating toegang te krijgen tot economische of technologische inlichtingen in exclusieve eigendom, teneinde er economische voordelen uit te halen<sup>12</sup>.

In een intern document, waarin de Veiligheid van de Staat voorstellen ter goedkeuring voorlegde aan het Ministerieel Comité Inlichtingen en Veiligheid, schreef deze dienst:

*“Bezit de opdrachtgever van de spion de Belgische nationaliteit, dan gaat het om bedrijfsspionage en daarvoor is de Veiligheid van de Staat niet bevoegd. Is de opdrachtgever daarentegen afkomstig uit het buitenland, dan is er sprake van economische spionage, en de bestrijding daarvan sluit perfect aan bij de opdrachten van de Veiligheid van de Staat”.*

Volgens deze dienst zou de nationaliteit van de opdrachtgever van de spion dus bepalen of er sprake is van economische spionage dan wel van bedrijfsspionage.

Het Comité I heeft de Administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat hierover ondervraagd, omdat het Comité I nogal wat voorbehoud maakt bij deze zienswijze.

Immers, als gevolg van de industriële herstructureringen en de globalisering van de procédés in de hele wereld is het vrij moeilijk de nationaliteit van een onderneming te bepalen.

**Economische inlichtingen** en **economische 'intelligence'** zijn twee begrippen die elkaar aanvullen, maar toch duidelijk verschillen :

---

<sup>(11)</sup> 'Série d'aperçus', nr. 6 - mei 1998, publicatie van de Canadese inlichtingendienst voor de veiligheid

<sup>(12)</sup> Idem

Met **economische inlichtingen** wordt bedoeld : alle economische inlichtingen van politieke of commerciële aard, met inbegrip van technologische, financiële en commerciële gegevens in exclusieve eigendom, alsook overheidsinformatie, die rechtstreeks of onrechtstreeks kunnen bijdragen tot de stijging van de productiviteit of tot de verbetering van de concurrentiepositie van de vreemde mogendheden die deze informatie verwerven.<sup>13</sup>

**Economische “intelligence” (intelligence économique)**<sup>14</sup> kan op diverse manieren worden gedefinieerd.

In Frankrijk gaat het gewoonlijk om het geheel van gecoördineerde acties inzake het onderzoek, de verwerking en de verspreiding, met het oog op de exploitatie ervan, van de informatie nuttig voor de economische actoren.<sup>15</sup>

Stevan Dedijer, de eerste geleerde die het begrip “economische intelligence” in de jaren zeventig aan de Universiteit van Lund (Zweden) heeft geformaliseerd, is van mening dat de rol van economische ‘intelligence’ erin moet bestaan een voedingsbodemp te zijn voor de *‘intuitie van de beslissingnemers’*.

Sommigen echter aarzelen niet om ‘economische intelligence’ voor te stellen als een doeltreffend gebruik van de informatie via activiteiten van lobbying en beïnvloeding, en zelfs van corruptie.

Een Frans onderzoeksteam, verbonden aan het “Centre des Hautes Etudes de l’Armement (CHEAR)”, is de mening toegedaan dat, *“aangezien concurrentie niet met oorlog kan worden gelijkgesteld, de activiteit inzake economische inlichtingen geen vorm van inlichtingenactiviteit is zoals de andere. Immers, men maakt daarbij vooral gebruik van open methodes en de vele actoren bevinden zich zowel in de openbare als in de private sector. Veeleer dan een niet passende vorm van economische spionage is de werkelijke inzet het creëren van een economisch informatienetwerk, teneinde de verspreiding van de informatie binnen de nationale economie te bevorderen, alsook bepaalde culturele zwakheden zoals het achterhouden van informatie te overstijgen”*.<sup>16</sup>

Sommige auteurs zijn de mening toegedaan dat economische informatie, naargelang deze activiteit wordt beoefend door ondernemingen of door Staten, niet steeds aan dezelfde logica beantwoordt.

Ze stellen het volgende schema voor<sup>17</sup>:

ECONOMISCHE ‘INTELLIGENCE’	VAN DE ONDERNEMINGEN	VAN DE STATEN
einddoel:	het ontwikkelen van de onderneming,	economische macht,

<sup>(13)</sup> ‘Série d’aperçus’, nr. 6 - mei 1998, publicatie van de Canadese inlichtingendienst voor de veiligheid

<sup>(14)</sup> Franstaligen geven vaak de voorkeur aan dit anglicisme boven de Franse term ‘renseignement économique’ (economische inlichtingen), omdat ze vinden dat het beter uitdrukking geeft aan de rijkdom van deze activiteit en aan de omvang van de kennis en de cultuur die ermee gepaard gaan.

<sup>(15)</sup> Rapport van het 10<sup>de</sup> Franse plan (februari 1994), ‘Intelligence Economique et stratégique des entreprises’ (het rapport wordt vaak het ‘rapport-Martre’ genoemd).

<sup>(16)</sup> Vrije vertaling - ‘Le renseignement économique : enquête sur un faux débat’ - Nicole Chaix, Philippe Dubost, Arnaud Voisin in ‘Les cahiers de la sécurité intérieure’, nr. 30 1997 – IHESI.

<sup>(17)</sup> Naar ‘une approche française de l’intelligence économique’ - Christian Harbulot - 1995



doelwit:	de producten,	de wereldmarkt,
zoekt in de eerste plaats naar:	informatie gericht op de beroepen,	informatie gericht op de netwerken,
praktijk:	lobbying,	beïnvloeding,
zoekt de informatie:	op de particuliere informatiemarkt,	in het inlichtingenproces,
bezorgt de informatie:	aan de algemeen directeur, de raad van bestuur,	aan de overheid bevoegd inzake economie
is doordrongen:	van de bedrijfscultuur,	van de inlichtingencultuur.

In werkelijkheid gaan met de praktijk van economische 'intelligence' door de ondernemingen enerzijds, en door de staten anderzijds, wellicht heel wat minder clichés gepaard dan deze auteurs wel zouden willen.

Het Comité I van zijn kant stelt vast dat de doelstellingen van economische 'intelligence', zoals deze activiteit wordt beoefend door de ondernemingen, niet altijd samenvallen met het instandhouden van de economische macht van een Staat.

#### **4. DE MOEILIJKE BESCHERMING VAN DE ECONOMISCHE, WETENSCHAPPELIJKE EN TECHNOLOGISCHE GEHEIMEN VAN EEN LAND IN EEN MAATSCHAPPIJ GEKENMERKT DOOR INTERNATIONALE OPENHEID, INFORMATIE EN TECHNOLOGISCHE VOORUITGANG**

We moeten de bescherming van de wetenschappelijke en economische geheimen situeren in de context van de globalisering, de informatiemaatschappij en de technologische vooruitgang.

##### **4.1 De openheid van het wetenschappelijk beleid van de Europese Unie en de federale regering**

Reeds in het eerste rapport dat het Comité I aan deze materie heeft gewijd, wees het erop hoe moeilijk het is universiteiten en onderzoekscentra bewust te maken van de noodzaak hun activiteiten te beschermen: *'Universiteiten en onderzoekscentra zijn steeds een bevoorrecht doelwit voor informatiewinning geweest. De geest van openheid en het chronisch gebrek aan wantrouwen die onderzoekers aan de dag leggen tegenover hun buitenlandse collega's en homologen, hebben altijd al dergelijke openbare onderzoekscentra tot een gemakkelijk doelwit gemaakt voor agenten van inlichtingendiensten.'*<sup>18</sup>

Op de top van de staatshoofden en regeringsleiders van de Europese Unie, in mei 2000 te Lissabon, heeft men zich tot strategisch doel gesteld de meest concurrerende en de meest dynamische kenniseconomie ter wereld uit te bouwen.

---

<sup>(18)</sup> Comité I, jaarverslag 1998, pagina 79 en volgende

Met het oog daarop heeft de Europese Unie, op korte en op middellange termijn, voorzien in het vaststellen van Europese indicatoren inzake onderzoek en ontwikkeling, het creëren van een groot Europees hogesnelheidsnet voor elektronische communicatie, het invoeren van een communautair octrooi en het opheffen van elk obstakel voor de mobiliteit van de vorsers.

Contacten tussen onderzoekers, hun onderlinge samenwerking en hun mobiliteit worden beschouwd als noodzakelijke voorwaarden voor de totstandbrenging van een Europees onderzoeksplatform.

Om dit platform aantrekkelijk te maken voor onderzoekers uit de hele wereld, neemt men zich voor de uitbreiding van de 'technologische groeipolen' (TGP<sup>19</sup>) en de 'interuniversitaire groeipolen' (IGP<sup>20</sup>) aan te moedigen, alsook een programma van beurzen voor wetenschappers uit derde landen te creëren.

Met het oog op het verwezenlijken van deze doelstelling, waartoe elke lidstaat zich heeft verbonden, is er een Europees convergentieplan nodig, alsook een coördinatie van de wetenschappelijke materies in ons land. *"Immers, alleen een totale samenhang van de onderzoeksinspanningen vormt een garantie voor het vereiste massa-effect dat Europa zal toelaten een geloofwaardige plaats te blijven innemen in de confrontatie met de Verenigde Staten en Japan."*<sup>21</sup>

Tot slot wijzen we er nog op dat de Europese akkoorden tot oprichting van samenwerkingsverbanden tussen de Europese Gemeenschappen, hun lidstaten en sommige landen van het vroegere Oostblok stuk voor stuk een luik omvatten betreffende de samenwerking op het gebied van wetenschap en technologie.

Deze akkoorden voorzien in het bijzonder in het uitwisselen van informatie, het organiseren van gezamenlijke wetenschappelijke bijeenkomsten, het uitwerken van gezamenlijke onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma's ter bevordering van de wetenschappelijke vooruitgang en de overdracht van technologieën en knowhow.

De minister van Economie en van het Wetenschappelijk Onderzoek heeft zich voorgenomen het wetenschappelijk potentieel in de 'technologische groeipolen' (TGP) en de 'inter-universitaire groeipolen' (IGP) in België te laten evalueren. In de nieuwe fase van de IGP's wil hij de verplichting laten opnemen deel te nemen aan onderzoeksteams in het noorden en het zuiden van het land, maar ook op Europees en zelfs op een ruimer internationaal niveau's.

In dit kader heeft België er het grootste belang bij, net als alle landen die op dit vlak al grote vorderingen hebben geboekt, meer buitenlandse onderzoekers naar ons land te halen teneinde het eigen potentieel te versterken.

De minister wil dan ook bepaalde fiscale maatregelen voorstellen ten gunste van buitenlandse onderzoekers die in het kader van hun postdoctorale opleiding naar België komen.

---

<sup>(19)</sup> Federale onderzoekscentra gewijd aan de traditionele of nieuwe bedrijfssectoren, om er de innovatie aan te moedigen

<sup>(20)</sup> Federale programma's voor de financiering van universitair onderzoek

<sup>(21)</sup> Beleidsnota van de minister van Economie en van het Wetenschappelijk Onderzoek betreffende de evolutie van het federaal wetenschappelijk beleid

In deze context van globalisering en wetenschappelijke openheid bestaat de moeilijkheid erin de te beschermen geheimen duidelijk af te bakenen, teneinde het voortbestaan van het wetenschappelijk of economisch potentieel van het land te verzekeren, overeenkomstig de wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

## **4.2 De bescherming van de technologische en economische geheimen van een maatschappij in beweging**

Voor de analyse in dit deel van ons verslag hebben we ons geïnspireerd op het werk van de eminente Franse jurist Bertrand Warusfel, Lector aan de faculteit Rechten van Parijs V, en auteur van een thesis over de bescherming van het geheim<sup>22</sup>.

Volgens Bertrand Warusfel is de ingrijpende gedaanteverwisseling die onze samenleving momenteel ondergaat – en die in hoofdzaak het gevolg is van de technische vooruitgang - *‘de oorzaak van een grondige wijziging van de waarde van de voornaamste parameters in de vergelijking van het geheim’*.

Drie kenmerken beschrijven deze moderniteit:

- de diversificatie van de machtsactoren: naast de traditionele factoren van de politieke, diplomatieke en militaire macht, zijn we getuige van een verschuiving van de machtsinzet en de strategische strijd naar de economie, de technologie en de cultuur. Dit heeft tot gevolg dat rekening moet worden gehouden met economische, wetenschappelijke en technologische geheimen in de wettelijke mechanismen van bescherming van het geheim;
- de diversificatie van de machtsfactoren: benevens de Staten spelen ook economische actoren, ongeacht of ze nationaal of supranationaal zijn, een steeds belangrijker strategische rol;
- de wijziging van de plaatsen en de dragers van de macht: de nieuwe situatie stelt de spreiding van de macht en de immaterialiteit van de middelen van de informatie tegenover de oude orde, die was gebaseerd op territorialiteit, de materialiteit van de macht en de fysieke toe-eigening van de middelen. Vandaag zijn de middelen en dragers van het geheim vooral elektronische informatiesystemen die kwetsbaar zijn voor manipulatie en voor technieken waarmee communicatie wordt geïntercepteerd.<sup>23</sup>

Het Comité I is van mening dat ook de globalisering van de economie een nieuw kenmerk van onze samenleving is. Immers, de industriële herstructureringen en de globalisering van de procédés in de hele wereld hebben tot gevolg dat het moeilijk wordt de nationaliteit van een onderneming te gaan bepalen. Hoe kan men onder deze voorwaarden uitmaken wat aan het te beschermen economisch of wetenschappelijk potentieel een nationale identiteit verleent?

---

<sup>(22)</sup> Bertrand Warusfel: *Contre-espionnage et protection du secret - Histoire, droit et organisation de la sécurité nationale en France*, juni 2000 - uitgeverij Lavauzelle

<sup>(23)</sup> In verband hiermee 'Development of surveillance technology and risk of abuse of economic information', door Duncan Campbell - working document for the Scientific and Technological Options Assessment (STOA) panel - European Parliament - <http://www.gn.apc.org/duncan/stoa.htm>

Vertegenwoordigers van het Belgisch Verbond van Ondernemingen (VBO) hebben aan het Comité I verklaard dat zij elke onderneming die op het nationaal grondgebied is gevestigd en daar een toegevoegde waarde produceert als een Belgische onderneming beschouwen, ongeacht de nationaliteit van de aandeelhouders of de bedrijfsleiders.

#### **4.3 Rekening houden met economische, wetenschappelijke en technologische geheimen in de wettelijke mechanismen tot bescherming van het geheim**

Tot voor kort werden deze geheimen slechts op marginale wijze beschermd. In België behoren ze niet tot de geheimen die betrekking hebben op de verdediging van het grondgebied of de veiligheid van de Staat, waarvan de bescherming wordt georganiseerd door een aantal bepalingen in hoofdstuk II van titel I van boek II van het Strafwetboek (getiteld *'misdaden en wanbedrijven tegen de externe veiligheid van de Staat'*), alsook door bepaalde bijzondere wetten.

Overeenkomstig de bepalingen van de wet d.d. 10 januari 1955 *'betreffende de bekendmaking en de toepassing der uitvindingen en fabrieksgeheimen welke de verdediging van het grondgebied of de veiligheid van de Staat aangaan'* echter wordt de bekendmaking, opzettelijk of door nalatigheid, van deze uitvindingen en fabrieksgeheimen bestraft met strafsancities.

Men moet echter bewijzen dat de dader van de bekendmaking er niet onwetend van kon zijn dat deze bekendmaking strijdig was met de belangen van de verdediging van het grondgebied of de veiligheid van de Staat.

In verband hiermee kunnen de minister tot wiens bevoegdheid de nijverheidseigendom behoort (de minister van Economische Zaken) en de minister van Landsverdediging gezamenlijk verklaren dat de bekendmaking van een uitvinding of een fabrieksgeheim in strijd is met de belangen van de verdediging van het grondgebied of de veiligheid van de Staat, en dat ze verboden is gedurende een door hen te bepalen termijn.

De twee voornoemde ministers, die gezamenlijk handelen, kunnen ook tijdelijk controleren en bepalen onder welke voorwaarden uitvindingen geëxploiteerd en bepaalde octrooien toegepast kunnen worden, waarvan ze menen dat ze hen geheim moeten houden; ze kunnen de exploitatie van uitvindingen of het toepassen van fabrieksgeheimen zelfs tijdelijk verbieden, ofwel het recht om ze volledig of gedeeltelijk te exploiteren tijdelijk exclusief voor de Staat voorbehouden.

Deze maatregelen kunnen te allen tijde volledig of gedeeltelijk worden opgeheven door de ministers van wie ze uitgaan. De houder van het recht dat aan verbod of beperking onderworpen is, kan deze opheffing aanvragen. Inbreuken op deze maatregelen worden bestraft met strafsancities.

De wet van 1955 stelt een procedure vast volgens dewelke de minister van Economische Zaken een octrooiaanvraag overlegt aan de minister van Landsverdediging, met het oog op het in werking laten treden van de hierboven beschreven maatregelen.

Deze wet bepaalt ook dat *'wanneer een vreemde Staat, in het belang zijner verdediging, de bekendmaking van een uitvinding waarvoor octrooi wordt aangevraagd, verbiedt, zal de minister tot wiens bevoegdheid de nijverheidseigendom behoort, op verzoek van de Staat of van de aanvrager die het bewijs van het verbod levert, er zich van onthouden de uitvinding aan het*

*publiek bekend te maken en afschriften van de beschrijving ervan af te geven, zulks voor de duur van het verbod.*

Een dergelijk verzoek kan echter alleen in aanmerking worden genomen indien er een verdrag bestaat tussen België en de vreemde staat die het verbod heeft uitgevaardigd.

De parlementaire vraag nr. 870 betreffende de toepassing van deze wet uit 1955, die op 16 februari 1998 door senator Eddy Boutmans (Agalev) werd gesteld, was nog steeds niet beantwoord op de datum waarop het onderhavige rapport werd goedgekeurd.<sup>24</sup>

Tot de goedkeuring van de wet van 11 december 1998 *'betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen'* was de wet van 1955 de enige in het Belgisch recht die aan een politieke overheid de verantwoordelijkheid toekende om te verordenen dat bepaalde economische informatie geheim kon zijn.

Tussen 1949 en 1994 heeft België deelgenomen aan het overleg in het kader van het COCOM (COordinating COMmittee) van de westerse landen die zich op initiatief van de Verenigde Staten hadden verenigd om een embargo na te leven op de uitvoer van een aantal producten en technologieën van militaire, nucleaire en, vooral, burgerlijke aard voor tweërlei gebruik (civiel en militair) naar de USSR, China en andere communistische landen.

In verband hiermee heeft België gedurende ongeveer veertig jaar een door het COCOM opgestelde gemeenschappelijke lijst gepubliceerd en bijgehouden van producten en technologieën die aan controle onderworpen waren, in de vorm van een *bericht aan de invoerders en uitvoerders met betrekking tot producten en technologieën waarvan de eindbestemming aan controle onderhevig is*'.

België neemt ook deel aan diverse internationale initiatieven die tot doel hebben de proliferatie van bepaalde massavernietigingstechnologieën en -wapens te beperken. Het geheel van deze producten en technologieën onder toezicht is samengebracht op één controlelijst van producten en technologieën voor tweërlei gebruik, opgesteld door de lidstaten van de Europese Unie.<sup>25</sup>

Deze Europese reglementering staat borg voor een geharmoniseerd toezicht op de uitvoer naar landen buiten de Europese Gemeenschap, waarbij het vrij verkeer van bijna alle producten en technologieën voor tweërlei gebruik binnen de Unie mogelijk blijft.

Benevens deze Europese verordening is er ook het Akkoord van Wassenaar d.d. 19 december 1995, dat in werking is getreden in juli 1996. Het werd ondertekend door drieëndertig Staten, waaronder de lidstaten van het voormalige COCOM en sommige andere geïndustrialiseerde landen of ex-leden van het Oostblok, zoals Rusland, Hongarije, Polen, Slowakije en de Tsjechische Republiek.

Elk van deze landen heeft zich ertoe verbonden de uitvoer te verbieden van burgerlijke goederen of technologieën voor tweërlei gebruik, zoals oorlogsmaterieel, naar landen *'waarvan het onverantwoord gedrag een bedreiging vormt voor de internationale vrede en veiligheid (rogue states)*.

---

<sup>(24)</sup> Senaat – Bulletin van vragen en antwoorden 24 maart 1998 (nr. 1-69) vraag nr. 870/1

<sup>(25)</sup> EEG-verordening nr. 3381/94 van de Raad d.d. 19/12/1994 tot instelling van een communautaire regeling voor controle op de uitvoer van goederen voor tweërlei gebruik

We wijzen er echter op dat de bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel op zich niet het voornaamste doel is van deze internationale verdragen. Ze zijn veeleer gesloten met het oog op het behoud van de wereldstabiliteit en de non-proliferatie van massavernietigingswapens, niet van alleen maar de nationale veiligheid. Dat verklaart waarom sommige producten die op deze lijsten voorkomen niet de minste hoogtechnologische waarde bezitten.

De bescherming van de economische belangen wordt voorzien in de wet van 11 april 1994 *betreffende de openbaarheid van bestuur*. De artikelen 4 en 5 van deze wet creëren en organiseren het recht van particulieren kennis te nemen van een bestuurlijk document of van een document van persoonlijke aard van een federale bestuurlijke overheid, het ter plaatse te raadplegen, uitleg daarover te krijgen en er een afschrift van te ontvangen.

Het verzoek tot inzage moet echter worden afgewezen wanneer het belang van de openbaarheid niet opweegt tegen de bescherming van bepaalde collectieve belangen, waaronder *een federaal economisch of financieel belang, de munt, het openbaar krediet*, alsook *'het uit de aard van de zaak vertrouwelijke karakter van de ondernemings- en fabricagegegevens die aan de overheid zijn meegedeeld'*.

Tot slot kunnen geheimen die het wetenschappelijk en economisch belang van het land aanbelangen voortaan het voorwerp zijn van een classificatie overeenkomstig de wet van 11 december 1998 *betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen*.

De houder van een veiligheidsmachtiging die geclassificeerde documenten, informatie of materieel in de uitoefening van zijn functie *op een niet-geëigende wijze* aanwendt of laat aanwenden, wordt gestraft met strafsancities. Deze inbreuk wordt bestraft, ongeacht of ze opzettelijk of door ernstige nalatigheid is begaan.<sup>26</sup>

#### **4.4 De bescherming van het geheim bij bedrijven en onderzoekscentra heeft het verschijnen van nieuwe actoren tot gevolg**

Niet alleen de inhoud van het geheim evolueert, maar ook de producenten ervan, zijn bezitters, zijn beschermers en... zijn 'belagers'.

Terwijl het klassieke beschermingsstelsel aanvankelijk werd bedacht in functie van een militair geheim of een geheim geproduceerd door de overheid, door deze laatste beheerd en op gerichte wijze toevertrouwd aan externe personen *'die er kennis van moesten hebben'* om zelf deel te nemen aan de actie van deze overheid, zorgt de nieuwe economische en strategische realiteit voor een ware omwenteling van de context.

Die context wordt voortaan gekenmerkt door de diversificatie en de steeds grotere heterogeniteit van de actoren, waaronder vernieuwende bedrijven met een sterke toegevoegde waarde, laboratoria, alsmede hun personeelsleden die, met hun eigen logica van winstbejag, vandaag een belangrijke plaats bekleden, niet alleen in de handelseconomie, maar ook in het wetenschappelijk en technologisch onderzoek, de collectieve diensten, de culturele sector en de internationale betrekkingen.

---

<sup>(26)</sup> Artikel 11 van de wet d.d. 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen

Met deze nieuwe situatie wordt ten dele rekening gehouden in de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen. De bevoegde overheid kan immers bepalen dat rechts- of natuurlijke personen een veiligheidsmachtiging moeten bezitten met het oog op het aangaan of uitvoeren van bepaalde overeenkomsten of overheidsopdrachten met betrekking tot Landsverdediging, kernenergie en veiligheid (artikel 12 lid 1).

Lid 2 van hetzelfde artikel bepaalt:

*‘In de door de Koning bepaalde gevallen is deze wet eveneens van toepassing op de veiligheidsmachtigingen die worden gevraagd door rechtspersonen of natuurlijke personen die een veiligheidsmachtiging willen verkrijgen om in het buitenland toegang te krijgen tot geclassificeerde informatie, documenten of gegevens, materieel, materialen of stoffen, tot lokalen, gebouwen of terreinen, waartoe alleen de houder van een veiligheidsmachtiging toegang krijgt.’*

Daartoe moeten ondernemingen die houder zijn van een veiligheidsmachtiging een personeelslid, dat eveneens houder is van een veiligheidsmachtiging, benoemen tot de functie van *‘veiligheidsofficier’*. De betrokkene moet dan toezien op het naleven van de veiligheidsvoorschriften binnen de onderneming.

#### **4.5 De moeilijkheid om zich een idee te vormen over de omvang van het fenomeen van economische spionage**

Vaak aarzelen de verantwoordelijken van bedrijven die het slachtoffer zijn van economische spionage om voor dergelijke feiten klacht neer te leggen. Ze zijn beducht voor de negatieve publiciteit die dit zou kunnen meebrengen voor hun onderneming en voor het mogelijk verlies aan vertrouwen bij hun klanten, leveranciers, aandeelhouders enz.

In een enquête die het *National Counterintelligence Center* in 1995 in de Verenigde Staten uitvoerde, verklaarde 42% van de ondervraagde bedrijfsleiders dat ze nooit feiten van spionage aan de overheid hadden gemeld, ook al wisten ze dat ze daarvan het slachtoffer waren. Bovendien, ook al erkennen de verantwoordelijken van grote industriële groepen dat ze te maken hebben met economische spionage, valt het hen moeilijk te achterhalen op welke manier informatie over hen wordt verkregen. In het bijzonder kunnen ze moeilijk bewijzen dat ze contracten zijn misgelopen tengevolge van het afluisteren of intercepteren van hun communicatie.

Volgens advocaat Fernand de Visscher, specialist in het recht inzake nijverheidseigendom, vindt men in de Belgische rechtspraak weinig gevallen van bedrijfs- of commerciële spionage, aangezien het bijzonder moeilijk blijkt dergelijke inbreuken te bewijzen <sup>27</sup>.

---

<sup>(27)</sup> La Libre Belgique, 16/01/2001, pagina 15: *‘Que les espions lèvent le doigt ...’*

## 4.6 De Amerikaanse benadering van economische en commerciële geheimen

Het Amerikaanse Congres houdt zich intens bezig met economische spionage en de middelen om zich ertegen te beschermen. In 1996 keurde het Congres de *Economic Espionage Act (EEA)* goed. Deze wet streeft ernaar de ongepaste toe-eigening van *trade secrets* (handelsgeheimen) te bestraffen, ongeacht of de daders inlichtingendiensten, buitenlandse regeringen of nationale concurrenten zijn.

In de Verenigde Staten verschilt de manier waarop men *trade secrets* beschermt grondig van de wijze waarop de geheimen inzake nationale veiligheid worden beschermd.

Deze laatste worden beschermd met behulp van een streng classificatiestelsel dat het bezit zelf van geclassificeerde informatie door een persoon zonder machtiging daartoe bestraft, ongeacht de manier waarop de betrokkene in het bezit is geraakt van die informatie.

Het bijzondere aan de *Economic Espionage Act* bestaat erin dat deze wet niet de eigenlijke kennisneming van een commercieel geheim ten laste legt; alleen de deloyale, bedrieglijke of oneerlijke wijze die wordt aangewend om kennis te nemen (of daartoe een poging te ondernemen) van een dergelijk geheim kan worden ten laste gelegd.

Om bepaalde informatie als geheim te kunnen beschouwen, mag ze niet behoren tot het publiek domein, moet ze voor de bezitter ervan de bron zijn van economische waarde, en moet de bezitter redelijke maatregelen hebben getroffen om de informatie geheim te houden. Dit belet niet dat iemand een poging kan ondernemen om het geheim van een concurrent te doorgronden of te begrijpen, op voorwaarde dat de aangewende middelen eerlijk zijn (bv.: het analyseren van open bronnen). Dit stelsel van bescherming van handelsgeheimen berust dus op het verantwoordelijk maken van de economische actoren zelf.<sup>28</sup>

## 5. ENKELE MANIEREN OM ECONOMISCHE, WETENSCHAPPELIJKE OF INDUSTRIËLE INLICHTINGEN TE VERZAMELEN.

Informatie van economische, wetenschappelijke, technologische of industriële aard wordt vandaag intens opgespoord en zelfs gestolen. In de literatuur over economische inlichtingen of over de inlichtingendiensten vinden we diverse manieren waarop dit soort informatie wordt verkregen, van de meest traditionele tot de meest gesofisticeerde.

De meeste van de beschreven methodes bestaan in het systematisch zoeken naar open bronnen, al komen sommige in de buurt van de echte spionage. De meest klassieke en brutale methodes zijn het stelen van documenten, het doorzoeken van vuilnisbakken, het beïnvloeden van personen, corruptie, chantage, bedreigingen enz. Nog andere manipulatietechnieken worden aangewend, om nog te zwijgen van de nieuwe technologieën. We geven hierna een kort overzicht.

---

<sup>(28)</sup> 'OSINT - An American legal and practical perspective' by Richard Horowitz, Attorney at Law, EUFIS – Brussels, 19 October 2000.



## **5.1 Observeren van wetenschappers op reis in het buitenland**

In een rapport dat het 'General Accounting Office' (GAO) op 25 juni 2000 indiende bij het Amerikaanse Congres, werden 75 recente pogingen tot spionage in het buitenland geteld, gericht tegen Amerikaanse kerneleerders.

Dit rapport, gebaseerd op het verslag van honderden reizen van wetenschappers in de hele wereld, beschrijft gevallen waarin wetenschappers werden afgeluisterd in hotels, waarin hun persoonlijke spullen werden doorzocht of waarbij hun diensten van prostituees werden aangeboden.

Het GAO beveelt aan dat de reizen van bepaalde wetenschappers naar het buitenland voorafgaandelijk zouden worden goedgekeurd door de contraspionagediensten.

## **5.2 Universitaire vorsers op stage in het buitenland**

Ook universitaire laboratoria kunnen het doelwit zijn van inlichtingendiensten. De techniek bestaat erin beursstudenten of vorsers op stage uit te zenden, met de opdracht belangrijke wetenschappelijke informatie te verzamelen.

Bij zijn terugkeer wordt de student of de onderzoeker in zijn thuisland grondig 'gedébrieff' inzake de technische en wetenschappelijke kennis die hij in het buitenland heeft opgedaan.

De academische wereld staat gewoonlijk vrij open voor de verspreiding van kennis en internationale samenwerking. Onderzoekers hebben het dan ook niet moeilijk om informatie in te winnen, soms moeten ze er niet eens naar vragen.

Daarom moeten inlichtingendiensten waakzaam zijn voor de aanwezigheid van buitenlandse stagiairs in laboratoria waar geavanceerd onderzoek plaatsvindt.

## **5.3. Participeren in een vennootschap**

Sommige ondernemingen die zich actief bezighouden met technologische bewaking beschikken over investeringsfondsen waarmee ze participeren in hoogtechnologische bedrijven.

Een 'neutrale' persoon, die handelt voor rekening van een onderneming (of een Staat) die in de schaduw wenst te blijven, neemt via 'façade-bedrijven' en tussenpersonen een participatie in de beoogde vennootschap, bijvoorbeeld wanneer deze laatste leverancier is in een geavanceerde sector. Zo krijgt men toegang tot technologische informatie, eventueel tot geclassificeerd materieel, of kan men materieel verkopen dat het voorwerp is van een embargo.

## **5.4. Verduisteren van octrooien**

Een octrooi verleent aan de uitvinder het monopolie inzake de exploitatie van een procédé of een uitvinding, maar vormt zeker geen waarborg voor de vertrouwelijkheid.

Wel integendeel, de documentatie in de octrooien is een open bron die heel wat inlichtingen bevat. Dat is ook de reden waarom bepaalde bedrijven aarzelen om octrooien in te dienen voor sommige van hun uitvindingen die ze geheim willen houden.

## **5.5. Valse aanbestedingen**

Met behulp van een aanbesteding laat een staat weten dat hij een exploitatielicentie of een sleutelklare fabriek wenst te verwerven. Onmiddellijk nadat ze daarvan kennis hebben genomen, sturen grote bedrijven hun handelsingenieurs ter plaatse.

Wanneer de onderhandelingen aanslepen, verstrekken de bedrijven die de opdracht in de wacht willen slepen steeds meer informatie zonder daar veel erg in te hebben. Op die manier leveren ze de inlichtingen die het betrokken land hoopte te verkrijgen.

Ook een private onderneming kan op deze manier te werk gaan, door zich via een onderzoeksbureau aan te bieden als een potentiële klant.

## **5.6. Valse rekruteringsadvertenties**

Ook rekruteringsbureaus kunnen dienen om economische inlichtingen te verzamelen. De werkwijze bestaat erin een aantrekkelijke advertentie te publiceren die de aandacht kan trekken van kaderleden of onderzoekers van een onderneming die het doelwit vormt.

Al wie op zoek is naar een hoger loon, betere onderzoeksvoorwaarden en diverse voordelen (bedrijfswoning en -wagen, diverse vergoedingen, enz.) sturen hun C.V. op.

De betrokkenen worden vervolgens uitgenodigd voor een interview tijdens hetwelk ze langdurig worden ondervraagd over hun kwalificaties en over hun vroegere en huidige werkzaamheden.

Wanneer ze de functie heel graag willen, zullen ze geneigd zijn zich te doen gelden door vertrouwelijke informatie te onthullen waarvoor de concurrerende onderneming of de staat die achter het rekruteringsbureau schuilgaat zeker belangstelling zal hebben.

## **5.7. Netwerken van informanten van de bedrijven**

Sommige bedrijven richten echte netwerken van gespecialiseerde correspondenten op, die de opdracht krijgen om te observeren en inlichtingen op informele, niet-gestructureerde wijze te verzamelen. Om hun informatie aan de analisten te bezorgen, gebruiken ze standaardformulieren.

Deze personen zijn 'reizigers' van het bedrijf of vertegenwoordigers, die dankzij hun bevoorrechte relatie met de leveranciers, de onderaannemers en de klanten nieuwe informatie kunnen verkrijgen over de behoeften, de projecten, de evoluties van de concurrenten.

## 5.8. Bezoeken van tentoonstellingen, colloquia, congressen, beurzen en salons

Deze bijeenkomsten van experts vormen een belangrijke bron van informatie voor al wie op professionele wijze economische inlichtingen verzamelt... en voor spionnen. De handelingen van dergelijke bijeenkomsten worden systematisch bestudeerd. Interessante prospectussen worden verzameld, gescand en ingevoerd in databanken.

Monsters worden geanalyseerd, stukken worden gefotografeerd – met of zonder toelating -, specimens worden gekocht (of gestolen) en vervolgens ontleed. Debatten kunnen bijzonder interessante informatie opleveren, en hetzelfde geldt voor gesprekken in de wandelgangen of met een 'drankje'.

## 5.9. Intercepteren van communicatie (COMINT)<sup>29</sup>

Sinds september 1998 hebben de media aandacht voor het bestaan van een globaal netwerk voor het intercepteren van communicatie, dat de naam ECHELON kreeg en is opgericht door de Verenigde Staten en de andere lidstaten van UKUSA.<sup>30</sup>

Deze media-aandacht is het gevolg van een reeks rapporten bestemd voor het Europees Parlement.<sup>31</sup>

Volgens het vierde rapport, *Development of surveillance technology and risk of abuse of economic information (an appraisal of technologies for political control) - part 4/4*, zou dit netwerk, dat aanvankelijk op het Oostblok was gericht, lang vóór de ineenstorting van de communistische regimes van zijn oorspronkelijk militair doel zijn afgewend.

Hoofdstuk 5, getiteld 'Comint and economic intelligence', bevat enkele interessante passages waarin we onder meer lezen: 'Comint involving the covert interception of foreign communications has been practised by almost every advanced nation since international telecommunication became available.

Comint is a large-scale industrial activity providing consumers with intelligence on diplomatic, economic and scientific developments. (...) Since the 1960s, following the growth of world trade, the collection of economic intelligence and information about scientific and technical developments has been an increasingly important aspect of Comint.'

De wetgeving van de UKUSA-lidstaten laat de inlichtingendiensten en sommige ministeries in deze landen inderdaad toe het opsporen van economische of commerciële inlichtingen te organiseren en dergelijke inlichtingen te verzamelen door gebruik te maken van Comint.

---

<sup>(29)</sup> Het concept 'Comint' (communication intelligence) wordt gedefinieerd als het verzamelen van inlichtingen door het bewaken van telecommunicatie en het intercepteren van hun inhoud.

<sup>(30)</sup> Het zou gaan om een geheime alliantie die in 1947 werd opgericht met het oog op de organisatie van de samenwerking inzake inlichtingen tussen de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Canada, Australië en Nieuw-Zeeland.

<sup>(31)</sup> Comité I, jaarverslag 1999, titel II A. Hoofdstuk 3.

Zo laat de Amerikaanse *Economic Espionage Act* uit 1996 het FBI en andere federale instanties toe communicatie te intercepteren in het kader van economische contraspionage. Het STOA-rapport verwijst echter naar bepaalde gevallen (zonder weliswaar bewijzen daarvan te leveren) waarin Europese bedrijven belangrijke opdrachten zouden zijn misgelopen na de interceptie van hun communicatie tijdens internationale handelstransacties (Panavia European Fighter Aircraft Consortium, Thomson CSF, Airbus Industrie).

## **5.10. Nieuwe communicatietechnologieën**

Vandaag zijn de moderne technieken van elektronische communicatie het doelwit van spionage: de illegale reproductie van computerbestanden, het cyberterrorisme enz. zijn middelen die kunnen worden aangewend om de infrastructuur van een Staat of een onderneming te saboteren.

Informaticaspecialisten doorzoeken voortdurend de websites van concurrerende bedrijven om de netwerken illegaal te kraken en op bedrieglijke wijze de hand te leggen op waardevolle informatie. Voorts kan men ook een kopie maken van de harde schijf van een draagbare computer.

## **6. DE ROL VAN DE INLICHTINGDIENSTEN OP ECONOMISCH GEBIED (IN HET BUITENLAND)**

### **6.1 Algemeen**

Welke acties kan een inlichtingendienst ondernemen en welke middelen kan hij aanwenden om het wetenschappelijk en economisch potentieel van een land te beschermen?

België is niet het enige land dat zijn inlichtingendiensten heeft belast met de opdracht zijn wetenschappelijk of economisch potentieel te beschermen. Men kan deze opdracht op defensieve en op offensieve wijze invullen.

Gedurende de lange jaren die de Koude Oorlog heeft geduurd, gingen de inlichtingendiensten vooral op zoek naar macro-economische 'intelligence' om inzicht te krijgen in de grote tendensen van de wereldeconomie en te kunnen anticiperen op haar ontwikkeling.

In de hele wereld wijdden inlichtingendiensten een belangrijk deel van hun activiteiten aan de werking van de economische systemen in de communistische landen. Uit de literatuur over de operaties van deze diensten in die tijd blijkt echter dat ze de economische toestand in die landen niet correct hebben ingeschat.

Zo zouden ze het BBP van de USSR, haar productiecapaciteiten en haar financiële situatie schromelijk hebben overschat, en bijgevolg konden ze de uiteindelijke val van het communisme vanaf 1989 niet voorzien.

De aard van de economische toekomstleer oogt vandaag heel anders. Het inzetten van de officiële inlichtingendiensten om s' lands economische activiteiten te bevorderen is vandaag werkelijkheid geworden. Landen zoals Japan en de Verenigde Staten richten hun inspanningen op sterke groeiemarkten en -regio's. Sommige Europese landen, zoals Duitsland en Frankrijk, volgen hun voorbeeld op de voet.

Er zijn diverse strategische redenen om economische inlichtingen te gaan verzamelen: de evolutie van de prijs van sommige voedingsmiddelen voorzien, op voorhand het standpunt van sommige landen bij commerciële onderhandelingen te weten komen, toezicht houden op de wapenhandel, op gevoelige technologieën, de politieke en economische stabiliteit van een land beoordelen, enz.

## 6.2 Japan

In Japan is de economie prioriteit nummer één. Vanaf het midden van de 19<sup>de</sup> eeuw kent dit land aan de verwerking van de technologische en industriële informatie een plaats van nationaal belang toe, door die informatie te beschouwen als een rijkdom die collectief moet worden geëxploiteerd. Bijgevolg staat de Japanse staat volledig ten dienste van zijn bedrijven en van de economische prioriteiten, in die mate dat zijn inspanningen nergens ter wereld worden geëvenaard. Sommige auteurs ramen het budget dat Japan aan het zoeken naar informatie besteedt op 480 miljard Belgische frank <sup>32</sup>, dat geld is in hoofdzaak afkomstig van de privé-sector.

Het ministerie van Handel en Industrie (MITI - Ministry of International Trade and Industry) beschikt over een organisatie die gespecialiseerd is in het inwinnen van economische en commerciële inlichtingen. Het gaat om JETRO (Japanese External Trade Organisation), een instantie met tientallen kantoren in het buitenland die zich in hoofdzaak bezighouden met het zoeken naar informatie en, een stapje verder, met het verzamelen van inlichtingen.

Het Agentschap voor wetenschappen en techniek (STA), belast met het wetenschappelijk onderzoek onder toezicht van de eerste minister, kent talrijke beurzen toe om Japanse studenten de kans te bieden hun studies in het buitenland voort te zetten. Dit agentschap heeft onder meer een Centrum voor wetenschappelijke en technologische inlichtingen (JICST). Ook Japanse commerciële bedrijven, die wereldwijd ongeveer 60.000 personen tewerkstellen, vormen een zeer geschikt kader voor het bijeenbrengen van informatie, via een oneindig aantal contacten in de landen waar deze bedrijven zijn gevestigd.

Heel veel bedrijven beschikken bovendien over een eigen, bijzonder uitgewerkt systeem om informatie te verzamelen.

Deze strategie inzake wetenschappelijke en technologische inlichtingen wordt op het hoogste niveau gecoördineerd met de inlichtingendienst van de eerste minister, die *Naichô* wordt genoemd. De Japanse staat en de bedrijfswereld werken dus perfect met elkaar samen.

---

<sup>(32)</sup> DST, police secrète - Roger Faligot en Pascal Krop – Flammarion.

### 6.3 De Verenigde Staten

Sinds 1977 is een departement van het NSA (*National Security Agency*) belast met de opdracht aan het ministerie van Handel (*Department of Commerce*) informatie te bezorgen die kan worden aangewend bij het ondersteunen van economische en commerciële belangen.

De benadering van de Amerikanen is een stuk minder centraliserend en veel liberaler dan die van Japan. Een van de huidige doelstellingen van het algemeen beleid in de Verenigde Staten bestaat erin overal ter wereld de Amerikaanse economische belangen, van overheidsinstanties en van de privé-sector, te verdedigen en te steunen. Dit gebeurt binnen het kader van een samenleving die is gebaseerd op de open toegang tot alle markten, de vrijheid van ondernemen, globalisering en deregularisatie.

In de Verenigde Staten is er lange tijd een heftig debat gevoerd tussen, enerzijds, de aanhangers van de stelling volgens dewelke de inlichtingendiensten hun middelen ten dienste moesten stellen van de ondernemingen en, anderzijds, de verdedigers van een liberaler standpunt dat voorschreef dat staatszaken niet mochten worden vermengd met de belangen van de privé-sector.

In het eerste geval ligt de grootste moeilijkheid in de manier waarop de inlichtingendiensten en de bedrijven moeten samenwerken om te voorkomen dat bepaalde industriële worden bevoordeeld ten nadele van anderen en te verzekeren dat de normale gang van de markteconomie niet wordt verstoord. Het debat hierover heeft een centrale plaats ingenomen in de discussie over de rol van de geheime diensten sinds het einde van de Koude Oorlog.

In april 1992 lichtte Robert Gates, directeur van de CIA, in een verklaring voor het Huis van Afgevaardigden zijn verzet toe tegen de praktijk van economische of bedrijfsspionage.<sup>33</sup>

Daarmee week hij af van de zienswijze van een van zijn voorgangers, admiraal Stanfield Turner, die de CIA had geleid van maart 1977 tot januari 1981 en betreurde dat zijn dienst ter zake steeds blij had gegeven van terughoudendheid:

*"Ik heb aanzienlijke inspanningen geleverd om de Amerikaanse bedrijfswereld vooruit te helpen; maar de professionelen van de CIA zeiden me dat deze dossiers geen uitstaans hadden met de nationale veiligheid".*<sup>34</sup>

Na zijn verkiezing tot president van de Verenigde Staten beschouwde Bill Clinton het consolideren van de regio's waar de Amerikanen traditioneel commerciële invloed uitoefenen, alsook het veroveren van nieuwe markten, als een van de prioriteiten van zijn mandaat op het vlak van buitenlands beleid. In 1993 bood hij de ondersteuning van de Amerikaanse inlichtingengemeenschap aan privé-ondernemingen aan via de oprichting van de *National Economic Council*, parallel met de *'National Security Council'*.

In de Verenigde Staten worden economische inlichtingen dus beschouwd als een wezenlijk onderdeel van de nationale veiligheid, en staan ze op hetzelfde niveau als diplomatieke, militaire en technologische inlichtingen.

---

<sup>(33)</sup> Washington Post, 14 maart 1993, geciteerd door Jean Guisnel in 'Guerre dans le Cyberspace', 1995.

<sup>(34)</sup> Time Magazine, 28 mei 1990, geciteerd door Jean Guisnel in 'Guerre dans le Cyberspace', 1995.

In 1994 verklaarde James Woolsey, directeur van de CIA: *“Wij spioneren niet voor privé-ondernemingen. Indien we echter vaststellen dat vreemdelingen zich schuldig maken aan corruptie, brengen we het Witte Huis, het ministerie van Buitenlandse Zaken en het ministerie van Handel op de hoogte, die vervolgens proberen de situatie recht te trekken, en vaak slagen ze daar ook in”*.

Op 14 juli 1995 heeft Bill Clinton de CIA hartelijk gelukgewenst, nadat deze dienst gevallen van corruptie had ontdekt die ertoe zouden hebben geleid dat Amerikaanse ondernemingen contracten ter waarde van miljarden dollar misliepen. *‘Uw werk heeft bijgedragen tot de welvaart van Amerika’*, verklaarde hij.

In 1997 gaf een voormalig adjunct-directeur van de CIA, John Gannon, die voorzitter was geworden van de *‘National Intelligence Council’*, uitleg bij de opdrachten inzake economische inlichtingen, die van tweeërlei orde waren:

- op strategisch vlak gaat het erom te waarschuwen in verband met internationale economische tendensen die invloed kunnen hebben op de Amerikaanse belangen; meer specifiek betekent dit dat men moet anticiperen op economische crisissen, op de bedreigingen van het energieaanbod in de wereld, dat men de economische prestaties van sommige landen moet evalueren, en moet toezien op de economische impact van internationale sancties ;
- op tactisch vlak komt het erop aan informatie over en een analyse van belangrijke economische factoren te bezorgen aan de Amerikaanse beleidsvormers, ter ondersteuning van hun dagelijkse besluitvormingsprocessen en van hun interactie met hun confraters in het buitenland. Het gaat er met name om *‘zich ervan te vergewissen dat alle landen dezelfde economische spelregels naleven’*.

De CIA-verantwoordelijken zijn dus van mening dat ze niet rechtstreeks moeten tussenkomen voor rekening van Amerikaanse bedrijven tegen buitenlandse ondernemingen, maar dat ze de clandestiene economische spionage moeten beperken tot domeinen zoals commerciële onderhandelingen, het beschermen van nationale bedrijven tegen de penetratie door geheimagenten uit het buitenland en het aan het licht brengen van gevallen van corruptie die de concurrentie in ontwikkelingslanden bemoeilijken.<sup>35</sup>

In zijn boek *‘Guerre dans le Cyberspace’*, gepubliceerd in 1995, beschrijft Jean Guisnel nochtans een paar gevallen waarin de interventie van de Amerikaanse inlichtingendiensten er wellicht toe heeft bijgedragen dat Amerikaanse bedrijven belangrijke internationale contracten in de wacht konden slepen. Daartoe behoren onder meer de gevallen die Duncan Campbell heeft beschreven in zijn rapport over het netwerk Echelon, dat hij in februari 2000 bij het Europees Parlement heeft ingediend.<sup>36</sup>

De bespreking van dit rapport heeft overigens opnieuw aanleiding gegeven tot het rechtvaardigen van de praktijken inzake economische inlichtingen van de Amerikaanse inlichtingendiensten.

---

<sup>(35)</sup> Los Angeles Times, 15 juli 1995, geciteerd door Jean Guisnel in *‘Guerre dans le Cyberspace’*, 1995.

<sup>(36)</sup> De gevallen van ondernemingen als Panavia European Fighter Aircraft Consortium, Thomson CSF en Airbus Industrie worden genoemd in het STOA-rapport *‘Development of surveillance technology and risk of abuse of economic information - part 4/4’*.

James Woolsey, niet langer directeur van de CIA, bevestigde dat zijn dienst inderdaad Europese bedrijven in het oog had gehouden die concurreerden met Amerikaanse ondernemingen binnen het kader van internationale transacties, omdat de Europeanen zich schuldig zouden hebben gemaakt aan corruptie om de beoogde opdrachten binnen te halen.<sup>37</sup>

Alleen de buitenlandse regeringen die het voorwerp waren van deze manoeuvres zouden kennis hebben gekregen van het feit dat de Amerikanen de zaak niet licht opvatten.

Vervolgens gaf de heer Woolsey lucht aan zijn kritiek op het interventionisme van de Europese regeringen die, vaak op deloyale wijze, hun bedrijven steunen, ook al zijn ze duurder en minder performant dan hun Amerikaanse concurrenten: *'It is because your economic patron saint is still Jean Baptiste Colbert, whereas ours is Adam Smith'*, verweet hij de Europese regeringen.

Indien ze blijf zouden geven van de bereidheid hun staatsgeleide economieën te hervormen, teneinde ze doeltreffender te maken en meer ontvankelijk voor vernieuwing, dan zouden ze niet langer hun toevlucht moeten zoeken tot corruptie en zouden de Amerikanen het niet meer nodig vinden hen te bespioneren, besloot de heer Woolsey.

Ook al gaf hij toe dat de CIA actief was op het gebied van economische inlichtingen, verklaarde hij ook dat 95% van de ingewonnen informatie afkomstig was van open bronnen.

Hij herhaalde dat zijn dienst niet betrokken was bij activiteiten van economische spionage ten gunste van Amerikaanse bedrijven of vennootschappen. Nochtans verschenen de voorbije jaren in de pers artikelen over Amerikaanse agenten (van wie sommigen het statuut van diplomaat hadden) die op beschuldiging van economische spionage door Europese landen waren uitgewezen.

Van zijn kant lijkt het *Federal Bureau of Investigation* (d.i. de federale gerechtelijke politie) ter zake een louter defensieve rol te spelen. In 1998 verklaarde een verantwoordelijke inzake nationale veiligheid bij het FBI, tijdens een verhoor in het Congres, dat buitenlandse inlichtingendiensten een eersterangsrol vervulden op het vlak van bedrijfs- en economische spionage ten behoeve van hun eigen nationale bedrijven.

Daarbij hadden ze vooral aandacht voor geavanceerde technologieën en octrooien, maar ook voor vertrouwelijke informatie betreffende contracten, aanbestedingen, handelsstrategieën, enz.

Op 13 september 2000, organiseerde het *'International Economic Policy and Trade Subcommittee'* van het Huis van Afgevaardigden opnieuw een reeks verhoren teneinde de ontwikkelingen op het vlak van economische spionage tegen Amerikaanse bedrijven te beoordelen.

Amerikaanse onderzoeks- en economische inlichtingenbureaus hebben overigens gepoogd de verliezen te ramen die de Amerikaanse economie heeft geleden tengevolge van economische spionage: de ramingen schommelen tussen 42 en 200 miljoen \$ per jaar.

Het FBI houdt dus in het bijzonder buitenlandse communicatiebedrijven die zich in de Verenigde Staten willen vestigen nauwlettend in het oog. Het FBI vreest immers dat deze vreemde operatoren van hun controle op de Amerikaanse netwerken gebruik maken om bedrijven te gaan af luisteren voor rekening van de inlichtingendiensten van hun land.

---

<sup>(37)</sup> The Wall Street Journal dd. 7 maart 2000.



Voorts houdt het FBI toezicht op de operaties waarbij buitenlandse groepen de controle verwerven over Amerikaanse ondernemingen; het doet dit binnen het kader van een federale wet krachtens dewelke de president van de Verenigde Staten bevoegd is om elke acquisitie te verbieden 'die een weerslag kan hebben op de nationale veiligheid'.

De *Economic Espionage Act* van 1996 laat het FBI en andere federale instanties toe communicatie te intercepteren binnen het kader van economische contraspionage.

## 6.4 Canada

De '*Canadian Security Intelligence Service*' (CSIS) heeft een structuur gecreëerd die gespecialiseerd is in raadgevingen inzake contraspionage ten behoeve van de bedrijfswereld.

In zijn jaarverslag van 1998 had het Comité I al gewezen op de problemen die de CSIS ondervond om zijn opdracht af te bakenen binnen een al te ruime definitie van het begrip 'economische veiligheid'. We vinden een preciezere beschrijving van deze opdracht inzake economische veiligheid in een periodieke publicatie van deze dienst, getiteld '*Série d'aperçus*' (nr. 6 van mei 1998).

Een van de voornaamste doelstellingen van de CSIS bestaat erin toe te zien op de activiteiten in Canada van bekende of vermoedelijke buitenlandse inlichtingenofficiëren, alsook te beletten dat buitenlandse bezoekers, studenten of afgevaardigden, van wie men vermoedt dat ze actief zijn in het inlichtingenwezen, het Canadese grondgebied betreden.

De opdracht van de CSIS inzake economische spionage bestaat erin onderzoek te verrichten naar de clandestiene activiteiten van vreemde regeringen, aangezien ze nadelig kunnen zijn voor de economische en commerciële belangen van Canada. Hij probeert de Canadese regering te waarschuwen wanneer de billijke spelregels van de concurrentie op de vrije markt opzettelijk worden omgebogen ten nadele van de Canadese bedrijfswereld.

De CSIS heeft geen belangstelling voor bedrijfsspionage, d.w.z. spionage beoefend door de ene privé-onderneming tegen de andere. Zijn dergelijke activiteiten van criminele aard, dan wordt een onderzoek gevoerd door de politiediensten. De dienst maakt gewag van een geval waarin een buitenlandse regering ervan werd verdacht telefoongesprekken te hebben afgeluisterd tussen een Canadese zakenman op reis in het buitenland en de hoofdzetel van zijn onderneming in Canada.

De betrokken Canadezen hadden in detail gesproken over lopende onderhandelingen, i.h.b. over een precieze minimumofferte. De volgende dag diende een buitenlandse concurrent een tegenvoorstel in dat overeenstemde met die minimumofferte.

De CSIS preciseert verder dat economische spionage niet alleen wordt beoefend door regeringen die Canada traditioneel vijandig gezind zijn, maar dat er aanwijzingen bestaan dat ook zogenaamd bevriende landen zich daartoe lenen.

## 6.5 Frankrijk

De wet van 16 juli 1980 bestraft elke mededeling aan een vreemde overheid, “[die] van aard [is] schade toe te brengen aan de soevereiniteit, de veiligheid, de essentiële economische belangen van Frankrijk of aan de openbare orde, voor zover nodig nauwkeuriger beschreven door de administratieve overheid”.<sup>38</sup>

De definitie van de ‘fundamentele belangen van de natie’ in artikel 410 van het nieuwe Strafwetboek (1992) verwijst uitdrukkelijk naar ‘de essentiële belangen van haar wetenschappelijk en economisch potentieel’.

De wet van 10 juli 1991 betreffende het geheim van de correspondentie via telecommunicatiemiddelen voorziet redenen ter rechtvaardiging van het administratief intercepteren van communicatie.

Daartoe behoren onder meer het terrorisme, de georganiseerde misdaad, de nationale veiligheid, maar ook de vrijwaring van het economisch en wetenschappelijk potentieel. In 1999 werden in Frankrijk 4.577 intercepties uit veiligheidsoverwegingen toegelaten, waarvan 186 met het oog op het beschermen van het economisch en wetenschappelijk potentieel<sup>39</sup>, d.i. 4%.

Frankrijk besliste al snel zijn inlichtingendiensten in te zetten in het kader van activiteiten van economische spionage en contraspionage. De doorgedreven nationalisering van de Franse economie na de Tweede Wereldoorlog was zeker niet vreemd aan die beslissing.

Op het einde van de jaren tachtig was de *Direction Générale de la Sécurité Extérieure* (DGSE) betrokken bij diverse zaken van economische spionage in de Verenigde Staten<sup>40</sup>. De Angelsaksische landen zouden dan ook niet de enige zijn die satellieten gebruiken om telecommunicatie te intercepteren in het kader van economische inlichtingenactiviteiten.

In zijn boek *Le renseignement français à l'aube du XXIème siècle*<sup>41</sup> verwijst Jean-Jacques Cécile naar een geval waarbij de DGSE economische ‘intelligence’ zou hebben onderschept. Deze informatie zou rechtstreeks ten goede zijn gekomen aan de Franse automobieliindustrie, die op dat ogenblik in een concurrentiestrijd was verwickeld met een Duitse firma voor het bouwen van een fabriek in Latijns-Amerika.

Admiraal Pierre Lacoste, directeur van de DGSE van 1982 tot 1985, was echter van mening dat zijn dienst niet het risico moest lopen betrokken te raken bij ‘agressieve’ operaties tegen bedrijven uit bevriende staten.<sup>42</sup>

---

<sup>(38)</sup> Vrije vertaling

<sup>(39)</sup> Commission nationale de contrôle des interceptions de sécurité – 8<sup>ste</sup> jaarverslag 1999

<sup>(40)</sup> Lees in verband hiermee: Claude Silberzahn, ‘*Au coeur du secret*’, pagina’s 172 en 173; Jean Guisnel, ‘*Guerre dans le Cyberspace*’ 1995.

<sup>(41)</sup> Uitgeverij Lavauzelle, 1998 - hoofdstuk 9, pagina 189.

<sup>(42)</sup> Pierre Lacoste, ‘Les entreprises doivent apprendre à se protéger’, Capital, februari 1995.

Claude Silberzahn, directeur van de DGSE van 1989 tot 1993, meende dan weer dat deze dienst niet kon handelen in het voordeel van de bedrijfswereld: de DGSE moet de Staat dienen.

Indien er echter één domein is waar de inlichtingendiensten hun rol ten dienste van het collectief ten volle moeten opnemen, is het wel dat van de ondergrondse en illegale economie, die soms in handen is van de maffia, en van het misdaadgeld.<sup>43</sup> In 1991 creëerde de DGSE dan ook een dienst gespecialiseerd inzake het opsporen van onwettige geldstromen. Deze dienst werkt samen met Tracfin.

Krachtens een decreet van de President van de Republiek werd op 1 april 1995 een *Comité pour la compétitivité et la sécurité économique* (CCSE) opgericht, dat aanvankelijk onder het gezag stond van de Eerste Minister en vervolgens onder het toezicht van de minister van Economie, Financiën en het Plan; het *Secrétariat Général de la Défense Nationale* (SGDN) voert het secretariaat van het Comité. Het CCSE telt zeven leden en kreeg de opdracht de aanbevelingen van het rapport-Martre inzake economische intelligentie uit te werken. Het Comité is echter niet in zijn opdracht geslaagd en werd in juli 1998 ontbonden.

In een rapport uit 1997, met de titel '*De la défense économique à la sécurité de l'économie*', onderzocht het *Commissariat général du Plan* welke '*de offensieve hefboomen van de Staat* [moesten zijn] *op het vlak van economische veiligheid*'. Het beveelt met name de versterking van de bevoegdheden van de regering aan, zodat zij zich kan verzetten tegen strategische overnames, het bepalen van strafsancities in geval van inbreuk op het bedrijfsgeheim, het uitwerken van een nationaal beleid inzake normen en octrooien, het creëren van een netwerk voor de bewaking van nieuwe technologieën en van de concurrenten met bijzondere aandacht voor strategische thema's, het ontwikkelen van offensieve beïnvloedingsstrategieën en, tot slot, het uitbreiden van de onderzoekscapaciteiten inzake economische criminaliteit van de gerechtelijke politie, van de dienst *Renseignements généraux*, van de DST en van de douane.

De *Direction de la Sécurité du Territoire* (DST) is bevoegd om op het Franse grondgebied activiteiten op te sporen en te voorkomen die worden geïnspireerd, gevoerd of ondersteund door vreemde mogendheden en die een bedreiging kunnen vormen voor 's lands veiligheid; meer in het algemeen is deze dienst bevoegd om dergelijke activiteiten te bestrijden. Met het oog op het uitvoeren van haar opdrachten, en binnen het kader van de instructies van de regering, moet de DST in het bijzonder bijdragen tot de veiligheid van de gevoelige punten en de kernsectoren van de nationale activiteit, alsook tot de bescherming van defensiegeheimen.

De DST heeft dus een onderdirectie voor de bescherming van het patrimonium, die belast is met economische dossiers en waarvan het personeel de voorbije jaren sterk is aangegroeid.

Sinds het einde van de jaren tachtig heeft de DST de gewoonte aangenomen samen te komen met bedrijfsleiders om hen bewust te maken van de noodzaak hun computernetwerken te beschermen, hun buitenlandse stagiairs in het oog te houden en vooral studenten uit 'bevriende' landen niet al te snel te vertrouwen.

De DST organiseert voor de kaderleden van bedrijven conferenties over de manieren waarop ze hun productiegeheimen, het resultaat van hun opzoekingen en hun klantenbestanden beter kunnen beschermen. De dienst voor de bescherming van het patrimonium van de DST biedt aan de bedrijven, samen met de DST zelf, een Minitel-verbinding aan die hen toelaat inlichtingen in te winnen over de laatste ontwikkelingen inzake de bedreigingen tegen het Franse economisch weefsel.

---

<sup>(43)</sup> Claude Silberzahn, '*Au coeur du secret*', pagina 177.

Algemeen kunnen we stellen dat de toegenomen agressiviteit van vreemde landen, zelfs van economische en politieke partners van Frankrijk zoals de Verenigde Staten, Japan of Duitsland, deze herpositionering van de DST rechtvaardigde, nog vóór de ineenstorting van de USSR.

De betrekkingen tussen de bedrijfswereld en de Franse inlichtingendiensten zijn vandaag zo nauw dat de grootste ondernemingen die in de gevoeligste sectoren actief zijn - vooral in de wapensector - regelmatig ambtenaren van contraspionagediensten rekruteren die bijgevolg hun contract met de Staat opzeggen. Ook de *Direction du Renseignement Militaire* (DRM) bouwt haar relaties met de Franse bedrijfswereld uit.

Diverse Franse universiteiten en hogescholen hebben beslist economische inlichtingen op te nemen in hun onderwijsprogramma's en opleidingen. Vaak krijgen ze daarbij de hulp, of gebeurt dit op initiatief, van gewezen militairen en verantwoordelijken inzake nationale veiligheid. Zo organiseert het "*Institut des Hautes Etudes de Défense Nationale*" (IHEDN), dat afhangt van het ministerie van Landsverdediging, lescycli inzake economische inlichtingen; belangrijke figuren van de Franse inlichtingendiensten hebben er al exposés gegeven. Dit instituut heeft zich tot doel gesteld een volledig overzicht te maken van de praktijken inzake economische inlichtingen in Frankrijk. Het gebruikt daarvoor een vragenlijst bestemd voor alle Franse ondernemingen die meer dan 200 personen te werk stellen.<sup>44</sup>

Het "*Institut d'Etudes et de Recherches pour la Sécurité des Entreprises*" (IERSE) in Parijs biedt aan hoge kaderleden een universitaire opleiding aan betreffende de veiligheid van installaties en inzake economische inlichtingen. Dit instituut is ontstaan als gevolg van een partnership tussen belangrijke overheids- en particuliere instellingen zoals de Universiteit van Parijs I, de nationale gendarmerie, de *Direction générale des douanes et droits indirects*, de club voor de economische bescherming van de onderneming en de vereniging van Franse bedrijven.<sup>45</sup>

De "*Ecole de Guerre Economique*" (sic), in 1997 opgericht door een op rust gesteld generaal, 'biedt onderwijs aan inzake de offensieve en defensieve strategieën waarmee bedrijven te maken krijgen in de economische concurrentiestrijd op wereldvlak'. Het lesprogramma van deze school omvat onder meer cursussen over 'de strategie voor het aanwenden van informatie', 'een professionele benadering van open bronnen', 'de informatieoorlog', 'zich beschermen tegen desinformatie', de 'inlichtingencyclus', enz.<sup>46</sup>

Tot slot verwijzen we nog naar de Universiteit Sophia Antipolis in Nice, de cursussen van admiraal met rust Lacoste (ex-chef van de DGSE) aan de Universiteit van Marne-la-Vallée, enz.

---

<sup>(44)</sup> [www.ihedn.fr](http://www.ihedn.fr)

<sup>(45)</sup> [www.ierse.org](http://www.ierse.org)

<sup>(46)</sup> [www.ege.escala.fr](http://www.ege.escala.fr)

## 6.6 Duitsland

Volgens Henri Martre, rapporteur voor het Franse *Commissariat général du Plan*<sup>47</sup> is het Duitse model het meest performante systeem inzake economische inlichtingen van heel Europa. Dit model steunt boven alles op een diepgeworteld collectief bewustzijn van 'economisch patriotisme' en op een consensus over wat het begrip nationaal economisch belang precies inhoudt. Deze cultuur is een van de grote troeven van de Duitse concurrentiekracht.

De '*Bundesnachrichtendienst*' (BND), di. de externe inlichtingendienst van de Bondsrepubliek Duitsland, zou het centrum zijn waar alle economische informatiestromen samenkomen.<sup>48</sup>

Aangezien de Duitse regering van oordeel is dat Azië op strategisch vlak een regio is waar bedrijven hun krachten bij voorrang moeten ontplooiën, niet alleen op economisch vlak maar ook op het vlak van de inlichtingen, is het geen toeval dat de BND kantoren heeft geopend in New Delhi, Peking, Jakarta, Tokio, Manilla, Seoul en Taiwan. De BND heeft een gegevensbank gecreëerd voor bedrijven die zich in deze regio's willen vestigen.<sup>49</sup>

De BND stelt ook rapporten op voor het federaal ministerie van Economie, waarin Duitse bedrijfsleiders ertoe worden aangespoord waakzaam te zijn in hun betrekkingen met bepaalde landen die hoogtechnologische systemen willen kopen.

Een ander federaal orgaan is belast met het coördineren van initiatieven op het gebied van economische inlichtingen: het gaat om het '*Arbeitsgemeinschaft für die Sicherheit des Wirtschaft*' (ASW). Dit orgaan staat in contact met de federale inlichtingendienst, het '*Bundesamt für Verfassungsschutz*' (dienst ter bescherming van de Grondwet of BfV). Uit een rapport van 1997 van het BfV blijkt dat 62% van de spionagezaken die in Duitsland aan het licht zijn gekomen, betrekking hebben op het wetenschappelijk en economisch potentieel van het land, 19% op politieke en administratieve zaken, 8% op militaire zaken en 11% op andere sectoren.

Er zou een duidelijke stijging waarneembaar zijn van spionageactiviteiten in opdracht van de Russische inlichtingendiensten tegen Duitse private ondernemingen. In zijn jaarverslag van 1999 bevestigt het BfV dat de activiteiten van de Russische externe inlichtingendienst (SVR), alsook van de inlichtingendiensten van de GOS-landen, in hoofdzaak zijn gericht op economische, wetenschappelijke en technische spionage.

In een interview met het Franse maandblad '*Le Monde du Renseignement*'<sup>50</sup> verklaarde Peter Frisch, hoofd van het BfV, dat het begrip '*strategisch economisch erfgoed*' een deel van de 2218 agenten van het BfV ertoe heeft gebracht bepaalde ondernemingen uit te kiezen teneinde ermee te gaan samenwerken.

---

<sup>(47)</sup> Rapport van Henri Martre: Intelligence économique et stratégie des entreprises, Franse documentatie.

<sup>(48)</sup> DST, police secrète - Roger Faligot, Pascal Krop - Flammarion

<sup>(49)</sup> Une approche française de l'intelligence économique - Christian Harbulot - november 1995.

<sup>(50)</sup> Le Monde du Renseignement nr. 375, 3 februari 2000

Vandaag zijn 1600 ondernemingen een partnership aangegaan met het BfV op federaal niveau. Binnen elk van deze ondernemingen is een werknemer verantwoordelijk voor de economische veiligheid en is die persoon de gesprekspartner van de inlichtingendienst.

De betrokken ondernemingen behoren niet alleen tot de wapenindustrie, maar ook tot de automobielenindustrie, de petrochemische nijverheid en tot geavanceerde technologische sectoren.

Daarnaast bestaat er ook een regionaal netwerk, met soortgelijke partnerships die worden beheerd door het 'Landesamt für Verfassungsschutz', d.i. de inlichtingendiensten van de deelstaten (Länders).

## 6.7 Groot-Brittannië

De Britse wetgeving kent zowel aan de *Security Service* (act van 1989) als aan de *Secret Intelligence Service* (act van 1994) een opdracht toe inzake de bescherming van het belang van het economisch welzijn van het Verenigd Koninkrijk.<sup>51</sup>

Geen van beide wetten bevat een definitie van het begrip 'economisch welzijn' (*economic well-being*). Krachtens de wet is het 'Government Communications Head Quarter' (GCHQ) belast met het intercepteren van buitenlandse communicatie voor rekening van de regering, met name "(...) *in the interest of the economic well-being of the United Kingdom ... in relation to the actions or intentions of persons outside the British Islands*'.

Economische en commerciële doelwitten kunnen worden aangewezen door het 'Overseas Economic Intelligence Committee' van de regering, door de economische sectie van het 'Joint Intelligence Committee' en zelfs door het ministerie van Financiën en de Bank van Engeland.

De bevoegde ministers moeten bepalen welke bedrijven een sleutelpositie bekleden in de Britse economie. Ze geven hun instructies via het 'Joint Intelligence Committee' (JIC). Zo kunnen ze de inlichtingendiensten de opdracht geven na te gaan hoe de olieprijs zullen evolueren. Vervolgens kan de bevoegde minister zijn financieel beleid aanpassen.

De inlichtingendiensten werken dus voor de Staat, aan dewelke ze inlichtingen bezorgen, niet voor de bedrijven. Na overleg met de ministers en de bedrijven geeft het JIC richtlijnen aan de inlichtingendiensten.

De bestaande relaties tussen de inlichtingendiensten en de ondernemingen zijn menselijke relaties, zonder enige structuur als ondersteuning.

---

<sup>(51)</sup> Cfr. 'Studie van de Britse wetgeving betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, jaarverslag van het Comité I 1998

## 6.8 Nederland

Tot voor kort bestond er in Nederland een externe inlichtingendienst, de Inlichtingendienst Buitenland (IDB), die in 1994 werd ontbonden.

Volgens Bob de Graaf en Cees Wiebes, auteurs van een boek met de titel '*Villa Maarheeze*'<sup>52</sup>, had de IDB een economische sectie die belast was met de opdracht inlichtingen in te winnen voor het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Visserij. De inlichtingen werden in hoofdzaak ingewonnen via Nederlandse zakenlieden die in het buitenland op reis waren of er gedurende bepaalde tijd verbleven. De IDB onderhield ook contacten met de directie van grote Nederlandse ondernemingen en wisselde daarmee belangrijke economische 'intelligence' uit. Volgens de Graaf en Wiebes zou de IDB buitenlandse commerciële offertes, verzonden via telecommunicatie, hebben geïntercepteerd en vervolgens aan Nederlandse bedrijven hebben doorspeeld.

Na de ontbinding van de IDB werden zijn taken overgenomen door de Binnenlandse Veiligheids-Dienst (BVD, Nederlandse tegenhanger van de Veiligheid van de Staat). De wettelijke opdrachten van deze dienst werden als volgt vastgelegd:

- inlichtingen verzamelen over organisaties en personen waarvan men, gelet op hun doelstellingen of hun activiteiten, op ernstige wijze mag aannemen dat ze een gevaar vormen voor de democratie, de veiligheid of voor andere essentiële belangen van de Staat;
- veiligheidsonderzoeken uitvoeren;
- bevorderen van maatregelen tot bescherming van gegevens waarvan de vertrouwelijkheid noodzakelijk is in het belang van de Staat, de overheidssectoren en de bedrijfswereld, en die volgens de bevoegde ministers van wezenlijk belang zijn voor het behoud van het maatschappelijk leven.

De bescherming van de nationale economie is vervat in deze ruime definitie van de opdrachten. Binnen dit kader voert de BVD onderzoek naar de activiteiten van buitenlandse inlichtingendiensten die gericht zijn tegen de economische belangen van Nederland. Sinds zijn ontstaan is de BVD belast met een veiligheidsopdracht, i.h.b. ten overstaan van bedrijven die voor het leger werken, alsook van bedrijven die het slachtoffer kunnen zijn van sabotage. De Nederlandse wet op de inlichtingendiensten verleent aan de BVD de toelating om ondernemingen attent te maken op de te nemen beschermingsmaatregelen. Voorts mag deze dienst bepaalde vormen van onwettige concurrentie signaleren. In 1994 werd de opdracht van de BVD op economisch vlak opnieuw gedefinieerd (zie hierna) door een groep

'Economische Veiligheidsbelangen', die het ministerie van Economische Zaken en vertegenwoordigers van de bedrijven samenbrengt :

1. De bedrijven beschikken over een brede waaier van informatie die het doelwit is van economische spionage.
2. Nederlandse bedrijven lopen bepaalde opdrachten mis, omdat hun buitenlandse concurrenten vrij oneerlijke methodes toepassen, zoals het afluisteren van communicatie of het gebruiken van informanten om die opdrachten binnen te halen.

---

<sup>(52)</sup> Geschiedenis van de inlichtingendienst buitenland - Sdu Uitgeverij, Den Haag - 1999.

3. Het is absoluut noodzakelijk onderzoeken te voeren naar de betrouwbaarheid van ondernemingen en beleggers die relaties onderhouden met de georganiseerde misdaad.

Bijgevolg werd beslist dat de BVD zijn activiteiten vooral op deze drie specifieke bedreigingen zou richten.

Voorts houdt de BVD zich ook bezig met de hierna beschreven bedreigingen:

- het inwinnen door buitenlandse inlichtingendiensten van essentiële economische gegevens betreffende Nederlandse bedrijven;
- het lanceren van lastercampagnes in de pers om Nederlandse bedrijven in diskrediet te brengen.

De minister van Binnenlandse Zaken heeft een vertrouwelijke lijst opgesteld van bedrijven die voor Nederland van wezenlijk belang zijn en die de BVD moet beschermen.

We kunnen dus besluiten dat Nederland een louter defensief beleid lijkt te voeren, waarbij de bedrijfswereld en de politieke wereld niettemin nauw samenwerken.

## **6.9 Rusland en de landen van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten**

In april 1994 hield Boris Jeltsin, president van de Russische Federatie, een toespraak tot de verantwoordelijken en de medewerkers van de externe inlichtingendiensten van zijn land (SVR en GRU).

Het volgende uittreksel laat geen twijfel bestaan over de opdrachten van deze diensten:

*“We verwachten dat de externe inlichtingendiensten informatie bezorgen die de Staat absoluut nodig heeft om belangrijke beslissingen te nemen inzake het buitenlands en binnenlands beleid van Rusland, het bepalen van onze koers op economisch gebied en op het gebied van wetenschappelijke en technische vooruitgang”.*

In het jaarverslag 1999 van de Duitse inlichtingendienst *‘Bundesamt für Verfassungsschutz’* (BfV) vinden we enige informatie over de activiteiten inzake economische en wetenschappelijke inlichtingen van de Russische, Oekraïense en Wit-Russische inlichtingendiensten.

Volgens dit verslag is het verzamelen van economische, wetenschappelijke en technische inlichtingen momenteel de grootste prioriteit van deze diensten.

De Russische externe inlichtingendienst (SVR) heeft ongeveer 15.000 personen in dienst. Volgens zijn woordvoerder is deze dienst belast met de opdracht in het buitenland gunstige voorwaarden te creëren voor Ruslands economische belangen, teneinde buitenlandse investeerders ervan te overtuigen naar Rusland te komen. Bij het verzamelen van informatie gebruiken de Russische inlichtingendiensten open bronnen, maar ook clandestiene personele en technische middelen, zoals het intercepteren van communicatie.



Op het gebied van open bronnen maken ze gebruik van de literatuur, van bibliotheken, databanken, het internet, ze bezoeken handelsbeurzen, nemen deel aan colloquia en conferenties en proberen er interessante contacten te leggen.

Op het gebied van het clandestien verzamelen van inlichtingen, doen de Russische diensten een beroep op inlichtingenofficieren die ze onder een dekmantel naar hun ambassades en consulaten sturen, naar persagentschappen, naar overheidsbedrijven of naar ondernemingen waar het grootste deel van het kapitaal in handen is van Russische staatsburgers.

Nog steeds volgens het BfV houdt de interne inlichtingendienst (FSB) binnen de landsgrenzen de leden van buitenlandse ambassades en consulaten in het oog, alsook zakenlieden die naar Rusland komen en de kaderleden en het personeel van buitenlandse ondernemingen die in Rusland zijn gevestigd.

## 6.10 Andere landen (kort)

**De Volksrepubliek China:** de Chinese academie voor wetenschappen kent jaarlijks beurzen toe aan een groot aantal buitenlandse universiteitsprofessoren, directeuren van laboratoria en onderzoekersleiders, opdat zij zouden meewerken aan Chinese onderzoeksprogramma's. (Bron: *'Le Monde du Renseignement'* nr. 338 - 2 juli 1998).

De sectie inlichtingen en economische en financiële contraspionage van het Chinese ministerie van Veiligheid ('Guoanbu') heeft de opdracht gekregen te voorkomen dat buitenlanders in het bezit komen van economische 'intelligence' die de overheid niet voorafgaandelijk heeft geselecteerd. Deze selectie wordt gezamenlijk verricht door Guoanbu, het ministerie van Buitenlandse Handel en Economische Samenwerking en het departement Propaganda van het Centraal Comité van de Chinese communistische partij. (Bron: *'Le Monde du Renseignement'* nr. 304 – 30 januari 1997).

Ook **Taiwan** wordt beschouwd als een van de meest doeltreffende landen op het vlak van economische inlichtingen. (Bron: *'Le Monde du Renseignement'* nr. 356 – 8 april 1999).

**Zweden:** sinds het begin van de 20<sup>ste</sup> eeuw zijn diverse Zweedse ondernemingen in alle discretie actief op het gebied van economische inlichtingen. Dit kan een verklaring zijn voor hun commerciële successen overal ter wereld. De universiteit van Lund heeft zich ter zake gespecialiseerd.

**Israël:** de Franse inlichtingendiensten zijn beducht voor de commerciële efficiëntie van Israëlische bedrijven die in Parijs zijn gevestigd en actief zijn op het gebied van economische inlichtingen of computerveiligheid. Onder de kaderleden van sommige van deze bedrijven vinden we voormalige leden van de Mossad (Bron: *'Le Monde du Renseignement'* nr. 392 – 26 oktober 2000).

## 7. COMMERCIËLE VENNOOTSCHAPPEN GESPECIALISEERD IN ECONOMISCHE INLICHTINGEN

### 7.1 Algemeen

Steeds meer private vennootschappen specialiseren zich, ten behoeve van grote industriële groepen (o.a. in de wapensector), in economische inlichtingen en financieel onderzoek. Sommige van die vennootschappen voeren echte veiligheidsonderzoeken voor rekening van hun klanten wanneer zij bepaalde personen willen rekruteren. Ze voeren ook financiële onderzoeken wanneer hun klanten vermoedens hebben van fraude, verduistering, vijandelijke overnames, enzovoort. Vaak worden deze vennootschappen opgericht door ex-leden van politie- of inlichtingendiensten, die zich gaan specialiseren op het gebied van economische inlichtingen. In de Verenigde Staten hebben de NSA en de CIA een deel van hun personeel aangemoedigd zich om te scholen en in de privé-sector te gaan werken.

Er bestaat een « *Annuaire Européen des Professionnels de l'Intelligence Economique* », die wordt gepubliceerd door de « *Société d'Intelligence Economique et Concurrentielle Appliquée* » (SIECA). Deze publicatie streeft ernaar volledig te zijn, maar sommige ondernemingen weigeren erin te worden opgenomen.

We onderscheiden zeven categorieën van prestaties die verband houden met economische inlichtingen:

- privé-detectives;
- commerciële inlichtingen;
- auditbureaus;
- technologische bewakingsbureaus;
- bedrijven actief op het gebied van economische inlichtingen;
- tussenpersonen;
- lobbying.

Deze wereld van economische inlichtingenbureaus en -bedrijven is echter heel uiteenlopend en evolueert constant. We moeten ons er dan ook voor hoeden een al te formele definitie te geven van die organisaties. Immers, private onderzoeks- en veiligheidsondernemingen ondergaan dezelfde ontwikkeling als de grote auditbureaus.

Ze breiden hun dienstengamma voortdurend uit, overschrijden de grenzen van hun vroegere activiteiten en voeren talrijke fusies, overnames of splitsingen uit. De grote groepen die zich vandaag duidelijk profileren, zijn vooral Amerikaans. We noemen er een paar:

- *Pinkerton*, deel van de Zweedse groep *Securitas AB*,
- *Kroll Associates*, dat zich onlangs losmaakte van *O'Gara* en werd overgenomen door *Blackstone Capital Partners III (BCPIII)*,
- *Decision Strategy Fairfax Group (DSFX)*,
- de Britse firma *Control Risks Group (CRG)*.

De meeste van deze firma's hebben een zetel in Europa (Parijs, Londen, enz.). De firma *Control Risks Group* heeft een kantoor in Antwerpen.

Sommige firma's stellen rapporten inzake risicoanalyse op, met heel specifieke informatie voor industriëlen die in het buitenland wensen te investeren. Die rapporten hebben betrekking op de politieke, sociale en economische toestand in de betrokken landen, op de belangen van rivaliserende groepen, terroristische bedreigingen, corruptiepraktijken, de invloed van criminele organisaties of van drukkingsgroepen.

In zijn rapport '2000 Outlook' buigt de firma 'Control Risks Group' zich over de protestbewegingen tegen de globalisering, uitgaand van de veronderstelling dat een van die bewegingen op een dag zou kunnen overgaan tot gewelddadige acties tegen multinationals. Het rapport noemt zelfs mogelijke doelwitten en data waarop activisten tot actie zouden kunnen overgaan.

Andere bedrijven bieden diensten aan die gericht zijn op het identificeren en observeren van de auteurs van lastercampagnes op het internet, een nieuwe vorm van activisme die soms gericht is tegen industrieën of bepaalde activiteitensectoren. Een van die bedrijven, gevestigd in de USA, heeft zich uitgeroepen tot 'the premier internet intelligence agency'. Ze werken met onderzoekssoftware op het internet, waarbij ze een bezoek brengen aan 'newsgroups' en aan sommige websites.

Een Franse firma, 'Net Intelligenz', bewaakt, bestudeert en analyseert voor rekening van zijn klanten alle forums en gesprekken tussen internauten. Dankzij zijn bijzonder krachtige software kan deze firma, net als een zoekmotor, alle virtuele ontmoetingsplaatsen analyseren om er bepaalde sleutelwoorden of -uitdrukkingen terug te vinden. Deze enorme massa gegevens wordt verwerkt door wetenschappers, sociologen en semiologen die op verzoek van de klant een specifieke analyse verrichten.

Voorts zien we in het organogram van sommige multinationals, i.h.b. in de voedingsmiddelenindustrie, in de energiesectoren (de oliesector, de nucleaire sector enz.), bij luchtvaartmaatschappijen enz., dat 'war rooms' worden opgericht, d.i. speciale cellen waar belangrijke beslissingen worden genomen. Deze cellen krijgen de opdracht crisissen te beheren, gepast te reageren op de gevolgen van industriële ongevallen die steeds vaker voorkomen, aanvallen van concurrenten te counteren, alsook de strategische informatie van de onderneming te beheersen en nieuwe markten te gaan veroveren. Sommige van deze 'war rooms' worden geleid door voormalige leden van politie- of inlichtingendiensten.

Tot slot ontstaat in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië een nieuwe vorm van bewaking van het personeel op de werkvloer.

Grote bedrijven richten er teams van informatica-inspecteurs op, die de opdracht krijgen de harde schijven van de werknemers, zonder hun medeweten, te kopiëren en grondig te onderzoeken om eventuele op het werk begane fouten op te sporen, of computerbewijzen te vinden betreffende de diefstal van bedrijfsgeheimen. Deze specialisten gebruiken informaticamiddelen en -technieken die oorspronkelijk werden ontworpen voor politie- en inlichtingendiensten.

Zowel in de Verenigde Staten als in Groot-Brittannië laat de wetgeving de werkgevers toe gebruik te maken van deze 'legale computergeneeskunde', om redenen van de noodzaak zich te verweren.

## 7.2 De nood aan een juridisch debat en aan toezicht op de activiteiten van private inlichtingenbedrijven

In haar veiligheidsplan<sup>53</sup> stelt de federale regering vast dat er een tendens bestaat om steeds vaker een beroep te doen op private veiligheidsactoren (bewakingsondernemingen, interne bewakingsdiensten, beveiligingsondernemingen, privé-detectives enz.). Op sommige heel concrete gebieden van de veiligheid is er zelfs sprake van samenwerking en overleg tussen private actoren en de overheid.

Sommige aspecten van de activiteiten van economische inlichtingenbedrijven worden geregeld door de wet van 19 juli 1991 tot regeling van het beroep van privé-détective (deze wet beoogt met name het inwinnen door natuurlijke personen van informatie omtrent burgerlijke stand, gedrag, moraliteit en vermogenstoestand van personen, alsook het opsporen van bedrijfsspionage).

Hoe staat het echter met, bijvoorbeeld, de systematische exploitatie van databanken? Er bestaat ook een wet van 10 april 1990 op de bewakings- en de beveiligingsondernemingen, maar ze betreft alleen hun activiteiten inzake de bewaking en fysieke bescherming van goederen en van personen. De nood aan een juridisch debat en aan toezicht op de wettelijkheid van de inlichtingenactiviteiten van private bedrijven neemt voortdurend toe naarmate deze bedrijven hun aanbiedingen inzake economische inlichtingen vermenigvuldigen. Zelfs de exploitatie van de open bronnen, d.w.z. van informatie die toegankelijk is voor het grote publiek, sluit niet uit dat bepaalde rechtsregels moeten worden nageleefd.<sup>54</sup>

Het federaal veiligheidsplan bepaalt: *‘Om de democratische controle op de private veiligheidsactoren te realiseren, is het opportuun te onderzoeken of de Vaste Comités van toezicht op de Politiediensten en de Inlichtingendiensten binnen hun wettelijke taak hiertoe kunnen bijdragen.’*

Het Comité I is inderdaad van mening dat de overheid absoluut toezicht moet uitoefenen op de economische inlichtingenactiviteiten van private bedrijven. Volgens het Comité behoort deze controleopdracht in eerste aanleg tot de bevoegdheid van de diensten van de federale regering. De controle behoort ten dele tot de opdracht inzake de bescherming van het economisch en wetenschappelijk potentieel waarmee de Veiligheid van de Staat is belast.

Indien het Parlement het voornemen zou hebben het Comité I bij deze nieuwe opdracht te betrekken, zou dit een aanpassing vereisen van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten, aangezien het Comité krachtens deze wet geen enkele bevoegdheid geniet om rechtstreeks toezicht uit te oefenen op de activiteiten van economische inlichtingenbedrijven.

---

<sup>(53)</sup> Senaat (2-461/1) en Kamer van Volksvertegenwoordigers (doc. 50 0716 / 001) - 13 juni 2000.

<sup>(54)</sup> Recent nog meende Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer dat de verwerking van persoonsgegevens, afkomstig van het raadplegen en systematisch exploiteren van jurisprudentiële informatie verspreid met behulp van elektronische middelen, onder de wet valt. *‘De mogelijkheid om, via gecentraliseerde, ja zelfs exhaustieve rechtspraakdatabanken, iemands gerechtelijk verleden terug te vinden, brengt voor de gegevensbescherming risico’s met zich mee die veel groter zijn dan die verbonden aan de traditionele toegangswijzen of publicaties van rechtspraak’* (beslissing nr. RZ97CN3-1 d.d. 23/12/1997).

## 8. DE ROL VAN DE BELGISCHE INLICHTINGEDIENSTEN INZAKE DE BESCHERMING VAN HET WETENSCHAPPELIJK EN ECONOMISCH POTENTIEEL: VASTSTELLINGEN VAN HET COMITÉ I

### 8.1 Verwachtingen en voorstellen van de Belgische economische wereld

In 1986, kort na de aanslagen van de CCC, werd binnen het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) een werkgroep opgericht die veiligheidsrichtlijnen opstelde voor de bedrijfsleiders. In 1994 creëerden veiligheidsexperts uit diverse industriële sectoren en van ondernemingen een '*Permanent Overlegplatform Bedrijfsbeveiliging*'. De sectoren die hierbij het meest waren betrokken, waren de distributiesector, de voedingsindustrie, de chemische nijverheid, Fabrimetal, Sabena, Belgacom, de petroleumsector, de banken, de verzekeringsmaatschappijen, de staalsector en de tabaksindustrie.

De veiligheidsexperts uit deze sectoren hebben zich gebogen over alle aspecten inzake de bescherming van de bedrijven tegen risico's van criminele oorsprong. Er werden contacten gelegd met de diverse overheden en met hun bevoegde diensten, i.h.b. met de Veiligheid van de Staat en de SGR. In 1995 bezorgde het *Permanent Overlegplatform Bedrijfsbeveiliging* aan deze overheden een memorandum met een beschrijving van de verwachtingen en de voorstellen van de Belgische industriële kringen inzake de beveiliging van de bedrijven. Dit document werd in juni 2000 bijgewerkt.

Economische spionage wordt er beschreven als een van de hoofdbekommernissen van het VBO, naast gewapende overvallen, gewelddadige feiten van agressie en aanslagen.

Het VBO roept op om een nieuwe dynamiek te geven aan het overleg tussen de overheid en de privé-sector, het pleit voor een '*integraal veiligheidsbeleid*' en formuleert ook een aantal voorstellen. Twee van die voorstellen hebben direct betrekking op de inlichtingendiensten:

- het oprichten, binnen het ministerie van Justitie, van een vaste structuur voor contacten met de privé-sector: '*Deze structuur, samengesteld uit vertegenwoordigers van de politiediensten, de inlichtingendiensten en de magistratuur, zou het VBO regelmatig moeten informeren over de bedreigingen die op de bedrijven wegen en samenwerkingsprojecten tussen de overheid en de privé-sector moeten ontwikkelen.*' Het doel bestaat erin de vormen van criminaliteit die een bedreiging vormen voor de bedrijven onafgebroken te analyseren;
- '*het organiseren van cursussen en vormingscycli voor het leidend personeel van de politiediensten, de inlichtingendiensten en de magistratuur, over de organisatie van de onderneming en de vormen van criminaliteit waarvan bedrijven het slachtoffer zijn.*' Het VBO is immers van mening dat het personeel van deze diensten niet voldoende expertise bezit inzake de vormen van criminaliteit waarmee bedrijven te maken krijgen; dit personeel moet dus een passende opleiding kunnen krijgen, gericht op de realiteit van de bedrijven. '*Het is ook aangewezen "technici" ter beschikking te stellen van de politiediensten en/of de parketten voor specifieke onderzoeken betreffende het technologisch en economisch potentieel van ons land.*'

In haar veiligheidsplan van juni 2000 verklaart de federale regering dat de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken het overleg zullen voortzetten dat binnen het *Permanent Overlegplatform Bedrijfsbeveiliging*' is ontstaan.

Bovendien zal een gemengde werkgroep, belast met economische criminaliteit, aandacht besteden aan de volgende vormen van criminaliteit: computercriminaliteit, witwassen van geld, corruptie en economische spionage.

## **8.2 De Veiligheid van de Staat**

Het Comité I stelde zich de vraag hoe de Veiligheid van de Staat haar nieuwe opdracht van bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel opvatte en voorbereidde.

Gaat het voor deze dienst om een actieve benadering van de economische intelligentie ten bate van de Belgische ondernemingen (technologische en concurrentiële bewaking, lobbying, uitbating van open bronnen, ...) of daartegenover, om een methode van beveiliging met sensibilisering over het fenomeen van economische spionage met inbegrip van de veiligheidsmaatregelen om er zich tegen te beschermen?

In het ene geval of het andere, welke zijn de menselijke middelen die hiervoor worden ingezet, welke zijn de werkmethodes, de relaties van de Veiligheid van de Staat met de ondernemingen, met de universiteiten, enz...?

### **A. *Historiek van het belang dat de Veiligheid van de Staat hecht aan de bescherming van het wetenschappelijk of economisch belang***

Tijdens de Koude Oorlog beperkten de Belgische inlichtingendiensten zich tot de eventuele militaire implicaties van de transfer van spijttechnologie binnen het strikte kader van de richtlijnen, voorgeschreven door het COCOM-Comité (voorbeeld: de zaak Pégard).

In 1986 beginnen de besprekingen tussen vertegenwoordigers van de Veiligheid van de Staat en de Directeur-generaal van het departement Wetenschappelijk Onderzoek van het Ministerie van Economische Zaken. Van deze periode dateren de eerste contacten van de Veiligheid van de Staat met het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO). Daarop volgde een conferentie, gegeven door leden van de Veiligheid van de Staat aan enkele tientallen industriëlen. Deze eerste inspanning tot sensibilisering blijkt evenwel geen gevolgen gekend te hebben.

Tot in 1998 kwam de bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel van het land niet voor op de lijst met de onderwerpen waarvoor de Veiligheid van de Staat belangstelling heeft.

Toch heeft deze dienst, in het kader van de strijd tegen de proliferatie van NBC-wapens<sup>55</sup>, altijd inlichtingen ingewonnen en geanalyseerd om de uitvoer van materiaal of de transfer van gevoelige technologie naar landen die geacht worden "risicovol" te zijn of naar criminele of terroristische organisaties.

In dit kader nam de Veiligheid van de Staat zijn eerste contacten met handelsondernemingen, universiteiten en onderzoekscentra.

Tussen 1995 en 1997 nam de Veiligheid van de Staat deel aan de werkzaamheden van het "Permanent Overlegplatform Bedrijfsbeveiliging" dat door het VBO werd opgezet in opvolging van het memorandum over de veiligheid van ondernemingen.

Meerdere officiële overlegvergaderingen tussen de publieke overheden en de wereld van de ondernemingen hadden plaats, meerbepaald twee rondetafelgesprekken waaraan vertegenwoordigers van het VBO en de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken deelnamen. De procureurs-generaal, de nationale magistraten en verantwoordelijken van politie en rijkswacht namen eveneens deel aan dit overleg. Het doel van deze vergaderingen was een verbeterde informatie-uitwisseling tot stand te brengen tussen private ondernemingen en bepaalde overheidsinstanties die gelast zijn met de veiligheid. Volgend op deze vergaderingen werden briefings gegeven door de Veiligheid van de Staat aan het VBO over de werking van de diensten over de sekten.

Bij gebrek aan personeel en middelen bleven deze contacten echter sporadisch en werd geen van de genomen initiatieven volledig uitgevoerd. Sedert 1997 hadden geen officiële contacten meer plaats tussen het VBO en de overheden in het kader van het voornoemde platform. Vergaderingen in dit kader werden voortgezet, maar enkel in bijzijn van privé-experten inzake de veiligheid van ondernemingen.

Op 9 oktober 1999 publiceerde het dagblad "De Financieel-economische Tijd" een interview met de nieuwe procureur-generaal des Konings te Antwerpen, waarin hij de economische en industriële spionage aanhaalt en deze betitelt als "de vergeten oorlog". Hij meent dat men in deze materie rekening moet houden met de buitenlandse inlichtingendiensten. Op dit tijdstip hebben de buitendiensten van de Veiligheid van de Staat reeds een tiental informatierapporten opgesteld, te rekenen vanaf het begin van dat jaar.

De minister van Justitie, hierover geïnterpelleerd, ondervroeg de Veiligheid van de Staat. Deze liet hem weten dat er geen enkel concreet bewijs voorlag dat aantoonde dat buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten op dit moment in België actief zouden zijn op het vlak van economische of industriële spionage.

Evenwel maken open bronnen gewag van de heroriëntatie van de activiteiten van de inlichtingendiensten van de militaire spionage naar economische spionage.

In 1997 en 1998 lichtte de Veiligheid van de Staat de minister van Justitie in dat de Cubaanse ambassade te Brussel universitaire informaties zocht van economische aard en dat de ambassade voor deze opdracht zelfs personeel had aangeworven.<sup>56</sup>

---

<sup>(55)</sup> NBC - wapens: Nucleaire, Bacteriologische en Chemische wapens

<sup>(56)</sup> Cfr. Kamer van Volksvertegenwoordigers dd. 28 oktober 1999 - Antwoord van de minister van Justitie op interpellatie nr. 84 van de heer Bourgeois

Op 28 oktober 1999 kondigde de minister van Justitie aan dat een kabinetsmedewerker zou deelnemen aan het "Permanent Overlegplatform Bedrijfsbeveiliging". Dit forum zou een samenwerkingsplan moeten uitwerken tussen het VBO en de publieke overheden. Volgens de minister kan Veiligheid van de Veiligheid van de Staat binnen dit kader een pro-actieve rol spelen.

## **B. De door de Veiligheid van de Staat ondernomen acties**

### **De acties voorafgaand aan de wet van 30 november 1998**

Een aantal documenten, gedateerd van voor de goedkeuring van de wet van 30 november 1998, getuigen van de wil van de Administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat om zijn dienst voor te bereiden op de uitoefening van de nieuwe opdracht ter bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel.

Interessante documenten in dit verband zijn de volgende :

- In een nota, gericht aan de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie op 25 maart 1997, evalueert de Administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat de toekomstige noden van de buitendiensten voor de uitoefening van hun opdrachten, zoals beschreven in het wetsontwerp op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten ;
- een werknota van 5 februari 1998 van de Veiligheid van de Staat beschrijft de nieuwe opdracht van bescherming van het economisch en wetenschappelijk potentieel, die het wetsontwerp op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten wenst op te dragen aan de Veiligheid van de Staat.  
(Dit document werd toegezonden aan het Ministerie van Economische Zaken.)

De bedreiging door economische en wetenschappelijke spionage wordt als volgt omschreven:

*" De gevolgen van economische en wetenschappelijke spionage vertonen zich zeer concreet in het verlies van belangrijke contracten, van markten, van werkplaatsen, door de diefstal van nieuwe technologie ... .*

*De verliezen toe te schrijven aan spionage zijn moeilijk te berekenen want de slachtoffers aanvaarden zelden dat ze worden bekendgemaakt. Men kan evenwel bevestigen, meer bepaald op basis van wat in andere Europese landen werd ontdekt, dat de kost van economische spionage aanzienlijk is voor de ondernemingen en voor de economie van het land.*

*Belangrijke repercussies doen zich gevoelen in de sectoren van de defensie en de spijstechnologie, op het gebied van het onderzoek en op vlak van de buitenlandse politiek.*

*De economische en wetenschappelijke spionage, in de hand gewerkt door de toename van de economische concurrentie, vormt dus niet enkel een financiële en sociale bedreiging, maar eveneens een onbetwiste bedreiging wat de nationale veiligheid betreft."*

Op 28 november 1997 gaf het Ministerieel Comité Inlichting en Veiligheid aan het College voor de Inlichting en Veiligheid de opdracht om :



*“... de analyse te verdiepen van de bedreigingen door aantasting, - met inbegrip van economische spionage-, van bepaalde socio-economische sectoren, om voorstellen te formuleren om deze bedreigingen te bestrijden en te onderzoeken in welke mate het ministerie van Economische Zaken kan betrokken worden bij deze werkzaamheden.”*

Het College voor de Inlichting en Veiligheid vertrouwde deze opdracht toe aan de Veiligheid van de Staat, die op haar beurt de voorstellen van acties formuleerde in een nota van 5 februari 1998:

*“ 1) De inventaris opstellen van sectoren die dreigen geïsoleerd te worden :*

- de ondernemingen die een bijzonder economisch of technologisch belang hebben of die vitaal zijn voor de tewerkstelling of de basisbehoeften van de bevolking ;*
- de instellingen voor wetenschappelijk onderzoek, belangrijke laboratoria, zowel privé als publiek, de universiteiten en bepaalde hogescholen, de departementen die verantwoordelijk zijn voor wetenschappen en economie.*

*2) de bedreigingen en hun oorsprong bepalen en onderzoeken door contacten met de geïsoleerde sectoren en de organisatie van informatie-uitwisseling. (Verderop worden de bedreigingen als volgt omschreven : “ Spionage door buitenlandse bedrijven, oneerlijke internationale concurrentie, pogingen tot onwettige overname van Belgische ondernemingen door buitenlandse tussenpersonen, enz...clandestiene onderzoeksactiviteiten door buitenlandse regeringen of - overheden of hun inlichtingendiensten, ...”).*

(Volgens de Veiligheid van de Staat zou dus de industriële spionage, uitgeoefend door een onderneming tegen een andere op het niveau van de nationale privé-sector, niet tot haar opdrachten behoren.)

- 3) Het uitbreiden of aanpassen van de opzoeken door de dienst in de klassieke domeinen (spionage (politieke), terrorisme, ideologisch extremisme, schadelijke sekten, georganiseerde criminaliteit, proliferatie van NBC-materiaal, bescherming van personen, talrijke taken van opzoeken en adviezen van administratieve aard,...) aan de noden op het vlak van de economische en wetenschappelijke bescherming.*
- 4) Sensibilisering en raadgeving aan economische en wetenschappelijke instellingen inzake de te nemen veiligheidsmaatregelen (personeel, bescherming van gegevens, fysieke bescherming, communicatieverbindingen, enz ...)*
- 5) Het deelnemen aan of organiseren van overlegvergaderingen met de betrokken officiële instanties.*
- 6) Aan de overheden analyses verschaffen over de dreigingen en maatregelen voorstellen.*
- 7) De Belgische regering verwittigen wanneer de spelregels eigen aan de markteconomie opzettelijk vervalst worden in het nadeel van de Belgische belangen.*
- 8) Studie van de buitenlandse wetgeving en de juridische aspecten in deze materie.”<sup>57</sup>*

---

<sup>(57)</sup> Vrije vertaling

De nota van 5 februari 1998 gaat verder en raamt op minimale wijze de bijkomende personeelsbehoefte bij de Veiligheid van de Staat om deze nieuwe opdracht uit te voeren.

Gezien de omvang van deze opdracht wordt de voorlopige raming van 25 maart 1997 als kennelijk onvoldoende beoordeeld

Als bijlage vindt men een -niet exhaustieve- lijst van departementen en overheidsdiensten die betrokken zijn bij de nieuwe opdracht.

### ***De acties navolgend op de wet van 30 november 1998***

De "bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel" komt vanaf nu wel degelijk voor in de opdrachten bepaald in de interne richtlijnen van de Veiligheid van de Staat . De opdracht werd zelfs uitgebreid tot de "bescherming van het industrieel patrimonium", opgevat als een deel van het economisch potentieel en dat het geheel van de economische activiteiten tot productie van goederen omvat.

Een nieuwe sectie die werd opgericht, is specifiek belast met de nieuwe opdracht.

Op 28 maart 2000 deelt de administrateur aan de nieuwe minister van Justitie mee op welke wijze zij de uitvoering van deze nieuwe opdracht opvat. De bewoordingen van deze nota zijn vrij gelijklopend met deze van de nota van 5 februari 1998. De vraag om personeel slaat op 50 eenheden voor de buitendiensten en voor 28 eenheden voor de administratieve diensten (wetenschappers, economen, ingenieurs, enz...). De minister verleent zijn goedkeuring op 11 april 2000 om deze voorstellen voor te leggen aan het Ministerieel Comité Inlichting en Veiligheid.

Het Ministerieel Comité Inlichting en Veiligheid bereidt de richtlijnen voor, teneinde het economisch en wetenschappelijk potentieel te definiëren ter uitvoering van artikel 7 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het Comité I heeft nog geen kennis van het resultaat van de werkzaamheden. Intussen nam het kabinet van de minister van Justitie deel aan verschillende vergaderingen van het "*Permanent Overlegplatform Bedrijfsbeveiliging*" in aanwezigheid van vertegenwoordigers van het VBO.

De voorstellen die voortvloeiden uit dit Platform van het VBO werden in juli 2000 daadwerkelijk door de Veiligheid van de Staat onderzocht, en deze gaf haar advies hieromtrent aan de minister van justitie op 1 augustus 2000.

Dit advies beveelt ondermeer aan om :

- “ 1) *de inrichting van een preventieactie door het VBO en de Staatsveiligheid, in concreto door de voorstelling van sensibiliserings-uitenzettingen voor ondernemingen die behoren tot de geviseerde sectoren ;*
- 2) *de opstelling en her-actualisering van een prioriteitenlijst van sectoren met activiteiten en spits technologie die een doeltreffende en snelle bescherming van de betrokken ondernemingen toelaten ;*

3) *de inzameling van inlichtingen die in het bijzonder betrekking hebben – binnen de economische wereld – tot sekteaire organisaties, georganiseerde criminaliteit of spionage door buitenlandse machten. Deze informatiegaring zal het mogelijk maken om de verborgen dreiging te analyseren en om eventueel beschermende maatregelen te nemen.”*

De Veiligheid van de Staat vraagt trouwens dat haar agenten zouden kunnen deelnemen aan vormingsprogramma's over de ondernemingsorganisatie en de criminaliteitsvormen waarvan de onderneming het slachtoffer is.

Zij dringt aan op de oprichting van een cel "Informatica- en telecommunicatiecriminaliteit" binnen een federaal agentschap voor de bescherming van de informatica en de vercijfering.

De Administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat stelde deze nota voor aan het kabinet van de minister van Justitie tijdens twee vergaderingen die plaatsvonden op 2 augustus en 6 september 2000.

De sectie belast met het wetenschappelijk en economisch potentieel nam reeds een aantal contacten met verantwoordelijken van private en publieke ondernemingen, patroonsorganisaties, universiteiten, ministeries en andere overheidsadministraties.

De andere secties van de buitendiensten zijn bovendien gemachtigd om gegevens in te zamelen in verband met dit onderwerp indien bedreigingen uitgaan van landen of extremistische, sektarische of criminele milieus die zij behandelen.

De analysedienst die gelast is met de criminele organisaties en de contraspionage (die o.m. "ontwrichtende gevolgen op politiek en socio-economisch gebied" kunnen hebben) werd in eerste instantie belast met het ontvangen en behandelen van de rapporten inzake de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel. Sedert september 2000 werd deze nieuwe bevoegdheid toevertrouwd aan de analysedienst die eveneens verantwoordelijk is op het gebied van wapens en proliferatie..

Op 30 november 2000 werden reeds een zeventigtal informatieverlagen, evenals vijf analyserapporten opgesteld over het economisch en wetenschappelijk potentieel. De Veiligheid van de Staat toont zich ondermeer gevoelig voor de occulte invloed die een sekte zou kunnen pogen uit te oefenen op de grote economische beleidsvormers van het land.

In afwachting van noodzakelijke richtlijnen van het Ministerieel Comité Inlichting en Veiligheid, gebruikt de Veiligheid van de Staat deze rapporten uitsluitend strikt intern.

Er hebben eveneens gesprekken van algemeen aard plaats over dit onderwerp met de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid, maar er werd nog niet overgegaan tot een uitwisseling van gegevens. Er werden voorbereidende contacten gelegd met buitenlandse inlichtingendiensten, maar niet onder vorm van officiële samenwerking.

Bij herhaling heeft de Administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat aan het Ministerieel Comité Inlichting en Veiligheid verzocht om zich uit te spreken over de wijze waarop de dienst inlichtingen moest doorgeven aan ministeries, administratieve en gerechtelijke overheden, aan politiediensten en bevoegde personen overeenkomstig artikel 19, eerste lid van de organieke wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

### **8.3. De Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid**

In 1997 verklaarde de toenmalige Administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat aan het Comité I dat de vrijwaring van het economisch en wetenschappelijk potentieel een nieuwe opdracht zou zijn die de Veiligheid van de Staat alleen zou moeten vervullen d.w.z. met uitsluiting van de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid. Inderdaad, de organieke wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten gaf aan de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid geen taak tot opzoeken, analyseren en behandelen van inlichtingen over activiteiten die het wetenschappelijk of economisch potentieel van het land bedreigen.

Niettemin beheert de sectie verantwoordelijk voor de militaire en industriële veiligheid van de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid, in het kader van de wet van 10 januari 1955 op de industriële eigendom en in samenwerking met het ministerie van Economische Zaken, de informaties en geclassificeerde brevetten teneinde de exploitatievoorwaarden van uitvindingen en de uitwerking van fabrieksgeheimen die ter kennis komen van commerciële ondernemingen te controleren, en dit in het kader van hun specifieke activiteiten te voordele van landsverdediging of van de NAVO. Het gaat in casu om het toepassen van de procedures die eigen zijn aan het indienen, het beheer en het opheffen van het geheim van geclassificeerde brevetten, - uitvindingen en - gegevens die, overeenkomstig de wet, niet verspreid mogen worden.

De ADIV stelt voorschriften voor industriële veiligheid op, verspreidt ze en controleert hun toepassing bij de industriële ondernemingen die in België gevestigd zijn. Indien de installatie in een ander land gevestigd is, draagt de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid er zorg voor dat de controle in het betrokken land door de bevoegde nationale overheid wordt uitgevoerd.

Op eigen grondgebied handelt de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid op eenzelfde wijze voor geclassificeerde brevetten van een buitenlandse mogendheid, binnen het kader van artikel 12 van de bovengenoemde wet.

De Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid voert eveneens onderzoeken uit met het oog op het toekennen van veiligheidsmachtigingen aan ondernemingen, hun zaakvoerders en hun personeel in het kader van hun specifieke activiteiten ten voordele van de landsverdediging of van de NAVO. De bedoeling van deze onderzoeken is het nagaan van de integriteit van de zaakvoerders en het personeel van die firma's, zowel op het vlak van betrouwbaarheid, loyaliteit en discretie als op het financieel en commercieel gebied.

## **9. BESLUITEN EN AANBEVELINGEN**

Twee jaar nadat aan de Veiligheid van de Staat de opdracht werd toevertrouwd om het wetenschappelijk en economisch potentieel te beschermen, geeft deze dienst blijk van sensibilisering voor dit onderwerp bij wijze van meerdere interne nota's en voorbereidende documenten gericht aan de minister van Justitie.

Toch is de Veiligheid van de Staat van oordeel dat het nog niet in staat is om deze nieuwe taak op operationele wijze uit te voeren.

Deze situatie is het gevolg van het feit dat de dienst :

- nog geen richtlijnen heeft ontvangen van het Ministerieel Comité Inlichting en Veiligheid die de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel vastleggen zoals voorgeschreven in artikel 7, 1° van de wet van 30 november 1998 ;
- geen bijkomende en noodzakelijke menselijke middelen kreeg.

Het Comité I beveelt aan dat deze twee obstakels worden weggeruimd om de Veiligheid van de Staat toe te laten haar opdracht uit te voeren.

In afwachting bereidt een sectie het terrein voor, door het leggen van een aantal contacten die bedoeld zijn om de economische en wetenschappelijke milieus te sensibiliseren.

Het Comité I is overtuigd van de moeilijkheid om de wetenschappelijke en economische geheimen te beschermen in de huidige context van de informatiemaatschappij, die gedomineerd wordt door technologische vooruitgang, gekenmerkt door mondialisering en wetenschappelijke openheid van geest. De mondialisering van de ondernemingen en de globalisering van procédés op wereldschaal maken het trouwens moeilijk om een nationaliteit toe te kennen aan een wetenschappelijk of economisch potentieel.

Het is vooral om deze reden dat het Comité I meent dat het criterium van de nationaliteit van de opdrachtgevers van de spionage, niet relevant is. Dit criterium wordt gebezigd door de Veiligheid van de Staat om de economische spionage (waarvoor ze zou bevoegd zijn) te onderscheiden van de industriële spionage (private affaire waarvoor ze niet bevoegd zou zijn).

In navolging van het VBO, neigt het Comité I er naar om te beschouwen als behorend tot het wetenschappelijk en economisch potentieel van het land, elke onderneming, elk laboratorium of onderzoeksinstelling die of dat een activiteit uitoefent in het land en hierbij een toegevoegde waarde ontwikkelt. Het Comité I heeft de administrateur generaal van de Veiligheid van de Staat in kennis gesteld van dit standpunt.

Het komt aan het Ministerieel Comité Inlichting en Veiligheid toe om te beslissen.

De belangrijkheid van de private sector en de belangen die verbonden zijn met het wetenschappelijk en economisch potentieel creëren nieuwe veiligheidsbehoeften in de wereld van de wetenschappen en ondernemingen. In ons land werden deze behoeften gedefinieerd door het VBO. De bescherming van voornoemd potentieel moet een aandachtsonderwerp zijn van het parlement en de regering, in de mate dat ons land vele, vaak kleinere ondernemingen telt die betrokken zijn in onderzoek en ontwikkeling van spitstechnologie. Indien aan de veiligheidsbehoeften onvoldoende beantwoord wordt door de overheden en onze inlichtingendiensten, zullen de ondernemingen en de onderzoekslaboratoria ofwel de risico's die zij lopen blijven onderschatten of zich tot private inlichtingen- en veiligheidsfirma's richten.

In deze is de sterke groei van private inlichtingenondernemingen in economische zaken een bron van bezorgdheid en vraagstelling wat hun ethiek, juridisch kader en de democratische controle betreft.

**C. Onderzoeken op initiatief van de  
Dienst Enquêtes**

# ONDERZOEK NAAR DE INTERVENTIE VAN DE ADIV NAAR AANLEIDING VAN EEN EVENTUEEL VEILIGHEIDSINCIDENT BINNEN EEN MILITAIRE BASIS

## 1. PROCEDURE

In februari 1999 ontving het Comité I een schrijven van zijn Dienst Enquêtes. Deze dienst wilde een mogelijke provocatie van neonazistische aard onderzoeken die zich had voorgedaan ter gelegenheid van een vliegmeeting op 5 en 6 september 1998 op de basis van Kleine Brogel.

Voor zover het Comité I weet hebben twee persorganen over de feiten verslag uitgebracht en daarbij een of meer foto's gepubliceerd.

Op 10 februari 1999 verleende het Comité I aan het Hoofd van de Dienst Enquêtes de toestemming om een onderzoek te voeren naar de feiten. Dezelfde dag gaf het Comité I de voorzitters van Kamer en Senaat kennis van de opening van het onderzoek, overeenkomstig artikel 46 §3 van zijn huishoudelijk reglement en de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten, zoals deze wet in die tijd van toepassing was.

Op 12 februari 1999 bracht het hoofd van de Dienst Enquêtes op zijn beurt de minister van Landsverdediging op de hoogte van dit onderzoek, krachtens artikel 43.1 van dezelfde organieke wet.

Op 31 maart 1999 legde de Dienst Enquêtes van het Comité I een rapport neer.

Een aanvullend kantschrift werd op 21 december 1999 verzonden aan de Dienst Enquêtes, die zijn eindrapport indiende op 11 september 2000.

Het Comité I heeft dit onderzoeksrapport goedgekeurd op 12 maart 2001.

Op 12 april 2001 heeft de minister van Landsverdediging schriftelijk laten weten dat hij geen commentaar had op het verslag.

De minister vermeldt tevens : *“ verwijzend naar mijn antwoorden op vroeger gestelde parlementaire vragen, maak ik hierbij van de gelegenheid gebruik mijn eerder uitgedrukt standpunt te bevestigen dat extreemrechtse organisaties helemaal niet thuishoren op massa-evenementen die door Landsverdediging worden georganiseerd.”*

## **2. DE BELANGSTELLING VAN HET PARLEMENT**

Het Comité I heeft vastgesteld dat in verband met deze zaak een aantal parlementaire vragen werden gesteld aan de vice-eerste minister en aan de minister van Landsverdediging.

Zonder een volledige opsomming daarvan te willen geven, ging het onder meer om de vragen d.d. 30 oktober 1998 van Volksvertegenwoordigers Rony Cuyt en Lode Vanoost, en om de vraag d.d. 27 oktober 1998 van Senator Erdman.

In die vragen is er vooral sprake van een organisatie die «Soldiers of Fortune» heet en die banden zou hebben met extreem-rechtse elementen in de Verenigde Staten.

In antwoord op deze vragen verklaarde de minister dat aan een man, afkomstig uit Wales, die zich had bekendgemaakt onder de benaming «Soldiers of Fortune», de toestemming was verleend om een stand te houden.

Op dat ogenblik wist niemand iets af van zijn eventuele banden met extreem-rechts, en de controles die vóór en tijdens het evenement plaatsvonden hadden geen abnormale zaken aan het licht gebracht. Voorts verklaarde de minister dat extreem-rechtse organisaties niet mogen worden toegelaten tot massa-evenementen die het leger organiseert.

## **3. VASTSTELLINGEN**

De Dienst Enquêtes van het Comité I heeft contact opgenomen met de ADIV en heeft om te beginnen een onderhoud gehad met de hoofdcommissaris belast met problemen inzake terrorisme en subversie.

De betrokkene verklaarde dat de militaire overheid die het evenement organiseert in hoofdzaak bevoegd is voor de veiligheid. Bijgevolg is de korpschef van de organiserende eenheid aansprakelijk voor de aanwezigheid van particulieren en bedrijven die op het terrein een of andere bedrijvigheid beoefenen.

De meeting van Kleine Brogel vormt echter een uitzondering op deze regel.

In het kader van deze specifieke opvolging en naar aanleiding van de belangstelling waarvan de minister van Landsverdediging naderhand blijk heeft gegeven, kon de ADIV bij toeval bepaalde inlichtingen verstrekken betreffende de stand «Soldiers of Fortune».

Uit de verklaringen aan de onderzoekers van het Comité I is gebleken dat de organisator gekend was bij de militaire overheden van Kleine Brogel, aangezien hij ter gelegenheid van een vroegere show in 1995 reeds de toestemming had gevraagd, -en gekregen-, om diverse zaken te verkopen, zoals: «British army berets, cap badges, clothing, boots, coffee mugs and zippo lighters with military crests on, etc.».

In de uitgereikte toestemming werd de aandacht van de betrokkene erop gevestigd dat de basis van Kleine Brogel noch de Belgische regering aansprakelijk konden worden gesteld voor ongevallen of incidenten waarbij personeelsleden van de stand betrokken zouden zijn.



Aangezien de betrokkene geen onbekende was, werd de aanvraag tot toestemming van «Soldiers of Fortune», die in 1998 werd ingediend, niet aan de ADIV bezorgd. Het ging immers om een «habitué», wiens stand in het verleden geen incidenten had uitgelokt.

Een controle a posteriori heeft aangetoond dat de standhouder niet voorkwam in de documentatie van de ADIV. Evenmin is bij een later contact met een geallieerde dienst gebleken dat de betrokkene banden zou hebben gehad met extreem-rechts.

De Veiligheid van de Staat werd echter niet geraadpleegd met betrekking tot de standhouder of tot de organisatie «Soldiers of Fortune».

De ADIV heeft met nadruk verklaard dat zijn agenten niet hadden vastgesteld dat er op de stand voorwerpen waren aangetroffen die voorzien waren van neonazistische symbolen. Dit is in tegenspraak met de voorstelling van een foto die in de pers verscheen en waarop een persoon met een bivakmuts is te zien die een bierpul met een hakenkruis voor zich uit houdt.

Aangezien geen dergelijke zaken werden vastgesteld, werd geen enkel rapport opgemaakt betreffende dit type van activisme. Bovendien was er rond de stand geen grote menigte aanwezig. Volgens de ADIV kan het incident dan ook weinig opschudding hebben veroorzaakt. Deze dienst sluit niet uit dat het enkel om een provocatie ging.

De ADIV heeft pas kennis genomen van het bestaan van de betwiste foto na de publicatie ervan in de pers. Deze dienst is opgetreden op verzoek van de toezichthoudende minister, die daarmee op zijn beurt gevolg gaf aan een aantal parlementaire vragen.

#### **4. SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK**

Het onderzoek heeft aangetoond dat de ADIV - uitzonderlijk - aanwezig was op een zogenaamd «open» evenement dat door een eenheid van Landsverdediging werd georganiseerd.

Het blijkt dat de ADIV de vliegmeeting bijwoonde om andere redenen dan om toezicht te houden op de stand «Soldiers of Fortune». De beide agenten van de ADIV hebben niets opgemerkt m.b.t. de aanwezigheid van betwiste voorwerpen of een samenshooling als gevolg van een incident. Ze sluiten echter niet uit dat er kortstondig opschudding is geweest. Wat hen betreft is het mogelijk voorkomen van een of andere manipulatie een werkhypothese, die echter niet door enige concrete elementen wordt gestaafd.

Eens ze a posteriori en via de pers kennis hadden gekregen van de feiten, en na de ondervraging van de minister van Landsverdediging, hebben ze niet alleen intern maar ook bij een geallieerde dienst inlichtingen ingewonnen over de standhouder en over de organisatie «Soldiers of Fortune». Ze hebben echter geen elementen gekregen volgens dewelke de betrokkene of de organisatie met extreem-rechts in verband kunnen worden gebracht.

Voor het overige heeft het Comité I eind 1999 uit eigen initiatief een kort onderzoek gevoerd op het internet. Daarbij heeft het op het adres «<http://www.sofmag.com>» een site aangetroffen met een dertigtal pagina's, die een officiële vitrine lijkt te zijn van de 'beweging' «Soldiers of Fortune» maar die verder geen informatie geeft. Bij een snel onderzoek van de site in dezelfde periode werden er geen nazistische emblemen aangetroffen.

## 5. CONCLUSIES

De ADIV heeft geen rapport opgemaakt over een mogelijk incident dat deze dienst niet persoonlijk heeft vastgesteld. Geen enkel element laat toe de informatie die in de pers verscheen te bevestigen of te ontkrachten.

De inlichtingen die de Dienst Enquêtes van het Comité I heeft verzameld, zijn afkomstig van het verhoor van de agenten die ter plaatse een opdracht uitvoerden, alsook van de opzoekingen verricht naar aanleiding van de publicatie van foto's in de pers en van het verzoek daartoe van de minister van Landsverdediging.

Het onderzoek van het Comité I heeft aangetoond dat de ADIV slechts uitzonderlijk was betrokken bij de veiligheid van de activiteiten op de site van een «open» militaire eenheid, nl. indien een of meer potentiële deelnemers voorkomen op de lijst van de organisaties die deze dienst in het oog houdt. Door twee agenten naar de basis van Kleine Brogel te sturen, heeft de ADIV zijn algemene opdracht vervuld.

Het Comité I stelt echter vast dat de ADIV in dit dossier noch de Veiligheid van de Staat noch de gerechtelijke overheden heeft geraadpleegd. Zonder daarom te beweren dat de inhoud van dit dossier dit contact met beide instanties noodzakelijk maakte, wil het Comité I er niettemin op wijzen, voor zover dienstig, dat de wet van 30 november 1998 het principe van een «zo doeltreffend mogelijke onderlinge samenwerking» heeft ingevoerd.

## **D. Klachten en aangiften van en door particulieren**

# HOOFDSTUK 1 :    **VERSLAG VAN HET TOEZICHT SONDERZOEK BETREFFENDE DE ADIV NAAR AANLEIDING VAN EEN KLACHT VAN EEN PARTICULIER**

*Krachtens artikel 37 van de wet van 18 juli 1991 houdende regeling van toezicht op de politie- en inlichtingendiensten en omwille van redenen van vertrouwelijkheid en bescherming van het privé-leven van personen, heeft het Vast Comité I besloten slechts een beknopt gedeelte te publiceren van het verslag (21 pagina's) dat aan de Senaat en aan de bevoegde minister werd toegezonden, zoals door voornoemde wet wordt voorzien in artikel 33, §3.*

## **1. PROCEDURE**

Op 29 april 1999 ontving het Vast Comité I een brief met een klacht van een lid van de Belgische Strijdkrachten.

De betrokkene schreef dat hij meende het slachtoffer te zijn geworden van misbruik door de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid van de Strijdkrachten (ADIV), ter gelegenheid van een controle van de veiligheid van het informaticasysteem bij de dienst waar hij was gedetacheerd.

De klager was ervan overtuigd dat zijn rechten niet waren gerespecteerd in een context waarin hij ertoe was gebracht ontslag te nemen uit zijn functies onder voorwaarden die hij onaanvaardbaar noemde.

Op 5 mei 1999 werd de klager uitvoerig verhoord door het Hoofd van de Dienst Enquêtes van het Comité I, in het bijzijn van de Voorzitter van het Comité I. De klager bevestigde zijn klacht en verschaft daarbij heel wat toelichting. Aangezien aanwijzingen van strafrechtelijke inbreuken naar voren leken te komen uit de feiten zoals de klager ze had beschreven, werd beslist de gerechtelijke overheden op de hoogte te brengen overeenkomstig artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering en artikel 46, lid 1 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten.

In deze fase, - er rekening mee houdend dat de feiten ter kennis waren gebracht van de gerechtelijke overheden-, achtte het Comité I het niet opportuun, - teneinde niet tussen te komen in het strafonderzoek -, om al onmiddellijk een toezichtsonderzoek te openen. Het gaf er de voorkeur aan de resultaten van het gerechtelijk onderzoek af te wachten.

Krachtens artikel 40, lid 3 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten werd dit onderzoek aan de Dienst Enquêtes van het Comité I toevertrouwd. Dit gebeurde buiten elke controlebevoegdheid van het Vast Comité I, dat geen toegang kreeg tot de gegevens van het gerechtelijk dossier tijdens het onderzoek.

In augustus 1999 werd het strafonderzoek afgerond met *«een beslissing van sepot bij gebrek aan elementen die een inbreuk vormen.»*

Nadat de klager kennis had gekregen van het sepot van het gerechtelijk onderzoek, diende hij op 27 oktober 1999 opnieuw een vraag tot onderzoek in bij het Comité I. Daarbij herhaalde hij de aantijgingen van zijn eerste klacht.<sup>1</sup>

Op 28 oktober 1999 besliste het Comité I dus een toezichtsonderzoek te openen.

Krachtens artikel 32 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten kreeg de Voorzitter van de Senaat op 29 oktober 1999 kennis van de opening van dit onderzoek.

Op dezelfde datum werd met een schrijven aan de bevoegde overheden, overeenkomstig artikel 38 § 2 van de voornoemde organieke wet d.d. 18 juli 1991, de toelating gevraagd om het gerechtelijk dossier in te zien en stukken van dat dossier te kopiëren.

Deze toelating werd verleend per brief d.d. 3 november 1999.

Overeenkomstig artikel 43.1 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten bracht het Hoofd van de Dienst Enquêtes van het Comité I de Minister van Landsverdediging schriftelijk op de hoogte op 8 november 1999.

Op 15 maart 2000 bezorgde de Dienst Enquêtes de resultaten van zijn onderzoeksverrichtingen, samen met het volledige dossier en de aanverwante stukken, aan het Comité I, dat aldus kennis kon nemen van de gerechtelijke kant van het onderzoek.

Op 30 november 2000 hadden twee leden van het Comité I een onderhoud met de klager.

Het Comité I heeft de openbare versie van dit verslag goedgekeurd op zijn plenaire vergadering van 6 maart 2001.

Het integrale verslag werd op 15 februari 2001 toegezonden aan de voorzitter van de Senaat en aan de bevoegde minister; het huidig verslag werd op 13 maart 2001 opgestuurd.

Op 25 april 2001 heeft de minister van Landsverdediging het Comité I laten weten dat hij akkoord ging met de publicatie van dit verslag.

---

<sup>1</sup> Teneinde elk misverstand te voorkomen wijst het Comité I erop dat het niet de minste gerechtelijke bevoegdheid bezit en dat het verzoek van de klager bijgevolg niet kan worden geïnterpreteerd als een verzoek tot herziening van de beslissing van de gerechtelijke overheden.

## 2. BESLUITEN EN AANBEVELINGEN

2.1 Het Comité I wijst er op dat, voorafgaand aan de opening van het toezichtsonderzoek, de gerechtelijke overheden oordeelden dat de in de klacht beschreven feiten geen strafrechtelijke inbreuken vormden ten laste van leden van de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid, en dat, op basis van deze en navolgende vaststellingen die werden gedaan door het toezichtsorgaan, geen enkele inbreuk kon worden vastgesteld op de rechten die de Grondwet en de wet aan de personen waarborgen.<sup>2</sup>

2.2 De organieke wet van 30 november 1998 voorziet voor de ADIV een aantal opdrachten waartoe, naast het aspect inlichtingen, ook behoort: «de bescherming van de militaire informatica- en verbindingssystemen of die systemen die de minister van Landsverdediging beheert.»

Voor het Vast Comité I en voor de huidige leiding van de ADIV is het duidelijk dat al deze opdrachten, teneinde tegelijk de doeltreffende werking van de diensten en de bescherming van de fundamentele rechten van de burgers te verzekeren, nood hebben aan het uitwerken van een aanvullend wettelijk kader dat voldoende duidelijk en precies is om het mogelijk te maken, met name in de context van de veiligheid inzake informatica, elke poging van indringing in de computersystemen van de Strijdkrachten en van het ministerie van Landsverdediging te identificeren en te neutraliseren, zonder daarbij op enige wijze inbreuk te maken op de bevoegdheden van de gerechtelijke overheden.

Het Vast Comité I wijst regelmatig op de noodzaak de inlichtingen- en veiligheidsdiensten ruimere wettelijke bevoegdheden toe te kennen, uit te rusten met performant materieel en met meer gespecialiseerd personeel.

De enige reden daarvoor is de betrokken diensten toe te laten een hoger niveau van efficiëntie te bereiken dan het niveau waarop ze zich vandaag bevinden. Dit dossier, waarin het Comité I op elke regel heeft gepoogd een onderscheid te maken tussen subjectieve verklaringen enerzijds en bewijzen anderzijds, zonder ooit partij te kiezen voor een van de aangevoerde stellingen, heeft de grote verdienste gehad de aandacht van het Comité I te vestigen op de risico's die kunnen opduiken wanneer de zaken uit de hand lopen bij het gebruik van werkmethodes nauwverwant met deze van de politie en die de vrijheden en de fundamentele rechten van de burgers in gevaar zouden kunnen brengen.

Natuurlijk moet de perfectionering van de middelen gepaard gaan met een perfectionering van de controle op het gebruik van die middelen. Men kan immers niet betwisten dat inbreuken en de schade aangericht door de eventuele slechte werking van performante middelen nog veel ergere gevolgen kunnen hebben.

In deze optiek raadt het Vast Comité I aan de toekenning door de wetgever van bijkomende middelen aan de inlichtingen- en veiligheidsdiensten te laten samenvallen met een passende en doeltreffende controle op het gebruik van die middelen.

---

<sup>2</sup> Cfr. artikel 1 van de wet van 18 juli 1991 houdende regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten

2.3 Tot slot kan het Comité I niet anders dan vaststellen dat geen enkel dossier van dit onderzoek werd bewaard in het archief van de ADIV. Een dergelijke procedure is zeker strijdig met de geest van de wet d.d. 18 juli 1991 en komt er in de praktijk op neer dat elke latere controle wordt belemmerd of zelfs verhinderd.

Bij gebrek aan een volledig en geïnventariseerd dossier kan het Comité I er zich «a posteriori» niet van vergewissen dat, «in tempore non suspecto», de handelwijze van de leden van de inlichtingendiensten paste binnen het wettelijk kader van de specifieke opdrachten van een dergelijke dienst.

## **HOOFDSTUK 2 :      **VERSLAG BETREFFENDE DE AANGIFTE DOOR EEN PARTICULIER VAN VERMEENDE DISFUNCTIES BIJ DE VEILIGHEID VAN DE STAAT****

### **1.    DE PROCEDURE**

Op zijn verzoek werd de klager verhoord door de Dienst Enquêtes van het Comité I op 24 januari 2000.

In essentie deelde hij mee dat hij sedert begin 1998 informatie had gegeven aan een van de lokale secties van de Veiligheid van de Staat en dat na ongeveer twee jaar van samenwerking hieraan een einde werd gesteld op bevel van de centrale zetel van deze administratie te Brussel. Hij meende dat deze beslissing het gevolg was van het hinderend karakter van bepaalde door hem geleverde gegevens.

In opvolging van deze aangifte besloot het Vast Comité I op 26 januari 2000 een toezichtsonderzoek te openen.

Bij toepassing van artikel 32 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten, werd de Voorzitter van de Senaat op 4 februari 2000 op de hoogte gebracht van de opening van het onderhavig onderzoek.

Op dezelfde datum werd eveneens een kantschrift gericht aan het Hoofd van de Dienst Enquêtes van het Comité I.

In toepassing van artikel 43 §1 van voornoemde wet, bracht het Diensthoofd op 7 februari 2000 de Minister van Justitie op de hoogte van de opening van het toezichtsonderzoek.

De Dienst Enquêtes van het Comité I sloot zijn onderzoek af door middel van een verslag van zijn vaststellingen op 30 maart 2000.

Het Comité I gaf zijn goedkeuring aan het onderhavige verslag op 23 januari 2001.

Op 1 februari 2001 werd het advies van de minister van Justitie gevraagd.

Op 4 april 2001 liet de minister van Justitie weten dat hij, op basis van een nota van de Veiligheid van de Staat, niet instemt met de aanbeveling van het Comité I om het gebruik van informanten door de Veiligheid van de Staat te regelen door een algemene wetgeving.



## **2. DE ELEMENTEN VAN DE AANGIFTE**

De klager, die actief is binnen de georganiseerde misdaad, zou bepaalde recente gegevens hebben geleverd aan een buitenlandse inlichtingendienst. Bij die gelegenheid zou hij hebben vernomen dat hij in België in een slecht daglicht stond. Nadere gegevens werden hem niet meegedeeld.

Enige tijd later moest hij evenwel vaststellen dat de leden van de Veiligheid van de Staat, waarmee hij gewoonlijk in contact stond, hem ervan verwittigden dat ze een einde moesten maken aan de samenwerking, vermits de betrokkene geen goede reputatie genoot op de zetel van de Veiligheid van de Staat te Brussel.

De betrokkene veronderstelt dat deze beslissing het gevolg was van gegevens die hij had meegedeeld, en die betrekking hadden op verdachte banden tussen verschillende personen waarvan bepaalde volgens hem behoorden tot de zakenwereld en tot de wereld van de inlichtingendiensten. Hij had overwogen zich tot de pers te wenden doch besloot uiteindelijk het Comité I op de hoogte te stellen van de feiten die, volgens hem, wezen op een disfunctie bij de Veiligheid van de Staat.

Verder preciseerde hij in het bezit te zijn van nieuwe, belangwekkende informatie voor de dienst, maar deze niet meer aan zijn normale contactpersonen te kunnen doorgeven, gezien zij het risico liepen een sanctie te krijgen of zelfs overgeplaatst te worden.

## **3. HET ONDERZOEK**

### **3.1 Bepaalde algemene regels met betrekking tot het omgaan met informanten**

In het kader van dit onderzoek werden er gesprekken gevoerd tussen de Dienst Enquêtes van het Comité I, de Directeur Operaties van de Veiligheid van de Staat, de verantwoordelijke van de betreffende lokale sectie van de Veiligheid van de Staat en de twee betrokken leden van deze dienst.

Bij deze gelegenheden werden bepaalde, algemene regels aangaande de omgang met informanten in herinnering gebracht. Aldus kan een persoon geen informant zijn, indien hij *een gerechtelijk verleden heeft, hij voor een andere inlichtingendienst werkt, of als blijkt dat de door deze persoon geleverde informatie onbetrouwbaar is.*

Deze drie criteria staan niet expliciet vermeld in een dienstnota. Wel dient men hier te benadrukken dat ze dateren uit een periode dat de Veiligheid van de Staat niet uitdrukkelijk als taak had zich bezig te houden met de georganiseerde misdaad, en daardoor dus - per definitie - ,niet in contact stond met het misdaadmilieu.

Heden is deze toestand gewijzigd, vermits artikel 7 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten de Veiligheid van de Staat belast heeft met de opdracht van “(...) *het inwinnen, analyseren en verwerken van inlichtingen die betrekking hebben op elke activiteit die de inwendige veiligheid van de Staat en het voortbestaan van de democratische en grondwettelijke orde bedreigt of zou kunnen bedreigen (...)*”.

Artikel 8 van dezelfde wet definieert op zijn beurt “(...) *een activiteit die bedreigt of zou kunnen bedreigen (...)*” als : “(...) *elke individuele of collectieve activiteit ontplooid in het land of vanuit het buitenland die verband kan houden met (...), criminele organisaties, (...)*”.

Binnen deze nieuwe context leek het dus essentieel voor de hiërarchie van de Veiligheid van de Staat om het criterium aangaande het gerechtelijk verleden soepeler toe te passen. Desalniettemin wordt er nog steeds voorgehouden om personen met gerechtelijke antecedenten niet officieel in te schrijven als betaalde informanten, maar - naar gelang het geval -, te erkennen dat dergelijke personen occasionele informatie kunnen doorgeven.

De beoordelingscriteria en de modaliteiten voor de behandeling van dit soort occasionele informaties, maken het voorwerp uit van een volgend onderzoek.

## **3.2. De toepassing van deze criteria op het onderhavige geval**

### **3.2.1. De context**

De eerste contacten van de Veiligheid van de Staat met deze informant dateren van maart 1998. Ze kwamen tot stand ingevolge informaties die aan onze inlichtingendienst werden overgemaakt door de inlichtingendienst van een ander Europees land. Deze informaties sloegen op activiteiten van wapenhandel die in verband stonden met een terroristische groepering.

Bij deze gelegenheid maakte de betrokkene gewag van zijn talrijke contacten, zowel met inlichtingendiensten als politiediensten doorheen gans Europa en de rest van de wereld. Hij onthulde tevens contacten gehad te hebben in het misdaadmilieu en problemen te kennen op gerechtelijk vlak. Deze laatsten waren volgens hem te wijten “aan zijn *inlichtingsactiviteiten*”. In verband met de genoemde feiten van wapenhandel, verklaarde de betrokkene dat men hem had verzocht op te treden als tussenpersoon. Daartoe moest hij kunnen beschikken over middelen om zich naar het buitenland te begeven en er een contactpersoon te ontmoeten.

Gezien zijn problemen met het gerecht, diende hij eveneens te kunnen beschikken over een nieuwe identiteit en een nieuw paspoort. Hij vroeg dus aan de Veiligheid van de Staat om hem daarbij te helpen.

Blijkbaar had hij zijn verhaal reeds bij andere inlichtingendiensten gedaan, maar zonder al te veel succes. Dit had hem ertoe gebracht zich te wenden tot de ambassade van het land waarvan de inlichtingendienst de Veiligheid van de Staat op de hoogte had gebracht.

### **3.2.2. De eerste controles uitgevoerd door de Veiligheid van de Staat**

Uit de gerechtelijke antecedenten van de betrokkene bleek dat hij van 1993 tot 1998 verscheidene veroordelingen had opgelopen voor financiële delicten (valsheid in geschrifte, afpersing, misbruik van vertrouwen, ...).

Uit controles, die werden uitgevoerd bij buitenlandse inlichtingendiensten en nationale politiediensten, kwam aan het licht dat de gegevens die door de betrokkene waren overgemaakt grotendeels onjuist bleken en voor een ander gedeelte reeds bij de autoriteiten bekend waren.

In één geval moesten deze gegevens de betrokkene voornamelijk helpen aan een visum om naar België te kunnen terugkeren <sup>1</sup>.

Door het natrekken van deze gegevens kon de Veiligheid van de Staat in verband met deze zaak op 12 maart 1998 een gedetailleerd verslag voorleggen aan de Minister van Justitie en de Nationale Magistraat.

In de conclusie van haar nota vermeldde de Veiligheid van de Staat het volgende:

***“Gelet op de voorgeschiedenis van E. kunnen we ervan uitgaan dat hij een aantal elementen verbonden heeft tot een verhaal. Hij poogt op grond hiervan een aantal dingen te bekomen: geld, een wagen en vervalste identiteitsbewijzen. Deze zouden door de Veiligheid van de Staat of een politiedienst ter beschikking moeten gesteld worden.***

***De Veiligheid van de Staat zal hierop niet ingaan; deelt U wat voorafgaat tot alle nuttige doeleinden mee en zal, indien zich geen nieuwe elementen aandienen, ter zake geen verder gevolg eraan geven.”***

De Veiligheid van de Staat vernam vervolgens dat de buitenlandse zusterdienst <sup>2</sup> uiteindelijk de reis van de informant had kunnen organiseren opdat hij de contactpersoon zou kunnen ontmoeten. Tijdens dat verblijf in het buitenland was er geen enkele ontmoeting. Het dossier werd door de Veiligheid van de Staat derhalve niet meer opgevolgd.

Op 16 april 1998 werd aan de lokale sectie het verbod opgelegd om nog verder contact te onderhouden met de betrokkene.

### **3.2.3 De andere informatie en het gevolg dat door de Veiligheid van de Staat aan de zaak werd gegeven**

De betrokkene poogde niettemin bij herhaling opnieuw contact te leggen met de lokale sectie van de Veiligheid van de Staat, door op eigen initiatief en occasioneel gegevens over verschillende zaken in verband met de georganiseerde misdaad door te spelen.

---

(1) Deze informatie sloeg op een handel in kinderen en een zekere “Marc” uit Charleroi.

(2) Zie onder pt. 3.2.1

Telkens bleken deze bij de Veiligheid van de Staat reeds bekend of ongegrond te zijn.

De Minister van Justitie, de Nationale Magistraat en de territoriaal bevoegde Procureur-generaal werden van deze nieuwe inlichtingen op de hoogte gesteld door middel van een verslag van de Veiligheid van de Staat daterend van 1 oktober 1999. De conclusie van dit verslag maakt melding van het weinig betrouwbare karakter van de bron en onderstreept zijn gevaarlijk karakter. Men had zich inderdaad rekenschap gegeven van het feit dat de betrokkene valselijk gegevens had bevestigd die indirect reeds van hemzelf afkomstig waren, en die dus reeds via een andere persoon ter ore van de agenten van de Veiligheid van de Staat waren gekomen. Er worden twee concrete voorbeelden gegeven om het gevaar van dergelijke manipulaties te illustreren.

De Veiligheid van de Staat bevestigt derhalve haar intentie om definitief een einde te stellen aan alle contacten met de heer E.

Op 25 februari 2000 werd evenwel een nieuwe informatienota toegezonden aan de Minister van Justitie, de Nationale Magistraat en aan de territoriaal bevoegde Procureur-generaal, aangaande door de betrokkene aangebrachte feiten die dateerden van mei 1999, en die verband hielden met georganiseerde criminaliteit. Opnieuw werd de nadruk gelegd op het weinig betrouwbare karakter van de informant.

In verband met deze aangelegenheid dient tevens vermeld te worden dat het Hoofd van de lokale sectie een vermaning kreeg wegens het niet strikt navolgen van de inhoud van de nota van 16 april 1998, die hem opdroeg *“geen verder contact met de heer E. meer te zoeken, zelfs niet onder het mom van occasionele informaties.”*

### **3.2.4 Het standpunt van de agenten op het terrein**

Deze agenten werden gehoord door de Dienst Enquêtes van het Comité I aangaande hun persoonlijke indruk over de informant.

Zij bevestigden zeker te zijn dat de betrokkene niet 100% betrouwbaar was, maar voegden er evenwel aan toe dat hij ook nuttige informatie had overgemaakt.

Volgens hen was het niet ondenkbaar dat deze informatie aan de basis had gelegen van goede resultaten die door andere nationale diensten waren geboekt. Ze haalden in dit verband een voorbeeld aan.

Ze zijn dus nog steeds geneigd om te denken dat de betrokkene op termijn zijn nut voor de dienst had kunnen bewijzen op het vlak van de georganiseerde misdaad, op voorwaarde dat hij zou zijn behandeld en gevolgd door ervaren personen, en dat de door hem geleverde informatie aan een rigoureuze controle zou zijn onderworpen.

Het is dus duidelijk dat er in het onderhavige geval een verschil van mening bestaat tussen de agenten van het terrein en de directie 'Operaties'.

## 4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

4.1 Uit het onderzoek bleek dat in het onderhavige geval de drie criteria die gewoonlijk door de Veiligheid van de Staat worden gehanteerd om een einde te stellen aan contacten met informanten waren vervuld.

De betrokkene had niet enkel een geladen gerechtelijk verleden maar werkte bovendien, en naar eigen zeggen, voor andere inlichtingendiensten en had informatie geleverd die ofwel weinig waardevol was gebleken omdat ze reeds gekend was, ofwel weinig betrouwbaar en waarschijnlijk gebruikt met het oog op manipulatie.

De beslissing om elk contact met de informant te verbreken werd voornamelijk genomen om toekomstige problemen te vermijden. Georganiseerde misdaad is voor de Veiligheid van de Staat een nieuwe materie en men kan begrijpen dat op dit vlak de grootste voorzichtigheid geboden is.

De aanwerving van informanten uit het misdaadmilieu heeft reeds tot ernstige disfuncties geleid binnen andere, gespecialiseerde diensten in het kader van recente zaken (o.a. door corruptie). De risico's die hieraan zijn verbonden versterken deze benadering dus nog.

4.2 Het is evenwel ook zo dat, geconfronteerd met de nieuwe opdracht die artikel 8 van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten oplegt aan de Veiligheid van de Staat, de hiërarchie van deze dienst er zich van bewust is dat de strikte toepassing van het criterium aangaande het bestaan van een gerechtelijk verleden om de samenwerking met een informant uit te sluiten, dient te worden herzien en versoepeld.

Ze stelt ongetwijfeld ook hoge eisen aan het aanpassingsvermogen van de met het inwinnen van informatie belaste agenten.

Op het principiële vlak getuigt het inderdaad niet van veel realisme om te pogen op een efficiënte wijze de nieuwe opdracht uit te voeren door enkel informatie te zoeken en in te winnen bij personen zonder een gerechtelijk verleden. Dergelijke informatie zou slechts veelal op het randgebeuren slaan.

Overigens zal de afwezigheid van een gerechtelijk verleden slechts een zwakke garantie bieden, gezien het zuiver formele karakter hiervan. Kan men, per definitie, de informant met een blanco strafregister beschouwen als een onberispelijk persoon? Is hij volkomen te vertrouwen? Is hij in wezen de 'ideale' informant? Een persoon zal als informant enkel van nut blijken door zijn connecties met het milieu.

Criteria die enkel en alleen gebaseerd zijn op het voorzichtigheidsprincipe kunnen derhalve niet worden weerhouden zonder het risico te lopen zich af te sluiten van belangrijke informatiebronnen in deze zeer gevoelige materie rond criminele organisaties.

Er dient overigens op gewezen dat in andere, meer traditionele actievelden van de agenten van de buitendiensten van de Veiligheid van de Staat, dezelfde risico's die inherent zijn aan het aanwerven van informanten, reeds bestonden. Denken we hierbij maar aan de materie van het extremisme en die van het terrorisme.

Anderzijds is het niet steeds gemakkelijk om een duidelijke en precieze lijn te trekken tussen de andere wettelijke opdrachten die aan de inlichtingendiensten werden toevertrouwd en deze die specifiek aan de Veiligheid van de Staat werden toebedeeld betreffende de bedreiging op verschillende vlakken vanwege misdaadorganisaties.

Artikel 8. f) van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten stelt aangaande dit onderwerp duidelijk 'die destabiliserende gevolgen kunnen hebben op het politiek - en sociaal-economische vlak <sup>3</sup>’.

Het staat vast dat de activiteiten van criminele organisaties inderdaad talrijk en veelzijdig zijn en dat deze in aanraking kunnen komen met gevoelige sectoren, zoals diegene met betrekking tot het economisch potentieel van het land (*bijvoorbeeld: het infiltreren in economische bedrijven via het witwassen van misdaadkapitalen, corruptie, mensenhandel en clandestiene arbeid*), het terrorisme, de proliferatie, kortom al de betrokken onderwerpen die de Veiligheid van de Staat als opdrachten kreeg toegewezen.

4.3 De Veiligheid van de Staat dient zich ook te plaatsen ten opzichte van andere diensten die meestrijden tegen de georganiseerde misdaad <sup>4</sup>, en dient op dit vlak ook deel te nemen aan een zo goed mogelijke samenwerking met de andere administratieve en gerechtelijke diensten en politiediensten <sup>5</sup>.

Het gaat trouwens over deze samenwerking in de wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, zoals trouwens in diezelfde wet de mogelijkheid erkent wordt dat de inlichtingendiensten een beroep kunnen doen op "menselijke bronnen" voor het inwinnen van inlichtingen <sup>6</sup>.

Het verslag van 1999 van de Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken aangaande "Georganiseerde misdaad in België in 1998", vermeldt :

*"Gelet op de specifieke doelstelling van de dienst en het ontbreken van politieke – bevoegdheden, kan de Veiligheid van de Staat alleen "zachte" informatie geven (de Veiligheid van de Staat voert immers geen enkel gerechtelijk onderzoeken uit en stelt geen processen-verbaal op).*

---

(3) Artikel 8 § f) definieert de criminele organisatie als "(...) iedere gestructureerde vereniging van meer dan 2 personen die duurt in de tijd, met als oogmerk het in onderling overleg plegen van misdaden en wanbedrijven, om direct of indirect vermogensvoordelen te verkrijgen, waarbij gebruik gemaakt wordt van intimidatie, bedreiging, geweld, listige kunstgrepen of corruptie, of waarbij commerciële of andere structuren worden aangewend om het plegen van misdrijven te verbergen of te vergemakkelijken(...)".

(4) Volgens het jaarverslag van 1999 over de georganiseerde misdaad ligt de Veiligheid van de Staat voor 1% aan de basis van informatie die toegelaten heeft een gerechtelijk onderzoek op te starten (cf. voornoemd jaarverslag - pg. 72 , pt. 9.2- tabel 13).

(5) Een rondschriven van het College van Procureurs-generaal bij de Hoven van beroep van juni 1999, geclassificeerd als "vertrouwelijk", regelt de samenwerking tussen de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, het openbaar ministerie en de onderzoeksrechters.  
Zie eveneens het verslag over "De toepassing van het protocol-akkoord tussen de Minister van Justitie en de Minister van Landsverdediging over de samenwerking en de uitwisseling van informatie tussen de Veiligheid van de Staat en de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid", Activiteitenverslag 1999 van het Comité I, pp. 62 tot 65

(6) Cfr. respectievelijk de artikelen 18 en 20 van de wet van november 1998 houdende regeling van de inlichtingen-en veiligheidsdiensten

*“Bovendien voert de Veiligheid van de Staat geen enkel onderzoek uit naar afzonderlijke strafbare feiten, maar tracht de structuren in kaart te brengen. Ten slotte wordt getracht dubbel tellingen te voorkomen (een gedeelte van de informatie van de Veiligheid van de Staat wordt door de politiediensten in harde informatie omgezet). De werking van de Veiligheid van de Staat is niet gericht op de omzetting van dat soort inlichtingen in kwantitatieve gegevens. Derhalve geeft de Veiligheid van de Staat een kwalitatieve omschrijving van het verschijnsel.”<sup>7</sup>*

In “Het Federaal Veiligheids - en Detentieplan”<sup>8</sup> wordt bij herhaling de rol van de Veiligheid van de Staat binnen de veiligheidscontext (meer bepaald in de strijd tegen de georganiseerde misdaad) beklemtoond, in het bijzonder wat betreft het uitwerken van strategische analyses.

4.4 Volgens de voormalige Administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat blijft het beroep doen op informanten nog steeds het belangrijkste middel om aan inlichtingen te komen (onderhoud met het Vast Comité I op 2 februari 1999).

4.5 In 1995 heeft het Comité I reeds een theoretisch onderzoek uitgevoerd aangaande de informanten van de Veiligheid van de Staat en de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid. De resultaten van dit onderzoek werden gepubliceerd in het activiteitenverslag van het Vast Comité I - 1997 (zie pagina 141 tot 173).

Dit onderzoek had tot doel de problemen die zich kunnen stellen naar aanleiding van het gebruik van informanten te identificeren, en daaruit volgend de nodige aanbevelingen te formuleren.

In zijn algemeen besluit onderlijnde het Comité I dat “(...) verdient deze materie in verband met de inlichtingendiensten verder onderzoek (...)” en “(...) Het risico bestaat immers in de materies zoals georganiseerde misdaad, terrorisme, (...) het verschil tussen informanten van politie- en inlichtingendiensten vervaagt en beide diensten voor vergelijkbare problemen zullen komen te staan.”

Het Comité I deed de aanbeveling dat een wettekst zou worden uitgevaardigd die het gebruik van informanten door inlichtingendiensten zou regelen volgens de principes van subsidiariteit, proportionaliteit en externe bescherming van de informant, met inbegrip van zijn fysieke bescherming.

---

<sup>(7)</sup> Zie voornoemd jaarverslag - pg. 38 , cf. voetnoot 21

<sup>(8)</sup> Zie Belgische Senaat en Kamer van Volksvertegenwoordiging / Zitting 1999 - 2000 - Doc nr. 2-461/1 Senaat en DOC nr. 50 0716/001 Kamer dd. 13 juni 2000, pg. 44 - 45 : project 27

- 4.6. Indien de beslissing om een einde te stellen aan de contacten met een informant gerechtvaardigd lijkt, blijkt daaruit duidelijk dat men, wanneer een specifieke geval in een bredere context wordt geplaatst en er rekening wordt gehouden met het verschil in appreciatie van de situatie tussen de mensen van het terrein en de directie van de dienst, geconfronteerd wordt met een voldoende belangrijke problematiek, die in de toekomst in al haar aspecten dient geregeld te worden, en dit op zulk een wijze dat er een zo goed mogelijk evenwicht ontstaat tussen de vereisten op het vlak van efficiëntie bij het onderkennen van bedreigingen zoals geformuleerd door de wet op de inlichtingendiensten, en de vereisten op het vlak van de bescherming van personen, met inbegrip van de informanten en de agenten van de betrokken diensten.

*Het Comité I herhaalt derhalve haar aanbeveling om aangaande deze materie de nodige wetgevende initiatieven te ontplooiën.*

Wat deze aanbeveling betreft verwijst de minister van Justitie in zijn brief van 4 april 2001<sup>9</sup> naar de opmerking geformuleerd door de Veiligheid van de Staat volgens dewelke “*de organieke wet (art. 18, 38, 39, 40, 41 en 43) de wettelijke basis behoudt om beroep te doen op informanten voor het inwinnen van inlichtingen, de veiligheid van de gegevens die op de menselijke bronnen betrekking hebben en de inlichtingen die ze meedelen; de bescherming van geclassificeerde gegevens (waaronder deze toevertrouwd door deze bronnen) alsook de garantie van hun anonimiteit met name door middel van geldboetes in geval van openbaarmaking van de identiteit van een persoon die de anonimiteit vraagt of in de veronderstelling van de verspreiding door de agenten van de Veiligheid van de Staat van geheimen toevertrouwd bij de uitoefening van hun opdrachten (inbegrepen de identiteit van een informant indien ze toevertrouwd wordt onder het zegel van geheimhouding).*”

*Rekening houdend met deze teksten, lijkt het niet nodig eventuele andere regels te voorzien inzake informanten. Het past inderdaad zich te beperken tot de zeer algemene regels in het kader van de wet teneinde het operationeel werk van de dienst niet te hinderen. De andere regels inzake informanten daarentegen zouden kunnen hernomen worden in de interne richtlijnen met een controle.”*

---

<sup>(9)</sup> zie infra blz. 171



<b>HOOFDSTUK 3 : TOEZICHTSONDERZOEK ALS GEVOLG VAN EEN KLACHT INGEDIEND DOOR EEN PARTICULIER</b>
--

## **1. PROCEDURE**

Op 13 maart 2000 ontving het Comité I een schrijven van een gedetineerde. De betrokkene vroeg het Comité I een onderzoek te openen tegen de Belgische (en buitenlandse) inlichtingendiensten wegens bepaalde omstandigheden waarvan hij had vastgesteld dat ze in zijn nadeel bestonden en die verband hielden met de vrijmetselarij. Hij stelde de voornoemde diensten aansprakelijk voor deze omstandigheden. In zijn brief schreef hij ook dat hij contact had opgenomen met de «politieke sectie» van de Amerikaanse ambassade.

Bijgevolg stuurde het Comité I op 27 maart 2000 een kantschrift naar het hoofd van zijn Dienst Enquêtes met het verzoek de klager te verhoren en hem te vragen zijn klacht te bevestigen. Tegelijk deelde het Comité I mee dat deze klacht opnieuw zou worden onderzocht na kennisname van dit verhoor.

Op 28 maart 2000 gaf de voorzitter van het Comité I kennis van de opening van dit onderzoek aan de voorzitter van de Senaat, overeenkomstig artikel 32 van de wet d.d. 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten. Het onderzoek kreeg de titel «klacht van een particulier over vermeende activiteiten van de inlichtingendiensten».

Per brief van 30 maart 2000 gaf het hoofd van de Dienst Enquêtes van het Comité I op zijn beurt kennis van de opening van dit onderzoek aan de ministers van Landsverdediging en Justitie, overeenkomstig artikel 43.1 van dezelfde organieke wet.

Op 7 april 2000 diende de Dienst Enquêtes van het Comité I een rapport in.

Op 7 juni 2000 ontving de Dienst Enquêtes een aanvullend verzoekschrift. Het definitieve onderzoeksrapport werd ingediend op 20 juni 2000.

Het Comité I heeft dit rapport goedgekeurd op 26 maart 2001.

Op 4 april 2001 liet de minister van Justitie schriftelijk weten dat hij geen opmerkingen had over dit verslag.

Op 25 april 2001 liet de minister van Landsverdediging schriftelijk weten dat hij geen bezwaar had tegen de publicatie van dit verslag.

## **2. VASTSTELLINGEN**

Op 5 april 2000 heeft de Dienst Enquêtes van het Comité I dus een onderhoud gehad met de klager. Van zijn verklaringen werd een proces-verbaal opgesteld. Hoewel de betrokkene de inhoud van zijn bovengenoemd schrijven bevestigde, kwam zijn verklaring erop neer dat hij geen elementen tot staving van zijn beweringen kon aanvoeren. Ondanks het aandringen van de onderzoekers kon geen enkele precieze grief of geen enkel bijkomend element aan zijn schrijven worden toegevoegd.

Onmiddellijk na ontvangst van het kantschrift met het verzoek bijkomende zaken te verifiëren, heeft het hoofd van de Dienst Enquêtes inlichtingen ingewonnen over de omstandigheden waarin de klager werd opgesloten. Hieruit is gebleken dat de betrokkene het voorwerp was geweest van een bevel tot internering, verleend door een raadkamer en kort nadien bevestigd door een kamer van inbeschuldigingstelling. Overigens meldde de verzoeker dat hij tegen deze laatste beslissing voorziening in cassatie had aangetekend.

Enkele dagen later hebben de onderzoekers van het Comité I de Veiligheid van de Staat ondervraagd teneinde na te gaan of deze dienst eventueel over inlichtingen beschikte met betrekking tot de klager. Ze kregen echter te horen dat de betrokkene niet gekend was bij de Veiligheid van de Staat.

## **3. BESLUITEN**

De hierboven beschreven activiteiten van de Dienst Enquêtes van het Comité I hebben het niet mogelijk gemaakt enig tastbaar element aan te brengen dat kan worden gecontroleerd. Ze hebben echter aangetoond dat de klager het voorwerp was geweest van een gerechtelijke maatregel tot internering in een psychiatrische inrichting, die in hoger beroep werd bevestigd.

Gelet op deze dubbele omstandigheid heeft het Comité I beslist dit onderzoek te sluiten in de staat waarin het zich bevindt.

## **HOOFDSTUK 4 : TOEZICHTSONDERZOEK ALS GEVOLG VAN EEN KLACHT INGEDIEND DOOR EEN PARTICULIER**

### **1. PROCEDURE**

Op 10 mei 2000 ontving het Comité I een schrijven van iemand die meldde dat hij het slachtoffer was geworden van feiten van agressie. Deze feiten werden gepleegd door twee personen, van wie de ene volgens de klager «een schurk is van wie bekend staat dat hij wordt betaald door een gewestelijk bureau van de inlichtingendiensten». De feiten zouden een vorm van intimidatie zijn geweest.

De klager voegde bij zijn schrijven een kopie van een proces-verbaal d.d. 6 mei 2000 betreffende het indienen van een klacht. Voorts kondigde hij aan dat hij zinnens was eender welke rechtsvordering in te stellen die hij passend achtte. Tevens behield hij zich de mogelijkheid voor de pers in te lichten. Voor het overige hield hij zich zo nodig ter beschikking van het Comité I.

Dezelfde dag bezorgde het Comité I aan het hoofd van zijn Dienst Enquêtes een kantschrift met het verzoek de klager te verhoren en hem te vragen zijn klacht te bevestigen. Tegelijk deelde het Comité I mee dat deze klacht opnieuw zou worden onderzocht na kennisname van dit verhoor.

Op 25 mei 2000 diende de Dienst Enquêtes van het Comité I een evaluatieverslag in.

Op 7 juni 2000 ontving deze Dienst een aanvullend kantschrift met het verzoek de opsporingen voort te zetten in het kader van een toezichtsonderzoek.

Per brief met dezelfde datum bracht het hoofd van de Dienst Enquêtes van het Comité I de minister van Justitie op de hoogte van de opening van dit onderzoek, overeenkomstig artikel 43.1 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten.

Op 8 juni 2000 gaf de voorzitter van het Comité I kennis van de opening van dit onderzoek aan de voorzitter van de Senaat, overeenkomstig artikel 32 van dezelfde organieke wet. Dit onderzoek kreeg de titel «toezichtsonderzoek naar aanleiding van een klacht ingediend door een particulier over de Veiligheid van de Staat».

Op 19 juli 2000 werd het definitieve onderzoeksrapport ingediend.

Nadien bezorgde de klager aan het hoofd van de Dienst Enquêtes van het Comité I de kopieën d.d. 20 december 2000 en 16 januari 2001 van nieuwe klachten die hij had verzonden naar de

administrateur-generaal van de Veiligheid van de Staat en die betrekking hadden op de intimidaties waarover hij zich beklaagde.

Het Comité I heeft dit rapport goedgekeurd op 26 maart 2001.

Op 4 april 2001 liet de minister van Justitie schriftelijk weten dat hij geen opmerkingen te formuleren had nopens dit verslag.

## 2. VASTSTELLINGEN

Op 23 mei 2000 heeft de Dienst Enquêtes van het Comité I een onderhoud gehad met de klager. Van zijn verklaringen werd een proces-verbaal opgemaakt.

Uit de verklaring van de betrokkene blijkt dat het bewuste incident in werkelijkheid de zoveelste episode is in een reeks die een aanvang zou hebben genomen in 1993-1994. Alles begon naar aanleiding van een banaal misverstand. Dit was het gevolg van het feit dat de klager in die tijd werd opgemerkt in het gezelschap van leden van de GP. Hij zou dan de vergissing hebben begaan het gerucht te verspreiden – “voor de lol” – dat hij voor het ministerie van Justitie werkte. Als gevolg daarvan zou hij herhaaldelijk zijn geschadwd en zijn geïnterpelleerd in de cafés die hij regelmatig bezoekt.

De betrokkene, wiens vader een Bask is, verklaarde dat hij speciaal in het oog was gehouden ter gelegenheid van het bezoek van de Spaanse koning. Zo zou een Puma-helikopter van de rijkswacht een tijdlang zijn blijven hangen voor het raam van zijn woonkamer, «*om hem te observeren met een grote camera*». De rijkswacht zou ook zijn bankrekeningen hebben gecontroleerd.

De betrokkene kent geen leden van de inlichtingendiensten en de intimidaties worden steeds gepleegd door “kleine schurken” die daartoe de opdracht krijgen.

Hij heeft gewerkt in Frankrijk, in Zuid-Afrika en in Israël en hij is van mening dat men hem – ten onrechte – aanziet voor «*een grote vis*».

Hij wil slechts één ding: met rust gelaten worden.

Op 26 juni 2000 werd een commissaris van de GP ondervraagd over de betrokkene. Deze commissaris verklaarde dat hij de betrokkene kent en hem beschouwt als een erudiet persoon. Na het vertrek van de betrokkene naar het buitenland, was hij uit het zicht verdwenen. Hij is bij de politiediensten niet gekend om ongunstige feiten.

Op 4 juli 2000 werd een commissaris van de Veiligheid van de Staat verhoord. Hij verklaarde dat de betrokkene niet gekend was bij zijn dienst en ook niet persoonlijk door een of meer van zijn medewerkers. Hij sluit echter niet uit dat agenten van de Veiligheid van de Staat de betrokkene hebben ontmoet, zonder hem evenwel te identificeren, bij een toevallig bezoek aan een café.

### **3. BESLUITEN**

Op basis van het voorafgaand verhoor van de klager kon het Comité I zich niet onmiddellijk een mening vormen. Bijgevolg heeft het Comité I een toezichtsonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek heeft echter geen omstandigheden aan het licht gebracht die de Veiligheid van de Staat kunnen interesseren, a fortiori aanleiding kunnen geven tot de aangeklaagde intimidaties. Daarentegen is gebleken dat de klager een trouw cafébezoeker is en niets heeft ondernomen om te beletten dat een waas van geheimzinnigheid rond zijn activiteiten bleef hangen, niet alleen als gevolg van zijn omgang met leden van politiediensten, maar ook tengevolge van zijn afkomst of zijn professionele activiteiten in het buitenland.

Zonder de feiten van agressie in twijfel te trekken die de klager ter staving van zijn stelling aanvoert, is het Comité I niettemin van mening, op grond van de inhoud van het onderzoek en bij gebrek aan enige aanwijzingen van het tegendeel, dat deze feiten eerder zijn gepleegd door personen die dezelfde cafés bezoeken, maar die niet de minste band hebben met de Veiligheid van de Staat.

Rekening houdend met het feit dat er momenteel geen overtuigende elementen voorhanden zijn die de klacht lijken te staven, besliste het Comité I het onderzoek te sluiten in de staat waarin het zich bevindt.

**E. Opvolging van de onderzoeken van  
voorafgaande jaren**

**EINDVERSLAG OVER HET GEZAMENLIJK ONDERZOEK NAAR DE  
VEILIGHEIDSMATREGELEN DIE BINNEN DE ALGEMENE  
POLITIESTEUNDIENST<sup>1</sup> (APSD) WERDEN GENOMEN OM HET WELSLAGEN  
VAN DE GERECHTELIJKE ONDERZOEKEN TE WAARBORGEN EN MEER IN  
HET ALGEMEEN NAAR DE DOELMATIGHEID VAN DEZE DIENST.**

## **1. INLEIDING**

- 1.1. Het eerste deel van dit toezichtsonderzoek werd op 18 december 1997 door het Comité I geopend, ingevolge een aangifte gedaan door een lid van de «Commissie Sirene» van de APSD, omdat de Veiligheid van de Staat een veiligheidscertificaat had afgeleverd aan een personeelslid van deze commissie, dat later in het kader van een gerechtelijk onderzoek werd vervolgd omdat hij inlichtingen aan het misdaadmilieu had doorgespeeld. Toen onderhavig verslag werd opgesteld, was dit gerechtelijk onderzoek nog aan de gang.
- 1.2. Het parlement was duidelijk in deze zaak geïnteresseerd, zoals uit verschillende interpellaties die uit die periode dateren, blijkt (zie pagina's 4 en 5 van het tussentijds verslag van 10 augustus 1998 waarvan sprake in punt 1. 4 hieronder).
- 1.3. Op 3 februari 1998 werd het toezichtsonderzoek uitgebreid tot een gezamenlijk onderzoek met het Comité P, in toepassing van de artikelen 52 en volgende van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten. De opdrachten van de gezamenlijke Dienst Enquêtes bestonden erin de normen en richtlijnen die op deze problematiek van toepassing zijn, vast te leggen, om daarna de structuren, de samenstelling en de aanwervingsprocedure van de leden van de APSD te omschrijven, alsook het begrip "veiligheid" dat geldt in deze dienst, waartoe de afdeling «Sirene» belast met de toepassing van de Overeenkomst ter uitvoering van het Schengenakkoord behoort.
- 1.4. Op 10 augustus 1998 werd een eerste tussentijds verslag respectievelijk aan de voorzitters van de Senaat, de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Bijzondere commissie belast met de parlementaire begeleiding van de Comités P en I toegezonden, alsook aan de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken. Dit verslag schetst in grote lijnen de werking van de APSD «wat de veiligheidsmaatregelen betreft die binnen deze dienst werden genomen om het welslagen van de gerechtelijke onderzoeken te waarborgen en meer in het algemeen het onderzoek naar de doelmatigheid van deze dienst».

Eén van de doelstellingen van dit verslag was een antwoord te formuleren op de vraag wie verantwoordelijk was voor het definiëren en implementeren van de veiligheidsmaatregelen op het niveau van de divisie internationale politiesamenwerking van de APSD (afgekort I.P.S.), daar het hoofd van deze divisie in de praktijk geleidelijk aan de eigenlijke controle van de "Commissie Sirene" had overgenomen, ten nadele van de directeur en later ook van de directeur a.i. van deze commissie.

---

<sup>1</sup> Sinds 1 januari 2001 en ingevolge de politiehervorming bestaat de APSD als dusdanig niet meer. De taken van deze dienst werden overgenomen door de algemene directie voor operationele steun, «algemene directie III».

Het tussentijds verslag maakte eveneens melding van de talrijke moeilijkheden die men tijdens de zoektocht naar het antwoord op deze vraag had ondervonden.

Problemen zoals persoonlijke tegenstellingen en rivaliteit tussen personen uit verschillende politiekorpsen leken inderdaad vaste vorm te hebben gekregen in de werking van de commissie « Sirene ».

Deze werkingsproblemen hadden geleid tot een bevrozing van de uitwisseling van informatie over de bescherming van gegevens en waarborgden niet langer het behoud van het veiligheidsniveau; dit werd sinds 1995 door de directeur van de « Commissie Sirene » aangeklaagd. Deze moeilijkheden hadden eveneens geleid tot een minder duidelijke bepaling van de verantwoordelijkheden in geval van « informatielekken ».

De gerechtelijke zaak (zie 1.1) bracht al deze problemen, waarmee de Algemene Politie-stuendienst sinds 1995 kampte, aan het licht.

Na op die manier een hele reeks van disfuncties die duidelijk het klimaat van politieoorlog, met als inzet het beheer van informatie, weergeven, aan het licht te hebben gebracht, beval het tussentijds verslag in hoofdzaak aan de veiligheidsproblemen op te lossen door de voorschriften voorzien in artikel 118-1°, 2°, 3° en 4° van de Overeenkomst ter uitvoering van het Schengenakkoord<sup>2</sup> ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in dit systeem feitelijk en nauwgezet na te leven.

---

## <sup>2</sup> Artikel 118

1. Elk der overeenkomstsluitende partijen verbindt zich ertoe om voor haar nationale deel van het Schengen-informatiesysteem passende maatregelen te treffen opdat :
  - a. onbevoegden de toegang tot de voor de persoonsregistraties gebezigde automatiseringsapparatuur wordt ontzegd (controle op de toegang) ;
  - b. wordt voorkomen dat gegevensdragers door onbevoegden kunnen worden gelezen, gekopieerd, veranderd of verwijderd (controle op de gegevensdragers) ;
  - c. onbevoegde opslag in het geheugen, alsmede onbevoegde kennisneming, wijziging of verwijdering van opgeslagen persoonsgegevens wordt voorkomen (controle op de opslag) ;
  - d. wordt voorkomen dat geautomatiseerde registratiesystemen door middel van datatransmissieapparatuur door onbevoegden kunnen worden gebruikt (controle op de gebruikers) ;
  - e. wordt gewaarborgd dat de personen die tot gebruik van een geautomatiseerd registratiesysteem gemachtigd zijn, uitsluitend toegang hebben tot gegevens waarop hun machtiging betrekking heeft (controle op de toegang) ;
  - f. wordt gewaarborgd dat naderhand kan worden nagegaan en vastgesteld welke persoonsgegevens wanneer en door wie in een geautomatiseerd registratiesysteem zijn opgenomen (controle op de opneming) ;
  - g. wordt gewaarborgd dat naderhand kan worden nagegaan en vastgesteld welke persoonsgegevens wanneer en door wie in een geautomatiseerd registratiesysteem zijn opgenomen (controle op de opneming) ;
  - h. wordt voorkomen dat bij de overdracht van persoonsgegevens, alsmede bij transport van gegevensdragers de gegevens op onbevoegde wijze worden gelezen, gekopieerd, gewijzigd of verwijderd (controle op het transport).
2. Iedere overeenkomstsluitende partij dient bij overdracht van gegevens aan buiten het grondgebied van de overeenkomstsluitende partijen gevestigde instanties bijzondere voorzieningen inzake gegevensbeveiliging te treffen. Hiervan dient aan de gemeenschappelijke controle-autoriteit mededeling te worden gedaan.
3. Iedere overeenkomstsluitende partij wijst ten behoeve van de gegevensverwerking in het nationale deel van het Schengen-informatiesysteem slechts personen aan die een passende opleiding hebben genoten en een veiligheidsonderzoek hebben ondergaan.
4. De voor de technisch ondersteunende functie verantwoordelijke overeenkomstsluitende partij treft voor deze functie de in de leden 1 tot en met 3 genoemde maatregelen.



In zijn brief van 24 augustus 1998 drukte de minister van Justitie zijn terughoudendheid uit over de mogelijkheid om het verslag van het gezamenlijk toezichtsonderzoek in de jaarverslagen 1998 van de Vaste Comités P en I op te nemen.

Om zijn standpunt kracht bij te zetten, wees de minister van Justitie op de aan gang zijnde politiehervorming en, in dat opzicht, op het voorstel om de APSD op te nemen in de algemene directie belast met de operationele steun binnen de toekomstige federale politie. Hij maakte anderzijds gewag van de wijzigingen die net waren aangebracht<sup>3</sup> aan de structuur en de werking van de beheerorganen van de APSD om een einde te maken aan de problemen die er in het verleden op het vlak van het beslissingsproces waren en die de goede werking van de dienst in de weg stonden. Hij wees er eveneens op dat reeds met andere relevante opmerkingen van het onderzoeksverslag rekening werd gehouden. Tot slot vestigde hij er de aandacht op dat de publicatie van het verslag het goede verloop van het lopende gerechtelijke onderzoek, dat niet enkel de aangeklaagde persoon aanbelangt, maar eveneens de werking van de APSD, de afdeling I.P.S. en de dienst SIRENE in het bijzonder, zou kunnen schaden.

In zijn brief van 7 september 1998 nam de minister van Binnenlandse zaken een gelijkaardig standpunt in.<sup>4</sup>

Het deel van het onderzoek dat enkel betrekking heeft op « *de voorwaarden voor de toekenning van een veiligheidscertificaat aan een persoon beschuldigd van diefstal van documenten* » werd echter wel opgenomen in het activiteitenjaarverslag 1998 van het Vast Comité I (pagina's 235 tot 243) in toepassing van artikel 37 van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten.

## 2. VERVOLG VAN HET ONDERZOEK.

2.1. Op 1 februari 1999 werd een tweede luik van het gezamenlijk onderzoek geopend. Doelstelling hiervan was de controle op de veiligheidsonderzoeken betreffende het personeel na te streven alsook de controle van de veiligheid in het algemeen ( de lokalen, de functie van de veiligheidsofficier, informatica, fotokopieermachines, de terbeschikkingstelling van afluisterapparatuur)

Wij wensen er meteen op te wijzen dat dit tweede deel van het onderzoek heel wat vertraging heeft opgelopen als gevolg van interne werkingsmoeilijkheden van het vroegere Comité P en van het ontslag van verscheidene van zijn leden.

Het eindverslag van dit aanvullend onderzoek werd op 15 oktober 1999 aan beide Comités bezorgd.

De nieuwe leden van het Vast Comité P werden op 18 november 1999 aangesteld en traden op 26 november 1999 in dienst. Van die datum af konden deze laatsten, bovendien geconfronteerd met velerlei prioritaire zaken, zich eveneens aan het heronderzoek van het volledige dossier wijden.

---

<sup>3</sup> Zie hiervoor de overwegingen van het KB van 11 juni 1998 tot wijziging van het KB van 11 juli 1994 over de APSD ( B.S. van 2 juli 1998) dat voorziet in de uitbreiding van de raad van bestuur met twee leden, met name een vertegenwoordiger van de bestuurlijke overheden en een vertegenwoordiger van de gerechtelijke overheden, het nemen van beslissingen bij meerderheid in plaats van bij consensus en ten slotte de vervanging van het driekoppige directiecomité door een directeur.

<sup>4</sup> Voor het tussentijds verslag, zie de parlementaire interpellaties in de Kamer van Volksvertegenwoordigers van België, 49<sup>e</sup> Zittingsperiode -GZ 1998-1999- Beknopt verslag –COM 14.12.98.

2.2. Ondanks deze elementen en hoofdzakelijk het feit dat, in het kader van de organisatie van de nieuwe federale politie, de divisie « Internationale Politiesamenwerking » - waartoe « Sirene » behoort – vandaag is opgenomen in de algemene directie III, belast met operationele steun<sup>5</sup>, achten de Vaste Comités P en I het noodzakelijk, in toepassing van artikel 53 van voornoemde wet van 18 juli, dit gezamenlijk onderzoek af te sluiten en verslag uit te brengen aan het Parlement en aan de minister van Justitie om hen de kern van de besluiten van het aanvullende onderzoek mee te delen.

Deze besluiten zijn een vervolg op de vaststellingen van het tussentijds verslag en geven vooral een evolutie weer op het vlak van veiligheid, die uit dit eerste verslag voortvloeit. Ze onderstrepen anderzijds de noodzaak van de ontwikkeling, het behoud en de toepassing van de gepaste veiligheidsregels, met name op het vlak van informatica, alsook de noodzaak om de middelen te leveren die onontbeerlijk zijn om het resultaat te waarborgen dat wordt vereist door de « Overeenkomst ter uitvoering van het Schengenakkoord » of door de « Europolovereenkomst » die België heeft ondertekend.

Zo heeft de gezamenlijke Dienst Enquêtes vastgesteld dat het veiligheidsprobleem binnen de afdeling Internationale Politiesamenwerking (IPS) in gunstige zin evolueerde.

Het verhaal van de afdeling IPS heeft aangetoond dat, algemeen gezien, het gevaar niet steeds van buitenaf komt, maar ook van binnenuit. Het was nodig om zich hiervan bewust te worden en dit is blijkbaar gebeurd, zoals de enquêteurs tijdens nieuwe bezoeken ter plaatse hebben vastgesteld.

De veiligheidsinstructies zijn zeer precies en de veiligheidsofficier werkt momenteel voltijds om het veiligheidsniveau te verbeteren.

De divisie IPS kreeg adequate technische controlemiddelen toegewezen. Het administratief beheer en de archiefverwerking van de dossiers voldoen eveneens aan precieze veiligheidscriteria.

Er is een gevoelige verbetering vastgesteld voor de veiligheidsenquêtes die werden uitgevoerd bij de aanwerving van personeelsleden, zowel politiemensen als burgers. Vragen in verband met veiligheidsonderzoeken worden gericht aan de Nationale Veiligheidsoverheid die, nadat zij tot de gebruikelijke onderzoeken is overgegaan, een veiligheidsmachtiging van het niveau « zeer geheim » aflevert.

De Vaste Comités P en I vragen zich af hoe deze procedure zal worden toegepast nu de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen op 1 juni 2000 van kracht is geworden. De artikelen 8 en 10 van deze wet staan immers een uitzondering toe op de verplichting om houder te zijn van een veiligheidsmachtiging voor de gerechtelijke overheden wat hun eigen bevoegdheden betreft, en anderzijds bepaalt artikel 24 § 4 van het koninklijk besluit van 24 maart 2000, ter uitvoering van de wet, dat « geen enkele vraag om veiligheidsmachtiging aan de voorzitter van de Nationale Veiligheidsoverheid mag worden gericht voor de leden van de rijkswacht of andere politiediensten ».

---

<sup>5</sup> Een andere opdracht van deze algemene directie bestaat in het beheer van de nationale gegevensbank bedoeld in artikel 44/4 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt. (artikel 5 van het KB over de bepaling van de algemene directies van de federale politie en de onderlinge verdeling van de opdrachten van de federale politie)

Op het vlak van informatica bestaan er controle-instrumenten en werden bepaalde technieken voor het beheer van informatie ingevoerd om in de toekomst elk misbruik in het kader van niet toegestane toegang tot informatie te voorkomen.<sup>6</sup>

Al deze elementen die als voorbeeld werden aangehaald, waren nog niet gekend toen het tussentijds verslag werd opgesteld. De problemen die werden ondervonden, zijn evenwel van die aard dat zij, op elk niveau, een permanente en uiterst nauwkeurige evaluatie vereisen teneinde de doelmatigheid van de gerechtelijke onderzoeken te waarborgen, zowel op nationaal als op internationaal vlak, en daarbij eveneens de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en de bescherming van personen garanderen.

De toevoeging van artikel 257 bis aan de wet van 7 december 1998 betreffende de organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus (Belgisch Staatsblad van 29.12.2000) laat toe tijdelijk, vanaf 1 januari 2001, de controle en het toezicht op de politiediensten - twee opdrachten van het toekomstige federale parket - te concretiseren.

De Vaste Comités P en I zullen, binnen het kader van hun wettelijke opdrachten, aandachtig blijven volgen hoe de veiligheidsproblemen die het voorwerp zijn van dit onderzoek in de nieuwe politieomgeving evolueren.

Onderhavig verslag werd door de Comités P en I goedgekeurd tijdens hun gezamenlijke vergadering van 9 februari 2001.

Bij brief van 19 maart 2001 heeft de minister van Justitie laten weten dat hij geen bezwaar heeft wat betreft de publicatie van dit verslag.

---

<sup>6</sup> Artikel 18 van voornoemd koninklijk besluit van 24 maart 2000 bepaalt dat « De technische beschermingsmaatregelen en telecommunicatiesystemen en –netwerken voor geclassificeerde gegevens en van informaticasystemen en –netwerken waarin geclassificeerde gegevens worden opgeslagen, behandeld of doorgestuurd, worden bepaald door het Ministerieel Comité voor inlichting en veiligheid ».

## **TITEL III : CONTACTEN VAN HET COMITE I**

**VERSLAG OVER DE DEELNAME VAN EEN LID VAN  
HET COMITÉ I AAN HET SEMINARIE  
'MAITRISER LES OUTILS DE LA VEILLE ET DE  
L'INTELLIGENCE ÉCONOMIQUE',  
GEORGANISEERD TE PARIJS OP 16 EN 17 MEI 2000  
DOOR HET 'INSTITUTE FOR INTERNATIONAL RESEARCH'**

Aangezien het Vast Comité I op 26 januari 2000 besliste een onderzoek te openen betreffende 'de manier waarop de Veiligheid van de Staat haar nieuwe opdracht inzake de bescherming van het wetenschappelijk of economisch potentieel vervult,' had het Comité I belangstelling voor het programma van een aantal seminaries die het 'Institute for International Research' (IIR) te Parijs organiseerde. Het I.I.R. stelt zich voor als 'de grootste organisator van conferenties ter wereld'. De conferenties hebben betrekking op de nieuwste ontwikkelingen op het vlak van management, o.a. inzake de economische inlichtingen, een domein dat het wetenschappelijk en economisch patrimonium van een land kan aanbelangen.

Teneinde beter vertrouwd te raken met de praktijken inzake economische inlichtingen (of 'intelligence'), besliste het Comité I dus een van zijn leden naar Parijs te sturen om er het seminarie met de titel *Maîtriser les outils de la veille et de l'Intelligence économique* bij te wonen. Dit seminarie vond plaats op 16 en 17 mei 2000. Het werd geleid door François Jakobiak, een voormalig scheikundig ingenieur bij de firma 'Société Nationale Elf Aquitaine', en momenteel adviseur inzake strategische informatie bij een onderneming die hij in 1994 zelf oprichtte. De heer Jakobiak is niet alleen specialist in het adviseren van bedrijven, waarbij hij hun instrumenten van technologische of concurrentiële bewaking voorstelt, maar is tevens een veelgevraagd spreker op internationale conferenties en docent aan verschillende universiteiten en hogescholen, waaronder ook de 'Université Libre de Bruxelles'. Hij publiceerde vijf werken op het gebied van wetenschappelijke, technische en strategische informatie.

Het Vast Comité I geeft hierna een samenvatting van het seminarie dat een van zijn leden heeft bijgewoond.

**Van wetenschappelijke en technische informatie tot technologische bewaking.**

In de jaren zeventig gaf het Franse ministerie van Onderzoek voor het eerst een aanzet tot het Franse beleid inzake wetenschappelijke en technische informatie. Binnen dit ministerie was het 'Centre de Prospective et d'Evaluation' (C.P.E.) belast met de systematische bewaking van de voornaamste technische sectoren.

Professionele informatie kan op drie verschillende manieren worden benaderd:

- 1) commerciële benadering: de informatie wordt beschouwd als een goed of een dienst dat/die toegevoegde waarde of banen creëert;
- 2) functionele benadering: informatie is belangrijk, omdat ze een bepaalde invloed uitoefent op de economie, de opleiding en de cultuur; ze is belangrijk voor de vernieuwing, de economische ontwikkeling, de productiviteit van de industriële sectoren en het culturele niveau van een land;
- 3) strategische benadering: hier wordt de informatie beschouwd als een strategisch goed, en bijgevolg is het noodzakelijk onder alle omstandigheden de toegang van het land tot onmisbare informatiebronnen te beschermen, de bevoorradingsbronnen te diversifiëren, en op het nationale grondgebied 'strategische informatievoorraden' aan te leggen.

Frankrijk geeft voorrang aan de strategische benadering van de informatie. Dat verklaart waarom de Franse overheid vanaf 1987 campagnes heeft gevoerd ter promotie van de technologische bewaking, die in 1994 hebben geleid tot het officiële ontstaan van het begrip 'economische inlichtingen'.

Wie in de economie wil overleven, moet vernieuwen. Om te vernieuwen moet men niet alleen blijf geven van creativiteit, maar moet men ook weten wat de anderen doen. Vernieuwing en technologische bewaking zijn dus nauw met elkaar verbonden.

In 1988 richtte het Franse ministerie van Onderzoek het '*Comité d'Orientation Stratégique de la Veille Technologique*' op, dat experts uit de industrie en vertegenwoordigers van overheidsorganen groepeerde. Dit Comité heeft de grote lijnen vastgesteld van een beleid van technologische bewaking door de bedrijven, dat resoluut is gericht op wetenschappelijke en technische bewaking.

Ongeacht de omvang van de onderneming omvat deze bewaking de opeenvolgende activiteiten van opsporen, verzamelen en verspreiden van de informatie. Meestal wordt deze fase van de bewaking uitgevoerd door specialisten op het vlak van documentaire informatie. De informatie wordt geëxploiteerd door personen die gespecialiseerd zijn in de specifieke activiteit van de onderneming, en omvat handelingen zoals het verwerken, analyseren, valideren en synthetiseren. De informatie is van velerlei aard: wetenschappelijk, technisch (er wordt veel belang gehecht aan informatie in octrooien), technologisch en economisch. Dit alles moet leiden tot het creëren van instrumenten die helpen bij het nemen van strategische beslissingen. In deze structuur spelen drie soorten actoren dus een rol: waarnemers en verzamelaars van informatie, analisten (of experts) en beslissingnemers.

Concurrentiële bewaking bestaat dan weer in het observeren en analyseren van de markt en van de economische, commerciële en financiële omgeving, zodat men in staat is bedreigingen op het spoor te komen en kansen op ontwikkeling aan te grijpen.

In het rapport van het Xde plan, dat in februari 1994 werd gepubliceerd onder de titel '*Intelligence Economique et stratégique des entreprises*' (ook bekend als het 'rapport-Martre', naar de naam van zijn auteur), kreeg dit begrip officiële bekrachtiging en een volwaardige betekenis: '*Economische informatie kan worden gedefinieerd als het geheel van gecoördineerde acties van opsporen, verwerken en verspreiden, met het oog op de exploitatie, van de*

*informatie die nuttig is voor de economische actoren.* Voortaan gaat het dus om een nationaal initiatief, niet langer om een initiatief op het niveau van de onderneming. Het concept 'economische informatie' gaat verder dan technologische of concurrentiële bewaking, aangezien er sprake is van strategisch en tactisch opzet met interactie tussen de diverse actoren op alle niveaus (privaat, publiek...).

Voorts lezen we in het rapport-Martre: *'Het inwinnen, verwerken en verspreiden van de nuttige informatie bepalen voortaan niet alleen het concurrentievermogen van de bedrijven, maar ook de economische macht van Staten. In Frankrijk blijft men de vraag in te grote mate uitsluitend defensief benaderen, met als gevolg dat ons systeem minder efficiënt is dan de systemen die sommige concurrerende Staten ontwikkelen.*

*Om de aanpak te wijzigen is een duidelijk verlangen van de overheid vereist: alleen zij kan, in nauw overleg met alle betrokken actoren, de vereiste impuls geven voor een collectief informatiebeheer.'* Het is dus wel degelijk op het vlak van de offensieve aanwending van de informatie dat er een verschil is tussen economische informatie en strategische bewaking. Tot die offensieve aanwending van de informatie behoren bijvoorbeeld beïnvloeding en lobbying.

Economische informatie betreft vijf niveaus van actoren die met elkaar in interactie treden:

- het basisniveau: de onderneming;
- het tussenniveau: een professionele sector, een tak van activiteiten;
- het nationaal niveau: de ministeries en de administraties waar de strategische beslissingen worden genomen; in Frankrijk zijn de inlichtingendiensten (DST, DGSE, DRM) hierbij betrokken;
- het transnationaal niveau: multinationale groepen;
- het internationaal niveau waar de Staten beïnvloedingsstrategieën ontwikkelen.

Momenteel stellen vele grote groepen zich nog tevreden met het beoefenen van technologische en concurrentiële bewaking. Daarnaast doen ze ook aan 'benchmarking', d.i. het onderzoeken, bij de concurrenten, welke de meest performante methodes zijn om een bepaalde activiteit te verrichten, teneinde een bepaald overwicht te verwerven. Economische informatie begint zich echter ook in de bedrijfswereld te ontwikkelen.

Sommige Franse universiteiten en hogescholen organiseren specifieke opleidingen inzake technologische bewaking en economische informatie. Op het einde van de opleiding wordt een *Diplôme d'Etudes Approfondies* (DEA) uitgereikt. De personen die een dergelijke opleiding volgen, zijn vooral wetenschappers, houders van een *maîtrise* (licentiaatsdiploma) of van een ingenieursdiploma.

## **De informatiebronnen**

Op het gebied van economische informatie bestaat er een heel ruime waaier van informatiebronnen, gaande van wetenschappelijke informatie tot economische, politieke en financiële informatie. Het raadplegen van externe 'open bronnen' is hier van doorslaggevend belang. Tot die open bronnen behoren:

- computerdatabases die steeds vaker toegankelijk zijn via het internet;
- raadplegen van tijdschriften, kranten, diverse periodieke publicaties onmiddellijk na hun verschijning, teneinde sneller in het bezit te komen van de informatie dan via een database;
- gespecialiseerde tijdschriften, boeken, encyclopedieën, thesissen en proefschriften;
- octrooien waarvan de informatieve inhoud kan worden geëxploiteerd met het oog op het ontdekken van nieuwe technologieën, de algemene bewaking van technische sectoren en van de concurrenten;
- de rapporten van adviseurs op ambassades;
- de websites van ondernemingen; er bestaan ook economische informatiesites;
- de jaarverslagen van ondernemingen;
- bestaande wetsbepalingen en wetsbepalingen in voorbereiding: een actief beleid inzake lobbying is niet volledig indien men niet actief deelneemt aan het opstellen van de normen;
- congressen en colloquia;
- discussieplatforms op het internet;
- tentoonstellingen en beurzen waar het interessant is de prospectussen en monsters van concurrenten te verzamelen;
- 'multi-client'-onderzoeken die gespecialiseerde firma's op bestelling voeren.

Voor een onderneming is het raadplegen van haar rapporten en interne nota's een heel belangrijke technologische informatiebron die ze niet mag verwaarlozen. Sommige grote groepen hebben interne gegevensbanken aangelegd, waarin men gemakkelijk opzoeken kan verrichten en waar de knowhow van de onderneming is opgeslagen. Het hoeft geen betoog dat deze interne gegevensbanken het bevoorrecht doelwit zijn van economische spionage.

Ook het opsporen en verzamelen van informele inlichtingen zijn heel belangrijke operaties binnen het kader van economische informatie. In dit geval gaat het om niet-gestructureerde of gevoelige informatie of om informatie die heel moeilijk verkrijgbaar is. Ze kan alleen worden ingewonnen via netwerken van 'gespecialiseerde correspondenten' bij klanten, onderaannemers, ontwerpers van industriële installaties, handelsafgevaardigden, enzovoort. Deze informatie heeft in hoofdzaak betrekking op de noden van de klanten, de voorzienbare vervanging van een product, zijn ontwikkeling, de projecten van de concurrenten.

Om dit type informatie, dat men niet aantreft in klassieke gegevensbanken, op te sporen is het nodig een inlichtingenplan op te stellen.

### **Economische informatie of economische spionage?**

Volgens François Jakobiak *'heeft elke specialist inzake economische informatie er belang bij te bestuderen wat de specialisten van Landsverdediging op dit domein hebben verwezenlijkt of geschreven, teneinde er de nodige lessen uit te trekken'*. Aan bedrijven geeft hij de raad een inlichtingenplan op te stellen, naar het voorbeeld van de Franse inlichtingendiensten. In de voorbeelden van plannen die werden voorgesteld, vinden we inderdaad de typische operaties terug van de militaire inlichtingencyclus (verwerven, beoordelen, interpreteren, communiceren van de inlichting).

François Jakobiak legt er echter de nadruk op dat men op het gebied van economische informatie ernaar moet streven gebruik te maken van open informatie. Dit komt niet noodzakelijk overeen met de praktijken van de inlichtingendiensten, *'die gewoon zijn in opdracht van de regering in de clandestiniteit te werken'*.



In Frankrijk staan vele bedrijfsleiders overigens vrij wantrouwig tegenover het begrip 'economische intelligentie'. Ze denken daarbij automatisch aan de spionageactiviteiten van de Britse 'Intelligence Service' of van het Amerikaanse 'Central Intelligence Agency'.

Ervan bewust dat we ons hier bevinden op de grens tussen open en gesloten informatie (d.i. informatie die niet goedschiks wordt verstrekt), wijst François Jakobiak er op dat men bedrijfsspionage en economische intelligentie niet met elkaar mag verwarren. Het is dan ook heel belangrijk de ethiek en de deontologie van de ondernemingen ter zake goed te definiëren. Welke grenzen mag men in geen geval overschrijden? François Jakobiak stelt voor de volgende regels in acht te nemen:

- alleen open informatie komt in aanmerking;
- discretie is geboden, maar men moet beseffen dat men vaak inlichtingen krijgt wanneer men er zelf in ruil geeft;
- elke correspondent beslist zelf welke informatie hij al dan niet vrijgeeft;
- er wordt op gehamerd om blijk te geven van fair play.

### **De beoefenaars van economische intelligentie**

De beoefenaars van de economische intelligentie zijn afkomstig van vier 'verschillende scholen':

- de specialisten inzake technologische bewaking vormen de eerste school en zijn meestal ingenieurs die heel goed de noodzaak hebben ingezien te evolueren naar economische informatie;
- de tweede school is meer commercieel geïnspireerd; het is de school van de specialisten inzake marketing of concurrentieanalyse;
- tot de derde school behoren specialisten inzake militaire inlichtingen, die zich hebben omgeschoold tot het domein van de economische informatie;
- de aanhangers van de vierde school zijn politieambtenaren die hun kennis van onderzoekstechnieken en van het verzamelen van inlichtingen meebrengen.

### **Beïnvloeding en lobbying.**

Het rapport-Martre zegt niets over beïnvloeding en lobbying in zijn voorstellen over het ontwikkelen van de economische informatie in de Franse bedrijven. Beïnvloeding zou dus veeleer behoren tot de economische informatie die door de Staat wordt beoefend. Aangezien de mogelijkheden inzake beïnvloeding en lobbying van de bedrijven beperkter zijn dan die van de Staat, doen ze soms een beroep op officiële instanties, op ministeries of op internationale organen om hun belangen te beschermen, vooral met betrekking tot het opstellen van normen. Japan heeft zich daarin gespecialiseerd.

In de Verenigde Staten zien we een nieuw type knowhow ontstaan, dat 'InfoWar' wordt genoemd. Dit betekent dat een land zijn industrieën gaat beschermen door zijn informatierijkdommen (onder meer elektronische structuren zoals het internet) te mobiliseren en op die manier een beleid van beïnvloeding te ontwikkelen dat steunt op informatieoorlogen, d.w.z. het bezorgen van destabiliserende informatie aan belangrijke actoren.

De informatieoorlog is dus het offensieve gebruik van de informatie teneinde een tegenstander te verzwakken, te destabiliseren of te vernietigen. Tot de aangewende technieken behoren de desinformatie, het manipuleren van informatie, het verspreiden van geruchten of het voeren van propaganda. Men kan dergelijke methodes alleen voorkomen en bestrijden indien men zelf ook de aanvalstechnieken van de informatieoorlog beheerst.

## **CONCLUSIES VAN HET COMITÉ I**

Economische intelligentie, d.i. de systematische exploitatie van de informatie om strategische beslissingen te nemen op economisch gebied, is het gevolg van de globalisering van het handelsverkeer en van de sterke concurrentie in deze sector. Net als op militair vlak komt het er in de eerste plaats op aan zelf goed geïnformeerd te zijn, de informatie goed te interpreteren, dienovereenkomstig te handelen en, zo nodig, de informatie offensief aan te wenden. Deze praktijk krijgt steeds vaker een plaats in het management en de strategie van grote ondernemingen. Ook de Staat zelf moet een belangrijke rol gaan spelen op het vlak van economische intelligentie.

In België is er onlangs een eerste stap in die richting gezet. De Veiligheid van de Staat werd immers belast met de opdracht bij te dragen tot de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel van het land. Voorlopig gaat het om een louter defensieve maatregel.

De Veiligheid van de Staat zal haar nieuwe opdracht echter alleen naar behoren kunnen uitvoeren indien:

- ze de nodige personele en materiële middelen krijgt;
- ze zelf doordrongen raakt van deze nieuwe cultuur die economische intelligentie inhoudt.

Daartoe moet de Veiligheid van de Staat nauwe relaties aanknopen met de economische actoren van ons land.

**DEELNAME VAN HET COMITE I AAN WERKVERGADERINGEN,  
SEMINARIES, CONFERENTIES EN COLLOQUIA GEDURENDE  
HET DIENSTJAAR 2000**

- Conferentie georganiseerd door het “Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie (KHID)” over het thema “Waar gaat Rusland naartoe ?” – 1 maart 2000;
- Conferentie van de heer R. Steele, georganiseerd door de Comités P en I - thema : “The recent developments in the field of open source intelligence in North-America” – 14 april 2000;
- Deelname aan het seminarie : “Maîtriser les outils de la veille économique” georganiseerd in Parijs door het “Institute for International Research” – 16 en 17 mei 2000;
- Op 2 augustus 2000 hebben de Comités P en I het bezoek gekregen van twee leden van de parlementaire begeleidingscommissies;
- Op 18 september 2000 hebben de leden van het Comité I deelgenomen aan een informatievergadering voor de stagiairs van de Veiligheid van de Staat. Er werden verschillende uiteenzettingen voorgesteld betreffende de organieke wetgeving inzake het toezicht en de rol van het Comité I.
- 3 oktober 2000 avondconferentie van het KHID : “Internationale betrekkingen. Rol van de diplomatie en potentiële samenwerking met militairen”
- Op 23 oktober 2000 heeft het Comité I een gedachtenwisseling georganiseerd met de verantwoordelijke van de Anti-terroristische Gemengde Groep (AGG) waarin zowel de Veiligheid van de Staat als de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid vertegenwoordigd is.
- Op 27 oktober 2000 hebben de Comités P en I deelgenomen aan een informatievergadering over het communicatienetwerk A.S.T.R.I.D.
- 7 november 2000 : avondconferentie van het KHID : “Internationale oorlogstribunalen”

- Deelname aan het "EuFis"-seminarie met als thema : "Open Source Workshop" georganiseerd te Brussel op 19 en 20 oktober 2000
- 29 november 2000 KHID, conferentie over het thema : "Vredesondersteunende en humanitaire operaties en civiel-militaire samenwerking"
- Op 1 december 2000 heeft de Senaat een gedachtenwisseling georganiseerd met de heer Duncan Campbell betreffende "Echelon"
- Conferentie georganiseerd te Parijs op 7 en 8 december 2000 door het 'Haut Comité français pour la défense civile' met als thema : "La défense civile de la France à l'aube du XXIème siècle : constat et avenir".

**TITEL IV : SAMENSTELLING EN WERKING VAN  
HET COMITE I**

## **SAMENSTELLING EN WERKING VAN HET COMITÉ I**

### **SAMENSTELLING**

Sinds de benoeming op 26 november 1999 van mevrouw Danielle Cailloux, als lid van het Vast Comité van toezicht op de politiediensten (Comité P), die tot op die datum deel uitmaakte van het Comité I, hebben de drie overblijvende leden de uitoefening van hun mandaat verdergezet.

De wet van 1 april 1999 (Belgisch staatsblad van 3 april 1999) tot wijziging van de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten had de samenstelling van het Comité I beperkt tot één permanent werkend lid, de voorzitter, en twee niet-permanente werkende leden.

De wet van 20 juli 2000 (Belgische staatsblad van 1 augustus 2000) heeft de samenstelling van het Comité I opnieuw gewijzigd, te weten drie voltijdse leden waaronder één voorzitter. Voor elk van hen wordt een plaatsvervanger benoemd.

Bij de goedkeuring van het huidig activiteitenverslag is de benoeming van de drie nieuwe leden van het Comité I nog niet gebeurd, zodat de huidige momenteel in functie zijnde leden zijn :

de heer Jean-Claude Delepière, voorzitter  
de heer Gérald Vande Walle, lid  
de heer Jean-Louis Prignon, lid.

Deze personen blijven hun functie uitoefenen zolang hun vervangers niet zijn benoemd.

### **DE GRIFFIER**

Het Comité I wordt bijgestaan door een griffier die ook door de Senaat wordt benoemd. Hij staat in voor het secretariaat van de vergaderingen van het Comité I, stelt de notulen van deze vergaderingen op en ziet er op toe dat de stukken worden verstuurd en in het archief worden opgeslagen. De griffier is ook verantwoordelijk voor de bescherming van het geheim van de documentatie en het archief. Zijn mandaat is van onbepaalde duur. Net als de leden van het Comité I moet hij houder zijn van een veiligheidsmachtiging van het niveau 'zeer geheim'.

De huidige griffier van het Comité I is de heer Wouter De Ridder.

## **DE DIENST ENQUÊTES**

Het huidig kader van de Dienst Enquêtes bestaat uit vijf personen.

Het hoofd van de Dienst Enquêtes wordt door het Comité I benoemd voor een periode van vijf jaar die eenmaal kan worden verlengd. Het moet een ervaren persoon zijn die wordt gekozen onder de magistraten, de leden of ambtenaren van de inlichtingen- of politiediensten. Hij moet de Nederlandse en Franse taal machtig zijn. Momenteel staat de heer Paul vander Straeten, eerste substituut van de procureur des Konings bij het parket van Brussel, aan het hoofd van de Dienst Enquêtes.

De leden van de Dienst Enquêtes worden door het Comité I benoemd op voorstel van het hoofd van deze Dienst. Om benoemd te kunnen worden moeten het hoofd en de leden van de Dienst Enquêtes eveneens houder zijn van een veiligheidsmachtiging van het niveau 'zeer geheim'.

De huidige vier leden van de Dienst Enquêtes zijn benoemd voor een periode van vijf jaar die kan worden verlengd; ze zijn gedetacheerd van een politie- of inlichtingendienst.

Tijdens het afgelopen dienstjaar werd het mandaat van twee leden van de Dienst Enquêtes hernieuwd.

## **HET ADMINISTRATIEF PERSONEEL**

Tijdens het voorbije jaar werd een documentaliste van niveau 1 aangeworven.

Bij de publicatie van het huidig activiteitenverslag bestaat het administratief kader uit de volgende medewerkers :

- één documentaliste in statutaire dienst
- één boekhouder in statutaire dienst;
- één secrétaire in statutaire dienst;
- één bediende in statutaire dienst;
- één bode in statutaire dienst;
- één receptionniste in statutaire dienst;
- één chauffeur-technicus ter beschikking gesteld door de Krijgsmacht.

## **DE ACTIVITEITEN**

Tussen 1 januari 2000 en 31 december 2000 heeft het Comité I vijftig keer vergaderd. Op deze plenaire vergaderingen worden beslissingen genomen inzake de onderzoeken, de teksten voor het jaarverslag en de logistiek.

De leden van het Comité I hebben twaalf keer vergaderd met de parlementaire begeleidingscommissies.

Daarenboven heeft het Comité I eveneens een ontwerp van koninklijk besluit opgesteld om aan zijn leden alsook aan de leden van zijn Dienst Enquêtes de toegang te verlenen tot het Rijksregister van de natuurlijke personen. Dit ontwerp werd op 6 december 2000 aan de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie gestuurd.

## **DE FINANCIËLE MIDDELEN**

De middelen van het Comité I komen voort uit een dotatie die jaarlijks toegekend wordt door het Parlement.

Sinds de wet van 1 april 1999 is de griffier de rekenplichtige van het Comité I. Het huishoudelijk reglement van het Comité I stelt een interne controle op de uitgaven in. Deze wordt uitgevoerd door een lid van het Comité I.

De uitvoering van de begroting wordt gecontroleerd door het Rekenhof, dat jaarlijks een verslag opstelt in opdracht van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

De dotatie van het begrotingsjaar 2000 bedroeg 72.450.000 BEF.

Voor het jaar 2001 werd een budget van 73.480.000 BEF aangevraagd.

## **GEMEENSCHAPPELIJKE ACTIVITEITEN MET HET COMITE P**

Tijdens de vernoemde referteperiode hebben de twee Comités P en I vier gemeenschappelijke vergaderingen gehouden.

Er werd eveneens een werkgroep opgericht, samengesteld uit leden van de beide Comités, de griffiers, alsook vertegenwoordigers van het administratief personeel; zij kwamen tijdens het dienstjaar 2000, vijftien maal bijeen om een ontwerp van tekst met het nieuwe statuut voor het administratief personeel op te stellen. Het ontwerp werd op 7 juli 2000 aan de voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers toegezonden.

\* \* \*